

COLOCVII

dunărene

Publicație literară, online,
a Muzeului Brăilei „Carol I”

an II, nr. 4-6
aprilie-iunie 2022

Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I”

SUMAR

EDITORIAL

Mânjii sonori ai Ceairului (Viorel Coman).....1

FĂNUȘ NEAGU – 90

„Glasul speranțelor” - interviu cu Fănuș Neagu
(Viorel Dinescu).....3
Parabola hoților de cai (Viorel Coman).....6
Realismul metaforic și plurivalența epică (Daniel
Kițu).....7
„Orientalismul literar al lui Fănuș” (Adi G.
Secară).....10
Valori sentimentale și nemuritoare ale spațiului
narativ fănușian (C. Gherghinoiu)12
Amintiri cu Fănuș Neagu și prietenii săi (Marian
Ștefan).....15

ISTORIE LITERARĂ

Fișe de dicționar: Dimitrie Stelaru (II) (Gheorghe
Sarău).....17
Probleme controversate privind moartea
filosofului Nae Ionescu (Octavian Osanu).....21

CRITICĂ LITERARĂ

Cărți lansate la Muzeul Brăilei „Carol I” (Valentin
Popa)24
Despre artă, nebunie și misticism (III) (Ana
Dobre).....27
Două romane semnate de Doina Popescu-Brăila
(Lucia Pătrașcu).....30
Săndel Dumitru, un istoric cu abilități narative
(Ion Necula)37
Cuvânt înainte la un roman ce va să apară
(Marian Ilie)38

POEZIE

Răpunerea Levithanianului (Nicolae Grigore
Mărășanu).....40
Poeme recente (Victoria Milescu).....42
Poemul verii - Aievea în vis (Vasile Munteniță)..44

PROZĂ

La un pocal de vin cu regele (Ovidiu
Dunăreanu).....45
Noapte (Viviana Ioan).....50

ESEU

Ezra Pound - poet literar sau poet al vieții?
(Nicolae Grigore Mărășanu)51
Înstrăinarea metafizică în baladele Miorița și
Voinicel străin (Gheorghe Șeitan).....56
Resurecția spirituală a provinciei (Gheorghe
Felea).....60
Visul american (Octavian Osanu).....64
Marginalizarea studierii istoriei naționale în
școală – o problemă gravă în vremuri de crize și
război (Toader Constantin)66

FILOZOFIE -

METAFIZICĂ LA DUNĂREA DE JOS

Bucuria filozofării la Edmond Nicolau (Valentin
Popa).....71

MEMORII

Reîntoarcerea în infern (V) (Elena Dumitrescu
Nentwig).....73

ISTORIE LOCALĂ

Contactele lui Nicolae Iorga cu Brăila (V) (Ionel
Câdea)78

BRĂILENI ÎN RECEPTARE STRĂINĂ

Iannis Xenakis – Arhitectul luminii și al sunetului
(Alessandra Capanna).....82

MUZICĂ

Doamna de canto (Marilena Niculescu).....86

TEATRU

Teatrul „Maria Filotti”. Spectacole memorabile
din perioada 2013-2021 (VI) (Lucian Sabados)..88

REDACȚIA

REDACTOR ȘEF: Viorel Coman

SECRETAR DE REDACȚIE: Valentin Popa

COLECTIVUL REDACȚIONAL:

Zamfir Bălan · Mirel Bănică · Lucian Chișu ·
Viorel Dinescu · Ana Dobre ·

Ovidiu Dunăreanu · Constantin Ghergh ·
Brândușa Oana Ilie · Elena Ilie ·

Nicolae Grigore Mărășanu · Victoria Milescu
· Adi Secară

Acest număr al revistei este ilustrat cu imagini
ale lucrărilor artistului plastic
Gheorghe Mosorescu

Coperta I: Gheorghe Mosorescu, *Bucovina*, 2019

Coperta IV: Pagină de manuscris din romanul
Scaunul singurătății de Fănuș Neagu

colocviidunarene@gmail.com

Macheta: Zamfir Bălan

Tehnoredactare: Alina Mușat, Rozalia Pîrlitu

Mânjii sonori ai Ceairului

Viorel Coman

Mai mult decât Panait Istrati – cu care face o fabuloasă pereche –, total diferit de Ștefan Bănulescu și Vasile Voiculescu – mari băsmuitori ai câmpiei – Fănuș Neagu are o poveste specială a relației cu cuvintele.

Mai întâi se cuvine să precizăm că născut la Grădiștea de Sus, în miezul Bărăganului (la 5 aprilie 1932) și-a întemeiat aici un spațiu literar durabil, al lui, numai al lui, căruia îi este „unic proprietar și stăpân”, cum ar spune William Faulkner.

Cum este și firesc, în toată opera sa, fie povestiri sau romane, fie publicistică sau teatru, se vorbește „ca pe Bărăgan”. Aceasta, nu este totuși o expresie oarecare și nici întâmplătoare. „A vorbi ca pe Bărăgan” înseamnă să fii mai întâi un om liber, apoi mai înseamnă să spui întotdeauna doar ceea ce crezi și nu în ultimul rând să te bucuri de multele daruri ale pământului și că primești cu seninătate și împăcare dramele pe care ți le rezervă istoria.

Prin opera sa Fănuș Neagu demonstrează că și aici, ca și în alte locuri miraculoase ale pământului românesc, cuvântul e bătrân, mustește de sensuri ca o ființă care a stat de secole în bătaia crivățului istoriei și a captat enzime semantice subtile exprimând manifestările firii, de la ipostaze tragice până la cele ludice.

Necuprinse decât rareori din întâmplare în matricea unor opere literare, cuvintele au trăit din generație în generație, libere ca mânji de sunete pe ceair, adesea captate în expresii scăpărătoare, când bolovănoase, când diafane, cu sensuri noi, rare, pe care, ca-n lumile vechi, doar intonația unor inițiați le poate prinde. Așadar, pe Bărăgan, statornic în nestatornicia vremurilor a fost doar cuvântul.

Cu sate rare și devălmașe, adunate în jurul stațiilor de poștă spre Călărași, Buzău, Focșani sau Galați, sau cu târle ale mocanilor transilvăneni așezate pe vechile drumuri ale transumanței ce se țeseau între Munții Carpați și Bălțile Dunării, Bărăganul a fost considerat multă vreme un gol mitologic, un spațiu mai mult al trecerii decât al statorniciei. Cuvintele se lăfăiau aici în mari singurătăți.

În tot secolul al XIX-lea avem, literar vorbind, doar trei repere: un pastel de Vasile Alecsandri ce dezvoltă un fior de spaimă a golului, a spațiilor surde, o descriere a lui Al. I. Odobescu – o pagină a rodului, a plinului existenței – și spre finalul secolului, un amplu roman – „Viața la țară” de Duiliu Zamfirescu – o poveste a iubirii pentru pământ. În rest, nimic. În primul deceniu al sec. al XX-lea, un contur al firii omului bărăganic realizează prozatorul Constantin Sandu Aldea.

De abia în urmă cu un secol, prin Panait Istrati, literatura umple și recuperează – chiar cu asupra de măsură – acest gol impunând o mitologie literară a sudului, a Dunării. După autorul „Chirei Chiralina” se afirmă Fănuș Neagu, Vasile Voiculescu, Ștefan Bănulescu, Constantin Țoiu, Nicolae Grigore Mărășanu, Paul Georgescu.

Prin opera lor Bărăganul a devenit ultimul mare spațiu literar românesc, adăugat Bucuvinei lui Eminescu, Moldovei lui Alecsandri, Creangă și Sadoveanu, Năsăudului lui Coșbuc și Rebreanu, Sibiului lui Goga, Blaga și Cioran, Olteniei lui Macedonski, Arghezi și Marin Sorescu, Ploieștilor lui Caragiale și Nichita Stănescu și Bucureștilor lui Anton Pann, N. Filimon, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu și Mircea Cărtărescu...

Un sunet special, unic, are în acest context opera lui Fănuș Neagu. E aici – operă masivă, formată din nouăzeci de povestiri, cinci romane, piese de teatru, jurnale, portrete, publicistică bogată, de la vitriolul pamfletului la sorcova cronicilor sportive – un mare festin lingvistic.

Dacă e să numim un prim element de originalitate al operei lui Fănuș Neagu vom spune că avem de-a face cu un scriitor care simte realul mai mult ca poezii. Observația aparține lui Nicolae Manolescu.

Fundamental, Fănuș Neagu este un senzorial. Această ipostază este realizată printr-o armonie simfonică a simțurilor cu care receptează lumea. Este, în tot ce scrie, o permanență foame de sunet și imagine, de gust și parfum (adesea de iz!).

Simțurile sunt tentacule mereu treze și încordate, care sorb cu voluptate semnalele lumii. I se potrivește mai ales lui Fănuș Neagu ceea ce G. Călinescu scria într-un context analitic arghezian: scriitorul „are un cer al gurii dat cu mirodeniile”.

Simțurilor esențiale li se mai adaugă simțul timpului (istoric!), al spațiului, simțul termic – mai ales al limitelor, frigul – iernile în proza lui Fănuș Neagu sunt miraculoase –, arșița – care aduce seceta pe care personajele o trăiesc până la starea de delir – simțul setei și al foamei evocate fabulos, ca-n povestea lui Harap-Alb” de Ion Creangă.

De asemenea, cu simț special, mai greu de definit, prezent în destinul multor personaje – simțul buimăcelii.

Cuvintele au fost mereu marea patimă a lui Fănuș Neagu. Mereu le-a căutat, le-a îmbinat, le-a pus să scapere, impunând în literatura română contemporană *stilul Fănuș Neagu*. De dragul lor a părăsit adesea *scaunul singurătății* și de la masa de scris și a practicat adevărate *scufundări* în

medii sociale diverse. A ascultat țărani la cârciuma din sat, slobozi la gură, cu limba iuțită de Țoi. A stat la masa presei, cu ochii la fazele meciului de fotbal dar cu urechea încordată spre vocea anonimă din potcoava stadionului. A zăbovit în saloane selecte dar și în mediile sordide ale mahalalelor din margine de lume.

Se zice că adesea poposea într-un birou al Gării de Nord – cu acordul autorităților, evident! – și asista la activitatea oamenilor legii: audierea manglitorilor, „peștilor”, bețivilor, vampelor, șuților care își făceau veacul prin acele locuri. O umanitate bolnavă, evadată dintr-un gorkian *Azil de noapte*. Cu pălăria trasă pe ochi, cu gulerul pardesiului ridicat à la *Jean Gabin*, retras în penumbră, cu un condei și hârtie la îndemână, asista tăcut la poveștile de libov, jurăminte, trădări, blesteme, cântece deocheate...

Sub un bec pistruiat de găze, înșurubat într-un abajur ca o scuipătoare întoarsă, se desfășura, de fapt, un spectacol halucinant al mucegaiului care, fără să știe, fără să vrea, se arunca în sămânța poeziei.

Cine a avut norocul să-i stea în preajmă a putut observa că întotdeauna avea în buzunare hârtii împăturite și un creion bont cu care, din când în când, scria un cuvânt, o vorbă de duh, o expresie, o împerechere rară de cuvinte, un cântec din folclor „nou”, întorsături de fraze. Acasă, în liniște, le transcria în „caiete”. Mărturisirea într-un interviu că în aceste caiete are notate sute de subiecte de povestiri. Caietele acelea există, evident. Când vor fi publicate ele vor lumina opera ca și „caiete” lui Eminescu, Rebreanu, Cioran... Aici mai întâi cititorii vor lua cunoștință de laboratorul unui alchimist al himerei.

De dragul unui cuvânt rar, ca și necunoscut, imagina o poveste, a lui, numai a lui. În *zurzună*, publicată în revista „România literară” în miezul lunii decembrie 1989 este o astfel de povestire. Mai sunt și altele. Era bijutierul care, având piatra prețioasă, imagina forma și montura inelului pentru a o pune în valoare.

Stilul operei lui Fănuș Neagu – o aventură a cuvintelor în spațiul sud-estului românesc. Stil abundent, expresiv – o replică subtilă dată în anii comuniști *limbajului de lemn* dominat în publicistică și administrație. Nu e de ignorat faptul că în zeci de tablete, în interviuri, în cronici sportive a dus o bătălie pentru apărarea limbii române.

Este singurul scriitor român care duce o astfel de luptă, de la Arghezi încoace. Neînțelegând, unii i-au zis acestui stil *metaforită*, adică o boală a limbajului, rezultată din exces de frumusețe. Întotdeauna lăsa impresia că e în căutare de ceva, avea acel reflex vânătoresc de om care stă la pândă, în așteptare, adesea camuflat. Era ca vânătorii care adulmecă pasajele păsărilor, seara. Unde era un vad al cuvintelor, acolo se așeza: stadionul, cârciuma, cenaclul, șezătoarea, întâlnirea cu prietenii.

Trăia șeherezadic. Umplea viața cu povești și parcă își asigura o amânare, un triumf, o biruință. Prin povestire, răzbătea în alt timp. După ce-i ieșea bine o povestire, trăia clipe serafice. Dorea la un

moment dat să mai scrie 500 de povestiri și apoi să renunțe la scris, să se apuce de altceva, eventual de viticultură. Visa să scrie un *Decameron*. Se considera îndreptățit pentru această aventură.

De fapt, se mira cu alint, lăsând impresia că de fapt el este cel vânat, că povestirea – o miraculoasă ființă de cuvinte – îi iese în cale, îl caută, nu-i dă pace până când el nu o salvează smulgând-o din maculatoarele zilei și o trece „pe curat”, cum se spunea în limbajul vechilor alumni.

În aparență, un om vesel, spontan, cu replică tăioasă, memorabilă – n-a rămas nimănui dator –, plin de harul vieții. Dar cine are acces la documentele din dosarul C.N.S.A.S. întâlnește un om ros de îndoieli, nemulțumit, adesea revoltat. Și avea destule motive.

Filmele al căror scenariu îl scrisese nu se difuzau, piesele de teatru, deși premiate de U.S.R., nu se jucau, adesea cronicile sportive, nevinovatele cronici sportive, erau scoase din pagină. Romanele depuse la edituri erau citite „cu boldul”, textele lui Fănuș Neagu parcă erau terenuri minate, care mișunau de „șopârle”, în care, vorba din Caragiale, „și nimica mișcă”. Redactorii vedeau peste tot „dedesubturi”, aluzii, fraze cu două tăisuri ca și cuțitul din tureatca cizmei omului din Bărăgan.

Acolo, în acele mărturii – unele otrăvite – e chipul unui alt om, un luptător pentru literatura sa, în luptă cu micimile vremii, în izbucniri de mânie teribile. Numai la Marin Preda am mai întâlnit așa ceva. Spart în cioburile informărilor de tot felul, urcă spre noi, chipul unui alt om, poate cel adevărat...

La un deceniu și ceva de la stingere, încă mai evocăm umbra omului asupra operei. Dar, cu timpul, ea se va resorbi în legendă și opera sa literară se va impune prin adevărurile ei tainice.

Gheorghe Mosorescu, *Artistul*, 2020

Glasul speranțelor noastre (Interviu cu Acad. Fănuș Neagu)

Viorel Dinescu

„Cred în bucuria cuvintelor, în roadele împerecherii lor neașteptate”

V. D. Cum caracterizați tendințele culturale ale epocii noastre?

F. N. O epocă deschisă, fără enigme, lăcomă și fălcoasă; bani, manele, șnapani, tâlhari, învârtiți, dans din buric, palate imitând grosolan pagode sau temple zigate, prădăciuni, gunoaie, miliardari, cârduri de vile, orașe fantomă, sete de aur, petreceri nesfârșite, bani, bani, curve, stațiuni ultraluxoase, convoaie de săraci, scormonitori prin gunoaie, elevi atinși de geniul matematicii, școli năruite, cu pereții, ușile și geamurile sparte, sate pustii, căpșunari, argați, negustori de carne vie, iarăși bani și curve, corupție, jafuri, impozite grele, râuri de cărți inutile, mediocritate agresivă, bombardament informațional, o sete nemaipomenită de petreceri, televizor, scilipici, abuzuri inimaginabile, bogății amintind de Roma antică și o sărăcie lucie pe toate drumurile. Intellectualitatea a trădat, gâlceava spiritelor e o bolboroseală trecută cu vederea de potențaii zilei, inteligența speculativă s-a axat pe jocul bursei, creatorii au coborât în plan secund, insulta josnică, ura și nemernicia bat ulițele și doaga străzii, escrocii culturali ciugulesc cireșa de pe tort. De când lumea românească s-a împărțit în miliardari și disperați, coloanele de rezistență ale neamului sunt atacate violent de preținse elite ale culturii ticluite după porunci din afara țării, susținute, de-a lungul a 17 ani, atât de guvernele de dreapta formate pe ideea de răzbunare istorică, precum și de cele de stânga, intimidat de oculta internațională. Un grup de comando, bine conturat și plătit, susținut de un grup de lingușitori mituiți cu posturi în media, universități, instituții de cultură, cu burse, bani sunători, decorații etc., duc o bătălie purtată pentru impunerea unei noi scări a valorilor, atacând fără rușine marile spirite ale neamului, încercând zi de zi să arunce în vag, iluzoriu și deriziune civilizația românească. Țelul lor este acela de a coborî basmul în realitatea sordidă... Eu personal am crezut multă vreme că îngerii și sfinții nu pot fi despuiați de aureolă, dar când am văzut că numele lui Mihai Eminescu e

azvârlit în noroaie și e preaslăvit nevinovatul întru toate Marcel Blecher (nici pomeneală despre Ilarie Voronca, brăileanul fulgerat de nemurire!), am înțeles că revoluția din 1989 a fost una minoră și lipsită de vrajă hipnotică. Apoi atacurile virulente la adresa lui Arghezi, Călinescu, Vianu, Eliade, mai târziu și cele îndreptate împotriva lui Cioran, Eugen Ionescu etc. m-au întărit în credința că noaptea părerilor de rău va avea loc în România poate peste vreo cincizeci

de ani. Și când am văzut că și zănaticii cu har din generațiile tinere – puțini, prea puțini – în loc să se revolte împotriva ticăloșilor, se trag în lături sau trăiesc desfătări închipuite mărunț, fluierând prin cârciumi ieftine, în speranța că se vor întrupa în flăcări de statura lui Esenin sau Nichita Stănescu, m-am așezat temeinic în ideea că gluma proastă durează mult la români. M-am retras, firesc, în banca mea. „Un deștept la o masă de proști pare cel mai prost”, repeta Păstorel o zicere pe care taică-su, avocatul Osvald Teodoreanu, o auzise de la Mihai Eminescu, la Bolta Rece din Iași.

V. D. După ton înțeleg că sunteți dezamăgit de multe și mai ales de opinia publică.

F. N. Nu l-ai citit pe Pamfil Șeicaru. Marele gazetar spunea: „Prostia omenească se exprimă prin opinia publică”.

V. D. Atunci să ne întoarcem la dvs: credința în ceea ce faceți a suferit modificări în ultimii ani?

F. N. Nu, niciodată. Încep prin a vă spune că eu cred în bucuria cuvintelor, în roadele împerecherii lor neașteptate și niciodată în forța lor de convingere. Rareori în viață, în afară de Dumnezeu, pe scriitor îl mai ajută altcineva. Am iubit de când mă știu lectura, literatura de ficțiune, cuvintele. Ele, cuvintele, scapără năucitor la fiecare nouă descoperire de sensuri. În această privință limba română cunoaște iluminări înfricoșător de frumoase. Uite colo, trandafirul de sub fereastra odăii mele de lucru. Astă iarnă îmi umplea clipele cu înserări de sugestie binzantină. Apoi s-a stins ca

alcătuirile narative ale culorilor din asfințit. Acum arde din nou în nuanțe imperiale. E un destin și o patimă. Pe mine mă însuflețește neconținut patima pentru lecturi. Dar adevărul e că harul de la Dumnezeu a făcut din mine scriitorul care sunt. O carte frumoasă mă face mereu la fel de fericit ca pe vremuri o sticlă de vin bun. Bibliotecile și muzeele mi-au sporit neconținut puterea de a imagina deochiuri de legendă, miresme vechi – parfumul ce-l simt inițiat în vrăjile care au domnit într-o lume ce și-a elucidat pretențiile și închis sertarele.

V. D. *La ce lucrați?*

F. N. Sunt pe cale să isprăvesc volumul II al romanului „Asfințit de Europă, Răsărit de Asie”. Romanul ajuns acum a fi întregit definitiv va purta alt titlu: „Passa l'acqua” (Trece apa). Se va chema așa, împrumutând numele celui mai ilustru cinematograf din orașul Brăila, construit de un italian la începutul secolului trecut și demolat după teribilul cutremur din 1977. „Passa l'acqua”, în sens de trecere eternă între malurile timpului, istorie românească încărcată de aluviunile morților violente, mereu grea de viață, divergențe, suspiciuni, frumuseți uluitoare. Dunărea – câteodată ca *acqua semplice* (apa simplă din Marele Palat al Apelor Dulci), altădată *acqua alta* (apă înaltă) – tinzând spre inima uraganului din tainele Europei și mai ales ale Orientului. Curgere niciodată pe partea uitării, aventură, mister. Generația mea, și mă refer aici numai la prozatorii ei, continuatoarea pe aceleași creste de sacrificii și vis a generației care, imediat după război, ni i-a dăruit pe Eugen Barbu, Petru Dumitriu, Marin Preda, trei uriași, a marcat o noua izbândă în literatura română, indiferent ce spun denigratorii de profesie (și sunt destui, pentru că mediocritatea știe să fie ticăloasă în orice clipă dar mai vârtos când e plătită bine și mângâiată pe burtă de cei ce urăsc visceral România).

V. D. *Un critic literar și-a exprimat îngrijorarea că în prezent nu prea avem romancieri, învinuind generația tânără că „abuzează de literatură confesivă”. Sunteți de aceeași părere?*

F. N. Întru totul. Și cred că dispariția obiceiului de a porni cu proză scurtă, caracteristic mai tuturor prozatorilor români notabili, poartă vina acestei stări de fapt. Se adaugă, bine-nțeles, aroganța eseistică împrumutată din literaturi străine, coborârea în jurnalistica ieftină, lăcomia de a te amesteca, lipsit de vocație, în toate treburile lumii, de a desfigura istoria, de a desființa tradiția. Cu alte cuvinte, meseria de a fi prost din naștere. O schiță bună – gândiți-vă la Cehov, Maupassant, Caragiale, Sadoveanu, Hemingway, Fitzgerald etc. – te suie în leagănul gloriei. La fel ca un roman

reușit. Dar, vorba lui Balzac, pe care tinerii nu știu dacă-l mai citesc, e aproape imposibil de greu să scrii scurt. Uitați-vă la jurnaliștii tineri: se bat tătarii la gura lor printre clăbucii lăcomiei de bani. Am zis eu odată și-mi pare rău că trebuie să mă citez: Doamne, ce iesle lungă și nici o unghie de Christos. Școala povestirii este absolut obligatorie pentru cine aspiră la gloria de prozator.

V. D. *Un cotidian central a pornit un demers care împarte și scriitorii în două tabere: cei din „generația expirată” – în care sunteți inclus și dvs., alături de alte nume mari – și cei din „generația așteptată”. Cum comentați?*

F. N. Toate generațiile expiră prin voia lui Dumnezeu. Eu scriu de aproape un deceniu că în lumea noastră nu mai trebuie admis la demnități publice nici un om peste 70 de ani. Prin urmare, sunt de acord, cel puțin parțial, cu nătângul care a afirmat acest lucru. Pe de altă parte, zic că poți fi tâmpit sadea la orice vârstă. Și, mai mult ca oricând, la vârsta așa-numitei senectuți (am verificat-o pe propria-mi piele). De aceea, insist ca oamenii trecuți de 70 de ani să nu mai fie puși, prin lege, în funcții de decizie. Cu mine, unul, nu e nici un pericol, pentru că nimeni nu trage să mă facă mare, iar eu, la rândul-mi, n-am știut, nu știu și nu vreau să dau din coate. Și nici n-am vrut vreodată. Cea mai frumoasă pagină a lumii: libertatea. Adevărul meu inestimabil rămâne iluzia. Militez pentru decăderea din dreptul de a decide, după vârsta de 70 de ani, ce felie de pâine i se cuvine celui care o taie, celui care o împarte și, mai presus de toate, celui care, flămând, o așteaptă cu mână tremurândă. Cred cu toată ființa că au năvălit în câmpul de bătaie fantomele secerișului roșu. S-au trezit urmașii kominterniștilor și au luat loc la masa ospățului elitiștii auto-proclamați. Iar o gloată fanatizată (vinovate – prostia moștenită din neam și plocanele de genul burselor în străinătate, dolarii strecurați pe sub mână, cheia de la casa Frumosei Adormite care ni s-a refuzat tot timpul etc.) îi urmează în genunchi pe zeii pitici instalați de înaltele porți străine în decembrie 1989. Astăzi, oamenii de rând se împart în două categorii: cei mai mulți duc grija zilei de mâine, ceilalți trag să ajungă mai bogați decât sunt și să comande. Somptuoasa, gușata oligarhie pe cale de formare. În viața mea am urât cumplit boierii (de altminteri, feudalismul încă mai dăinuie în România), dar am stimat mereu boieria care a lustruit inteligențele în salonul Capșa. Adică boierii spiritului. „Să se inventeze un parfum de Capșa”, cerea odinioară Ion Vinea. Dar Timpul n-a găsit nicidecum de cuviință să-i asculte pe cei ce idealizează trecutul. Trăim o situație ciudată. S-au adunat în cete indivizi însetați de putere – infatuții fără operă, curviștinele regalist-

fandosite, fătucile culturale și amanții cu predispoziții homo, tot atât de talentați ca piciorul scaunului ăstuia, dar infinit mai incuți, care urăsc România cu înverșunare, domesticii la limba română de niște vânători de șoareci care se cred intelectuali. Corifei de mâna a doua și a șaptea, cu părinți ce s-au hrănit cu caimacul de pe kvasul servit la halbă în hotelurile Kominternului și cu kumîs mongolo-sovietic. Fiii kominterniștilor sosiți pe tancuri și care azi ne găuresc cu insulte, ca și cum noi, nu ei, am fi pus căcat pe clanță, își hrănesc emulii cu spuma de șampanie porno și îi îndoapă cu brânzita lor ranchiună. Toți netaleantii care se dau literați fără să fi scris o carte notabilă dau buzna cu sulița în mână împotriva celor care au creat literatura română. Jaf cu mâna armată. Secerișul roșu continuă. Sarcina lor intelectuală îți dă fiori de gheață pe șira spinării. Mai cu seamă pentru că sunt urmați de o cohortă de proști și incuți.

V. D. *A fost influențat destinul literaturii de criza pe care a traversat-o societatea românească după 1990? Cum?*

F. N. Sigur că da. Și este încă influențat. Marile răsturnări din lume (revoluțiile din 1789 și 1917) au zguduit temeliile omenirii. Revoluția română din '89, păstrând proporțiile, a cutremurat conștiințele, a sfărâmat tabuuri, a răsucit destine. Încă n-avem decantarea ei deplină. Tineretul, mai ales, nu i-a înțeles străfulgerările și s-a repezit doar

spre venele fosforescente ale belșugului ce strălucește în Occident. Gunoaiele au inundat fluviul. Teribila încremenire a societății instaurate de comunism a explodat și lava nemulțumirilor s-a schimbat în ură. Până în 1989, uram o familie. Apoi am început să ne urâm grupat, sfârșind prin a ne urî cu o putere ieșită din comun unul pe altul. Ne-am vândut și hainele de pe noi, cum spune un străin, pentru o mână de iluzii, ajungând, citez din același autor, să nu mai știm cine pe cine vânează, asemenea unei insecte care, pătrunzând în floarea unei plante carnivore, în loc de nectar și-a descoperit acolo moartea.

V. D. *Ce relații mai aveți astăzi cu Uniunea Scriitorilor?*

F. N. Nici una. Cu președintele Nicolae Manolescu mă întâlnesc, foarte rar, la câte o sedință a Academiei Române. De altminteri, nici ceilalți scriitori nu cred că dau ochi cu domnia-sa, întrucât dl. Manolescu, numit ambasador al României la UNESCO, locuiește, și trebuie să mărturisesc că pentru asta îl invidiez, la Paris. Cu dl. vicepreședinte Varujan Vosganian nu m-am văzut niciodată în ultimii 10 ani. Acum știu că e și ministru al Economiei și Finanțelor. Felicitări! Dar nu văd cum domnia-sa poate dirija și economia țării, și organizația Uniunii Scriitorilor. Îmi pare rău, dar eu sunt ferm convins că nu se va mai naște în România niciodată un președinte de Uniune care să-i stimeze și să-i slujească pe scriitori așa cum a făcut-o Zaharia Stancu. Scriitorii trebuie să fie atenți, când votează, pe cine votează. Dacă vor să mai existe ca breaslă. Mi se pare însă că statul și-i dorește răspândiți prin nimicnicia pustiului.

V. D. *Citiți literatură scrisă de scriitorii tineri? Aveți un nume preferat?*

F. N. Citesc enorm de mult dar sunt foarte selectiv. Iar prozatori tineri români citesc rar și numai când îmi sunt recomandați de colegii lor pe care-i cunosc. Din păcate, publicațiile literare s-au schimbat, aproape fără excepție, în tejghele ale scandalului. Mulțumesc, m-am lăsat de mult de fumat. M-am lăsat de multe: de vinurile Moldovei, de femeile făcute din miresme și flori sălbatice. Sunt plin de tăcerile visului și lopățez în gând aurul grâului de odinioară. Singura mea bucurie este să mă trezesc în ora când dorm ierburile și suspină pământul și să-mi amintesc scriind: a fost odată...

București, 5 Aprilie 2009

Gheorghe Anghel, *Destin de artist*, 2021

Parabola hoților de cai

Viorel Coman

Una din cele mai rafinate și mai moderne imagini literare ale omului frumos de la Dunăre este hoțul de cai, evocat în povestiri și romane, în întreaga carieră literară, de Fănuș Neagu.

Hoțul de cai este, pentru întreaga operă a lui Fănuș Neagu, *personajul-pattern*. Invocat, evocat fragmentar, rămas doar în memoria urmașilor, acoperit de legendă și mit, hoțul de cai este personajul asupra căruia autorul dezvoltă o strategie epică specială. Apare în *Cantonul părăsit*, în *Udma*, dar și în povestirea, aparent pentru copii, *Vrăbii-fluture*. De asemenea, într-o imagine mai amplă și mai complexă apare în primul roman, *Îngerul a strigat*. Dar nu apare niciodată ca personaj principal. Apar doar reminiscențe, amintiri, întâmplări fabuloase sau elemente de ascendență mitică și nobiliară ale autorului. Din astfel de „cioburi” ale unui vas spart se recompune imaginea durabilă și esențială a hoțului de cai, una din cele mai impunătoare imagini ale unui personaj absent, comparabilă cu imaginea lui Nechifor Lipan, celălalt mare personaj absent din *Baltagul*, de Mihail Sadoveanu. Hoțul de cai este, indiscutabil, o ipostază modernă și metamorfozată a haiducului, dar cu pariuri literare mult mai adânci. Calul este, pe Ceair, simbolul frumuseții. El reprezintă „onoarea Ceairului”. Un hoț de cai este, deci, îndrăgostit de frumos. Nici măcar nu îl interesează utilitatea cailor. De asemenea, hoțul de cai nu are patimă socială, el nu ia de la bogați și dă la săraci. De la haiducii lui Panait Istrati, Fănuș Neagu a luat neastâmpărul și dorul libertății, dar nu a luat nimic din patima justițiară. Nimic justițiar nu există în mentalitatea hoțului de cai evocat de Fănuș Neagu. Dimpotrivă, pentru o vreme, el este posesiv: el fură pentru sine. De aceea, calul furat devine o formă de atingere a absolutului. Aceasta ar fi mândria lui tainică. Dacă acceptăm că hoțul de cai își raportează viața la o formă de existență a Frumosului pe Ceair, putem recunoaște în el o ipostază, fie și primară, a artistului. Neîndoielnic, hoțul de cai a devenit strămoșul mitic al autorului, retras în lumea povestirilor ca într-o ramă sau ca o povestire în povestire. Fănuș Neagu nu ar fi putut scrie niciodată o povestire ca *O noapte în bălți*, de Panait Istrati, nici *Fefelega*, de Ion Agârbiceanu sau *Calul*, povestirea de tinerete a lui Marin Preda. Mai degrabă este la Fănuș Neagu, pulsând ca flăcările pe comori, patima orientală pentru cai. Povestea lui El Zorab din balada omonimă a lui George Coșbuc este mai potrivită și mai apropiată de spiritul autorului. Numai Marin Preda în *Marele singuratic* și Ștefan Bănulescu în *Cartea Milionarului* mai au, în literatura română din ultima jumătate de veac, această imagine fascinantă a calului văzut ca o zeitățe a câmpiei. Povestea hoțului de cai a rămas povestea secretă, niciodată spusă până la capăt, mereu amânată,

lăsată mereu în suspans. Ea rămâne cea mai frumoasă poveste a autorului, ca ultimul capitol din *Pseudo-kynegeticos*, „cel mai plăcut pentru cititor”, tocmai pentru că este nescris sau ca povestirea mereu anunțată, niciodată spusă, a comisul Ioniță din *Hanu Ancuței* de M. Sadoveanu. Trebuie să vedem în imaginea hoțului de cai nu doar o relicvă a haiducului, ci și o legendă a Ceairului. Adevărul constă în faptul că Bărăganul este singurul spațiu literar românesc care, în plin secol al XX-lea, ca nicăieri în literatura română, populat de Fănuș Neagu cu haiduci și hoți de cai, adică personaje care au făcut gloria baladelor populare românești până în secolul al XIX-lea. Prin această temă existentă nu numai la Fănuș Neagu, ci și la Constantin Sandu-Aldea – întemeietorul literar al acestui spațiu – și la Panait Istrati, Vasile Voiculescu și Ștefan Bănulescu ne raportăm la o foarte importantă temă a literaturilor balcanice.

Mai mult decât oricare altă povestire, *Pe Ceair* părea să fie aceea care să evoce, în sfârșit, tema hoților de cai, temă fabuloasă, despre un personaj ce devenise un centru al operei de unde veneau de fiecare dată mesaje tainice de frumusețe. Ceairul este „gura de rai în care are loc marele festin al sutelor de herghelii de cai”, căci, după cum scrie memorabil autorul, „onoarea Ceairului sunt caii”. Dar, ca de fiecare dată, autorul doar deschide o nouă perspectivă asupra temei, apoi o părăsește, lăsând să cadă peste ea faldurile grele ale alteia. Furtul cailor în Bărăgan este ultima formă – cu reminiscențe de real și fabulos – în care se reia, metamorfozată într-o aventură în istorie, tema vânătorii arhetipale. Hoțul de cai este situat fie departe în timp, la rădăcinile neamului autorului, fie în contemporaneitate. El nu este atât un personaj cât o funcție, un rol. În povestirea *Vrăbii-fluture* hoțul de cai este situat în istorie, la sfârșitul secolului al XIX-lea, în *Cantonul părăsit* este situat în anii dintre cele două războaie, ca și în romanul *Îngerul a strigat* de altfel, iar în *Pe Ceair*, în strictă actualitate, după câteva sugestii ale povestirii, spre sfârșitul anilor '80 ai secolului trecut.

Personajele sunt „nepotul hoțului de cai”, „nevasta hoțului de cai” sau „fata hoțului de cai”. Primele trei romane au și apărut, în urmă cu două decenii, cu supratitlul *Țara hoților de cai*. În Bărăgan, hoțul de cai este în afara legii, dar nu este cel care ilustrează Fărădelegea. Spre deosebire de legea străveche a Talionului sau legea balcanică a vechiului Kanun, pentru hoțul de cai nu există ideea de vinovăție și de răzbunare. Hoțul de cai devine la Fănuș Neagu un suprapersonaj la care autorul se raportează ca la cel ce dă sens frumuseții existenței în Balcania sau pe Ceair, căci aici „idila om-cal” este o „otrăvă dulce” iar calul este „un rudiment al lui Dumnezeu”.

Realismul metaforic și plurivalența epică

Daniel Kițu

Primele proze ale lui Fănuș Neagu se remarcă prin ceea ce Nicolae Manolescu numește „stil poetic, înflorit, metaforic, ca al lui Ionel Teodoreanu înainte de război.” (Manolescu, 2008, 1105). Toposul tipic fănușian din aceste creații este plasat între câmpia lui Bănulescu, Siretul lui Sadoveanu și ciulinii Bărganului istratian. Aici se dezvoltă poveștile neverosimile, labirintice ale unei umanități deșuchate, întoarse către sine și mai ales către miturile unor abisalități adeseori marcate de un nonsens savuros.

Toposul este unul de factură *insulară*, în sensul unei autoizolări de banalitatea cotidianului ușor perceptibil. „Adecvat cadrului natural e climatul de spiritualitate. Perpetuat din arhaic, acesta conservă frânturi de gândire mitică și magică, exprimate în credințe bizare, eresuri de sursă precreștină, datini pitorești, practici extravagante” (DGLR, 2007, 558 – 559).

În studiul său dedicat scriitorului brăilean, Andrei Grigor identifică două registre stilistice vizibile în proza scurtă: *realismul clasic* și *realismul metaforic*. În cele ce urmează vom urmări cel de-al doilea registru, vizibil în multe dintre prozele scurte ale lui Fănuș Neagu, cel al *realismului metaforic*, alimentat permanent de ceea ce am putea numi *plurivalență epică*. Osatura acestui tip de construct literar este asigurată, în primul rând, de *evenimentul insolit*. Aceste întâmplări peste fire, esență a prozelor din volume precum *Vară buimacă* sau *Cantonul părăsit*, „par a fi provocate nu atât de ceea ce le declanșează accidental, ci de misterul unor determinisme ascunse, de o demonie a naturii locurilor în care se petrec.” (DGLR, 2007, 559).

Realismul metaforic se poate naște la granița feminității ispititoare, vitriolante, care stârnește, dincolo de nebunia simțurilor, apetența delirului narativ. Există, deseori, segmente ale acestui delir ficțional în prozele lui Fănuș Neagu și personajul feminin este matricea unei ecuații artistice inextricabile.

Textul reprezentativ pentru *realismul metaforic* poate fi considerat *Doi saci de poștă*, din vol. *Vară buimacă*.

Narațiunea conturează două planuri, unul coerent, cel al narării propriu-zise (naratorul-personaj, Mihail, reprezintă indicele evident al perspectivei intradiegetice), fixat la un punct meteorologic dintr-o cherhana locuită doar de meteorologul Alexandru Jucu („26 de ani, căpățână de cal, cu gingia ruptă în două undiți”) și celălalt, al deplasării prin planuri temporale distincte, fie din sfera oniric-halucinatorie, fie din cea a trecutului personajelor.

La punctul meteo, protagonistul-narator se află cu Maud, bântuie bălțile Brăilei împreună cu această femeie care-i subjugă simțurile: „Noaptea adâncă era un chenar pentru trupurile noastre – și Maud, mișcând umerii goi, plini, părea că mișcă și întunericul de dincolo de geam.” (Neagu, 1967, 107). Declanșatorul celui de-al doilea plan este un alt personaj, Iancu Ezaru, un insolit poștaș de război, care și-a însușit 1482 de povești, de scrisori trimise de pe front și tănuite în doi saci de poștă. Factorul poștal de ocazie își face un ritual din a deschide scrisorile furate la câte o sărbătoare. Ezaru, este un cititor ocazional, un rânduitor de istorii umane, dar și povestașul care deschide celălalt fir epic al unui trecut marcat de umbra morții. Scrisorile, ele însele, poartă miasma războiului, cu dramele ei.

Maud însăși este un personaj tragic, descins din acest tulbure univers epistolar. Victimă a unui viol, iubita protagonistului este condamnată să retrăiască moartea poștașului Ezaru.

Narațiunea are o structură circulară, evidențiată chiar de fabulosul poștaș ocazional. În jurul acestuia se ȧes coborârile într-un fabulos oniric. Spre exemplu, Jucu povestește cum a văzut, împreună cu Maud, în lanul de grâu, un joc al ielelor: „În total opt, opt fete, și toate goale, ca și Maud azi dimineață. Ieșiseră din pădure și se fugăreau prin lanul de grâu. [...] S-au dus și s-au întors de două ori, să zicem că tot jocul ăsta învâlmășit și pentru mine de neînțeles, a durat un sfert de ceas, sau poate mai puțin, cred că mai puțin, iar la urmă s-au ridicat, au ieșit în cărare, ținându-se grămadă și au dispărut în pădure. [...] Doi băieți au ieșit dintre plop și au trecut pe lângă noi parcă fără să ne vadă. Maud zice că pentru ei s-au scăldat fetele în grâu, dar eu susțin că așa ceva e cu neputință...” (Neagu, 1967, 111).

Pentru Jucu, cele opt năluci sunt de pe ceea lume, „Moartea cu opt trupuri galbene”. Credința meteorologului este întărită de faptul că a doua zi, „în locul ăla a murit o bătrână care grebla spicele.” (Neagu, 1967, 112). „S-a așezat între doi snopi să bea apă și au găsit-o cu furnici în gură. Grebla ei avea opt colți și ulciorul opt litri. Vezi legătura?” (Idem.). Se poate observa că personajul fănușian este copleșit permanent de superstiții abisale, de mistica unor coincidențe în care crede cu tărie.

Coerența realului este permanent fracturată, în povestirile lui Fănuș Neagu, de aceste

superstiții, eresuri sau năluciri pe care iscă lumea bălților și a smârcurilor Dunării. Chiar Maud este o naiadă a acestor ape tulburi, măloase, pline de povești labirintice. Ea este „Domnișoara care spintecă șerpi”, așa cum o numește poștașul de ocazie, furul de scrisori, Ezaru.

Epistolele sunt semne „la hotarul morții” și nasc poveștile lor stârnite de-un fabulos incantatoriu. Aparțin militarilor pieriți pe front – șaptezeci și unu dintre ei, tineri sublocotenenți. Povestașul Ezaru a memorat conținutul unei scrisori pe care-l redă celor trei, Maud, Mihai, povestitorul și meteorologul Jucu. Regăsim, aici, un alt simbol thanatic, *masca pentru priveghi*: „Măștile pentru priveghiu pe care le făcea domnu Nelu erau cele mai hâde. Când a murit tanti Petrica și am mers, noaptea, s-o veghem, pe noi, copiii, ne-ați pus să schimbăm măștile între noi. « Trebuie să fiți urâți, să nu prindă moartea dragoste de voi. »” (Neagu, 1967, 117-118)

Întâlnirea cu moartea cere o dedublare pentru ca sufletul să poarte o pavăză în fața lumii de dincolo. Povestașul, aflat la vârsta naivității și-a ludicului comite eroarea de-a renunța la această protecție simbolică: „... eu mi-am scos masca pe ascuns, moartea mi-a văzut fața și m-a ales. Și acum nu pot s-o mint.” (Neagu, 1967, 118).

Dragostea însăși pe care protagonistul o experimentează cu frumoasa Maud provoacă răsturnarea ordinii firești a existenței și rostogolește cuplul într-o dimensiune halucinatorie, dictată de legile oniricului: „Dar atunci... uite, Dunărea curge prin odaia noastră. Maud râde și sărută frunza de plop care mi-a crescut pe umărul drept, douăzeci de călugări scriu scrisori pe un butuc de măcelărie...” (Neagu, 1967, 122-123).

Un tipar epic subsumabil *realismului metaforic* poate fi identificat și într-o proză precum cea intitulată *Zgomotul*, din volumul *Vară buimacă*. Vorbim despre o narațiune stranie, definitorie pentru componenta halucinatorie a realismului metaforic.

Zgomotul este un text care poate fi interpretat ca un delir al protagonistului, Tudor, prizonier într-un topos al descompunerii morale, un restaurant, „Frumoasa de lângă fluviu”, a cărui denumire trimite chiar la experiența sa erotică din final: „Cerul deasupra fluviului era înalt, sălbatic, fata îl apucă de braț și îl duse la capătul digului, unde era o limbă de nisip – el avu impresia că va vedea jos, lângă tufe de mărăcini, stârvuri de vită – și ea își scoase rochia și rămase goală, ca să facă baie, și-i spuse și lui să se dezbrace...” (Neagu, 1967, 75).

Povestirea nu are o acțiune propriu-zisă, ci reprezintă o sarabandă imagistică de tip coșmarec, stârnită în spațiul restaurantului.

Ca și în celălalt text din același volum, *Doi saci de poștă*, este conturat un triumfi actanțial, alcătuit din personajul principal, tânărul Tudor,

Ciclistul, un „băiat frumos, alurat, ars de vânt”, sportiv ușor vulgar, dionisiac și Lucia, eternul mister feminin fănușian.

Textul relevă un anume cubism epic, un puzzle inform de impresii, viziuni și fragmente de coșmar. Tehnica perspectivelor multiple este potrivită pentru acest onirism încasetat.

Protagonistul este frapat, încă din incipit, de un zgomot „cumplit”, infernal, pornit parcă din străfundurile inexplicabilului. El însuși se căznește să evadeze dintr-o gură a Iadului, copleșită de-o aglomerare imundă, ce dă impresia unei haznale: „Tudor se retrase de-a-ndăratelea pe scara îngustă, umedă și cleioasă, luminată de-un bec stropit cu var, înșurubat sub un capac ca de scuiptoare, străbătu curtea întunecată, călcând peste o ladă de gunoi desfăcută – duhoare grea de resturi de mâncare mucegăită, smocuri de păr de câine, muște groase” (Neagu, 1967, 59).

Fuga lui Tudor, evadarea lui în restaurantul-amintire este provocată de o stranie apariție oximoronică, copilul-diavol, simbol al unui topos malefic. Portretizarea acestuia reprezintă un cumul de amănunte din sfera depreciativului: „Vorbele copilului scund, gras, cu cămașă în carouri, bretele încheiate răsucit și fulgi de găină în păr, aerul de agresivitate din ochii lui rotunzi – băiatul vruse să-i arunce în cap o pedală veche de bicicletă – dâra de salivă din colțul gurii mici, cu buze subțiri, se zvârcoleau, se precipitau, goneau în fuga lui Tudor.” (Neagu, 1967, 59-60).

Structura acestei narațiuni este oarecum sferică, pentru că atât incipitul cât și finalul închid obsesia *zgomotului* indicibil. Dacă în incipit, reperul sonor îl împinge către experiența Erosului din restaurant, în final, Tudor experimentează dorința imposibilă de a-și circumscrie estetic angoasa: „Tudor nu se întoarse, ridică ușor privirea peste cap, rostogolindu-și ochii și se gândi că are douăzeci și opt de ani și că nu va putea niciodată să deseneze zgomotele, creșterea și agonia lor, ci numai le va auzi mereu.” (Neagu, 1967, 77).

O altă trăsătură interesantă a textului este *polimorfismul diegetic*. Întâlnirea din restaurant a lui Tudor cu Lucia este alcătuită dintr-o suită de treceri prin planuri, fie halucinatorii, fie livrești, alimentate de misterul feminin inefabil.

Mai întâi, ținuta fetei („Fata purta o bluză albă cu dantele late...”) reprezintă declanșatorul unei glisări care suprapune lumea *Anei Karenina* a lui Tolstoi și misterul pânzei eternei așteptări a Penelopei din *Odiseea* lui Homer: „Cu bluza asta pare o rusoaică de la sfârșitul secolului trecut, își spuse Tudor. Dintr-o gubernie din stepă. Stă închisă într-un conac unde miroase a varză acră și a pâslari, împletește la gura sobei până după miezul nopții – un șal? amintiri? – și-l așteaptă pe Vronski sau mai știu eu pe cine...” (Neagu, 1967, 65). Vronski este personajul de care se îndrăgostește eroina lui Tolstoi și care o va

împinge către sinucidere. În continuare, sintagma „mai știu eu pe cine” reprezintă deschiderea mitică spre imaginea Penelopei homerice aflate într-o perpetuă așteptare a soțului pierdut într-o călătorie interminabilă. Sugestia este cea a labirintului interior, a călătoriei interioare, o saga epică spre care trimite și textul intitulat *Zgomotul*: „... dar ea aștepta un alt Vronski, și după ce Vronski ăsta va pleca, fericit, vesel, cu picioarele înfundate într-un maldăr de piei crude, va continua să-l aștepte, nu pe Vronski care există, ci pe acela care trăiește în mintea ei [...], pentru că ea singură i-a născocit chipul, vorbele și iubirea, și-l va aștepta în toate iernile și se va stinge înainte ca el să apară cu adevărat, fericită totuși că l-a așteptat și iertându-l.” (*Ibidem*).

Onirismul delirant este o altă constantă estetică a *realismului metaforic* din prozele lui Fănuș Neagu. Există pasaje evidente de acest tip în *Zgomotul*. Tudor îi mărturisește Luciei că suferă de asemenea momente de delir vizual. Acesta vede înflorind din bârnele restaurantului capete de administratori de bloc. Alteori, naratorul însuși manifestă o formă de evaziune din Real, care îl metamorfozează și-i răsuște surprinzător resorturile echilibrului: „Dincolo de verandă, aerul era curajos, captivant, din niște nori mici, înfundați în bezna nopții, mici și aranjați cu cochetărie, ca niște coafuri de femei tinere, scăpărau fulgere mov-alburii, ca niște sărutări de foc în gura unei flinte. Se contracta în convulsii aiurite, semeț, trufaș, necunoscutul, și,

Gheorghe Mosorescu, *Pânza mea*, I, 2019

Gheorghe Mosorescu, *Pânza mea*, II, 2019

Gheorghe Mosorescu, *Pânza mea*, III, 2019

desprinsă parcă din zvârcolirile lui, de pe verandă apără o rochie lungă de tafta și trecu pe lângă masa lui Tudor, purtând în mână o vază înflorată cu migală și care semăna, din pricina luminii molatice pe care o răspândeau brațele și ochii femeii, cu o creangă pe care s-a oprit un soare albastru, lipsit de putere și de căldură, dar scânteietor de albastru, ca o pulbere de cer încheată într-un vis.” (Neagu, 1967, 68-69).

Specificul *realismului metaforic fănușian* „derivă dintr-un proces psiho-creator complex...” (DGLR, 2007, 27). Narațiunea suferă o aparentă tendință de deconstrucție. „Povestirile nu mai dezvoltă episoade aflate în articulare imediată cu nucleul evenimential, ci se multiplică în fapte epice fără legătură directă cu întâmplarea centrală.” (*Ibidem*)

Bibliografie

1. Grigor, Andrei, 2001, *Fănuș Neagu, monografie, antologie comentată, receptare critică*, Ed. AULA, Brașov.
2. Manolescu, Nicolae, 2008, *Istoria critică a literaturii române*, Ed. Paralela 45, Pitești
3. Neagu, Fănuș, 1967, *Vară buimacă*, Editura pentru Literatură, București.
4. *Dicționarul General al Literaturii Române*, 2007, Ed. Univers Enciclopedic, București.

„Orientalismul literar” al lui Fănuș Neagu sau „La noi se termină Europa sau începe visul?”

Adi G. Secară

Moto:

„...riveranii au creat o astfel de literatură cu iz oriental, cu o factură de basm fabulos în care pulsează o neîncetată sete de aventură. Chiar bravada uneori tragică în fața vieții este tot de natură balcanică.” (Fănuș Neagu)¹

*

Istoricul și criticul literar Viorel Coman, într-una dintre cele mai interesante cărți despre Fănuș Neagu², concluzionează asupra Întregului: „Opera lui Fănuș Neagu rămâne, orice s-ar zice, o operă dificilă, cu ușile abia întredeschise sau, pe măsură ce ele se deschid în fața călătorului hermeneut, fie greu, parcă ar fi blindate, fie ușor, la o simplă apropiere, manevrate de senzori enigmatici, altele, în urmă se închid, adesea cu zgomot, având voluptatea captivității, cultivând vraja operelor care au resursele de fascinare pentru a te face captiv, ca într-un **spațiu magic**.”

Pentru filo-Orient (aliști), însuși Orientul poate fi un spațiu magic, orientalismul imaginarului literar fiind un fenomen la care mulți scriitori români aderă, conștient sau nu, „într-o literatură care are ceva mai puțin de două veacuri de modernitate”³. (...) Desigur, Fănuș Neagu are „orientalismul” său, structurat între balcanism (acesta de hermeneutizat sub umbra binecuvântată, vorba vine, măcar parțial, a studiilor și eseurilor lui Mircea Muthu; în jurnalul mai jos amintit scrie: Balcanii rod al „împerecherii dintre cele două continente”!), levantinism, pitoresc, orientul său începând, într-un fel, de la Bărăgan și Dobrogea (în „Îngerul a strigat” Dobrogea este privită ca un pământ al făgăduinței de către unele dintre personaje!), ducându-se către Bethleem, către Țara Sfântă (prin „O corabie spre Bethleem”), dar accentul căzând, cel puțin la un anume nivel al lecturilor, pe un spațiu de frontieră, unde Vameșul este chiar Dunărea. Se observă aceasta din titlul romanului publicat în 2004, „Asfințit de Europă, răsărit de Asie”, Ed. SemnE, din diverse pasaje, precum acesta despre un prieten (evident, din „Cartea cu prieteni”⁴):

„E înalt, masiv, blond, căpcăun la vorbă și la băutură, vârat până la gât în Balcani și plutind pe Dunăre într-un docar pe jumătate înecat, pe jumătate făcut țandări către Marea pe care o ține în Dumnezeu ca un hoinar ce-și primenește sufletul numai în iarbă... (...) Deșelat de atâtea cântece care nu izbutesc să-i iasă din gură e totdeauna ca un brad înapoi și ca o floare-n urmă. Iar când nu-și mai poate răbda oasele fărâmate pe masă și haita viselor care-l duc până în pragul

nebuniei, trece Dunărea, în Dobrogea, pe un drum subțire, se clatină prin buruieni și pândește o zi când începe să bată vântul prin rupturile Orientului.”

În aceeași carte cu prieteni, în textul „Jarul tingirilor din Bazar” (de revenit la el!), Asia sau Orientul sunt asociate frumos:

„La noi se termină Europa sau începe visul?”⁵

De altfel, primele „poeme” din cartea menționată conțin diverse referiri la Orient (și la legăturile câtorva dintre scriitorii noștri cu acesta): cel dintâi text, „O pricină minunată”, îl are în prim plan pe Anton Pann, via Ion Ghica:

„...imaginația noastră, somptuos dispusă exagerărilor, a încheat un portret vesel al marelui poet: un cap frumos, visând la nunta din Susa a lui Alexandru cel Mare și a zece mii de soldați macedoneni, pândiți din umbră de sabia lui Timur, cel intrat în noaptea feerică a Bagdadului ca să bea din țeasta Califului. Viața lui Anton Pann, cel *cu râsul malițios al lui Pepelea pe buze* (V. Alecsandri), e o continuă aventură, cu sfâșieri tragice și cu dragoste furtunoase. (...) Din Orientul fabulos, din calcarul Asiei, măcinat și cernut de horde și de timp (damlaia, damlaia, gheol olur), marele poet a țesut mătase și atlasuri. Nu-mi pot închipui, în afara trecerii lui, apariția lui Caragiale, mai târziu și a lui Mateiu, apoi a lui Ion Barbu, Tudor Arghezi.

Roma se revendică, cu sau fără dreptate, din Troia, mirajul lumilor viteze și apuse nu ne-a ocolit, în lumina albă, de cretă și de basm îngânat de Șeherezadă, noi dăm cu sâc din Isarlâk și pe fiecare treaptă a viitorimii, o notă cântată prelung de acest muezin al poeziei românești, vestind nașteri și generații ale împlinirii. Căci:

„Împlinindu-și datoria,/ Și talantul ne-ngropând/ S-a făcut călătoria/ Dând altora în lume rând.”

Rămas cu noi în toate credințele: *o pricină minunată/ di'nceput de lumea toată*, Anton Pann al colindelor scutură steaua și din ea răsar magii spre Bethleem și cântecele duse.

Dar ce puține gânduri întoarcem spre pacea nopții lui! Și spre biserica din Lucaci!”⁶

Iată un interesant certificat de naștere a literaturii noastre (sau măcar parte din ea! „Lumea toată” a literaturii!), cu o pledoarie pentru o întoarcere mai pronunțată, mai pioasă, poate precum Lucian Blaga în piesa sa de teatru (de recitat și ea!), la Anton Pann, unul dintre părinții literaturii noastre culte!

În al doilea text⁷ al „Cărții cu prieteni” este invocat Mihail Sadoveanu. În egală măsură sunt invocate Dunărea, Dobrogea, Orientul prin

„Ostrovul lupilor”, „minaretele Asiei”, „Divanul persian”:

„S-a ridicat apoi din amintirea-amintirii Mehmet Caimacam, stăpânul frumoasei tătare Zebila-hanâm”, „povestea Morii lui Deli-Ali”, „ascultam. Și prin vânt răzbătea, amestecat cu durerea aspră a lui Mehmet Caimacam, murmurul în barbă al celui alt hoga, care, cu cinci sute de ani înaintea lui Mehmet, l-a întâmpinat pe Timur Șchiop cu oastea lui de prăbușire și l-a întors din drum numai cu o temere și niște vorbe care au răscolit inima fiarei. (...) Vorbea ușor, răcoros, legănat și legănându-se, dezgropând pentru noi și pentru cei ce vor veni după noi tainele în care stă încuiat trecutul acestui neam al nostru.

Ascultându-l, se mișca o țară, cu ape și păduri.

Culcați în pulbere ascultau, deznădăjduiți, și toți cei plecați de demult.

Și eram înfricoșați și mândri totodată.

Într-un târziu, când și-a împlinit cântarea, a pornit spre depărtări afunde. A pornit *ghiule-ghiule* (zâmbind-zâmbind), lăsând deschise porțile măreției.”⁸

Colac peste pupăză, trecând peste menționatele cuvinte turcești inserate, îl numește pe Eugen Barbu „Baiazid Ilderim al literaturii noastre”!⁹

Apropo de Turcia și de turci, avem și un prieten (sau chiar mai mulți) turci, în „prefața” la „O corabie spre Bethleem”:

„Un prieten din Istanbul mă anunță că nu cu prea mult timp în urmă a trecut în neființă scriitorul Aziz Nesim, romancier, dramaturg, nuvelist”, care „a lăsat prin testament să fie îngropat, noaptea, în curtea orfelinatului unde a crescut. Și ca nimeni să nu știe precis locul unde odihnește, a poruncit să se sape patru gropi, să fie pus, în secret, în una dintre ele, de către un prieten devotat, apoi să se niveleze pământul peste toate patru. Vreau, a zis, să aud copiii jucându-se deasupra mea. Știind unde-mi dorm somnul de veci, ei ar ocoli mormântul și n-aș mai auzi niciodată ce-i gâlceava senină, bucuria.”¹⁰

În al treilea text din „Cartea cu prieteni”, cel evocat este „Nomadul” Panait Istrati, al cărui urmaș direct se consideră Fănuș Neagu (spune asta în mai multe locuri, interviuri. În jurnalul care apare tot în 2004: „Sunt un altoi din arborele Panait Istrati, Voiculescu, Sadoveanu.”¹¹):

„I s-a spus lui Panait Istrati vagabondul genial - și așa va rămâne prin veacuri, fiindcă spiritul lui nu cunoștea sigilii decât ca să le rupă, îndrăzneț, revoltat, ca vântul semănând, primăvara, la Brăila, praf verde din Orient, praf negru din Balcani. (...) A străbătut Europa, nordul Africii, Caucazul și partea cea mai dulce a Asiei, Istanbulul...”¹²

Istanbulul unde fusese: „Veneam de la Istanbul, mahmur de seraiuri părăsite, de râpile Fanarului, de cimitirele lui Pierre Lotti (sic!) și de-atâta aur fără acoperire, pentru că în bazarul de la Istanbul găsești cât aur îți poftesc iubirile, găsești chiar și banca Angliei, dar nu găsești un pahar de vin.”¹³

Sunt scriitori (Istrati, Sadoveanu ș.a.) care l-au marcat profund pe Fănuș Neagu, acesta recunoscând, par exemple, mai sus, aceste

influențe. V. Coman observa și distanțări, dar și aceasta: „Dacă Panait Istrati este nomadul care îl ducea spre Orient, spre Balcania (...) Sadoveanu îl fascina prin mierea acestei limbi care va întovărăși istoria românilor în eternitate și prin evocarea omului vechi...”¹⁴ Desigur, nu numai prin „orientalismul” lor literar, atât cât este! Tot în jurnal exclamă: „Iubesc povestitorii orientali, sublima lor simplitate!”

*

Cornel Ungureanu observa că la Fănuș Neagu avem o lume la „Porțile Orientului”¹⁵, Mircea Iorgulescu scria despre „nastratinismul” lui Fănuș Neagu¹⁶, Valeriu Cristea și Dumitru Micu scriu despre pitorescul său (care poate fi asociat cu un orientalism derivând dintr-un soi de exotism... neaș, unde Bărăganul, Bălțile și Dobrogea sunt o sfântă triadă, via Vasile Băncilă sau Nicolae Grigore Mărășanu ș.a., la care se pot adăuga, conform jurnalului, recenzat de subsemnatul cu alt prilej: „Acolo la Cumpătul, mă simt îndreptățit să mă numesc scriitor român. Acolo, ca la Brăila, Galați și Câmpia Bărăganului. Ce halou de taine!”¹⁷), iată direcții de cercetare care pot fi urmate, intrând și noi în „timpul dus, ca regii Orientului de odinioară în pustiu, spre a ne întări în credința că lumea nu trebuie judecată pe la colțuri, că merită mai multă iubire și mai puține trădări.”¹⁸, după cum scrie într-un text dedicat lui George Macovescu, „timpul dus ca literatură”, unde Adevărul se aliază cu Frumusețea pentru a supraviețui, pentru a înfrânge Nimicul, despre care același Fănuș Neagu scria:

„După (aproape) o viață de om ar trebui să fiu convins până în măduva oaselor că nimicul din nimic se trage și în nimic se întoarce. Totuși, pe drumurile lui oarbe, Nimicul, dacă se încolonează în litere de tipar, poate strămba destine.” Strâmba sau îndrepta!

¹ Viorel Coman, *Fănuș Neagu: povestirile magice*, Ed. Istros a Muzeului Brăilei, 2011, p. 11.

² *Ibidem*, p. 11.

³ Fănuș Neagu, *Cartea cu prieteni - poeme răsărite-n iarbă* -, Ed. Sport-Turism, București, 1979, pp. 248-250.

⁴ *Ibidem*, p. 218.

⁵ *Ibidem*, pp. 7-9.

⁶ *Două lacrimi pe umbra mâinii lui Sadoveanu*, pp. 9-12.

⁷ *Ibidem*, p. 17 ș.u.

⁸ *Ibidem*, p. 11.

⁹ Fănuș Neagu, *O corabie spre Bethleem*, Ed. Cartea Românească, 1997, p. 11.

¹⁰ *Idem*, *Jurnal cu fața ascunsă*, Ed. SemnE, 2004.

¹¹ Fănuș Neagu, *Cartea cu prieteni - poeme răsărite-n iarbă* -, p. 13.

¹² *Ibidem*, p. 55.

¹³ Viorel Coman, *Fănuș Neagu: povestirile magice*, Ed. Istros a Muzeului Brăilei, 2011, pp. 25-26.

¹⁴ Andrei Grigor, *Fănuș Neagu, monografie, antologie comentată, receptare critică*, Ed. AULA, Brașov, 2001, p. 103.

¹⁵ *Ibidem*, p. 107.

¹⁶ Fănuș Neagu, *Jurnal cu fața ascunsă*, p. 147.

¹⁷ Fănuș Neagu, *Cartea cu prieteni - poeme răsărite-n iarbă* -, p. 23.

¹⁸ Fănuș Neagu, *Interviu*, în „Revista bibliotecilor”, nr. 4, 1969, p. 206.

Valori sentimentale și nemuritoare ale spațiului narativ fănușian

Constantin Gherghinoiu

În *Postfață* la volumul de povestiri *În văpaia lunii*, Fănuș Neagu ridică un imn de slavă spațiului în care s-a născut, s-a format și în care trăiește continuu, sfidând proza vieții care-l consemnează ca locuitor în capitala țării:

„M-am născut în Bărăgan, acolo unde ecoul lunii ia forma unei pălării de floarea-soarelui ce se închină, aplecată peste toată câmpia Brăilei, celui mai mare fluviu al Europei, Dunărea. Satul meu, înconjurat de ape și de mărăcini, pus în răscrucea drumurilor clocotind de negură de pelin, își sprijină oasele pe salcâmii din care luna mai își construiește altare de miresme și împunge cerul cu degetele uscate ale fântânilor cu cumpănă...

Bărăganul e un cer purtat pe umeri de zei înfrânți, într-un timp străvechi, în marile războaie cu fluturi de la Moldova care au năvălit de peste Siret să-și coloreze aripile cu ochi de lumină necunoscută lor. Prin Bărăgan trece osia lumii, fiindcă începutul și durata tuturor lumilor trece prin spicul unui fir de grâu...

Bărăganul e, poate, cea mai lungă călătorie a unui gând cuprins de dorul de a cânta.

Bărăganul e o țară fără popas. Iar pentru mine poarta de intrare în eternitatea bucuriei.”

Descriind astfel spațiul Bărăganului, Fănuș Neagu creionează harta sentimentală a unei țări în care simte el că există ca om și scriitor, iar existența sa capătă sens și culoare.

Bărăganul este cea dintâi valoare cardinală a vieții acestui scriitor fără limite stilistice, fără înaintași și, foarte sigur, fără urmași.

Gradiștea, cealaltă valoare supremă a spațiului sentimental al scriitorului, satul în care s-a născut, are o etimologie aparte.

Noul dicționar universal al limbii române, ediția 2007, scrie direct; *gradiște*: *ridicătură de pământ rămasă în lunca unui râu în urma unei eroziuni*.

Slavonescul *gradiște* s-ar traduce prin *castru*, popular se spune *pochină*, științific *popină*, iar geografic se spune *gradiște*.

Data exactă când a fost înființat satul Gradiștea nu se cunoaște.

După unele mărturii, aici s-ar fi așezat, înainte de 1800, ciobani din părțile Vrancei, în aceste locuri aflându-se apa Buzăului, tocmai bună pentru târlele lor. Tot aici ar fi venit și oameni din raiaua Brăilei care fugeau de turci, iar râul, se crede, era hotarul raialei.

În *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Muntenesci și a Moldovei* scrisă de D. Fotino, tradusă de George Sion în

1859, la paginile 147 – 150 se vorbește despre districtele muntene – Slam Râmneș, și acolo se scrie foarte clar: „În acest județ sunt două orașe: Focșanii, scaunul isprăvnicilor, prin care trece o gârlă din Milcov ce face hotarul între Moldova și Țara Muntenească; acest oraș se împarte în șapte mahalale și are o mănăstire a Sfântului Ioan și șapte biserici de piatră... Are nouă căpităanii și anume: Vârteșcoii, Belciugatu, Măcsinenii, Mărtineștii, Gradiștea, Untoasa, Râmnicelu, Crucea Comișoaiei și Albotenii.”

Am subliniat numele satului unde s-a născut Fănuș. Era, așadar, căpitănie. Gradiștea era căpitănie.

Și în altă sursă istorică – *Istoria politică și geografică a Țerei Românesce de la cea mai veche a sa întemeiere până la anul 1774. Dată mai întâi la lumină în limba grecească la anul 1806 de frații TUNUSLI*, tradusă de George Sion la anul 1863, Gradiștea este aratăată a fi tot căpitănie.

În acele timpuri, se pare, lacurile Balta-Albă și Ciulința au aparținut de satul Gradiștea.

Stațiunea de tratament din apropierea Gradiștei se cheamă Balta-Albă și este descrisă de Vasile Alecsandri la 1844.

În anul 1854, în patru numere consecutive, revista pariziană „L'illustration” publică un material cu titlul *Le Lac blanc*, având în paranteză *Balta-Albă – Valahia*, unde este descrisă aventura unui francez la băile faimoase din Bărăgan, băi care „aveau puterea de a da vedere orbilor, auzul surzilor, vorbire mușilor și uzajul membrilor paralizicilor.”

Al. Odobescu scrie: „Eram băiat de treisprezece ani când am însoțit pe tatăl meu Ion Odobescu, în anul 1847, la băile de la Balta-Albă, unde se adunase în acel an o mulțime imensă, precum a și povestit-o cu atâta spirit d-l Alecsandri, pe care atunci acolo l-am zărit... Locuiam într-un sat de pe malul stâng al Buzăului, la Gradiștea, tot într-o casă cu bătrânul colonel Engel...”

Din aceste mărturisiri aflăm că Gradiștea era un sat cu case bune de închiriat.

Și așa ajungem la cea de-a treia valoare enormă a spațiului sentimental al lui Fănuș – casa părintească din Gradiștea.

Pentru Fănuș Neagu casa părintească, modestă, casa tâmplarului cel mai bun din sat, Vasile Neagu, tatăl său, este un loc mitologic. Înainte de a muri cu câteva săptămâni, Fănuș l-a rugat pe Aurel Topciu, prieten născut tot în Gradiștea, cel care i-a fost alături până în ultima clipă a vieții sale pământești, să-l ducă la Gradiștea, sfidând recomandările medicilor și opoziția Stelei Neagu și a Anitei, soția și fiica.

Călătoria finală la casa din Gradiștea nu a mai avut loc din motive lesne de înțeles. Era în mai 2011. Peste câteva săptămâni...

Prin 2004 sau 2005, Fănuș m-a inclus într-o luptă cu unii dintre membrii familiei, de la care voia să cumpere casa, pentru a putea să o ofere autorităților brăilene cu scopul de a fi transformată în Casă Memorială.

Cele mai dure discuții au fost cu Daniela Neagu, soția lui Nelu Neagu, nepot al scriitorului, dispărut într-un tragic accident de mașină pe când aducea niște infractori de la Oradea la Brăila. Adina Neagu era elevă la liceul pe care-l conduceam. Fănuș mă ruga, ori de câte ori vorbeam, să am grijă de ea.

Nu știu, nu am verificat, dacă prin centrul casei părintești de la Gradiștea trece osia lumii. Sunt însă sigur că Fănuș știa adevărul pe care-l spunea deschis.

Casa de la Gradiștea, locul unde s-a născut Fănuș, a fost construită de tâmplarul Vasile Neagu și de Parascheva Neagu, părinții scriitorului.

A fi fost tâmplar în Gradiștea însemna mai mult decât lucrător cu lemnul. Însemna să știi să dai viață lemnului. Casa bunicilor scriitorului, a lui Ilie Miroslov, situată pe malul înalt care dă spre Buzău și care mal a fost erodat în timp, este o dovadă a felului în care tâmplarii din neamul Neagu au vorbit cu lemnul. Așa o capodoperă de sculptură populară este rară astăzi. Mai ales în sate uitate de Dumnezeu, așa cum au devenit satele românești sub biciul istoriei contemporane.

Oricine vrea să vadă că nu exagerez, este invitat la Gradiștea.

O femeie care în 2002 trăia încă, Maria Tudorache, colegă de clasă cu Fănuș, mi-a spus: „Lemnari la noi în sat erau Ion Tudorache, cunoscut cu porecla de Caramet, Dumitru Bazâru, Sandu Cristea și Vasile Neagu. Neagu era cel mai bun dintre toți. Toată lumea îl căuta pe Vasile Neagu.”

În casa de la Gradiștea au trăit, la început, părinții scriitorului. Ei l-au oprit pe George, fratele mai mare al lui Fănuș, să le fie sprijin la bătrânețe. Acesta s-a însurat cu Stoiana. George și Stoiana au avut doi fii: pe Bănică și pe Nelu.

Bănică a fost fotbalist junior la Dinamo, apoi, senior, a jucat la Foresta Fălticeni, unde a cunoscut-o pe Ioana, de loc din Cornu-Luncii, unde trăiește și astăzi Nastasia Vultur, sora mai mică a lui Fănuș, pe care noi o numim Tanti Marcela.

Bănică a murit la 42 de ani și a avut două fete cu Ioana: Ramona și Roxana.

Nelu a murit în teribilul accident de

automobil despre care am scris. Cu Daniela a avut două fete: Adina și Alexandra.

În casa părintească din Gradiștea au trăit trei familii: părinții lui Fănuș, George și Stoiana, apoi, un timp, Bănică și Ioana.

Spre sfârșitul vieții, Fănuș a despăgubit pe Daniela Neagu, plătindu-i bani, pentru ca să păstreze singur casa părintească și s-o ofere pentru a deveni muzeu. Ceilalți moștenitori nu au avut pretenții bănești.

Grija scriitorului pentru casa părintească de la Gradiștea este dovada prețuirii trecutului și garanția că uitarea nu devine stăpână acolo unde există suflet.

Casa părintească devine în povestirea *Acasă* personaj principal. Aici se întoarce, peste ani, bătrâna plecată în Maramureș, ca să moară vegheată de Eremia.

Iar în această povestire dăm și de un pasaj demn de pana unui Turgheniev, unde marile boieroaice se înveleau în stofe scumpe, în pleduri aduse de la Paris sau în blănuri scumpe. Erau mari moșierese.

La Fănuș totul capătă o aură de basm oriental:

„Baba Gherghina s-a avut bine cu Zaharia Prodan. Așa zice lumea, că după ce i-a murit omu, s-a încurcat cu Zaharia. Iarna, cică, plecau cu sania la Râmnic să se plimbe sau să cumpere, era ger, ei îi înghețau picioarele, și Zaharia îi puneă câte un curcan pe genunchi. Curcanii au burta caldă și...”

Și după ce am făcut cunoștință cu Bărgănul, cu satul Gradiștea și cu Casa Părintească, valori fundamentale la care s-a închinat creștinește Fănuș, ajungem la cea mai mare valoare a scrierilor lui: oamenii.

Cel dintâi dintre aceștia este învățătorul Anghel Ionescu, cunoscut ca Țuca Ionescu, cel care a fost primul învățător al viitorului scriitor.

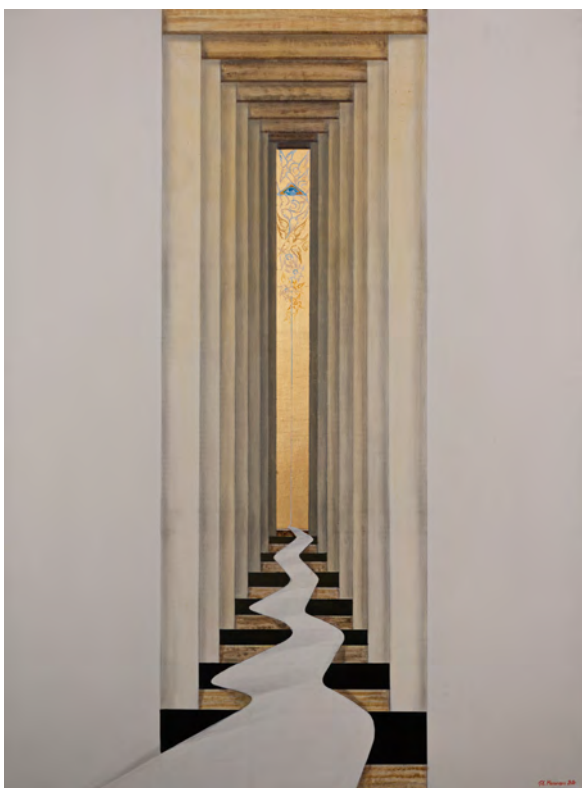
Anghel Ionescu a lăsat și o monografie a satului Gradiștea, care se găsește astăzi în arhiva Primăriei din sat. Scrie Anghel Ionescu:

„Am fost numit învățător în anul 1914 la școala din satul Ibrianu.

În anul 1916 am fost transferat de la școala Ibrianu la școala Gradiștea de Sus în locul tatălui meu Ștefan Ionescu care a profesat slujba de învățător de la anul 1878 și până în anul 1923, transferat în locul meu la școala din Ibrianu. A muncit timp de 45 de ani punând bază temeinică învățământului în această comună.

Transferat fiind la Gradiștea de Sus, am continuat munca începută de tatăl meu, pe teren cultural, economic, politic și social.

De la tatăl meu am moștenit o mulțime de

Gheorghe Mosorescu, *A 9-a poartă*, 2019

informații despre situația geografică și istorică a ținutului în care se află comuna.

Ca fiu al comunei Gradiștea și trăind pe meleagurile ei până la etatea de 82 de ani, și cum anii tinereții, cei mai frumoși din viață, nu se uită niciodată, ca un omagiu adus memoriei tatălui meu, cât și timpului trăit acolo, m-am apucat de lucru acum la etatea de 82 de ani și am făcut în scris monografia comunei mele Gradiștea, așa cum spune lozinca: De la lume adunate/ Și iarăș la lume date...”

Mai departe, Anghel Ionescu transmite o legendă frumoasă despre întemeierea satului Gradiștea, chiar dacă legenda nu are destulă originalitate. O transcriu pentru a nu se pierde:

„Legenda spune că demult era pe aceste locuri un sat de oameni liniștiți. Și, într-una din zile, în ajun de sărbătoare, poposiră doi drumeți de pe alte târâmurii care au cerut găzduire. Dar nimeni nu le-a deschis ușa. Doar la marginea satului, căsuța mică a unei femei sărmăne, văduvă, mamă a doi copii, i-a primit cu bunăvoință, așternându-le de-ale gurii și pat pentru hodină.

A doua zi, se spune, drumeții au mers la petrecerea oamenilor care încinseseră horă mare cu chiot și cu veselie.

Văzându-se neluați în seamă, străinii au zis să le pedepsească răutatea.

Și au înfipt în pământ toiagul cerând oamenilor să-l scoată. Nimeni n-a putut, dar toți au râs în batjocură. Atunci, numai cu un deget unul din străini a scos toiagul și din locul unde acesta fusese înfipt a fost să izvorască apă, întinzându-se peste tot satul. Iar locul unde era casa femeii, singura de care nu se atinseseră apele, se ridică și luă forma unei movile, care există și azi și poartă numele de Movila Babei.

Așa se explică formarea acestui lac cu proprietăți deosebite în vindecarea multor beteșuguri. Oamenii din patru vânturi, mânați de setea de sănătate, au luat drumul Bălții-Albe, an de an, scăldându-se în apele sale, cunoscând aici bucuria fierbinte a însănătoșirii...”

Gheorghe Mosorescu, *Communication*, 2013

Învățătorul Țuca Ionescu este cel care i-a pus tocul în mână lui Fănuș. Colegul său de clasă din acele timpuri, Marin Dună, născut în 1931, devenit Luș în povestirile *Tutunul și Somnul de la amiază*, spune: „Fănuș e mai mic cu un an ca mine. Am copilărit cu el, cu Gușai, cu Peleagă. Mă ruga să mă duc cu el la școală la Galați, ieșim și noi învățători, zicea... Fănuș fuma cu băieții învățătorului Ionescu. De câte ori vine în sat, Fănuș întreabă despre mine. A scris și o carte despre mine...”

Oamenii din Gradiștea au devenit personajele multora dintre povestirile lui Fănuș sau chiar în romanul *Îngerul a strigat*.

Neculai Brotac, născut în 1930, spune: „Casa în care s-a născut mama Paraschiva e pe malul Buzăului. Am petrecut cu Fănuș vecinătatea...”

Marin Serea, a cărui mamă era soră cu Vasile Neagu, spune: „Păzeam la vie, la moș Ion Noană. Moșu avea nuci. Furam nuci într-o zi. Ne-a prins moșu. Striga: Babo, adu pușca, adu calul, și ne-a băgat în baltă. Era cu noi și Milică Drăgan...”

Emil Drăgan, cel care a dat numele de azi al școlii din Gradiștea, a fost cel care l-a orientat pe Fănuș către meseria de învățător.

Costina Creangă, născută în 1931, spune: „Fănuș nu a făcut niciodată deosebire între noi, țigani, și el. Venea la noi, se juca cu noi. Niciodată nu a zis că noi suntem țigani și el român... Lișca a murit la Tichilești, iar bărbatul ei pe front. Era din neamul nostru, de aici. Lișca era cu ghicitul în cărți...”

Lișca este personajul principal din povestirea cu același nume.

Mitică Frâncu, născut în 1930, vorbește despre personajul Che Andrei din *Îngerul a strigat*: „Aaa, mă-ntrebați de Che Andrei? E tatăl lui tanti Fana, soția lui Milică Drăgan. Să vă explic: pe tatăl lui tanti Fana îl chema Constantin Andrei, iar pe tatăl lui, Costache Andrei. Acum vedeți? Constantin C. Andrei, Che Andrei. Trăia într-un bordei săpat în malul de la Balta Albă.”

Iar personajul celei mai frumoase povestiri despre căutarea idealului din literatura română care este *Dincolo de nisipuri*, Șușteru, are o poveste aparte.

Nepoții lui Șușteru, Ion și Viorel Vlad, îmi spun că bunicul lor a fost cizmar în timpul războiului de-al doilea. În limba germană *schuster* înseamnă *cizmar*.

Enigma era acum la îndemână.

Povestirea lui Fănuș nu este totuși la îndemâna lectorului contemporan care a uitat ce mare nume a dat literaturii noastre un sat oarecare din Bărăgan.

Prin urmare, Bărăganul, Gradiștea, acest Macondo marquezian adus de geniul lui Fănuș în Câmpia Brăilei, casa părintească și oamenii. Este suma de valori care ne face să gândim că osia literaturii române trece și prin opera lui Fănuș Neagu.

Amintiri cu Fănuș Neagu și prietenii săi Cu lăutarii după... Fănuș Neagu

Marian Ștefan

În desele mele pelerinaje cu turiștii străini, ca ghid, prin restaurantele Bucureștiului, am avut de multe ori prilejul să asistam la programe muzicale gustate de oaspeți, cei din Turcia fiind entuziasmați mai ales de muzica lăutărească interpretată de Panseluța Feraru, acompaniată de grupul condus de soțul său, excelentul clarinetist-saxofonist Marian Ștefan. Așa m-am apropiat de ei și de multe ori i-am avut ca invitați la o serie de activități cultural-literare și tot așa am intrat în posesia câtorva episoade din memoriile lui Marian Ștefan din anii de altădată, din care în cele ce urmează redau câteva însemnări legate de frumosul nebun al Bărăganului meu, Fănuș Neagu. De notat că după absolvirea Școlii Militare de Muzică autorul lor a fost repartizat în garnizoana Brăila, unde a rămas câțiva ani, după care a revenit în capitală.

Marian Ilie

În anul 1981 m-am întors de la Brăila și am început serviciul pe Șos. Olteniței, la Unitatea Militară de acolo... În timpul liber cântam și la

diverse evenimente, cu alți muzicanți. Într-o seară cântam în Braseria Hotelului Bulevard. În restaurantul hotelului era un alt eveniment, ai cărui lăutari au venit în pauză să ne asculte. Se pare că le-a plăcut cum cântam, că după încheierea celor două evenimente ne-am unit, orchestrele, și am rămas la un șpriț. Așa l-am cunoscut pe Gigi Turcitu, un excelent interpret la acordeon și voce, care la un moment dat îmi zice: „Măi Mariane, măi nepoate – că tot ești tu nepotul lui Tetu (asta era porecla unuia din unchii mei, și el interpret la acordeon și voce) și-al lui Trifu (alt unchi, care cânta la clarinet și saxofon) ești și nepotul meu, că ăștia sunt frații mei, ne știm de copii... Am o rugămintă la tine: să vii, măi, și să începi să cânți cu mine la restaurant. Dacă te hotărăști, mâine, poimâine, când vrei, mă suni, eu vorbesc cu șeful localului și începem treaba pe Șos. Kisseleff, la Restaurantul Doina”. L-am sunat peste vreo două-trei săptămâni, după ce m-am consultat cu unchii mei, care mi-au zis să mă duc și să vad cum e, cum mă simt – că în cursul zilei eram la program, pe Olteniței.

Mă duc deci și încep să cânt la Doina cu Gigi Turcitu și cu un contrabasist cu numele de artist Nela. Nu era rău deloc, ne-am intrat repede în mână, eu obișnuindu-mă și cu picanteriile meseriei de lăutar într-un local cum era Doina. Unul din cele mai pitorești personaje ce ne colora serile era Fănuș Neagu, care locuia într-o vilă cocheta peste drum de restaurant și de multe ori, având probabil prohibiție la băuturi acasă, sau poate ca să-și alunge singurătatea, trecea strada – chiar și în îmbrăcăminte de casă – și venea să-și ia doza de... inspirație. Cum spunea Nea Marian, prietenul meu, poet brăilean, când îi povesteam isprăvile astea, „Nea Fănuș își ducea viața între două scaune – cel al singurătății, de pe care scria, și cel al societății, de pe care se inspira”.

Într-o seară vin la restaurant pe la ora 18.00, cu o oră înainte să începem programul. La o masă de 8-10 persoane îl văd pe Fănuș Neagu, în capul mesei, angajat într-o vie discuție cu mesenii. Am înțeles repede că se vorbea rusește. La un moment dat șeful de restaurant vine la mine și-mi zice că după ce ne adunăm cu toții să nu începem să cântăm până nu ne dă el voie. Nu după mult timp apar și Turcitu și Nela, cărora le-am transmis dispoziția șefului. Urmărind noi discuția în

Gheorghe Mosorescu, *Ieșire*, 2017

continuare, am aflat că la masa cu Nea Fănuș se aflau ambasadorul sovietic și consilierul (sau atașatul) cultural al ambasadei, ceilalți meseni fiind membri ai unei delegații de scriitori din URSS.

În sfârșit, veni vremea să fim gata să începem, așa că ne-am scos instrumentele să le instalăm, iar pe când le aranjam ambasadorul oaspete, văzând instrumentele, mai ales că erau la masă de două-trei ore, deci consumaseră și discutaseră suficient ca să simtă nevoia să se delecteze și cu muzică, îi spune lui Nea Fănuș ceva, și imediat auzim vocea de bariton a acestuia: „Măi ospătare, cheamă orchestra la noi!”. Ne conformăm, ne apropiem de masa lor și dăm drumul la strune. Se cânta peste tot muzică din repertoriul internațional și erau destule melodii rusești de mare succes, așa ca n-a fost nicio problemă să-i încântăm pe oaspeții ruși ai lui Nea Fănuș cu „Serile Moscovei”, „Oci ciornâie” și „Kalinka”, pe care aceștia auzindu-le, s-au ridicat în picioare și ne-au aplaudat îndelung, sub privirile admirative ale întregii grădini. Apoi Domnul Ambasador ne-a cerut să interpretăm valsul din filmul sovietic „Circul”, compus de Dunaevski, promițându-ne în schimb câte o sticlă de votcă de fiecare. Cunoșteam piesa, așa că aveam să ne ospătam după aceea cu votcă din cea mai bună calitate pe atunci.

În sfârșit, după ceva mai mult de o oră, Domnul Ambasador pleacă și rămânem cu Nea Fănuș și scriitorii oaspeți până după închiderea programului; desigur, lui Nea Fănuș îi convenea, că doar trecea strada până acasă. Înainte să se chitrofonească bine și să plece, însă, ne spune: „M-ați convins, sunteți buni. Vedeți că peste o lună fac 50 de ani și vreau să veniți la mine acasă, să-mi faceți și mie un program pentru invitații mei.”

Vine ziua lui Nea Fănuș, noi venim la restaurant cu două ore mai devreme, luăm instrumentele și ne prezentăm la el. La poarta de metal a vilei îl vedem pe Cornel Dinu stând de

vorbă cu Dumitru Furdui. Dăm bună ziua și, când să intrăm, Furdui se uită lung la contrabasul lui Nela și îi zice lui Dinu: „Uite, mă, ăsta a venit cu dulapul după el!”. La care Dinu răspunde: „Numai nașu-meu putea să facă așa ceva, să ne dea de ziua lui și muzică!”. Așa am aflat și eu că Dinu era finul lui Fănuș Neagu.

Sunăm la ușă, ne deschide femeia de serviciu, intrăm și ne întâmpină Nea Fănuș: „Ați venit, băieți! Hai, serviți ceva (avea bufet suedez), beți ceva, că știu că vă place” – se referea mai ales la Turcitu și la Nela, pe care îi știa mai de demult și știa că sunt băutori de tărie, pe când eu eram campion la șprîț... Ne prezintă apoi invitaților: „Dragi prieteni, vă prezint trio-ul de la Restaurantul Doina, care ne-a făcut să ne-mbătăm, pe mine și colegii scriitori din URSS”. Se pare deci că mulți invitați știau deja întâmplarea. Și ce invitați, unul și unul: Nichita Stănescu, Ion Băieșu, Eugen Barbu, Ana Blandiana, amintiții Cornel Dinu și Dumitru Furdui...!

La un moment dat, în timp ce mă uitam la Furdui cum golea încă și încă un pahar de whisky, îl aud pe Nela zicând spre Nea Fănuș: „Trăiască unchiul meu...!”. La care gazda zice: „Mă, ăsta e nebun; 'tu-l în c... pe mă-sa de nepot, cred totuși că ne desparte culoarea” (Nela era mai negruț)...

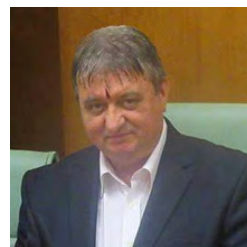
Ce mai aniversare a fost! De neuitat și pentru noi și pentru invitați... Cântam, ani după aceea, la Hotel Phoenicia. La o masă se aflau Cornel Dinu cu câțiva amici. Fuma trabuc. Ajungem la masa lor, le cântăm noi cele ce cântam, iar la un moment dat prind momentul și îi aduc aminte de faza cu Dumitru Furdui de ziua lui Nea Fănuș Neagu. Se uită la mine mirat și exclamă: „Tu erai acolo, cu Turcitu la acordeon...” și îi face atenție pe meseni, întrerupându-le discuțiile și le zice: „Uite, acest băiat a fost la nașul de ziua lui, iar eu atât pot să vă spun, iar el poate să confirme: ne-am trotilat toți, cu nașul n-ai cum să scapi... dacă-i din Balta Brăilei... mangă ne-am făcut...!”

Marta Mocanu, *Amintiri*, 2015

Fişe de dicţionar: Dimitrie Stelaru (II)

Gheorghe Sarău

După revenirea lui Zaharia Stancu, între 1966-1974, la conducerea înaltei organizații a scriitorilor (având atunci, între 1968-1970, și un vice-președinte, tot teleormănean, pe Marin Preda), conjuđețeanul lor, Dimitrie Stelaru, s-a bucurat de maximă recunoaștere scriitoricească, mai precis, în perioada care acoperă intervalul anilor 1965-1968. După patru ani de la ultimul volum, Dimitrie Stelaru scoate la iveală *Fata fără lună* (Povestiri, București: Editura Tineretului, 1967, 167 p.), dar cel mai important eveniment avea să fie volumul care l-a așezat pe locul meritat de multă vreme, *Mare incognitum* (Poezii. Volum antologic. Cuvânt înainte de Eugen Jebeleanu, București: Editura pentru Literatură, 1967, IX + 374 p.). Au urmat apoi și alte tomuri, precum: *Nemoarte*. Poezii, București: Editura Tineretului, 1968, 151 p. [v. *Călătorie cu Hecate* în volum]; *Zei prind șoareci*. Însemnări [roman autobiografic], București: Editura pentru Literatură, 1968, 175 p. Cu începere din toamna anului 1968, familia Stelaru se mută la București, într-un bloc nou, într-un apartament dat de Uniunea Scriitorilor, situat pe strada Alea Stupilor, în Cartierul Berceni (unde, în primăvara lui 1989, am fost pentru un interviu cu Angela Stelaru și fiul lor, Eunor Vlad). Este vremea, acum, între 1968-1971, când poetul Stelaru, deși grav bolnav, reușește să publice alte cărți: *Cei din lună*. Basm în versuri. București: Editura Tineretului, 1969, 80 p.; *Mare incognitum*. Poezii. Cuvânt înainte de Lucian Raicu, București: Editura Tineretului. Colecția „Cele mai frumoase poezii”, 1969, 143 p., dar și capodopera sa, *Coloane*. Versuri [Ediție retrospectivă cu numeroase inedite], București: Editura Minerva, 1970, 480 p. Au urmat *Înaltă umbră*. Poezii, București: Editura Eminescu, 1970, 71 p.; *Poeme dramatice* (Leru și Împăratul Nix), București: Editura Eminescu, 1970, 159 p. și *Păsări incandescente*. Poeme. București: Editura Cartea Românească, 1971, 72 p. Dar, ziua de duminică, 28 noiembrie 1971, a fost

cea în care Poetul Stelaru s-a mutat din această lume. În mormântarea a avut loc la Cimitirul Bellu din București (parceta veche a scriitorilor, Figura 114), pe 1 decembrie 1971. Din păcate, și aici, în registrele cimitirului, aveam să descoperim că

poetului i se atribuiseră, din greșeală, în ziua înmormântării, un alt nume: „Dimitrie Sterescu”, o contaminare dintre Petrescu – Stelaru, ieșind „Sterescu”, și – din nefericire – încă suntem în dilemă în legătură cu identificarea mormântului marelui poet. La patru ani de la moartea poetului Dimitrie Stelaru, la „Căminul Cultural” din Segarcea Vale, avea loc, în primăvara anului 1975, o întâlnire „Dimitrie Stelaru”, organizată de

Uniunea Scriitorilor din România, la care au participat mai mulți poeți și scriitori. Din câte mi-am dat seama, fiind în sală ca spectator, printre oaspeți se aflau: Nicolae Dragoș, Alecu Popovici, Ben. Corlaci, Ion Segărceanu, Rodian Drăgoi. Din sală a vorbit contabilul Gheorghe Stochirlea, care – în calitate de fost contabil al Liceului „Sf. Haralambie” din Turnu Măgurele – l-ar fi cunoscut pe poet, ca elev și chiar l-a scutit, l-a amânat de plata unei taxe. Despre eveniment au făcut referiri publicațiile centrale („România Literară”, din 3.IV.1975 și „Săptămâna”, 11.IV.1975). Au urmat mulți ani de „tăcere” în privința promovării creației stelariene, cu o excepție, valorosul studiu monografic al prietenului său, Emil Manu (v. vol. *Dimitrie Stelaru*, București: Editura Cartea Românească, 1984). Din 1988, de viața și creația poetului s-au ocupat cercetătorii Victor Corcheș (publicist și profesor constănțean) și Gheorghe Sarău, consătean al poetului, care publică mai multe interviuri și articole, ce au avut menirea să întregască informațiile despre poetul Dimitrie Stelaru, mai puțin sau deloc cunoscute (v. Gheorghe Sarău 1989, *Dimitrie Stelaru. Cu pictorița Rodica Mihaela Pandele despre...*), în „Suplimentul literar – artistic al «Scînteii

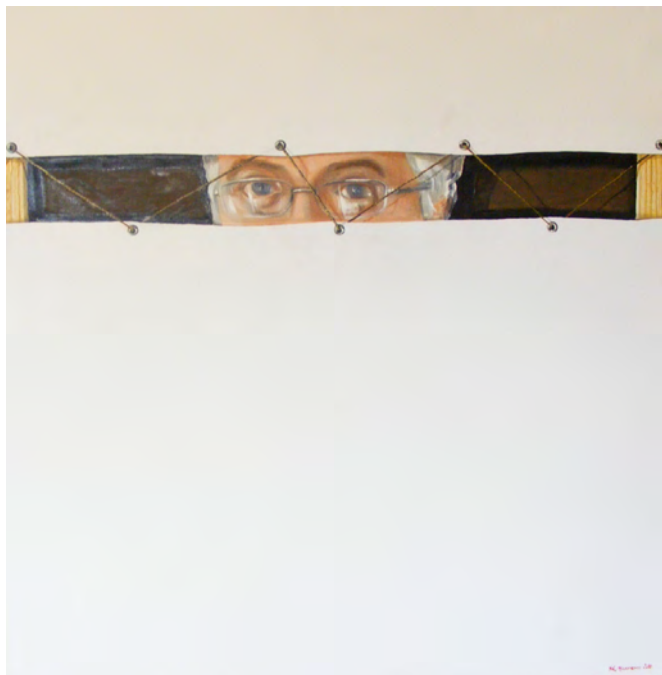
Tineretului»", 11 mar. 1989, p. 3; v. și: *Confesiunea pictoriței Rodica Mihaela Pandele despre Dimitrie Stelaru*, transmisă de Radio România, la Emisiunea militară [redactor Ioan Alexandru], sâmbătă, 29 noiembrie 1997, ora 10,45 [înregistrare făcută de Gheorghe Sarău în anul 1988]). A se vedea, totodată, interviul și cu ultima soție a lui Dimitrie Stelaru, Anghelina, cum scriam mai sus, „de fel, de pe Măgurele” – din Turnu Măgurele (v. Gheorghe Sarău 1989, *Dimitrie Stelaru. Cu Anghelina Cioacă-Stelaru despre Dimitrie Stelaru*, „Pagini teleormănene”, iulie 1989, p. 2 [v. revista „Argeș”, nr. 7, 1989]) și, de asemenea, cel cu verișoara primară a poetului, Natalia, fiica lui Melinte Popescu (v. Gheorghe Sarău 1991, *Cu Natalia Popescu-Bobeică despre Dimitrie Stelaru*, „Carul solar” [Teleorman], Anul I (1991), nr. 1 (iun.), p. 4). Gheorghe Sarău și soția lui, Mariana Sarău, au descoperit și editat un volum „pierdut” cu versurile poetului segărcian, Dimitrie Stelaru (v. Gheorghe și Maria Sarău 1990, *Dimitrie Stelaru, Date inedite privind placheta „Blestem”*. Un volum pierdut, „Manuscriptum”, 1990, nr. 3-4, p. 297-302). De notat că în aceeași publicație apăruse anterior o altă contribuție la viața poetului (v. Gheorghe Sarău, 1990, *Dimitrie Stelaru. Date inedite privind situația militară*, „Manuscriptum”, 1990, nr. 2, p. 80-82). La rândul său, profesorul Victor Corcheș editează mai multe manuscrise ale poetului ori reeditează opere anterioare, ca de pildă: *Casa veverițelor* (Povestiri. Ediție îngrijită de Victor Corcheș, București: Editura Ion Creangă, 1991, 24 p.), *Îngerul vagabond* (Poezii postume. Ediție îngrijită, text stabilit, curriculum vitae și prefață de Victor Corcheș, București: Editura Eminescu, 1999, 134 p.). De bună seamă că și alți cercetători s-au aplecat asupra vieții și creației poetului Dimitrie Stelaru, dar, din lipsă de spațiu, vom semnală, mai întâi, volumul autorului Lucian Teodosiu (îndrumat de Stelaru în anii '60, când Lucian Teodosiu era licean turnean, ulterior, trăitor la Iași, unde a fost redactor la Radio România Iași), anume, cartea *Dimitrie Stelaru așa cum l-am cunoscut* (Iași: Editura Junimea, 1998), de asemenea, este de consemnat contribuția lui Emil Manu, care reia, ca o a doua ediție, revăzută și adăugită, studiul său monografic din anul 1984, publicând volumul *Dimitrie Stelaru, Opera poetică* (Ediție îngrijită și prefațată de Emil Manu, București: Editura „Profile Publishing”, 2002, 418 p. Coperta: Dan Oancea. Tehnoredactare: Beatrice Dinulescu, Bun de tipar: 7.06.2002. Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor. ISBN: 973-85520-8-7). De remarcat o inadverență bibliografică, anume, descrierea CIP a Bibliotecii Naționale consemnează lucrarea sub un titlu, probabil, rezervat anterior, anume: *Armăsarii văzduhului: integrală lirică*, de asemenea, volumul mai cuprinde: Emil Manu, *Notă asupra ediției* (p. 5); Emil Manu, *Noi, Dimitrie Stelaru...* (p. 7-10),

Eugen Lovinescu, *Planetă de poet nou*, p. 271-277). Dar, în anul 2002, când se împlineau 85 de ani de la nașterea poetului Dimitrie Stelaru, scriitorul constănțean, profesorul de limba și literatura română Victor Corcheș, publica un articol-analiză, *Posteritatea lui Dimitrie Stelaru*, în paginile revistei „Tomis” (an VII (XXXVII), nr. 3 (379)/ martie 2002, p. 2), arătând că receptarea operei lui Dimitrie Stelaru a fost conform „celebrei butade a lui Caragiale: «Nici prea-prea, nici foarte-foarte»”. Cu nevoia „măsurării”, din vreme în vreme, a modului în care sunt promovate opera și unele repere din biografia poetului ne-am confruntat și noi, întrebându-ne, bunăoară, în anul 2017, care ar fi situația după încă un deceniu și jumătate (socotind de la analiza lui V. Corcheș, din 2002), respectiv, după patru decenii și jumătate de la moartea poetului (survenită în ziua de duminică, 28 noiembrie 1971, la Spitalul Brâncovenesc din București). Observăm, așadar, că, dacă despre ceea ce a însemnat poetul Dimitrie Stelaru în timpul vieții lucrurile erau întrucâtva lămurite, atunci, în răstimpul ultimelor două decenii comuniste (delimitare: decembrie 1971 – decembrie 1989) și al celor aproape trei decenii scurse din ianuarie 1990 și până în 2017, opera lăsată moștenire de Dimitrie Stelaru este încă insuficient cunoscută de către public și destul de puțin racordată și menținută în memoria colectivă culturală românească.

O inițiativă deosebită o avusese deja Victor Corcheș, care demarase, în anul 2002, la Editura „Ex Ponto”, o „Colecție Stelaru”, ce-și propunea recuperarea operelor inedite, reușind ca, până la decesul său, în ianuarie 2005, să tipărească două volume din cele șase pe care și le planificase spre a fi îngrijite și editate. Mai precis, este vorba de un prim volum, VI, apărut în 2002 (v. Dimitrie Stelaru, *Scrieri literare. Proză antumă și postumă. Proză*. Prefață de Nicolae Rotund. Ediție critică, text stabilit, curriculum vitae, studiu introductiv, note și variante, referințe critice, bibliografie de Victor Corcheș, Constanța: Editura Ex Ponto, 448 p. [corect: 444 p.]. Lector de carte: Ovidiu Dunăreanu. Bun de tipar: 11.02.2002. Apărut: 2002. ISBN: 973-8227-60-7), care cuprinde: *Prefață* (Nicolae Rotund: 5-14), *Curriculum vitae* (Victor Corcheș: 15-30), *Proza lui Dimitrie Stelaru* (Victor Corcheș: 31-46), *Fata fără lună* (1967) p. 47-158), *Doi lei planeta (Zeii prind șoareci)* – p.159 – 327), *Însemnările (Înșeninările)* p. 328-342, *Camera nupțială* (343-348), *Fata fără lună* (1997) p. 349-392), *Moș Dobre* (393-398), *Reșit, muncitorul de port* (399-405), *În ilegalitate* (406-414), *Note, variante și comentarii* (415-429), *Repere critice* (430-439), *Bibliografie, interpretări, contribuții* (440-441), *Sumar*: 443). În viziunea editorilor, aflam atunci, în 2002, de pe coperta IV a volumului, întregul plan editorial privind recuperarea creației stelariene ca „Ediție critică”, după cum urmează:

Volumul I: – Poezie (*Melancolie, Abracadabru, Blestem, Preamărirea durerii, Noaptea geniului, Ora fantastică, Cetățile albe, Oameni și flăcări*); Volumul II – Poezie (*Mare incognitum, Nemoarte*), Volumul III – Poezie (*Coloane, Păsări incandescente, Înaltă umbra, Îngerul vagabond*, [poezii], *Din periodice*), Volumul IV – Teatru antum (*Șarpele Marao, Vrăjitoarele, Leru, Împăratul Nix, Zeii prind șoareci*), Volumul V – Teatru postum (*Îngerul negru, Fata fără lună, Cocoșatul Chera, Țara albastră, Porțile s-au deschis, Organizația atomiștilor combinați – O.A.C., Polifron, Episoade dramatice*), Volumul VI – Proză (cităm de pe copertă: *Prefață, Curriculum vitae, Proza lui Dimitrie Stelaru, Fata fără lună* (1967), *Doi lei planeta (Zeii prind șoareci), Însemnările (Însemnările), Camera nupțială, Fata fără lună* (1997), *Moș Dobre, Reșit, muncitorul de port, În ilegalitate, Note, variante și comentarii, Repere critice, Bibliografie, interpretări, contribuții*), Volumul VII – Teatru, proză, versuri pentru copii și tineri (*Fata pădurarului, Gelu, Cei din lună, Casa veverițelor, Moș Gângavu, Oaia neagră, Vorbe mici*), Volumul VIII – Varia (*Eseuri, Reportaje, Corespondență, Iconografie*)]. Următorul (și ultimul) tom din colecția tomitană este vol. I, apărut în anul 2004 (v. Dimitrie Stelaru, *Scrieri literare. Teatru*. Ediție critică, text stabilit, curriculum vitae, studiu introductiv de Victor Corcheș, Constanța: Editura Ex Ponto, 2004, 388 p., ISBN: 973-644-048-6. „Carte apărută cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor”). Un alt autor a fost Marius Nenciulescu, care, la rândul-i, îi dedică poetului Stelaru lucrarea *Dimitrie Stelaru și paradigma poetică a anilor '40* (Cluj-Napoca: Editura Casa Cărții de Știință, 2011), în care amendează, la p. 147, o lacună din cartea *Opera poetică*, dedicată de Emil Manu lui Dimitrie Stelaru, arătând următoarele: “/.../nerecomandată datorită numeroaselor greșeli de tehnoredactare; în plus, incompletă: lipsește vol. *Nemoarte* (1968), ciclul *Coloane* (din antologia cu același titlu, apărută în 1970), din anumite volume lipsesc poezii, din poezii, versuri etc.”]. Întorcându-ne însă la “Colecția Stelaru” de la Editura „Ex Ponto”, după moartea lui Victor Corcheș, aceasta a rămas incompletă, căci volumele planificate – II, III, IV, V și VII – nu au mai apărut. Iată, de ce, începând cu anul 2017 (când s-au împlinit 100 de ani de la nașterea lui Dimitrie Stelaru și 46 de ani de la moarte), cel puțin în calitate de consătean al poetului, am demarat un proiect personal de completare a golurilor din biografia și din opera poetului, publicând, în anii 2017, 2018 și 2019, trei volume, subsumate colecției „Dimitrie Stelaru”, cea inițiată, în 2002, de către editorii constănțeni, dar pe care am transferat-o și am îngrijit-o la Editura „Nico” (devenită „Vatra veche”, condusă de scriitorul Nicolae Băciuț). Prin urmare, am reanalizat propriul material, adunat din 1989 și până atunci, publicând: vol. II (v. Gheorghe Sarău, *Bibliografia Dimitrie Stelaru*. Ediția I. în Colecția „Dimitrie Stelaru – Scrieri literare” – La 100 de ani

de la nașterea poetului, Târgu Mureș: Editura Nico, 2017, 300 p. ISBN: 978-973-1728-85-8); Vol. III (Gheorghe Sarău, *Dimitrie Stelaru: Corespondență din perioada 1934-2018* – trimisă, primită sau referitoare la viața și opera poetului. în Colecția „Dimitrie Stelaru – Scrieri literare”, Târgu Mureș: Editura „Vatra veche”, 2018, 240 p, I.S.B.N. 978-606-8785-67-7); vol. IV (Gheorghe Sarău, *Dimitrie Stelaru. Interviuuri cu și despre poet și alte contribuții inedite*, în Colecția „Dimitrie Stelaru – Scrieri literare” –, Târgu Mureș: Editura „Vatra veche”, 2018, 274 p., ISBN: 978-606-9014-15-8). Se înțelege, a mai rămas de elaborat și de publicat doar vol. V: „Poezia lui Stelaru”, în care să fie incluse toate poeziile poetului, din periodice și din volume, reevaluând contribuția lui Emil Manu, fructificând reperele din vol. II. Bibliografia Dimitrie Stelaru (ed. I, 2017, sperăm, și ed. a II-a, adăugită cu trimiteri bibliografice spre periodicele, care au găzduit opera de început a poetului) și, de bună seamă, manuscrisele lui Victor Corcheș, aflate în custodia Muzeului „Literaturii Române” (după cum ne-a confirmat, în toamna anului 2019, doamna Oprescu). Activitatea de valorificare a operei și de lămurire a aspectelor confuze din viața poetului Stelaru, preluată de oamenii locului – teleormănenii turnu-măgureleli și segărceni – s-a desfășurat coerent, din anul 2017 și până astăzi (2022). De pildă, la 14 aprilie 2018, pe casa în care s-a născut Dimitrie Stelaru, la Segarcea Vale (în 8 martie 1917), a fost pusă o placă memorială, obținută, prin demersurile noastre, de la Uniunea Scriitorilor din România, eveniment desfășurat în prezența elevilor și a profesorilor Școlii Gimnaziale Segarcea Vale, a primarului și a consilierilor locali, a preoților din Segarcea Vale, Lița și Turnu Măgurele, dar și a unor scriitori din localitate, din Lița și Turnu Măgurele. La 1 iunie 2018, la inițiativa prof. univ. dr. Gheorghe Sarău, a directoarei Școlii Gimnaziale Segarcea Vale, prof. Iuliana Ristea, și a primarului de atunci, Manolea Florea, s-a inaugurat Muzeul Comunei Segarcea Vale, o sală expozițională purtând numele poetului Dimitrie Stelaru. Verișoara primară a poetului, Natalia Bobeică (ns. Popescu, în 15 septembrie 1923, la Segarcea Vale) – cea care ne-a sprijinit în cercetări de-a lungul a trei decenii – avea să moară cu câteva zile înainte de inaugurarea Muzeului Localității Segarcea Vale, în vârstă de 95 de ani (în mai 2018). Peste un an, în 21 martie 2019, a fost așezată, pe Strada 1 Mai din Turnu Măgurele, pe care a locuit Dimitrie Stelaru împreună cu mama sa (Pasca Popescu – Petrescu) și cu tatăl lui vitreg (Florea Stoicea), o altă placă memorială, având conținutul de mai jos, elaborat de Gheorghe Sarău: „Aici a locuit poetul boem Dimitrie Stelaru între dec. 1923-1932, ian.1947-febr. 1948, mai-iunie 1955, aug. 1960-iul. 1965 și, ocazional, între aceste perioade. Între iul. 1965-oct. 1968 a locuit la Buftea, între oct. 1968-28 nov.

Pavel Șușară, *Puncte... de vedere*, 2012

1971- la București”. Inițiativa prof. univ. dr. Gheorghe Sarău a fost sprijinită de trei susținători turneni (prof. dir. Pr. Silimon Emanuel Adrian, prof. dir. Răzvan Vasile Delcea și avocatul și scriitorul Valeriu Ion Găgiulescu), în prezența unui public turnean (pictorul Dumitru Negru, scriitorul Puiu Ștefan Stănculescu etc.) și segărcean (cu reprezentanți ai Primăriei și ai Școlii Gimnaziale din Segarcea Vale, ai Școlii nr. 4 și ai Liceului Teoretic „Unirea” din Turnu Măgurele). Stelaru s-a întors definitiv în familia afectivă segărceană, în memoria colectivă a segărcenilor, turnenilor și teleormănenilor! Important, a doua zi, vineri, 22 martie 2019, la Școala Gimnazială Segarcea Vale, în sediul din satul Olteanca, au fost lansate cărțile dedicate de Gheorghe Sarău lui Dimitrie Stelaru, de față fiind reprezentanții autorităților locale (Primărie, Școală), dar și public din Turnu Măgurele, Lița, Segarcea Deal, Segarcea Vale, Olteanca, Lunca, Orbeasca etc. (primarul localității Segarcea Vale – dl. Manolea Florea –, d-na dir. a Școlii Gimnaziale Segarcea Vale – Iuliana Ristea, dl. Ștefan Stănculescu – poet și prof. din Tr. Măgurele, pictorul segărcean, trăitor la Tr. Măgurele – dl. Dumitru Negru etc. Evident, Dimitrie Stelaru a fost inclus și într-un alt volum, elaborat de Gheorghe Sarău, apărut în acel an (v. p. 30-38, în *Dicționar cu personalități teleormănene segărcene*, Târgu Mureș: Editura „Vatra veche”, 2019, 234 p. (< il. p. 222- 233); Cuvânt înainte; copertă; lector: Nicolae Băciuț; 43 de biografii, ISBN: 978-606-9014-28-8). Nu în ultim rând, să arătăm că gazeta târgu-mureșeană, „Vatra Veche” publică, din 2018, număr de număr, fragmente din volumul dedicat de Gheorghe Sarău corespondenței lui Dimitrie Stelaru (primită, trimisă ori care are legătură cu poetul), acoperind perioada 1934-2018). Acestui gest cultural generos, dovedit de redactorul șef, Nicolae Băciuț, i se adaugă și altele, aduse de alți confrăți literari, de artiști plastici, redactori de radio etc., la care ne vom referi cu o altă ocazie, explorând, cu

precădere, ultimele două decenii. De pildă, la inițiativa profesorului universitar emerit, Gheorghe Sarău, a preoților Dorin Octavian Picioruș (Parohia Lunca), Adrian Silimon (Parohia Turnu Măgurele) și Florin Anghel (Parohia Segarcea Vale), a directoarei Iuliana Ristea, în ziua de sâmbătă, 27 noiembrie 2021, la Biserica „Cuvioasa Parascheva” din Segarcea Vale, în prezența elevilor din localitate, s-a săvârșit o slujbă de pomenire a poetului Dimitrie Stelaru, la 50 de ani de la mutarea lui din această lume. Cât privește familia poetului, în prezent, fiica lui din prima căsătorie, Eumene Iustina Andronescu, trăiește de prin 1986 în Germania cu soțul și fiul (pe care nicidecum nu i-am putut găsi), iar Vlad Eunor Petrescu Stelaru – fiul din a treia căsătorie a poetului, din păcate, a decedat, la Eforie Sud, în 23 decembrie 2015 (soția poetului, Anghelina, murise în anii 2000). Am putea spune că, din 2017 și până în prezent, cel puțin prin străduința autorilor și intelectualilor teleormăneni – segărceni, turneni –, asistăm la o reconsiderare a valoroasei contribuții literare pe care a avut-o Dimitrie Stelaru.

Frenezie

Venea cu miezul nopții în piept
Ca un șarpe hilar
Ca unul din lună – și era om
Și era uneori ceață.

L-am întâlnit în taverne
mânca aripa unui vultur
și tăcea; tăcea mâncându-se.

Unde-am fost l-am întâlnit –
a fluierat piscurilor, morții de jos
și era frumos.

(*Mare Incognitum*, 1967, p. 223;
Coloane, 1970, p. 230)

Gheorghe Mosorescu, *Zbor*, 2018

Probleme controversate privind moartea filosofului Nae Ionescu

Octavian Osanu

Născut la data de 16 iunie 1890 la Brăila, Nae C. Ionescu, a fost un filosof, logician, pedagog și jurnalist care s-a afirmat în perioada interbelică. Orientarea sa filosofică a fost numită *trăirism*, o variantă românească a vitalismului, incluzând elemente mistice și teologice din tradiția creștină ortodoxă.

A știut să adune în jurul său și să eleveze o pleiadă de membri ai generației de aur interbelice, a literaturii și gândirii românești, ca Vasile Băncilă, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, Mihail Sebastian, Emil Cioran, Petre Țuțea, Constantin Noica și alții. Despre Nae Ionescu, Mircea Eliade nota în postfața sa la volumul *Roza vânturilor*: „Când se va scrie istoria problemelor filosofiei românești, se va vedea că timp dem 15 ani de zile noi am fost contemporani Europei numai prin cursurile profesorului Nae Ionescu.”¹ Iar George Călinescu, critic și istoric literar, face următoarele aprecieri: „Nae Ionescu nu e un filosof, el e ca și Iisus, un învățător, un Socrate al României. Și într-adevăr (spun elevii) învățătorul aplică la curs tehnica socratică. El vorbește fără niciun sistem în vedere, în scopul de a produce în ascultător neliniștea metafizică, urmărind să provoace înaintea oricărei organizațiuni filosofice trăirea problemelor, experiența, aventura”².

Prin publicistică, mai ales prin intermediul ziarului „Cuvântul”, a fost puternic implicat în dezbaterile politice, susținând inițial doctrina țărănistă, apoi ideea unei monarhii organice, reprezentate de Regele Carol al II-lea, iar din vara anului 1933, Mișcarea legionară.

La 25 ianuarie 1915, Nae Ionescu, se căsătorește cu Elena Margareta Fotino. A avut doi fii: Radu, născut în anul 1917 și Răzvan, născut în anul 1918. A mai avut și un al treilea fiu, Dan, născut în 1918 și mort după naștere. Radu Ionescu, o fire contemplativă, a urmat îndeaproape preocupările tatălui său. A absolvit cursurile Facultății de Filosofie la Universitatea din Berlin și a susținut examenul de doctorat în economie politică. Răzvan Ionescu, o fire mai pozitivă, a urmat cursurile Facultății de Medicină din București³.

Este cunoscut și pentru legăturile sale intime cu câteva dintre femeile celebre ale vremii, printre care Maruca Cantacuzino-Enescu (ulterior soția muzicianului George Enescu), Elena Popovici-Lupa și pianista Cella Delavrancea.

Biografia sa este legată, printre altele, de vila construită la Băneasa, cu ajutorul financiar al bunului său prieten, Nicolae Malaxa. După moartea lui Nae Ionescu, vila de la Băneasa a fost confiscată și a servit ca reședință de protocol a lui Ion Antonescu.

Convingerile și apropierea sale de cercuri ostile sau alternative camarilei lui Carol al II-lea vor face să fie de mai multe ori arestat și închis. Astfel, la data de 2 ianuarie 1934 este arestat la Sinaia, în urma asasinării lui I. G. Duca. La data de 17 aprilie 1938, Nae Ionescu este arestat și depus în lagărul de la Miercurea Ciuc, iar, după câteva luni de libertate, la 13 ianuarie 1939 este internat iarăși în lagărul de la Miercurea Ciuc. La 24 iunie 1939 este eliberat din lagăr, bolnav de inimă. Este vizitat în vila de la Băneasa de o serie de prieteni, printre care Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Ionel Gherea, George Racoveanu. La data de 15 martie 1940 moare în vila sa de la Băneasa, fiind de față și Cella Delavrancea.

Moartea lui Nae Ionescu mai înainte de a împlini 50 de ani, și într-un context politic tulbure și tensionat, a dat naștere imediat la bănuiala că ar fi fost în realitate un asasinat. Un asasinat pus la cale de Carol al II-lea și executat de șeful serviciilor secrete, Mihail Moruzov, prin agenți a căror identitate variază de la un colportor la altul în ipoteza asasinatului. Astfel, acești *agenți* au fost identificați, rând pe rând, în... bucătăreasa lui Nae Ionescu, agentul care îl păzea și care i-ar fi schimbat prafurile în complicitate cu farmacistul furnizor⁴, țigările otrăvite, într-un medic ce s-ar fi substituit celui curant și i-ar fi făcut o injecție mortală⁵, și chiar în mediul intim, care i-ar fi ascuns gravitatea bolii, împingându-l spre un regim de viață cu deznodământ fatal.

Două mărturii convergente, independente una de alta, dar provenind de la persoanele cele mai apropiate, ne permit să stabilim cu exactitate data crizei fatale, survenită după o sumă de alte crize, pe care Nae Ionescu reușise să le depășească: duminică 10 martie 1940. Au urmat patru zile de eforturi pentru a-l salva și de această criză, cu un moment de speranță, joi 14 martie. Dar a doua zi, vineri 15 martie, orele 9,30 inima lui Nae Ionescu s-a oprit pentru totdeauna.

Cauzele acestei crize fatale au fost multiple, dar cauza imediată a fost masa oferită de Nae

Ionescu ucenicilor filosofiei în acea duminică, și la care, încălcând prescripțiile medicale, a mâncat *friptură de curcan pe varză*, după care i-a fost rău și nu s-a mai restabilit.

Cu prilejul *Simpozionului Național Nae Ionescu* organizat la Brăila, la data de 3 iunie 1995, de către Societatea Culturală *Lamura*, Octavian Ghibu, fiul lui Onisifor Ghibu și al Veturiei Ghibu a prezentat o scrisoare, datată 16 martie 1940, trimisă de Cella Delavrancea, Veturiei Ghibu. În această scrisoare Cella Delavrancea explică motivul pentru care nu a putut răspunde invitației de a da un concert la Cluj: criza de inimă și apoi moartea bunului ei prieten Nae Ionescu. Eu i-am închis ochii, consemnează Cella Delavrancea⁶.

Mitropolitul Bucovinei Tit Simedrea a redat o convorbire pe care a avut-o cu Nae Ionescu, care jucase un rol important la întoarcerea în țară în anul 1930 și la întronarea ca rege a ex-prințului Carol. Acesta, ajuns rege, n-a mai vrut să asculte de sfaturile filosofului. Mitropolitul, întrebând pe Nae Ionescu ce gânduri are în relațiile cu regele, profesorul i-a răspuns: „Să-l izgonesc. – Dar cum ai să faci? – Eu l-am adus, eu îl voi alunga! – Bine, dar nu tu l-ai adus pe Carol și nu tu ai făcut atâta tam-tam în gazeta Cuvântul pentru aducerea lui? Ce o să zică opinia publică atunci când te-o vedea făcând azi contrariul celor ce ai scris? – Opinia publică n-are memorie. Mă va aplauda, sunt sigur. Ba chiar va fi încântată de alungarea unui monarh speculant, pus pe căpătuială.”⁷ Începând din anul 1933 a avut loc despărțirea definitivă de rege, după deteriorarea progresivă a situației privilegiate obținute de el prin restaurația de la 8 mai 1930⁸.

La 23 ianuarie 1939, în urma stăruințelor repetate ale doamnei Cella Delavrancea, ministrul de interne Armand Călinescu a avut o întrevedere de trei ore cu profesorul Nae Ionescu, directorul ziarului „Cuvântul”, care venea direct din lagărul de la Miercurea Ciuc, unde fusese internat în anul 1938. La 27 ianuarie 1940, Nae Ionescu adresează un memoriu lui Armand Călinescu, cu recomandarea să transmită memoriul Regelui. Începând cu data de 23 ianuarie 1939 Nae Ionescu a pus capăt oricărei ostilități față de Carol al II-lea, străduindu-se să umple urechile eventualilor informatori cu teoria misiunii sale în slujba regelui⁹.

La 17 martie 1940 este înmormântat la Cimitirul *Bellu* din București, sub atenta supraveghere a agenților de poliție. Discursul funebru a fost ținut de Mircea Eliade¹⁰, deși C. Rădulescu Motru pregătise și el unul. În asistență: Octav Onicescu, Cella Delavrancea, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica, Mircea Eliade, Arșavir Actarian, Dragoș Protopopescu, Vasile Băncilă și, desigur, familia: soția, copiii, sora, cumnatul, generalul Vasile Panaitescu). S-au publicat necrologuri semnate de Nicolae Iorga, Mircea Eliade, Nicolae Tatu, Camil Petrescu, Pamfil Șeicaru etc.

Moartea lui Nae Ionescu le-a apărut, tuturor, ca suprema și trista consacrare a unui faliment uman și mai ales spiritual. Chiar în ziua în care ea s-a întâmplat, soția sa, de care era despărțit dar de care nu divorțase, nota într-un jurnal dat publicității foarte recent: „A murit Nae (...) Odată cu el s-a năruit tot ce a clădit cu talentul lui de 20 de ani încoace. N-a scris mai nimic și nu rămâne pentru mai târziu mai nimic de pe urma lui; și totuși a fost omul a cărui spiritualitate a avut un efect covârșitor asupra întregii țări.”¹¹

Nu altfel gândea Mihail Sebastian, o zi după aceea: „Ce soartă a avut omul ăsta extraordinar, care moare neîmplinit, nerealizat, învins și – dacă nu mi-ar fi greu s-o spun – ratat. (...) Nae Ionescu moare la 49 de ani, neluat în serios, înfrânt”.¹² Iar Pamfil Șeicaru scria, în necrologul publicat luni 18 martie, a doua zi după înmormântarea de la Bellu: „Amestec de rigid realism și de utopie, logic și absurd, entuziast și sceptic, liric, ca peste lirism să svârle o afectare mefistofelică, Nae Ionescu rezuma o personalitate cu totul neobișnuită (...) Și toate aceste împerecheri stranii de tendințe se îmbinau într-un om, ce avea totul pentru a însemna un mare nume în cultura românească; dar farmecul vorbeii, toată acea seducție a expunerii orale l-au răpit răgazului creator al unei opere de durată”¹³.

Aproape douăzeci de ani mai târziu Mircea Eliade scria: „Dacă e adevărat că lui Nae Ionescu nu i-a fost îngăduit să-și scrie **cartea** – singura care ar fi fost cu totul și cu totul a lui, fiind totodată și piatra lui de mormânt – nu e mai puțin adevărat că din discursurile, conferințele, prefețele și articolele lui se vor putea alcătui într-o zi cărți destule”¹⁴.

La 11 februarie 1940 Vasile Băncilă își nota impresii despre ceea ce avea să devină ultima lui întâlnire cu Nae Ionescu viu: „În ziua de 11 februarie 1940 l-am văzut pe Nae (...) Am prânzit la generalul Panaitescu, cumnatul filozofului. (...) M-a întristat boala lui Nae. Generalul mi-a spus că l-a examinat chiar în ziua aceea. Nae are de gând să plece în Italia după ce va fi reîntrebat. Am mare dragoste pentru acest om. E o apariție unică... Totuși în atitudinea lui e și ceva negativist, în felul cum critica pe ceilalți și e și un mare orgoliu. Acest orgoliu minunat de tip romantic e poate principalul factor al dârzeniei lui. Pentru el, Nae admite și moartea. Nu se dă înapoi de la nicio jertfă”¹⁵ Generalul Vasile Panaitescu a fost coleg de liceu și prieten al lui Nae Ionescu, dar și cumnat al său, prin căsătoria, în anul 1929, cu Antoaneta, rămasă văduvă de război, în urma morții pe front a primului ei soț, Constantin Sava.

Mărturia lui Vasile Băncilă este capitală, deoarece ne înfățișează un Nae Ionescu ieșit, încă din ianuarie, din condiția domiciliului forțat din vila de la Băneasa, pe cale de-a fi restabilit la catedră și despăgubit pentru cei doi ani de absență, revenit în viața mondenă. Că Nae

Ionescu era fizicește prăbușit, arătând la 49 de ani ca un om trecut de 60, și că numai dragostea fără margini a ucenicului refuză să perceapă masiva pleșuvie, se vede imediat din fotografiile rămase, unde, în decorul princiar de la Băneasa, ori cu spatele la celebra bibliotecă, ne întâmpină un om aflat la capătul drumului.

La mărturia generalului Vasile Panaitescu, referitoare la cauzele morții sale, se poate adăuga mărturia doctorului Răzvan Ionescu, fiul filosofului, în vârstă de 22 de ani, student în anii superiori la medicină atunci când s-a stins tatăl său, deci competent spre a se pronunța în problemă.

Vasile Băncilă mărturisește că l-a întâlnit o singură dată pe doctorul Răzvan Ionescu, atunci când mai era în viață Margareta Ionescu, soția lui Nae Ionescu, un an sau doi înaintea decesului ei din anul 1971. Era în perioada *dezghețului*, când părea posibilă și o *reconsiderare* a lui Nae Ionescu, deși la primele tentative reacția fusese de o duritate cu totul aparte și în contrast cu alte cazuri. În decursul vizitei unice și de neuitat pe care Vasile Băncilă a făcut-o în locuința de pe strada Cezar Bolliac nr. 18, a ridicat frontal problema morții lui Nae Ionescu și versiunea otrăvirii. Răspunsul doctorului Răzvan Ionescu a fost categoric: „N-a murit asasinat. A murit de ceea ce voi muri și eu!” Avea să moară, într-adevăr, doar câțiva ani mai târziu, în 1974, la 56 de ani, cu puțin mai mult decât tatăl său, deși nu fusese supus regimului de viață al acestuia¹⁶. Faptul că, pe catafalc, fața lui Nae Ionescu avea o culoare ciudată – sursa legendei otrăvirii – se explică și el: moartea survenise prin înăbușire. Nu este adevărat că familiei i s-a refuzat autopsia; ea n-a cerut, cum se dovedește și din mărturia doctorului-general și cumnat, consemnată de Vasile Băncilă. Dacă acel refuz ar fi fost o realitate, ce l-ar fi putut împiedica să o spună, motivându-și tocmai prin acest fapt modalitatea îmbălsămării?

În concluzie, moartea lui Nae Ionescu nu mai trebuie socotită un *mister* indescifrabil, și cu atât mai puțin nu trebuie dată crezare opinia unor inși dornici de senzational, colportând tot felul de versiuni. Ea s-a datorat unei vulnerabilități a inimii dovedită ereditară, dar care a fost supusă tuturor condițiilor ce o puteau agrava și puteau determina un deznodământ mai grabnic decât cel înscris în codul genetic. Carol al II-lea și Moruzov nu aveau de ce să riște un scandal instrumentând un asasinat cu prafuri substituie, bucătărese cumpărate, injecții uriașe, prințese complice sau țigări otrăvite, atunci când știau cu precizie că zilele profesorului sunt numărate, și că face el însuși tot posibilul să și le scurteze!

Moartea lui Nae Ionescu a survenit dimineața, cum nota Carol al II-lea. El consemna, în plus, o informație, confirmată prin publicarea scrisorilor Cella Delavrancea, către soțul ei, Filip Lahovary, care demonstrează că serviciile secrete îi raportaseră regelui cu exactitate evoluția bolii lui Nae Ionescu: „Vineri, 15 martie. Fapt important, azi dimineață a murit Nae Ionescu (...) Moartea lui a fost subită, inima nu l-a mai ținut, suferea de multă vreme, având o leziune la cord, încât pentru

Gheorghe Mosorescu, *Autoobservare*, 2017

acei care erau la curent cu starea lui n-a fost nicio surpriză.”¹⁷.

Însemnarea regelui de ziua morții lui Nae Ionescu nu este a unui asasin căruia i-a ieșit treaba, ci a unui om bine informat, oscilând între compasiunea melancolică pentru un fost slujitor și ușurarea adusă de dispariția celui care ajunsese să-i stea în cale. Este înregistrată o moarte *oportună*, nu una provocată.

1. Mircea Eliade, ... *Și un cuvânt ale editorului*, în vol. Nae Ionescu, *Roza vânturilor*, Editura Roza vânturilor, București, 1990, p. 440.
2. George Călinescu, *Istoria literaturii române. De la origini până în prezent*, Ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1982, p. 953.
3. Doina Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia*, Volumul III, Editura Istros, Muzeul Brăilei, 2003, p. 278.
4. Florian Saiu, *A fost omorât filosoful Nae Ionescu? Țigările otrăvite, iubita Cella Delavrancea și dușmanul Carol al II-lea*. În: Evenimentul zilei, 15 mai 2018.
5. Arșavir Acterian, în *Portrete și trei amintiri de pușcăriaș*, București, Editura Ararat, 1996, pp. 102-103.
6. Dan Zamfirescu, „*Misterul*” morții lui Nae Ionescu în lumina ultimelor revelații documentare și a unei scrisori inedite de la Cella Delavrancea, în vol. Nae Ionescu, *Tratat de metafizică*, Editura Roza vânturilor, București, 1999, pp. 271- 272.
7. Octavian Goga, *Jurnal politic (1931), fragmente*. În volumul *Precursori*, Editura Minerva, 1989, p. 327.
8. Dan Zamfirescu, *op. cit.*, p. 292.
9. „Carpații”, Anul XXV, nr. 20, octombrie - noiembrie 1979, p. 43.
10. Arșavir Acterian, *Intellectualitatea interbelică între ortodoxie și tradiționalism*, Editura Vremea, București, 2008, pp. 71-72.
11. Dan Zamfirescu, *op. cit.*, 271-272.
12. Mihail Sebastian, *Jurnal*, Editura Criterion Publishing Co. Inc., p. 86.
13. Gabriel Stănescu, (coord.), *Nae Ionescu în conștiința contemporanilor săi*, Editura Criterion Publishing, București, 1998, p. 360-361.
14. *Ibidem*, p. 152.
15. Dan Zamfirescu, *op. cit.*, pp. 275-276.
16. *Ibidem*, p. 277.
17. Carol al II-lea, *Între datorie și pasiune. Însemnări zilnice*, Casa de Editură și Presă Șansa, București, 1996, p. 123.

Cărți lansate la Muzeul Brăilei „Carol I”

Valentin Popa

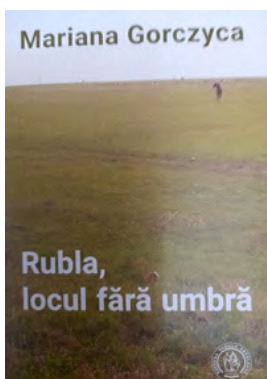
1. *Rubla, locul fără umbră*, de Mariana Gorczyca

În paginile revistei „Colocvii dunărene”, drd. Cătălina Mârza a publicat în mai multe numere un studiu în cadrul rubricii *Captivi în Gulag-ul românesc*, studiu realizat în baza cercetărilor sale doctorale. Tot domnia sa a organizat și invitarea doamnei Mariana Gorczyca, autoarea romanului *Rubla, locul fără umbră*, la o lansare a acestei cărți la Muzeul Brăilei.

Câmpiile Bărăganului au fost zona de surghiun preferată de regimul comunist pentru locuitorii mai înstăriți din vecinătatea graniței cu Iugoslavia, republică federativă care nu se subordona ordinelor lui Stalin, motiv pentru pregătirea unei invazii de pedepsire („operațiune specială”, cum e numită astăzi o asemenea invazie) a recalcitrantului Iosif Broz Tito, liderul acestei țări comuniste aflate în grațiile puterilor occidentale. Județele Brăila și Ialomița au fost zonele cu cele mai multe așezări ridicate de deportații din Banat (români, germani, sârbi, machedoni, basarabeni fugiți în anul 1940 din localitățile lor, după invadarea Basarabiei de trupele sovietice în urma pactului Ribbentrop – Molotov). Nu toți localnicii din acest spațiu de frontieră au fost deportați, ci doar cei avuți în atenție de către autoritățile comuniste pentru că erau mai înstăriți (intrau la categoria chiaburi), au simpatizat cu armata nazistă (șvabii), cu legionarii (machedonii) sau erau refugiați basarabeni, adică ostili ordinii sovietice. Iată o statistică bazată pe documente a deportaților de la Rubla: 246 de germani, 147 de români bănățeni, 39 de basarabeni și bucovineni, 11 aromâni (machedoni), 19 turci (din insula Ada Kaleh) și 8 sârbi.

Localitatea din Bărăganul brăilean, Rubla, este – se pare – cea mai cunoscută așezare a deportaților, poate și pentru straniețea numelui, dar, cu siguranță, și pentru că era situată în apropierea unei șosele naționale (astăzi europene), Brăila-Slobozia, în coasta localității Însurăței (astăzi orașel). Desigur, după apariția acestei necesare cărți a Mariane Gorczyca, celebritatea acestei localități dispărute va spori. Autoarea ne explică la un moment dat originea acestui straniu toponim. Inițial s-a numit „Justin Georgescu”, după numele gostatului (gospodăria agricolă de stat) pentru care deportații au fost transformați în forță ieftină de muncă), apoi i s-a zis de către localnici Rubla, deoarece unul dintre deportați, la o tranzacție efectuată în Însurăței, neavând la el

bani românești, a achitat în ruble prețul mărfii achiziționate. Monedele acestea rămăseseră în buzunar de pe vremea prizonieratului la ruși.

Mariana Gorczyca, este originară din localitatea Însurăței, așa că memoria din copilărie a fost încărcată cu elemente (informații) privitoare la ororile de la Rubla. Născută în 1956, a promovat clasele de învățământ obligatoriu și liceal la Brăila, a studiat apoi filologia la Cluj-Napoca (licență în 1983 cu o teză despre Fănuș Neagu) și jurnalism și comunicare la Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga”, licență

în 2002. A obținut apoi titlul de doctor la universitatea „Babeș Bolyai” din Cluj-Napoca, în 2007.

Rubla, locul fără umbră este al cincilea roman al autoarei, dar al doilea pe o temă privitoare la dezastrele produse în viața și conștiința oamenilor de evenimentele brutale și de deciziile puternicilor zilei, după *Dincoace și dincolo de tunel. 1945*, Polirom 2018. Bazată pe memoria comunitară, dar și pe cercetări de arhivă, cartea despre deportații de la Rubla se înscrie în categoria celebră a cărților despre ororile comunismului, în care la loc de frunte se află Soljenițin cu al său *Arhipelagul Gulag*.

Un mesaj mai puțin ușor de descifrat găsim în opțiunea autoarei de a se servi de numele real al scriitorului britanic George Orwell pentru a boteza pe unul din personajele reper ale romanului, Eric Arthur Blair, cel ce consemnează într-o scriere literară experiența trăită în anii deportării de la Rubla. Descendent al unor aventurieri care și-au căutat fericirea în America, India, Banatul românesc, acest personaj este și el deportat la Rubla, unde scrie în limba engleză impresiile din acești ani, reușind chiar să expedieze la Londra, unde se stabiliseră în cele din urmă părinții săi, dactilograma romanului.

Pe baza documentelor cercetate, autoarea ar fi putut realiza o lucrare de sociologie istorică de prezentare a fenomenului întemeierii pe loc gol a unor comunități rurale, pentru care autoritățile n-au făcut decât să schițeze cu țărui și cu sfoară ulițele și gospodăriile viitoare ale deportaților. Autoarea însă a preferat să îmbrace în câteva linii epice această realitate, să construiască o serie de personaje, să înlocuiască informația lipsă cu elemente de ficțiune.

Al doilea personaj cu un bun contur este Vera Tilger, învățătoarea, ce se ocupă de instrucția școlară a elevilor din comunitate. Acuzată că nu

are suficientă grijă de educația în spirit comunist a elevilor săi, a avut norocul să intre sub protecția unui activist cât de cât „luminat”, Marin Popescu, și să fie absolvită de reproșurile specifice epocii. De altfel, activistul, îndrăgostit de învățătoare, va îndrăzni în cele din urmă, când, vremurile s-au mai apropiat de normalitate, după moartea lui Stalin, să o ceară de soție.

Un al treilea personaj cu pondere este Constantin Ciolac, originar din Bucovina de Nord, supraviețuitor al masacrului de la Fântâna Albă (1 aprilie 1941), când peste 2000 de români bucovineni, încolonați să treacă granița în România, au fost împușcați de trupele sovietice. Constantin Ciolac, copil pe atunci, nici 14 ani, a reușit să supraviețuiască și să ajungă în România, stabilindu-se în Banat. La Rubla s-a oferit să-i învețe pe cei interesați puțină rusă, necesară în acea perioadă de ocupație sovietică. Ideea a venit din partea unei familii de turci dislocată din insula Ada Kaleh de lângă Orșova (astăzi dispărută, în urma amenajării lacului de acumulare necesar hidrocentralei de la Porțile de Fier). Părinții au obținut aprobarea ca băiatul lor să fi înscris la o școală din Brăila pentru a putea fi în legătură cu un hoge, pentru a beneficia de educație religioasă islamică. La școala din Brăila risca să rămână corigent la limba rusă și se salvează grație pregătirii oferite de Constantin Ciolac. De altfel, bucovineanul decide să rămână la Rubla și după ce colonia deportaților se desființează și bănățenii se întorc la casele lor. Va fi ultimul supraviețuitor al acestei localități-experiment.

Locuințele construite din chirpici de bănățeni, aflăm de la Mariana Gorczyca, nu vor fi demolate imediat, ci un timp vor fi populate cu deținuți politici a căror condamnare la detenție s-a prelungit printr-un domiciliu obligatoriu într-una din fostele colonii de deportați. Primul deținut politic adus să-și ispășească prelungirea de pedeapsă la Rubla, ne informează autoarea, a fost Corneliu Coposu, a cărui depunere din dubă în localitate este minuțios descrisă în partea finală a romanului.

Personajele-copii sunt și ele avute în atenție în această carte, îndeosebi Hasan, fiul acelei familii de turci, dar și neastâmpăratul și inimosul Pera, din comunitatea sârbilor, care a trăit un adevărat șoc atunci când milițianul le-a spus elevilor că au obligația patriotică să-și toarne părinții, să comunice agenților ce gândesc și ce vorbesc aceștia între ei sau cu vecinii. Când a sosit timpul să raporteze le-a spus agenților că în casă părinții au transmis mesajul că „Stalin și poporul rus fericire ne-au adus”. Hasan și-a îmbunătățit situația la limba rusă dar a avut probleme cu doi colegi din cartierul brăilean, unde se afla școala. Aceștia îl hărțuiau, chiar și fizic, pe motive de origine etnică. Va muri înecat în Dunăre, încercând să-l salveze pe unul din ei, ce sărise în apă să descâlcească undița și l-a prins anaforul. Era toată clasa acolo, împreună cu diriginta, într-o activitate extrașcolară de consolidare a coeziunii colectivului de elevi.

Autoarea își îndreaptă atenția și asupra unor personaje din Însurăței. Un morar ce va fi asasinat de un agent de securitate ce-i abuzase nora și primarul care având nevoie de serviciile de dactilografieri (angajata era în concediu de maternitate) îl utilizează pe Eric Arthur Blair pentru astfel de activități. Ca și morarul, primarul are un dinte împotriva rânduielilor ce se așezau în țară, inspirate de modelul sovietic și este destul de deschis cu colaboratorul său din colonia deportaților.

O secvență interesantă este cea referitoare la desfășurarea Festivalului Internațional al Tineretului, București, 2-16 august 1953, la care participă și Eric în calitate de translator pentru limba engleză, dar și învățătoarea Vera, invitată de logodnicul ei, activistul, să participe. Interacționând cu tineri din Regatul Unit, Eric reușește să plaseze dactilograma romanului său despre Rubla ce va ajunge astfel la părinții săi din Londra.

Disponând de o bună și inspirată știință de reconstituire istorică și de combinare a datelor de arhivă cu elemente imaginate, Mariana Gorczyca reușește să realizeze o frescă interesantă și credibilă a societății românești din anii '50, a universului concentraționar specific acelei epoci de debut al ordinii comuniste.

2. Strada Brașoveni: poker, murături și vin, de Vasile Munteniță

Născut în 1952 la Brăila, inginer de meserie și manager al unui important obiectiv industrial, Vasile Munteniță își oferă în dar la împlinirea vârstei de 70 de ani această primă operă literară ce dovedește din plin talent literar și meșteșug, aproape ingineresc, de îmbinare a informațiilor necesare unei construcții epice de calitate¹. Titlul a reușit să deruteze pe mulți pentru că amintea de un alt autor brăilean, Ioan Munteanu, care a publicat mai multe cărți dedicate unor străzi, cartiere, obiective specifice precum portul,

realizate în maniera unor monografii sociologice. Nimic din toate acestea însă în recenta carte a lui Vasile Munteniță. Calul de bătaie al inițiativei sale literare se dovedește a fi copilăria și adolescența petrecute în zona unei străzi centrale ale Brăilei: strada Brașoveni.

Ca gen literar, cartea lui Vasile Munteniță se dovedește mai greu de încadrat, dar e limpede un lucru: sursa materialului epic se dovedește a fi memoria. Autorul însuși recunoaște că nu a inventat nimic din cele povestite, că totul s-a petrecut în realitate, doar câteva nume de personaje au fost schimbate din motive de discreție sau de protecție a datelor. Ca atare, scrierea poate fi încadrată genului memorialistic. Dar, prin tehnica selecției evenimentelor prezentate și subordonarea lor unui fir narativ, scrierile din volumul pe care-l comentăm aici, pot fi numite povestiri, nuvele. Având personaje ce se transferă de la o povestire la alta și o temă

comună, cea a străzii Brașoveni, volumul poate fi considerat și roman, dar, evaluat ca atare, s-ar putea găsi anumite scăderi, construcția romanească presupunând anumite exigențe pe care nu le vedem îndeplinite aici. Preferăm deci să încadrăm textele volumului în specia narațiunilor de mici dimensiuni.

Prima povestire memorialistică se intitulează *Bulevardul* și identificăm în ea întâmplări din perioada când familia autorului locuia (cu chirie, desigur) într-o casă de pe Bulevardul numit astăzi al Independenței, pe atunci numindu-se Karl Marx. Autorul era în acele vremuri un copilăș de câțiva anișori dar disponibil pentru experiențe de tot felul. În povestirea a doua, intitulată *Regala*, autorul descrie artera de promenadă a orașului plină după-amiezile de o mulțime de persoane, îndeosebi tinere, îndeosebi în perechi, antrenate în ritualul plimbărilor și ocheadelor. A treia povestire – *Strada Brașoveni* – consemnează momentul mutării mai în centru a familiei Munteniță, într-o clădire cu etaj și subsol, demolată ulterior, după încheierea secvențelor de memorie alese, pentru a se construi Cantina Partidului. A patra povestire, *Hăinuța albastră* relatează o întâmplare hazlie, cu doi copii înnoiți de Crăciun: unul cu o hăinuță albastră (povestitorul), celălalt cu una roșie, care distrându-se prin Orașelul Copiilor, amenajat în anii aceia în piața din centru („Lenin” numindu-se atunci, „Traian” – astăzi) decid la un moment dat să-și schimbe hainele între ei. Celălalt copil, Octav, parcă apucat de nebunie, răstoarnă coșurile de gunoi. După ce își schimbă din nou hainele un îngrijitor îl ia la corecție corporală pe cel nevinovat.

Povestirea *Tanti Lizuca* propune un personaj pitoresc, o basarabeancă ce locuia în vecinătate și care venea toată ziua pe la familia Munteniță pentru a fuma și a bea cafele sau ceaiuri. Sporovoia întruna și participa la preparatul bucatelor numai cu sfaturi, mâinile fiindu-i ocupate cu țigara sau cu toarta ceștii.

Povestirea *O zi pe baltă* este una din cele mai bine realizate din volum și relatează o aventură din anii adolescenței când patru prieteni au planificat să dea la pește pe insula Arapu din vecinătatea Brăilei. Ajung aici purtați de un bătrân barcașiu. După pescuit, plajă, picnic cu peștele prins, urmă întoarcerea pe care și-au imaginat-o folosindu-se de o plută improvizată din cioate menită să-i poarte la vale spre Brăila. Șocată de caracterul neobișnuit al ambarcațiunii, șalupa căpităniei portului se apropie în viteză de ei, somându-i la porta-voce. Cei patru abandonează pluta și ajung la țarm. Totul s-a petrecut sub ochii celor îmbarcați în șalupa de traversare care-i primesc, în aplauze, la bord.

Scenele de haz ajung la apogeu în povestirea *Poker, murături și vin*. Vasile viitorul inginer și scriitor, pe atunci doar licean, profitând de faptul că părinții erau plecați la o nuntă, își invită câțiva colegi la o partidă de poker. Dar cum fratele mai mic dormea în camera lor comună, se decide ca petrecerea să se desfășoare în beci, acolo unde familia își depozita lemnele, rumegușul, murăturile și vinul. Coborârea spre beci n-a fost

asa de simplă, ci presărată cu tot felul de întâmplări aiurite. Atmosfera de mister, de stranie este magistral descrisă de autor: „În momentul când tocmai voiam să pun mâna pe clanță, am auzit un hârâit prelung, semn că ușa mare de la intrare se deschisese. Am întors instinctiv capul într-acolo. Prin ușa larg deschisă, obturată doar de o siluetă nedefinită de femeie, pătrundea acum în hol lumina slabă a unui felinar de pe celălalt trotuar. Acea rază anemică și nepoftită de lumină avea să declanșeze o adevărată catastrofă. N-am apucat să mă dumiresc sau să mai fac vreun gest. Un țipăt aproape neomenesc a cutremurat pereții și toată casa. Încă nici nu se întorsese ecoul primului țipăt, că a urmat imediat altul și mai puternic.”

Băieții au ajuns în cele din urmă în beci și s-a încins partida de poker garnisită cu vin și murături.

O povestire cu întâmplări reconstituite după diverse mărturii, deci cu o logică de compunere diferită de a celorlalte, este *Dom'majur*. Tema tratată este cea a micilor furtisaguri de la locul de muncă comise de salariați pentru a-și completa resursele de trai în anii '60 – '70. Mama autorului lucra pe atunci la o fabrică de napolitane și biscuiți situată pe malul fluviului. La ieșirea din schimbul doi, femeile sunt întâmpinate de un echipaj de la miliție și una dintre ele (Dorina) este dusă la biroul sectoristului pentru cercetări. Plutonierul major Mitache, aflat în stare de ebrietate și continuând să bea dintr-o sticlă, îi poruncește femeii să se dezbrace. Neavând încotro și-a dat jos hainele de pe ea, dar în scurtă vreme l-a auzit sforăind pe plutonier. Și-a adunat hainele și a ieșit dezbrăcată în noaptea de decembrie.

Volumul de povestiri a lui Vasile Munteniță câștigă prin mărturiile despre epoca în care a copilărit autorul, putând fi valorificat și de istorici profilați pe cercetarea trecutului recent, prin siguranța scriiturii, prin puterea selecției amănuntului semnificativ, dar și prin verva umorului ce colorează multe din paginile cărții. Pentru toate acestea, putem afirma că intrarea în literatură a inginerului pensionar Vasile Munteniță s-a realizat printr-un produs epic valoros.

¹ Mariana Gorczyca, *Rubla, locul fără umbră*, Editura Școala Ardeleană, 2022.

² Vasile Munteniță, *Strada Brașoveni: poker, murături și vin*, Editura Paideea, București, 2022.

Gheorghe Mosorescu, *Semn de cândva*, 2017

Despre artă, nebunie și misticism (III)

Ana Dobre

Cum va fi arta în secolul al XXI-lea?

O schiță ne-o oferă Mihail Gălățanu: „Voma ca o atitudine estetică. Kitsch-ul sentimentelor. Etajul metafizic. Obediența absolută a expresiei”, „Urâtul s-a generalizat, a devenit atitudine estetică”, sentimentele sunt mimate, au devenit o caricatură, un kitsch, simulând înaltul, sublimul: „Kitsch-ul sentimentelor e gros”, generalizat, limbajul va ieși/a ieși în stradă și va urca în text, „se va salva pe sine însuși, ca instrument estetic”. Polemica lui Mihail Gălățanu vizează tabuuri clasicizate, întoarse în negativ/negație: „Nu există poeți ai limbajului./ Nu există poeți ai expresiei.”, pentru că „limbajul e numai carnea pe care o îmbracă spiritul”. Nu poleiala cuvântului, ci spiritul lui contează în artă, „spiritul din spatele textului”, acela care *încarnează* ideea, entitatea, și-i dă viață. Revoluția limbajului („Limbajul e o marionetă, o păpușă gonflabilă, umplută cu aerul trăirii noastre.”) fără revoluția metafizică a spiritului nu este posibilă, căci „Marea Poezie sau Altfel Decât Marea Poezie, etajul metafizic este cel care dictează expresia și prefacerea textului”. E treapta necesară pentru etajul metafizic, „«creierul» înalt al poeziei”, care „se erijează într-un etaj director al limbajului, al coliziunilor lingvistice, al rostirii, al colajului și al asociațiilor”, cel care, pentru Marea Poezie sau Altfel Decât Marea Poezie, „dictează expresia și prefacerea textului”, se structurează continuu în „spațiul prefacerii textului”. Poeții autentici sunt „Arhei ai spiritului”, spirite superioare, „buni mediumi”, care „(pre)fac” textul, capabili de rafinamente și de rafinarea propriei persoane până la a ajunge „un instrument la care îngerii (uneori malițioși și puși pe șotii) pot cânta”, până la a ajunge „o harfă”.

Față de marii poeți, „martiri ai performanței”, care se antrenează „să prindă cea mai mică vibrație a materiei prime care antrenează sensibilitatea”, *poetul autentic* este „întru totul, ca Dumnezeu, în ipostaza în care este somat să dea un veșmânt efectiv emisiunii pe care o transmite spre Pământ etajul metafizic”.

Quod erat demonstrandum – Nu există poeți ai limbajului, sunt doar poeți care „utilizează anumite segmente ale limbajului cu obstinație, iar asta este taxată ulterior, de către critici, cu calificativul «originalitate de limbaj», măgulitor, de altfel, până la compliment estetic”.

Dificultatea receptării este un semn al valorii artistice. O relevă opera lui Ion Barbu, Ion Vinea, Adrian Maniu, Rimbaud, Lautréamont, Paul Valéry, „torsionile de gimnaste profesioniste ale versurilor argheziene”, rimele prețioase din *blănurile oceanelor* de Virgil Teodorescu, o relevă

„CUVÂNTUL CARE IESE DIN CONTEXT, CARE SE ARTICULEAZĂ CU MAJUSCULĂ”.

Pentru că „cititorul este un curvar al textului”, niciodată mulțumit cu textul care i se oferă, creatorul, „procuratorul de plăceri sublimе”, trebuie să se concentreze doar pe textul lui, pe creația lui, căci „numai experiențele-limită te împing spre radicalismul acelei opțiuni care se numește credința statornică și destoinică”, text care „nu poate fi o experiență caldută, ci numai limită”: „Textul înseamnă desfătare./ Textul înseamnă nu lasciv./ Ci lubric.” Textul trebuie să ispitească, să incite, să provoace „cruciade ale plăcerii”. Pentru că omul nu poate suporta prea multă realitate, cu atât mai mult, artistul, prin creația lui, trebuie să șocheze, să se apropie nepermis și să aprindă lumina „în baia neluminată a omului”, „acolo unde suntem cel mai mult noi înșine”, în taințele sufletului, pentru ca astfel „să se vadă, să se cunoască pe sine, să muște și el încă o dată (dacă mai era nevoie?) din pomul cunoștinței binelui și răului”.

Ca și artistul, receptorul este „un animal cultural”, unic, putând avea acces la unicitatea unui text, „pastila de cianură care ne va pipăi esofagul, care ne va mângâia gâtul, care ne va sugruma coardele vocale”.

Mai are omul disponibilitatea de a spune și de a asculta povești? Mircea Eliade spunea că niciodată omul nu se va satura de povești și punea aceasta în legătură cu mitul, cu tendința de a mitiza totul, verbul a nara având funcții mitice: a prelungi sacrul într-o existență profană, a feri individul de teroarea istoriei. Și Mihail Gălățanu este convins de actualitatea poveștii, de funcțiile mitice ale povestirii. Povestirea sau povestea pune în relație cu divinitatea („Când scriem povești, în fiecare zi ne rugăm, cu glas tare și cu fața la icoană...”, „Ca să rivalizăm cu Tatăl Nostru, Cel Etern Povestitor, ne povestim și noi povestea și încercăm să-i imprimăm voluptatea eternă.”), oferă, prilejuiește cunoașterea inițiatică, prin iluminare („Povestea adevărată e *satori*. Iluminare.”), ferește de teroarea istoriei („Pe zi ce trece descoperim că lumea merită neîndoios să fie povestită sau, mai ales, repovestită. Repovestită de o străină gură.”; „Noi povestim ca să supraviețuim. (...) În acest sens, suntem cu mult mai aproape de condiția Șeherezadei, care poate sluji liniștit drept parabolă a condiției artistului. Povestim pentru ca să-l înduplecăm pe calif.”), îl transformă, așadar, pe povestitor într-o Șeherezadă modernă: „Suntem șeherezade cu sabia rentabilității economice a textelor ridicată spre gâtul nostru./ Cu ghilotina editorilor planând deasupra noastră./

Cu ritualul sacru al promoționalului./ Cu prejudecata sacralizată a topurilor de carte./ Cu sula anchetelor de tiraj în coastele noastre costelive./ Cu scârbosul spectacol al premiilor literare./ Cu «recensământul bestsellerurilor» practicat la fiecare sfârșit de an, pentru săturat fiara hulpavă a orgoliilor noastre scriitoricești atât de vecine cu trufia deșartă”. Povestea este catharsis, dând șansa ispășirii și a răscumpărării: „Povestim ca să ispășim păcatul original./ Asta face arta.” În prelungirea ereziei bogumilice, povestea este „condiția mântuirii noastre”, „doar-doar de-om opri ciclul karmic./ Doar-doar om opri roata nemiloasă a reîncarnărilor”.

Un povestitor al timpurilor moderne este Părintele Cleopa, un hâtru, al cărui nume ar putea fi derivat regresiv de la Cleopatra..., pus de Mihail Gălățanu în relație cu tradiția moldavă a povestitorilor, așezat „între Creangă și Vasile Lovinescu, între Daniil Sihastru, Dumnezeu și Neamul Său”, prelungind tradiția hiperboreeană din Moldova, prin felul în care îndulcea lumea cu vorbele sale. „Un poet foarte fin” este Părintele Cleopa, în care Mihail Gălățanu regăsește „o anume genuitate ireproductibilă”, în înțelepciunea lui revelându-se semnele inițiatului. Osho ar putea fi, în ciuda tuturor diferențelor, un frate spiritual, un înțelept care dezvăluie tehnici prin care omul modern poate reface legătura cu Cerul, „cea mai mare «gafă» a omului”, păcatul cel mare fiind „«dezlipirea» de Divinitate”, de Tot, „dezunirea de Univers, separarea de Conștiința Absolută”. Rătăcirea omului este o consecință a păcatului, dar și o șansă de a înțelege apartenența sa la Univers și la ritmurile cosmice, de a readuna „ceea ce a fost despărțit”. Tehnica *gibberish*-ului ar fi una dintre posibilități, dezvoltând „arta de a fi în centrul ciclonului”. „Fiți nebuni, înnebuniți într-un mod conștient, (...) scoateți sunete fără sens, dar în tot acest timp rămâneți conștienți, astfel încât să puteți deveni centrul ciclonului./ Pentru că din toată furtuna centrul ciclonului este cel mai liniștit.

Ca să ajungi liniștit, trebuie să transgresezi ciclonul”, este îndemnul lui Osho. Acolo, în centrul ciclonului, se instalează *starea de Buddha*, tăcerea deplină, „completa nemișcare”, un nou spațiu în care renașterea devine posibilă.

Căutările creatorului îl duc în direcții, în zări diferite, la Mănăstirea Sihăstria, la Părintele Cleopa, în Orientul lui Osho, în *cântarea secolelor* la Rimbaud, Baudelaire, T. Tzara, Ilarie Voronca, Nichita Stănescu, în Biblie, la

adevărul original, căci el, căutătorul, artistul, este ca o albină care culege nectarul înțelepciunii de peste tot, pentru a-l transforma în mierea propriei gândiri/creații.

La final, se dezvăluie, odată cu „nebunia postmodernității”, cu „« o fugă postmodernă »” și intențiile/opiniile autorului: „Oricine care a citit aceste rânduri până aici poate considera că întreaga aventură a acestei cărți este o nebunie”, o nebunie asumată, într-o formă asumată de nebunie postmodernă, cu „geniul ei”, tot o „nebunie postmodernă”: „Autorul nu face această ipoteză prohibită./ Dimpotrivă./ O dă ca fiind cea mai paluzibilă”. Din amalgamul de trimiteri, de forme, de teme și de subiecte, exemplul edificator de „interferență a genurilor”, sub forma unui poem compozit („Un eseu doct, superdocumentat și supersofisticat despre nebunia revelației și revelația nebuniei”), se decelează o scriitură la cea mai înaltă tensiune a gândirii poetice a lui Mihail Gălățanu, o grădină de idei, ipoteze, concepte, în care el însuși trasează straturile și din care cititorul reține dominantele reunite de același flux liric al poeziei: pasaje prozaice, de fapt, poeme în proză, drama asumată a creatorului și a scriiturii, a limbajului, livrescul, ontologia, comentariul critic, „aproape involuntar, fără intenție de a constitui un corpus critic – Corpus Christi critic”, rugăciune, „aberația estetică”, paralel cu „interpretarea plină de har a unor pasaje din opere prea aperte, remarcabilul «digest» de forme de plagiatul cel mai grosolan sau citatul interminabil care sfidează toate legile copyrightului de aici și de aiurea, ignoranța crasă de ingenuitatea ignorantă a unor lecturi nedigerate până la capăt...”.

În interiorul acestui univers stă, pe o linie de demarcație care-și schimbă mereu locul, un autor histrionic care are o plăcere imensă, perversă, uneori, de a se juca cu mintea receptorului. Liniile tematice acționează simultan cu acest joc histrionic, în intenția de a sugera puterea subconștientului de a modela/îndruma/călăuzi

conștientul să se așeze în tipare recognoscibile, în portrete inteligibile.

Portretul în care se retracează autorul este cel al Scriitorului, personaj în basmul creației, un „discurs al scrierii Traumei” personale: „Scriitorul e condamnat la poezie grea de nouăzeci și nouă de ocale, din stirpea celor cu care se potcovesc puricii”, obligat, așadar, să scrie Trauma personală în același amalgam care șterge orice limită dintre viața autorului și viața operei, neștiind niciodată sigur dacă

Gheorghe Mosorescu, *Dansul*, 2011

Gheorghe Mosorescu, *Ihtion II*, 2010

„Trauma ne
scrie pe noi”
sau noi
scriem
Trauma.
Scriitorul
însumează un
destin
colectiv,
trauma nu
este doar a sa,
ci e „Trauma
acestei drame
care se
cheamă
existența
noastră

colectivă”.

Sub „hipnoza estetică”, Mihail Gălățanu se regăsește ca avatar al lui Baudelaire, „un Baudelaire mistic, convertit, unul care este deja pe punctul de a îmbrățișa viața monahală”, împărtășind același crez estetic („Crezul său estetic este de altfel apropiat de al meu./ Arta mea poetică o îmbrățișează pe a lui, dar se distanțează, în mai multe locuri, de «tirania modelului».”), distanțându-se, totuși, de *tirania modelului*, pentru a-și cultiva propria identitate artistică. În familia poetică lărgită a lui Baudelaire, Mihail Gălățanu își află locul alături de Rimbaud, Lautréamont, Charles Cros, Guillaume Apollinaire, Tudor Arghezi, „doar cel din *Fătălăul, Flori de mucigai și Psalmi*”, Leonid Dimov, Virgil Mazilescu, Daniil Harms, G. Trakl, Dylan Thomas, „cel din tinerețe”, și alții nenumiți, știuți, însă, din alte confesiuni.

Lecția poetică baudelairiană „încă nu s-a închis”, în ciuda experiențelor estetice pe care literatura le-a cunoscut/încercat de-a lungul secolului al XX-lea, pentru că „lumea nu a avut destul curaj să-l urmeze pe Baudelaire”, crede Mihail Gălățanu. El, însă, își asumă acest curaj estetic, este proba lui de încercare. În parabola *Câinele și flaconul*, în care Baudelaire încifra simbolul creatorului vizionar care-și devansează epoca, pe de o parte, iar pe de alta, pe cel al receptorului, Mihail Gălățanu decelează sensuri actuale referitoare la pregătirea publicului pentru a recepta *parfumele tari* ale unei opere care impactează gustul public chiar și după experiența artistică baudelairiană. Confuziile persistă și azi, neștiindu-se, azi ca și ieri, a se discerne între lucrurile sensibile – „care sunt scârnaviile și care sunt parfumurile gingașe menite să-i încante nările”.

De confuzie estetică, dusă până la „o stare critică a lipsei de receptivitate”, „a incapacității cronice de receptare”, este vorba și în cazul receptării operei sale. O bună receptare poate fi intermediată de criticul literar, un „ghid spiritual”, cel care face oficiul de interpretare a creației, punând în lumină adevărul operei. Criticul, însă, suferind, uneori, de un „daltonism al mirosurilor”, de o „miopie a parfumurilor”, de o „bâlbă a credinței”, de „repezeală, pripeală ori superficialitate”, se poate înșela în formularea

judecății
estetice sau
poate
prezenta
„scârnaviile”
, atent
selectate,
într-un
„flacon cu
parfum rar”
și facilitează,
astfel,
receptarea
operei,
pregătind
publicul
pentru
întâlnirea

Gheorghe Mosorescu, *Ihtion III*, 2013

cu ea, cu opera. În lumea postnietzscheană, atinsă de singurătate, consecință a proclamării teologiei morții lui Dumnezeu, criticul devine „un profet al valorilor”, a căror apologie o face, „un profet al esteticii, care oficiază îmbrăcat în roba lui de semiotician înveterat și vicios până la textualism”. El mută accentul de la etic la estetic, apărând reduta autonomiei esteticului: „Slujbele lui ne aduc mai puțin pacea în suflet și mai mult frumusețea, sub forma, mai mult sau mai puțin schimonosită, în care el o vede”. În triada creator-critic-cititor, rolul de căpetenie în sociologia receptării se mută în dualitatea critic-publicul receptor: „Criticul e o fiară./ O fiară care stă în fața altei fiare: cititorul./ Se amușină./ Se mârâie./ Nu au încredere unul în celălalt./ Stau gata să se sfâșie./ Fiecare are șanse îndeajuns de mari pentru a-l sfâșia pe celălalt – și îndeajuns de multe motive pentru a-l face bucată./ Ringul gladiatorilor, arena, se cutremură de imprecățiile și invectivele lor, pe care și le scuipă în față.”

Eseul translează ideile în pastă poetică, eseistul își pune masca poetului care privește și contemplă ca pe un spectacol lupta criticii/criticului literar cu publicul cititor: „...Criticul va stărui să-și impună concepția lui estetică./ Cititorul, mai încăpățânat ca un catâr irlandez, conservator, va fi rezistent, va opune rezistență”. E lupta pentru supremația creației pe care criticul o apără cu „liota lui de cai troieni în mână”, cu „turma lui de lei străvezii, împrumutată de la scriitor”, „de la poet”. discursul critic valorifică, așadar, virtualitățile operei, le clarifică, le pune într-o paradigmă accesibilă, inteligibilă pentru a înfânge cerbicia unui public mefient, greu de convins în a recepta parfumurile tari ale unei creații care devansează epoca.

Cine va învinge, totuși? Ce este mai important – creația sau interpretarea creației? Eterna dispută între poet și critic, între creatorul de rangul I, artistul, și creatorul de rangul al II-lea, așa cum este considerat criticul literar, comentatorul operei. Interogația retorică din final pare o năstrușnicie a unui autor histrionic, insidios, care nu încetează să se joace, să provoace limitele, să incite spiritele. În această luptă ar trebui să învingă creația, aptă, astfel, să-și etaleze frumusețile, să-și răspândească parfumurile.

Lucia Pătrașcu

Două romane semnate de Doina Popescu – Brăila

1. *Copilul Dunării*

Doina Popescu, profesor de matematică ca formație profesională și jurnalist, blogger, iar de peste doisprezece ani, scriitor, este autoarea mai multor cărți interesante și vom cita aleatoriu unele dintre ele, nu tocmai în ordinea apariției lor, ci așa cum au ajuns în atenția noastră. *Copilul Dunării*, *Terente-Zodia zmeilor*, *Ardei iuți*, *Dragoste și ciocolată*. Dintre cele publicate, prima a fost *Comisia Zürich* în 2009, iar cea mai bine vândută este *Terente-Zodia Zmeilor*, până în anul 2020. Sigur că au fost și altele (*Cafeaua de după*, *Pisica cu papion...*), deoarece este o scriitoare prolifică, cu o mare cultură umanistă, îndrăgostită de literatură și de promovarea acesteia în rândul cititorilor, nepregetând să colinde la volanul mașinii sale, *Ambulanța pentru literatură*, cunoscută deja în toată țara, să participe la fiecare târg de carte, cu stand personal. Vinde cărți, oferă autografe și numărul de telefon, interesată să primească direct păreri despre cele citite, de parcă așa a dorit să facă de la vârsta de 17 ani, când a început să scrie. „Viața mă inspiră. Adevărul este că am norocul să întâlnesc oameni ciudați, însă ciudați în sensul bun al cuvântului...”, recunoaște ea.

Volumul de proză *Copilul Dunării*, semnat de scriitoarea Doina Popescu-Brăila a apărut la editura Torent Press în anul 2010. Cuprinde 28 de subtitluri, ce redau o serie de întâmplări... Așa cum ne-a obișnuit, cu talent și duioșie, iată că în această carte, scriitoarea abordează tema unor *amintiri din copilărie* și este vorba despre copilăria lui Niță, cel de al doisprezecelea copil al bulgăroaicei Dobrița, cunoscută vrăjitoare în sat („câte face și desface”, p. 77) și a lui Constandin, pescarul. (S-a născut bănuiala că Niță ar putea fi copilul lui Săndulescu). Băiatul Niță, cel pe care autoarea îl numește peste ani *Papașa*, este tatăl autoarei, cel care, încă de mic copil, colinda bălțile și se vedea a fi isteț și mereu pus pe șotii.

Acțiunea se petrece pe malurile Dunării, în satul Stăncuța, din județul Brăila, într-o perioadă de război, în care românii trăiau sub ocupația nazistă și ochii unui copil au observat tot ceea ce se petrecea în viața oamenilor din jurul său. Volumul nu conține scene de front, cu lupte, cu morți în tranșee, însă prezentarea rechizițiilor, a jafurilor în bătătura fiecăruia, atunci când țara lupta în război ca aliată a nemților, dă măsura situației acelor vremuri.

Niță, mezinul familiei, cu frați și surori mai mari, se simte copleșit de autoritatea acestora, considerându-se ca un copil nedorit și deseori evadează pe la neamuri, în baltă, unde are libertate de acțiune și visările sale zburdă nestingherite.

Uneori îl ia cu el pe Toderaș, gânsacul din curte, cu care este bun prieten și, pe care încearcă mereu să-l salveze de oala cu fiertură. Atunci când casa părintească devine gazda comandamentului nemțesc din sat, el se împrietenește cu Franț, bucătarul neamț, nu înainte de a-și purta în felul său războiul propriu cu ocupanții (bulgărele de sare pus în ceaunul în care acesta fierbe mâncarea nemților sau trasul cu praștia asupra lor), dorind să participe, în felul său, la apărarea liniștii și a traiului nestingherit al celor din sat.

Fiecare capitol ilustrează o întâmplare în care este implicat cu voie sau fără voie copilul Niță, un puști năzbâtios, care scapă de pedepse ori cu istețimea-i recunoscută de toți, ori cu fuga, la care se pricepea cel mai bine, fiind „iute de picior și săltăreț la minte” (p. 5).

În fiecare întâmplare, alături de Niță apar diferite personaje, părinții, frații, surorile, mai ales surorile, neamurile, vecinii, sătenii, preotul satului, Lixandru, poreclit în urma unei întâmplări cu haz „popa Făcăleț”... În desfășurarea acțiunilor, cititorul face cunoștință și cu alte personaje: maiorul Schroeder, cel care supraveghează bunul mers al lucrurilor în sat, până când este pedepsit și înlocuit cu colonelul Aron Stefl, cel care va avea și el pățania lui. Ori haiducul Manole, cu care se ținea *țățica*, cea care, ademenită de *ciucalatele* maiorului neamț, îl atrage pe fostul iubit într-o capcană, pentru a fi prins, dar Niță află, îl previne și-l salvează, cei doi rămânând prieteni.

Dacă cititorul și-ar cerceta puțin memoria și ar face o extrapolare, ar observa că toate întâmplările relatate în carte au același caracter hâtru și plin de duioșie, fiind asemănătoare celor povestite altădată despre alt copil celebru deja, copilul humuleștean, singura diferență fiind de timp și de loc. Nică și Niță (un nume real, ori ales cu intenție spre a-l apropia de Nică din Humulești, două nume diferențiate doar printr-o literă). Niță este un copil care trăiește într-un sat din sudul țării, la mal de Dunăre, în timpul ocupației nemțești. Pe plaiuri diferite, copilăria celor doi este la fel de aventuroasă și de năzdrăvană.

Fiecare dintre ei iubește animalele, cu anumite limite. Nică are o poveste celebră cu o pupăză din tei. Niță nu suferă pisicile, dar se împrietenește cu găscanul *fermecat* Toderaș, ce-l însoțește oriunde și, astfel, acesta devine personaj de poveste, pe care-l recunosc și-l apreciază toți ceilalți. O altă apropiere ar putea fi făcută în preajma lui Bănică (alt Nică!), copilul din scrierile lui Fănuș Neagu.

Reîntorcându-ne la prima alegere, sigur că nimic nu poate fi comparat cu frumusețea și puritatea pățaniilor lui Nică, eroul amintirilor

marelui povestitor Ion Creangă. Și totuși!... Fără a face un studiu comparativ, oricine constată că sunt atât de neașteptate pățaniile lui Niță, atât de pline de neprevăzut și povestite cu mult haz, în graiul sătenilor din Stăncuța, încât cititorul poate plusa, atribuind prozatoarei apropierea intenționată a celor două personaje. Despre ceea ce este scris în carte, nu ar fi indicat să începem a povesti tot ceea ce, de fapt, ar fi preferabil ca cititorul să citească singur, pentru a nu pierde farmecul datorat dialogurilor ce dantelează aceste întâmplări. Dar atunci când povestea începe cu Vintilă și Ichim, doi strămoși pescari localnici, care au înecat intenționat bărcile, în care erau sacii cu aur, reprezentând birul pentru turci și cei doi au devenit fugari, cititorul va înțelege cum Niță vrea să devină căutător de comori prin apele învolburate ale Dunării. Alături sunt țesute poveștile cu localnicii care-i ocroteau pe cei doi, lăsându-le traiste și coșuri cu merinde în locuri bine stabilite, preferându-i pustnici, „decât mânați de foame să devie lotri și să prade satele, ori să le fure femeile.” (p. 7).

De altfel, *Copilul Dunării* este o carte frumoasă în care eroul, copilul Niță, adună în jurul său întâmplări sau personaje interesante, împreună cu care, prin talentul scriitoarei Doina Popescu-Brăila, se alcătuieste o prezentare a lumii din satul Stăncuța, cu certuri și împăcări, invidii și binevoiri, crime întâmplătoare sau intenționate, o comunitate obișnuită, devenită specială prin prezența băiatului. Doar din acest motiv, la o comparație cu lumea Humuleștilor rezultă diferențe vizibile de loc și de timp. Stăncuța, satul de șes, pe lângă care „Dunărea curgea năvalnică și viețile oamenilor... erau la discreția apelor”, dar și satul pe care „fluviul îi hrănea, îi spăla de boli ori se-nfuria, rupea malurile și inunda culturile, lăsându-i mai săraci și mai deznădăjduiți” (pag.93), se află în plină ocupație nemțească. Comparația poate continua. Avem același copil cu „părul bălai”, care se implică în toate cele, inclusiv în probleme nu tocmai potrivite cu vârsta sa: „Deci împlietatul ăsta bălai, făcut de mă-sa la bătrânețe, cam din economie și cam cu părere de rău, avea războiul lui personal cu nemții! Brava lui!” (pag. 28). Avem prietenia cu haiducul Manole, cu care se ajută reciproc. Lipsește cânepa mătușii Măriuca, în schimb avem drobul de sare aruncat în cazanul „vârzarilor”, pentru a le strica toată mâncarea. Avem povestea cu avionul care trage după el o latrină improvizată din niște șipci, surprinzându-l pe colonelul Aron Stefl într-o postură indecentă, dar acesta: „își trase pantalonii tacticos, că doar nu era să semneze ordinul de mutare a maiorului în Ucraina-sud, pe linia întâi a frontului, cu nădragii în vine.” (p. 125). De vină este tot Niță care făcuse legătura între cele două părți, avion și coșmelia prăpădită...

Dar, mai ales, avem candoarea primei povești de iubire, în care micuța Cleopatra, fiica doctorului Crăiniceanu (o altă Smărăndiță a popii!), orășeancă venită în vizită în sat la familia preotului, trezește în băiatul din vecini trăiri unice, în care sufletul său se deschide precum o floare spre razele de soare ale iubirii: „...fata cu fundă roz

la pălărie îi dogorî obrazii (...) În sat erau destule fete, dar niciuna nu se compara cu orășencele. Poate erau chiar prințese! - gândi el și inima-i bătea nebună.” (p. 62). Fetița îi devine prietenă și îi stă alături lui Niță, însoțindu-l în toate năzdrăvăniile sale. Este o idilă, ce umple de bucurie sufletele celor doi copii și despre care cititorul însuși va păstra o amintire deosebită.

Și astfel, pagină cu pagină, se țese povestea minunată a unui băiețel isteț, năzdrăvan prin comportamentul său, care are inimă bună (când este o inundație salvează un bebeluș rătăcit pe apele învolburate, „copilul Dunării”, îl trage cu copăița pe acoperișul unde încercase el să se salveze, îl schimbă cu propria lui cămașă, îl hrănește cu mere mestecate, așa cum văzuse că fac femeile și așteaptă încrezător să-i găsească vreun luntraș, salvându-i). Este curajos și prietenos. Istetiștea lui îl așează întotdeauna în preajma celor mai mari. Nu are năzdrăvănii făcute împreună cu copiii, ca prieteni de joacă. Nu-l interesează!... Singura prietenie o face cu cele trei fetițe venite în vacanță de la oraș, împreună cu care este și Cleopatra, iubita lui. Toți se scaldă cu bucurie în apele primitoare. Totuși, Niță nu este un însingurat. El are întotdeauna prieteni importanți, adesea mai mari decât el, ciobani, pescari, finul Gherasim, porcarul, haiducul Manole, cu care se ajută și chiar bucătarul nemților, Franț, cel care devine personaj important, un neamț aflat departe de familia sa și cucerit definitiv de acest băiat. Iar istețimea lui Niță vădită în toate întâmplările năstrușnice prin care trece, întâmplări cu tâlc, bine strunite epic de autoarea acestui volum, fac din Niță un personaj iubit, care nu poate fi uitat lesne și care îl așază în rândul copiilor speciali din literatura română.

Scriitoarea se dovedește a fi o profesionistă, creând o multitudine de aspecte umane, prin care vocea sa epică bogată conturează o epocă anume, reușind să prezinte viața în complexitatea ei socială și psihologică, iar tehnica descrierii, în care amănuntul face farmecul clipei, conduce pe fiecare cititor la cunoaștere. Oameni, locuri, întâmplări, sentimente, totul este descris cu umor, cu mult talent, într-o hârjoană a vorbelor, în care vocabularului local, face broderii lingvistice într-un dialog viu, viguros, iar finalul pozitiv atrage cititorul într-o poveste nouă, ce va să vină în paginile următoare. Nici vorbele înțelepte, adevărate proverbe, nu lipsesc din arsenalul scriitoarei, care pune în gura copilului fraze pline de învățăminte: „... decât să mori pentru o minciună, mai bine să trăiești c-o îndoială” (p. 84).

Cititorul întâlnește o carte bogată, plină cu întâmplări felurite, povestite prozatoarei cu drag de către oamenii pe care-i cunoaște (unii fiind chiar rude, ca făcând parte din familia tatălui), ori ascultate la gura sobei și pe care, frumos ambalate în farmecul epicii sale, le dăruiește mai departe. Cu multă duioșie și o nostalgie nedisimulată: „toate poveștile care mă fascinară în copilărie au căpătat alt sens” (p. 11), prozatoarea recunoaște: „Deformate de trecerea timpului, peste 30 de ani

și îngroșate de baba Dobrița, o mare povestitoare, dar și o lăudăroasă fără pereche, nu am mai cercetat cât adevăr este în ele (...) și le-am deplasat în zona legendelor spre a le oferi copiilor aventură, candoare și hohote de râs.” (idem). De aceea, le adună, le prețaluiește, le așază într-o cronologie armonioasă și condeiul său fermecat naște a acest volum.

Epicul scriitoarei Doina Popescu-Brăila capătă efectul unei arte combinatorii, în care situațiile grave, tragice uneori, devin comice și cotidianul face un salt în legendă, fiecare întâmplare având picătura sa de tâlc și de morală, astfel încât cititorul rămâne agățat în derularea paginilor, tutelat numai de nerăbdarea de a afla urmarea. Scrisul prozatoarei, mereu captivant și serios, joacă prin tematica vieții de la țară, în locul și la timpul dat, o logică a spontaneității, astfel încât nimic nu poate fi considerat nelalocul lui. Nu poate fi neglijat nici modul captivant în care cititorul este molipsit de amintiri din propria copilărie, căutând acolo boabele de mărgăritar ale devenirii sale.

Volumul *Copilul Dunării*, semnat de scriitoarea Doina Popescu-Brăila, se întregeste cu ale două titluri *Haiducul Dunării* și *Fericire la*

preț redus, publicate mai târziu, cu care formează o adevărată trilogie. Dovada că scriitoarea este plină de surprize și cititorul îi va căuta, cu siguranță, cărțile atât de frumos scrise.

Doina POPESCU-BRĂILA

**COPILUL
DUNĂRII**

EDITURA
TORENT PRESS
2016

2. Terente – zodia zmeilor

Terente – zodia zmeilor (Editura Torent Press, 2016, 274 p.) volumul de proză semnat de scriitoarea Doina Popescu – Brăila, este o nouă dovadă a talentului incontestabil, cu care autoarea ne desfată cu fiecare nouă scriere. De data aceasta, abilă și inventivă, apelând la numele și personalitatea haiducului, banditul lipovean Ștefan Vasali - Terente, „personaj fascinant”, scriitoarea țese în jurul unui șnur tentant pentru toată lumea, împletit printre relatări din viața și destinul acestuia, broderie de mărgele, care de care mai prețioasă, ce reprezintă frânturi dintr-o epocă revolută, bine conturată și colorată abundant. Este vorba despre locuri, întâmplări, persoane, personaje și personalități și, desigur, atitudini, ce, surprinzător, își găsesc o mare corespondență și în zilele noastre. Nu întâmplător, prozatoarea așază ca un motto catrenul, ce a fost oglinda vremurilor: „Lăsând și baltă și pădure / La noi, Terente de-o să vie / S-o cuibări la Primărie / Că-i rost să prade și să fure.” (publicat la 10 august 1924). În continuare desfășurarea celor 19

subtitluri și o *Notă de autor*, structurează volumul, construit pe mai multe planuri într-o notă modernă, în care descrierea simplă de evenimente este inevitabil împletită cu destinul eroului principal.

Terente – zodia zmeilor este un culoar prin care o anumită categorie a spiritului brăilean iese în lume. Cineva ar putea reproșa caracterul ciudat al acestei cărți. Nu este nici roman pur, nici scriere biografică, nici doar proză scurtă, deoarece povestirile/capitolele cu titlu propriu se leagă între ele cu firul roșu trasat prin viața personajului central, Terente, *regele bălților, voievod peste stuțărișuri*, un fel de erou pitoresc, fără îndoială, ca o excepție venită nu întotdeauna în sensul cel mai bun, desigur, dar care prilejuiește prozatoarei forma unei restituiri dăruită brăilenilor și celor ce iubesc acest oraș. Deși, autoarea nu achiesează, poate, la replica eroului din carte, brigandul care ține prima pagină a ziarelor: „A tipări ziare cu Tirenti pe prima pagină este același lucru cu a tipări bancnote! Valută forte!” (pag. 26), totuși nu poate rezista ispitei de a construi un volum de proză, în care acesta este personajul principal, așezat în centrul a ceea ce avea să fie o adevărată frescă a locului și a timpului.

Îndrăgostită iremediabil de Brăila, un adevărat altar spre care se îndreaptă admirația sa, autoarea spune: „Cine învață să-i asculte salcâmi sunători, acompaniați de pocnetul castanelor pe legendarele bulevarde ori jocul vânturilor pe chei, printre babale, ori în vârtejuri rătăcite printre magazinele din port, poate va prinde și miezul extraordinarelor povești, și spusele oamenilor de pe la noi.” (p. 19). Scriitoarea duce firul întâmplărilor, punctând prin scurte și documentate descrieri tot ceea ce era specific timpului și locurilor: despre orașul cu clădirile sale deosebite, unele existente și astăzi; despre potențaii locali cu afacerile lor profitabile (încă au rămas în memoria locală morile Violatos și Lichiardopol și atâtea alte afaceri celebre), dar și despre cazinourile în care aceștia pierdeau într-o clipită averi fabuloase, sfârșind ei înșiși adesea prin sinucidere; despre casele de toleranță legale și foarte active, într-o vreme în care moravurile aveau libertatea dezlănțuită a banului câștigat ușor și spornic (prin excrocherii de proporții și speculă sau fraude cu fondurile publice), stabilimente organizate cu o oarecare etajare după calitatea clientelei (pe strada Neagră, armatorii și avocații; pe strada Roșie și pe Șanț, negustorii de vite și comercianții; în port, unde fetele lucrau „la urgență”, marinarii și căruțașii); despre Șantierul Naval și activitatea portuară înfloritoare, cu exportul masiv de grâne și cu importul de coloniale, cu armatori de toate neamurile, dar și cu „sudoarea hamalilor, temuții cuțitari ce opinteau cu sacul de grâu pe cheiul Brăilei, încărcând sau descărcând câte 80 de vapoare zilnic.” (p. 20).

Încă din primele pagini prozatoarea introduce cititorul în lumea acelor vremuri, prezentându-i pe bogătașii orașului, care își petrec timpul liber în cazinou, la jocuri de noroc și, în același timp, cu generozitate aduce în cunoștința cititorului doi

adolescenți: Ana, fiica afaceristului armean Mărgărit Aslan, „prințesa cu stea în frunte...” (p. 11), cea care va deveni cunoscutul om de știință, doctor Ana Aslan și Vasali „și dumneatai fași umbrî di prinț...” (idem), băiat inteligent, vorbitor a cinci limbi străine (desigur, însușite *pe sponci* dintre limbile vorbite de cele optsprezece neamuri trăitoare în bună înțelegere în orașul cosmopolit!), copil sărac, fără posibilități materiale, care nu reușește să obțină o dispensă regală pentru învățământ gratuit și care va deveni vestitul Terente.

În contextul politic intern și extern al perioadei respective, nu este de mirare că afacerile ce se desfășurau la Brăila, oraș așezat „la răspântie de imperii, arsă mereu și mereu reconstruită, prin foc a fost purificată și nu nimicată!” (p. 19), aveau o amploare deosebită, moșierii obțineau venituri mari de pe pământurile pe care le dețineau, băncile rulau sume substanțiale de bani, comerțul pe Dunăre era în floare. Toată viața economică a orașului era înfloritoare: hamalii puteau descărca și încărca 80 de vapoare pe zi, 1500 de vagoane cu marfă transportau marfa și 6000 de căruțe, făcând și 100.000 de curse, deserveau acest comerț, 13 bănci rulau banii acestor angroșiști, 100 de avocați deslușeau actele acestor tranzacții, 70 de birje, automobile, tramvaie erau la dispoziția călătorilor, „plus cluburi și cazinouri” (p. 135). Pentru buna dispoziție a oamenilor erau 160 de cârciumi, 40 de cafenele, 60 de băcării, 7 prăvălii care vindeau bijuterii de aur. Teatre, unde se jucau premierele. Dacă aveau succes aici, se întorceau pe scenele capitalei. Și, bineînțeles, biserici pentru toate religiile practicate în sânul celor optsprezece neamuri trăitoare în Brăila, ca populație așezată sau numai în trecere prin portul înfloritor (aventurieri, comercianți - evrei, ruși, nemți, greci, bulgari, turci, armeni, austrieci, francezi, englezi...). Deoarece: „Bărăganul mănos și Dunărea, cu generozitate de boieroică, i-a hrănit pe toți...”

Scriitoarea Doina Popescu – Brăila, temperament iscoditor și neliniștit, redă în carte toate aceste date, stabilite cu precizie matematică, contabilizate după studii amănunțite în arhive, muzee, biblioteci, ori parcurgând jurnalele vremii, fotografii de epocă, ori alte volume despre acest subiect, în care a găsit amănunte, ce au îmbogățit paginile scrise. Cel mai fructuos a fost contactul direct cu oamenii, mai ales cei din Carcaliu, localitatea natală, care trăiesc încă și mai au amintiri legate de numele lui Terente. Acești martori prețioși aduc, fiecare, o altă poveste trăită în acele vremuri neașteptat de bogate, cu întâmplări surprinzătoare, povești pe care le-au păstrat cu sfințenie, ca pe o zestre. Este și motivul pentru care prozatoarea segmentează paginile cărții în mai multe capitole, cum singură le intitulează (p. 215) și aproape în fiecare figura cameleonică a lui Terente apare în diferite ipostaze: „Când mă îmbrac în maior de grăniceri ori jandari vorbesc precum un ofițer, cu vorbă răstită mergând țănoș, pocnind călcăiele și răcnind la răcani. Când mă îmbrac în călugăriță, popă ori rabin vorbesc domol, pe graiul fiecăruia...

muscal... turc... negustor grec... Când sunt printre carcalienii mei, vorbesc lipovenești să mă simtă că-s de-al lor, nu orășan cu coada sus!” (p. 186). O dantelărie, ce evidențiază informații despre împrejurări nu tocmai la îndemâna oricui.

Fiecare personaj, aflat la început de secol XX își păstrează locul în stratificarea socială și vorbește potrivit rangului, poziției sociale și, desigur, educației proprii, toate adaptate la registru verbal al vremurilor. Limbajul folosit în desfășurarea volmului este cizelat cu atenție, însă întotdeauna îmbogățit cu multe expresii specifice (grinduri, ostroave, privaluri, lotcă, ivăr, clucer, medelnicer, furnituri, marghiolman, gheaur, felegean), proverbe neaoșe sau importate („Urma păsării în aer, urma peștelui în apă, urma bărbatului în femeie”; „Frâul de aur nu face din măgar armăsar”). Niciodată ireverențios, nici în citările, uneori picante, alese cu grijă, nici în scenele explicit erotice, fără de care personajul Terente nu ar fi fost creionat în autenticitatea sa. Și nici prozatoarea, care ne-a obișnuit cu scrieri îndrăznețe, n-ar fi putut renunța la ele: „Probabil că este cea mai cuminte carte care se putea scrie despre purtătorul celui mai celebru penis din Europa ultimului secol”.

Terente, acest „tâlhăru de sentimente” devine un personaj prezentat cu înțelegere, cu un fel de empatie chiar, ce scoate la lumină caracteristicile sale individuale pozitive, mai ales că distanțarea în timp, la aproape o sută de ani, rotunjește asperitățile și, după ce rănilor s-au vindecat, plasează totul într-o lumină caldă, adesea anecdotică. El însuși se caracterizează în scrierile prozatoarei: „Bandiții-s în capul statului! Pe drept ar trebui să recunoască că-s haiduc. Prada o împart cu nevoiașii, văduvele și sărmanii.” (p. 107).

Nici implicarea acestui „Don Juan de stofăriș” în problemele politice nu este neglijabilă. Abilitățile sale par a-l fi recomandat autorităților, pentru a fi folosit în diferite situații. De aceea, volumul nu precizează prinderea și uciderea lui Terente. Doar Ana Aslan, prietena din copilărie, devenită o doamnă „impecabilă în toate detaliile vestimentare, unghiile erau îngrijite cu migală, părea ieșită direct de la salonul de coafură” (p. 238), încearcă să certifice acest lucru, cercetând muzeul „Mina Minovici”: „Ana privi capul mic cât un pumn și scăpă un mic suspin de ușurare.” (p. 243). Prezența în carte a doctorului de renume mondial astăzi, Ana Aslan, Ana „fata micuță, cu ochi negri, vioi... directă, grațioasă, fragilă și, totuși, energetică. Visa să piloteze avioane.” (p. 7), dă o anumită candoare relației cu puștiul Vasali, hrănind o amintire frumoasă, ce va dăinui peste ani, chiar și atunci când drumurile lor au luat contururi diferite și bine precizate. Întotdeauna va gândi frumos despre Terente: „... știam că i se potrivește umorul, îndrăzneala, generozitatea, gustul pentru frumos.” (p. 240).

Așezarea lui Terente alături de personalitățile celebre, mai ales prin cultură, prilejuiește prozatoarei prezentarea câtorva scene cu dialoguri, la care participau pe rând scriitorii Camil Petrescu și Hortensia Papadat Bengescu,

folosindu-se doar de expresii ce le aparțin, conform mărturisirii pe care o face autoarea însăși în *Nota autorului*, dă autenticitate prezentării personajului principal și desfășurării acțiunii. La urma urmei, scriitoarea Hortensia Papadat Bengescu în romanul său *Fecioarele despletite*, ori Camil Petrescu în romanul *Ultima noapte de*

dragoste întâia noapte de război, (ca să dăm numai aceste exemple!), prin scrierile lor, conduc cititorul în aceeași împletire de personaje autentice și întâmplări reale sau ficționale, creând o psihologie specială.

De fapt, acest volum de proză, este un tot unitar, prezentând oamenii așa cum sunt ei, cu patimi, iubiri, trădări, săraci sau bogați, cinstiți sau venali, cu politicienii corupți și lăcomia lor. Un tablou de viață, bogat ilustrat. Scurte și precise punctări fac descrierea locurilor, a interioarelor, a personajelor, dialogurile alerte construiesc acțiunea, paginile devin colorate, vii, picante uneori, încât cititorul de astăzi intră în această lume ca în cufărul cu taine al bunicii.

Persoana lui Terente are un parcurs de viață deosebit, fapt ce permite prezentarea sa ca personaj de carte cu caracteristici speciale. Când dintr-un tâlhar, un ticălos, pentru care balta este mama sa, locul său de supraviețuire, mentalul colectiv, în special cel feminin, face un *zburător* ce tulbură visele tuturor fetelor și femeilor, prozatoarei nu-i rămâne decât să se înfrupte din acest desert. Și o face din plin, creând în jurul lui un roman social al vieții burgheze brăilene, într-un oraș cosmopolit în care trăiesc în armonie atâtea neamuri, fiecare cu specificul său, acțiunea alunecând în mondenitatea de la Capșa, reîntorcându-se apoi în lumea zmeilor din Brăila. Astfel încât cititorul se întreabă cine e mai zmeu: Terente, un bărbat care poate fi orice sau fiecare reprezentant al notabilităților brăilene, cum este Iorgu Adler, care chiar se consideră un zmeu. De fapt, fiecare face același lucru: fură, jefuiește. Cu diferența că beneficiara acestor furturi nu mai este aceeași categorie de oameni. Numai Terente împarte cu cei săraci agonisile sale.

Prozatoarea Doina Popescu - Brăila, cu grație și infinit talent, realizează un tablou autentic, privind cu îngăduință și curiozitate „pe gaura cheii în saloanele și-n vestitele bordeluri ale Brăilei” într-o perioadă, ce prezintă o lume neștiută a bunicilor și părinților noștri. Volumul, în sine, pare un fel de recenzie, o culegere, o *Terentiadă* a anilor '20, când viața își avea preaplinul ei de personaje sau evenimente și care, cu siguranță, a păstrat taine, ce așteaptă încă a fi deslușite. Este un tablou înfățișat cu vervă și originalitate, în care descoperim scene din viața cotidiană. Tot în acest volum cititorul descoperă ițele încâlcite ale corupției politicienilor, care nu aveau niciun interes să-l prindă pe Terente, ci să sifoneze bani

publici, între timp rechiziționând abuziv hrană și echipamente pentru trupele de jandarmi și grăniceri, trebuincioase urmăririi lui Terente. Așa cum arată prozatoarea, banii cheltuiți de armată, grăniceri și jandarmi pentru prinderea lui Terente ar fi fost: „o sumă cu care echipezi o armată întreagă” (p. 29).

Presa românească și cea străină, care este parte consistentă în economia acestui volum, își face meseria, analizând cu minuțiozitate viața lui Terente, atât cea de haiducie, cât și cea amoroasă, ținând la distanță știrile despre bolile și sărăcia oamenilor. Iar prozatoarea Doina Popescu-Brăila pedalează printre jurnalele timpului, folosind știrile ce slujesc subiectului acestei cărți. Apoi, cu grație, plusează atunci când descrie vizita pe care a făcut-o în locul de baștină a lui Terente, ca să adune material pentru carte, la Carcaliu, unde se păstrează cu mândrie intenționată ideea de succesori ai acestuia și de unde, peste atâția ani avea să apară tânărul care va face parte din știuta bandă, ce a înfăptuit jaful secolului la Rotterdam!

Într-o literatură brăileană cu o mitologie locală, în care ponderea scrierilor pare a fi de partea sexului slab (vezi Călțuna, Chira Chiralina, Neranțula, Pena Corcodușa, ori celebra tanti Elvira), numai Moș Anghel are o biografie asemănătoare cu a lui Terente, dar el nu se haiducește ca acesta. Iar scrierile despre viața lui ocolesc aspectul amoros, lăsându-i parcă lui Terente șansa de a păși din zodia haiduciei în zodia legendei și dându-i prozatoarei prilejul de a scrie o carte ca un răsfăț, mai ales pentru brăilenii de o anumită vârstă, care, plăcut surprinși, se întâlnesc în paginile sale cu nume și persoane familiare, cu care se laudă în fața celor tineri pentru cunoaștere și neuitare. Și astfel Terente a intrat în balade, în legende, în cântecele lăutarilor alături de Codin, iar scriitorii încă sunt atrași de tema haiduciei brăilene.

Volumul *Terente - zodia zmeilor*, semnat de scriitoarea Doina Popescu-Brăila este încă o dovadă că prozatoarea se apleacă cu generozitate asupra unor evenimente petrecute în arealul *orașului cu salcâmi*, cercetând fizionomia proprie a locului și acumulând reverberații epice convingătoare, pe care le dăruiește cititorilor săi.

Gheorghe Mosorescu, *Dulapul cu amintiri*, 2012

Săndel Dumitru – un istoric cu abilități narrative

Ionel Necula

A apărut, în sfârșit, după un mai lung intermezzo, și volumul IX din proiectata serie de zece volume, cât și-a propus autorul Săndel Dumitru să conțină tratatul său despre Galați, sugestiv subtitrat *Cad bombe pe Țiglina*. Subtitlul induce deja ideea că substanța volumului se decantează din vraștile abătute peste orașul Galați în timpul celui de al doilea război mondial când, într-adevăr, orașul a fost grav avariat iar reconstrucția lui a reclamat serioase resurse și eforturi umane. Dar acesta este doar pretextul principal pentru că, așa cum ne-a obișnuit în volumele anterioare, ideea este împănată cu multe documente și ilustrații inedite privind devenirea orașului în timp, în istorie și în competiție cu alte localități din țară,

Ceea ce surprinde însă, din capul locului, în acest ultim volum este schimbarea de ton, de abordare și de manieră adoptată de autor, de parcă scriitorul, de altfel prezent și în volumele anterioare, vrea să-l substituie și să-l disloce pe istoric. Nu spun că documentul – piesa grea, care conferea volumelor anterioare greutate și interes epistemic – lipsește, dar autorul pare acum că este interesat mai mult de valoarea literară a documentului, de sensibilitatea și emoția pe care le degajă și le transmite cititorului decât de valoarea lui istorică. Autorul arată acum un interes mai pronunțat elementelor descriptive și pitorești, de reconstituire a unui eveniment istoric cu drum cu tot, cum ar fi spus Hegel, de reconstituirea împrejurărilor, a reacțiilor din subiect pe care le-a provocat și de completarea lui. a documentului, cu elemente de ficțiune, și de fabulație. Departe de a se stânjeni reciproc scriitorul și istoricul Săndel Dumitru se completează, se susțin și-mpreună reconstituie faptul istoric infuzându-l cu căldură, cu temperament, cu omenesc.

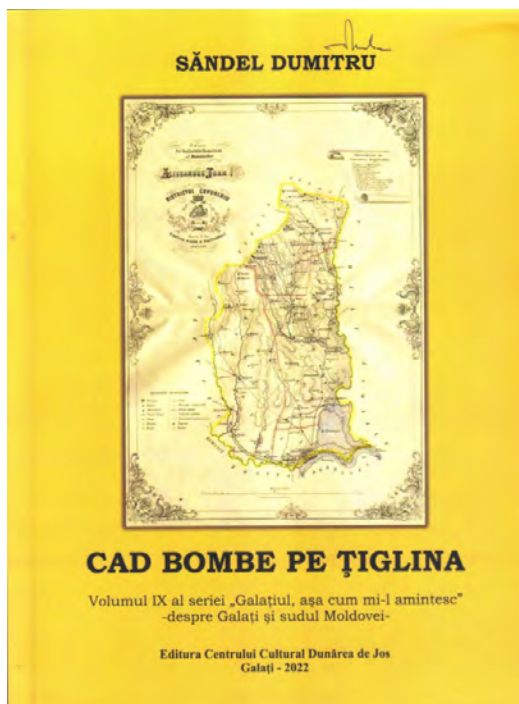
Un sămănătorist întârziat. Cu spiritul său de observație și cu abilitățile sale scriitoricești evidente, Săndel Dumitru reconstituie scene și portrete demne de pana unui mare scriitor. Scena din cimitirul Eternitatea, bunăoară, unde se adună cei câțiva veterani în viață, scăpați din grozăviile războiului pare decupată dintr-un mare roman. „Un bătrânel slăbuț,

uscă de ani și cam deșirat, cu părul albit și cu sprâncenele sure și stufoase, căzute pe ochii scânteind albastru, cu mustața albă, tunsă scurt și cam zburlită, îmbrăcat în mantia albă a Ordinului Mihai Viteazul, pe care licărea o superbă cruciuliță albastră, purtând în brațul încă vânjos o cârjă înaltă din lemn de stejar, care-i înlocuia piciorul drept, retezat de o schijă mare de obuz sub genunchi, se depărta așa ușor câțiva pași și dădea un ordin dur și sec, fulgerat din adâncul plămânilor: *Găăăăărzi, v-aliniați! Găăăăărzi... drepți! Pentru onor înainte... prezentați arm!* Și atunci întregul cimitir al eroilor parcă se pietrifica instantaneu, iar peste tot – sub cerul încă fumuriu al Galaților, aflat sub mitraliile picăturilor de ploaie – timpul își mai pierdea din semnificația lui ancestrală și se raporta la oamenii întotdeauna muritori”. (p. 145).

Sigur, realismul este zguduitor, dar istoricul este paralelizat de scriitor și duce secvența în reflecție și într-o fabulație aferată și pletorică. „În mod ciudat și păsărelele, ușor agitate printre crengi până atunci, păreau a înțelege bine de ce câteodată în viața oamenilor nu le mai pasă nici de timp și nici de timpuri, și atunci se instalează clipa aceea care te predispune la supremul sacrificiu, făcut în slujba celor pe care îi iubește totdeauna profund. Preț de numai câteva secunde toate șirurile repede strânse ale veteranilor marii conflagrații mondiale parcă împietreau și ele, într-o mișcare care semăna mult cu veșnicia, iar steagurile lor, țesute din mătasea grea, putrezite de gloria timpului, printr-o scurtă mișcare de

ceremonie își coborau fruntea în țărâna patriei. Era țara aceea pentru care generații întregi de oameni bravi, poporeni ai acestui chinuit pământ, toate generații cu dragoste de patrie muriseră în cel mai desăvârșit și stupid anonim sub frunzișul codrilor de fag, sub floarea albă a livezilor de cireș. (...) Dangătul clopotului mare de la capela cimitirului se auzea departe, tânguindu-se grav și pierdut peste orașul nostru.”

Am citat cu mai multă îngăduință tocmai pentru că această pagină poate figura în orice dispunere narativă semnată de marii noștri scriitori – de la Marin Preda la Dinu Săraru. A rămas legat

Gheorghe Mosorescu, *Cândva, după ziua a șasea...*, 2012

ombilical de realitatea rurală din care descinde și reconstituie satul românesc în toată varietatea zbaterilor sale specifice. La granița dintre tradiționalism, conservatorism și sămănătorism, autorul descrie lumea veche a satului românesc cu recuzita de tradiții și obiceiuri și reconstituie profilul țăranului român, cel de dinainte de stricarea lui colhoznică, a țăranului autentic având ca reper de măsurare a timpului mersul Rariței de pe cer, noaptea și vîpia soarelui, ziua.

Se vede bine că anii de copilărie petrecuți la țară, în mijlocul consătenilor săi din Fundeni, l-au marcat definitiv și pentru tot restul vieții, indiferent de traseul intelectual parcurs ulterior. Cumulările de mai târziu, achizițiile intelectuale din vremea studiilor universitare nu i-au alterat noblețea de țăran român autentic, așa cum i-a imprimat-o familia de răzeși din care descinde. A rămas tot țăran și legat de glie, fără ifose de intelectual emancipat. Deși l-a citit pe Kant și pe Heidegger, s-a încărcat cu minunile cunoașterii și cu ideile veacului său a rămas statornicit în credință, în cutumele ancestrale – îndelung verificate de răzeșii neamului în mijlocul cărora a conviețuit.

De la pitoresc la legendă. Multe din relatările lui Săndel Dumitru, deși reale și cu toată acoperirea documentară, par fabuloase și răspândesc un parfum de epocă veche. Cine mai știe astăzi cum circulau tramvaiele trase de cai în orașul Chișinău la sfârșitul secolului al XIX-lea? Complînind documentul cu memorialistica timpului, autorul reproduce un fragment din relatările doctoriței Maria Roșkoviici – ea însăși cu o biografie încărcată cu idei narodniciste – publicată la Paris în 1937 din care aflăm: „*Vagonul era cărat de două gloabe slăbănoage, iar atunci când mergea la deal, era înhămat și al treilea cal.*”

Plină de pitoresc și legendă este și biografia familiei Negropontes care, la origine descinde dintr-un copil grec, hamal în port. Îndrăgit de un boier, acesta îi încredințează o geantă cu bani s-o

păstreze până când se va întoarce dintr-o lungă călătorie. După mult timp, impresionat de faptul că-i înapoiază geanta intactă, fără să fi umblat în ea, boierul i-o dăruiește să-și organizeze viața după cum dorește. Acesta a fost începutul. Cât adevăr și câtă legendă închide în sine această poveste este greu de stabilit, dar familia puului de grec a devenit una din cele mai bogate din România, a rămas legată de destinul românesc și atunci, în timpul luptelor de la Mărășești, când s-a pus problema bombardării propriului său conac, a acceptat fără nici o reticență.

Mai important din tot clanul Negropontes a fost Ulise Negropontes a cărui fiică, Elena, va deveni soția mareșalului Eremia Grigorescu

Profiluri. Regăsim și în acest volum, la fel ca și cele anterioare, profilul unor importante personalități politice sau intelectuale, care au jucat un anumit rol în evoluția românească. Cum arată și subtitlul inserat pe copertă – **Cad bombe pe Țiglina** – volumul circumscrie, cu precădere, perioada ultimului război când Galațiul a fost în mare parte distrus de aviația germană în retragere, dar și perioada comunistă care a urmat. Sigur, intervalul este doar aproximativ delimitat, pentru că explorările autorului acoperă o perioadă mult mai întinsă. Oricum, cele mai multe din efigiile evocate în acest volum au trecut prin prăpăstiile Gulagului comunist și supuși unui cumplit regim de exterminare.

– Constantin Argetoianu, neam de boieri olteni cu implicații stenice în viața politică românească (p. 71);

– George Brăteanu, fiul lui Ion I. C. Brăteanu și al prințesei Maria Moruzi-Cuza, mort la Sighet (p. 72);

– Alexandru Glatz, general de divizie și într-o vreme subsecretar de stat în Ministerul Apărării Naționale, mort în 1953 la Sighet (p. 73);

– Alexandru Lapedatu, academician, mort la Sighet (p. 74);

– Nicolae Păiș, amiral, subsecretar de stat în

Gheorghe Mosorescu, *About Mom*, 2021

Ministerul Apărării Naționale, mort la Sighet, la 16 septembrie 1952 (p. 75);

– Ion Mihai Racoviță, general, păstrat o vreme și în guvernul comunist Sănătescu, pentru ca în cele din urmă să fie arestat și închis la Sighet, unde a murit la 28 iunie 1954 (p. 76);

– Nicolau Samsonovici, ministrul Apărării Naționale în mai multe guverne interbelice a fost arestat în noaptea de 5-6 mai 1950 și întemnițat la Sighet, unde a murit patru luni mai târziu, la 16 septembrie 1950. Faptul că n-a rezistat regimului de penitență decât patru luni spune multe despre regimul de exterminare ce se administra deținuților în această închisoare;

– Ioan Rășcanu, general. Instaurarea regimului comunist l-a găsit în funcția de primar al Capitalei. A fost încarcerat la Sighet unde a decedat la 20 februarie 1952.

Mai sunt și alte profiluri interesante, care adunate la un loc ar putea constitui o carte de sine stătătoare. Cu adevărat impresionant este destinul familiei Drăgănescu, al lui Iancu Drăgănescu a cărui soție, Clemansa, era sora mai mică a lui Mihail Sadoveanu, sau al lui Ștefan H. Ștefan, unul dintre marii constructori imobiliari ai orașului. La fel, mărturiile despre Sanda Tătăărăscu și despre familia Negroponte sunt așa de numeroase că se pot articula în medalioane de sine stătătoare. E o idee, deși, în ceea ce privește modul de structurare a materialului documentar, mai pot fi găsite încă multe modalități mai oportune și mai eficiente decât haosul la care a recurs autorul.

Este regretabil că autorul n-a găsit o formulă ordonatoare pentru organizarea imensului material documentar de care dispune – cronologică sau tematică – și a ales această devălmășie, care-i dau un aspect de amalgam și o fac greu de utilizat. Nu sunt însă de acord nici cu cei care impută finanțatorilor c-au făcut o cheltuială inutilă și cer imputarea sumelor alocate.

Evenimente. Cine mai știe că la Galați a conferențiat multe personalități ale vieții spirituale interbelice precum C. Rădulescu-Motru, la 16 octombrie 1911, când a susținut conferința *Ce este Eminescu pentru cultura română?* (p. 79). Și la fel Ion Luca Caragiale care a făcut o singură vizită în Galați, la 30 martie 1906, când a vorbit la Teatrul Papadopol din localitate despre activitatea sa dramatică. A fost un adevărat eveniment, pentru că prelegerea dramaturgului a fost însoțită de prezentarea poeziei **Lais**, tradusă din franceză de Eminescu într-un interval de relativă însănătoșire.

Recursul la literatură. Săndel Dumitru este unul dintre istoricii avizați ai Galațiului, dar istoricul este deseori dublat de scriitor, de valorificarea extractului narativ și de mărturiile celor ce au împlinit, au dat conținut și substanță actului istoric consemnat documentar. Texte din Ana Ahmatova, din Nicolae Labiș, din memorialistica matematicianului Ghebea sunt reproduse în extenso în această alcătuire de autor. Regăsim textul poeziei lui Adrian Păunescu, *Bocetul lui Ion fără mormânt* și *Doina* lui Mihail Eminescu. Regăsim texte din Kipling și mai

regăsim reprodus integral *Imnul Eroilor* (*Presărați pe-a lor morminte*). Nu mai spun de ultimele pagini unde documentul istoric este completat de mărturiile celor din familie, ale părintelui său și ale unchiului său, Potec, participanți la operațiile ultimului război și au cunoscut evenimentul direct și nu din cărți sau din presa vremii.

Colo-n vale la Țiganca. România a intrat în război în iunie 1941, prin Ordinul mareșalului Antonescu de a trece Prutul. Războiul pentru eliberarea Basarabiei, cu mulțimea eroilor jertfiți la Țiganca, sau în alte centre de operații, nebunia care a urmat după instaurarea comunismului la noi, nu mai sunt reconstituite după documente, după hrisoave sau informații de presă, ci după mărturiile celor ce-au trecut prin prăpăstiile lor și le-au cunoscut grozăviile. Având aceste surse directe la dispoziție, istoricului nu-i mai rămâne decât să se convertească în scriitor și să înregistreze cu fidelitate mărturiile celor dispuși să depună mărturie despre nebuniile istoriei ce au deturnat omul și societatea din rosturile statornicite istoric și au impus o evoluție nefirească, total nepotrivită specificului românesc și credințelor noastre bătrâne. Istoricul devine scriitor, dar nu mai recurge la fabulație, cum am văzut în scena de la cimitirul Eternitatea, ci se instalează în real, într-o ipostază de reporter conștiincios și înregistrează cu fidelitate mărturiile celor care, în felul lor, nu doar că au îndurat istoria, dar au participat efectiv la facerea ei.

Sunt pagini revelatorii în care viața, biografia, capătă valențe epice și, prin valoarea lor literară, îl aduc pe autor în cadrele Școlii de literatură de la Târgoviște.

Gheorghe Mosorescu, *Năzuință*, 2012

Note de lectură

Cuvânt înainte la un roman ce va să apară

Marian Ilie

Am ținut timp de aproape șapte ani prin nu știu ce unghere un roman apărut atunci în Turcia și dăruit cu dedicație de autoarea lui, o tanăra și simpatică turcoiacă venită în excursie în România cu un grup de ziariști profilați pe turism de la câteva ziare de mare tiraj din Turcia, grup căruia i-am fost ghid. Lucrase aproape un an la noi, în cadrul unui proiect al unei firme turcești de construcții și turism, prilej cu care colindase România și și-l alesese pe Vlad Țepeș ca personaj cheie al romanului ce avea să-l scrie.

Romanul lui Gülşah Elikbank *Mincinoşii şi iubiţii* – cu titlul original *Yalancılar ve sevgililer* (Istanbul, Kırmızı Kedi, 2015) – nu e un roman despre vampiri, după patentul Bram Stoker, ci unul serios, despre frământările sociale din țara autoarei și de pe la noi, despre impactul acelor frământări asupra oamenilor, despre dragoste și deznădejde, despre părinți și fii și mai ales despre răzvrătire, ca soluție pentru îndepărtarea răului din societate, în care sens autoarea a găsit în Vlad Țepeș prototipul în jurul căruia se țese acțiunea romanului. Un Vlad

Țepeș adevărat, crescut ani buni și instruit la Înalta Poartă împreună cu viitorul sultan ce avea să cucerească Constantinopolul, Fatih Mehmet (Cuceritorul), împotriva căruia, odată ajuns domn al Valahiei, avea să se răzvrătească.

Cartea a apărut în 2015 și nu-mi dau seama a cui a fost inițiativa – a autoarei sau a editurii (de a o promova mergând cu ziariștii prin locurile în care se petrece acțiunea), sau a firmei de turism (de a folosi romanul ca pretext pentru a-și promova un proiect de tur în România) – cert este că excursia s-a bucurat de un larg ecou în Turcia, iar autoarea s-a văzut pusă în situația să mai scoată două ediții. A fost, dacă vreți, și un succes neplanificat al turismului românesc, prin excelenta reclamă făcută de cele șapte ziare importante din Turcia unaia din cele mai atractive tururi în România pentru străini – București – Sinaia – Bran – Brașov (inclusiv Poiana).

Nu cu mult după aceea m-am instalat în „conacul” meu de lângă Potlogi, cu trei biblioteci după mine, și nu știu cum se face că nu am mai dat de urma cărții până de curând. De fapt, nu de urma acelui exemplar am dat, ci pur și simplu l-am rugat pe liderul unui grup venit recent în excursie pe același traseu să-mi procure volumul respectiv – bineînțeles, recomandându-i cartea și ca sursă de informare despre ce aveau să viziteze. Mi-a fost adus un exemplar din a treia ediție (2021) și m-am așezat gospodărește pe lectură. A fost un deliciu. O abordare deloc subiectivă a personajului ce în urmă cu secole băgase mare spaimă în otomani, o narațiune în care am regăsit mai toate detaliile cu care eu îmi încânt turiștii când le descriu la adevărata lui dimensiune personajul lui Bram Stoker, vorbindu-le despre antecesorii și contemporanii lui Țepeș, despre legăturile familiei sale cu Transilvania, despre Ordinul Dragonului de la care i s-a tras numele Dracula, despre faptele lui și ecoul acestora în popor, despre iubirile și trădările ce i-au marcat domnia. Toate acestea se întâmplă în substrat, prim planul fiind înțesat cu evenimente și fapte din zilele noastre, autoarea deschizându-ne în față un drum lung, din mahalalele Istanbulului până la palatul construit de Ceaușescu în București, drum pe care-l străbatem ca și când am urmări un film despre bucuriile, supărările, iubirile și trădările trăite în zilele noastre de români și turci, iar din când în când, din fundal, ar ajunge până la noi glasul dojenitor al lui Țepeș Vodă.

Lucrarea captivează atât prin intrigă cât și prin ritmul alert al acțiunii, cu bine orchestrate inflexiuni de thriller și de policier, într-o concepție de inginerie epică pe care eu am mai remarcat-o la un scriitor român din aceeași generație cu autoarea, adept al literaturii Zen. Cred ca nu întâmplător și romanul acestuia (Genovel Frațilă, *Dracula. Ordinul iubirii*, Ed. Rafet, 2014) se grefează tot pe fabuloasa personalitate a lui Vlad Țepeș.

Nu știu ce surse a folosit autoarea, dar cartea m-a captivat până într-acolo încât am început imediat demersurile vizând traducerea și editarea ei și în România. Va fi un succes, comparabil cu marele succes la publicul nostru al filmelor seriale turcești. Și, de ce nu, un respiro recapitulativ în istorie și o incursiune în conștiințe, pe fundalul strânselor relații dintre turci și români din vremea lui Țepeș Vodă și din zilele noastre.

PS

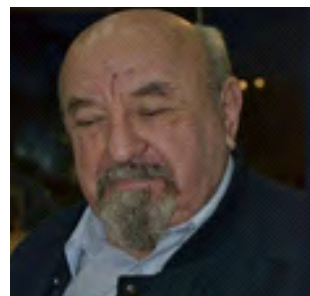
Gülşah Elikbank s-a născut în 1980 la Istanbul, a urmat cursurile Facultății de Comunicare a Universității Istanbul, desăvârșindu-și studiile superioare la Universitatea Marmara, licențiată fiind

în psihologia conducerii și a muncii. Locuiește de mai mulți ani în Izmir, unde administrează un hotel „pe concept literar” (primul de acest fel în Turcia), acordă consultanță pe linie de evenimente literare și publică în revistele literare din țara sa, îndeosebi în *Bir Gün* (creații) și *Ege Telegraf* (unde răspunde de pagina de cultură și artă).

A debutat în 2010 cu primul roman – de mare succes la publicul tânăr – din trilogia fantastică „Günebakan” (Cel ce se uita spre zi), *Siyah Nefes* (Respirație în negru), urmat de *Mavi Dağ* (Muntele albastru) și *Kızıl Ölüm* (Moartea roșie), apoi i-au apărut romanul de dragoste *Aşkın Gölgesi* (Umbra iubirii – 2011), romanul fantastic pentru copii *Rüya Takım – Medusa'nın Pusulası* (Echipa Visul – Busola Meduzei – 2013), romanul filozofico-psihologic *Uykusuzlar* (Insomniacii – 2014) și romanul ce face obiectul prezentelor note de lectură, *Yalancılar ve Sevgililer* (2015, cu două ediții ulterioare). Seria a fost urmată de romanele *Ihtimal* (Posibilitatea – 2017) și *Aşıklar Gece Ohur* (Îndragostiți, se înnoptează – 2019). Este inclusă cu o nuvelă în antologia *Kar İzleri Örttü* (Zăpada a acoperit urmele – 2012).

Gheorghe Mosorescu, *Rememorare*, 2019

Răpunerea Leviathanului (Poem dramatic în șapte cânturi)

Nicolae Grigore Mărășanu

Motto

*Ca Iezechiel am viziunea pescarilor,
aruncându-și năvoadele
(Scripturile)*

1.
Într-o zi,
pe terase,
înarmați cu harpoane,
cu cângi
și cu plase,
tatăl meu îmi șopti: fiule,
înfige în streșini un ram,
că astăzi răpunem marele Leviathan!
Că, în adâncurile din Crivăț,
aveam, năvălit,
de vreun an,
un aprig Leviathan;
Ce vâna rațe și găște pe ape,
în larguri,
pe-aproape,
de-i ieșeau mamei,
seara,
la mulgătoare,
tot mai puține la numărătoare!

2.
Dar cum vom răpune fiara adâncurilor?
l-am întrebat pe tatăl meu,
cumva provocator,
cumva într-adins;
că Leviathanul e fioros
și e de neînvins!
Și el,
de fiorul vânătorii pătruns,
cu voce înceată,
conspirativ,
mi-a răspuns:
Îl vom abate nu spre adânc,
în vârtoare,
unde forța îi e nimicitoare;
ci spre apele mici îl vom ademeni,
și acolo
nu va mai putea din coadă lovi!

3.
Și, cu năvoadele-ntinse,
din zări necuprinse,
înspre maluri mânându-l,
Leviathanul în piticele ape se năpusti.
Și, cargobot în naufragiu,
în al mării funebru adagio,
se-mpotmoli!
Iar de se zbătea,
năvod negru,

mâlul îl împresura!
Și, cum seceta, verile,
îi sugea puterile!
Iar Leviathanul,
până atunci fioros,
în iadul mocirlos,
Samson fără de plete se zbătea,
și-n preludiul morții se-afunda!

Și, precum mă-nvățase
și-mi spusese,
tatăl meu,
iscusit vânător,
cu cângi și harpoane-l răpuse!

4.
Dar, când l-am tras din ape,
pe mal,
ca-ntr-un rit păgân,
triumfal,
de jertfă și danie,
cu zimbrii înjugați la grijanie,
Să-i spintecăm pântecul,
cu mișcări precise,
alegre,
să culegem icrele negre,
ofrande mănoase,
de cât aurul mai prețioase, -
Parcă regretam...
vinovat și vânat,
de sfârșitul Leviathanului,
mă simțeam;
ca-ntr-un coșmar,
negru vis, -
că prin viclenie l-am ucis!

Gheorghe Mosorescu, *Dincolo în apă*, 2013

5.
 Dar ce ai fi vrut?
 pui de leu,
 îl auzeam strigând,
 din pântecul Leviathanului,
 pe tatăl meu,
 Intuindu-mi amarul
 râvnitului triumf,
 ce-mi pendula,
 acum,
 ca un baltag ascuțit,
 la oblânc;
 Ai fi vrut,
 piept la piept,
 să te lupți,
 ca-ntr-un joc de recruți,
 cu fiara apei la adânc?
 Și precum în turbare irozii,
 cu o lovitură a cozii,
 în barcazele sparte,
 să ne trimită în moarte?
 Îl înțelegeam pe tatăl meu...
 acum,
 când din pântecul fiarei răpuse vorba,
 și mai mult se-auzea,
 decât se vedea, -
 Semăna cu un zeu,
 nemilos,
 indiscret.
 Tatăl meu era vânător!
 Nu poet!

6.
 Dar tot nu doream viclenia să triumfe
 și cuvântul cu trufie
 să-și umfle
 eresurile,
 otrăvite-nțelesurile.
 Că,
 asemenea vicleanului Ulise,
 când Calul troian,
 în gând,
 i se ivise,
 tot astfel și noi,
 cu aceeași viclenie învingeam
 Troia puternicului Leviathan!

7.
 Iar când vânătoarea sfârși,
 cu-nțelesuri
 și sensuri,
 alte,
 la oblâncuri,
 am plonjat în adâcuri...!
 Și de atunci călătoresc,
 ca un mag,
 un Merlin-marchidan,
 Prin temuta,
 ademenitoare a memoriei Leviathan!

Gheorghe Mosorescu, *Dincolo în apă*, 2018

Poeme recente

O noapte surdomută

Victoria Milescu

O noapte surdomută

Mi se pare atât de ciudat
că încă exist, am chiar
un sentiment de vinovăție
că nu sunt luată în seamă, în vizor
dimineața, mă trezesc
în aceeași cameră printre filele cărților înroșite
peste drum, în fața vilei de curând construite –
grupuri de oameni îndoliați, lumânări, coroane
de crini și orhidee îmbrăcând gardul
pe fereastra de la stradă au lipit fotografia lui Cristi
radios, la o masă, cu o halbă de bere, la mare
purtau ochelari de firmă, pălărie albă
soția îl jeleşte, se prăbușește
cei din jur o ajută, îi dau un pahar cu apă
femeia țipă mai tare decât ambulanțele
pe bulevardele isterizate
ieri seară, una a oprit și la blocul nostru
din ea au coborât doi bărbați îmbrăcați în zăpadă
de pe alt țărm, puțin obosiți, l-au luat pe targă
pe vecinul octogenar, un bătrânel cumsecade
soția plângea în hohote
apoi s-a auzit hohotul altei femei de pe palier
întotdeauna cineva are o durere
mai mare decât a ta
bat clopotele bisericii din apropiere
mă rog pentru poetul de la Dunăre care a murit azi
nu ne agreeam, dar amândoi scriam poezie
credeam că ea va salva lumea
Să o salveze de ce?
mă întreabă un păianjen lunecând
pe un fir de mătase aurie
îl privesc cu milă, îi întârzii moartea:
De ce n-ai rămas în poemul tău, nefericite?

Cât mai durează veșnicia?

Azi am spart câteva farfurii
am dus gunoiul zilei
am udat mușcata roșie din gلاstră
am hrănit o acvilă singuratică, pripășită
cu firimituri din visele neîmplinite
am potrivit soarele
să lumineze nici prea tare, nici timid
am învelit luna să se odihnească
pentru schimbul de noapte
am uns ușile cerului să nu mai scârțâie
când intră Dumnezeu să vadă
de ce facem atâta gălăgie, atâtea războaie
de ce țipăm de foame
când avem atâta pământ și apă și plante
ce transpiră să ne hrănească
doar suntem oameni în toată puterea

cuvântului ziditor
Dumnezeu ne ceartă în felul său
întrebăm cât mai durează veșnicia
fericirea ne sperie uneori
seara salut mașinile pompierilor
curgând ca un râu impetuos, tumultuos
să stingă focul din inima galaxiei.

Sfârșitul, la început

La început, sfârșitul era onest
dacă nu ținem seamă de febra
de la prima întâlnire
apoi ne-am dat seama că nu
era un sfârșit la vedere, nici la audiere
era un sfârșit single, independent
mondialist, cu liberă circulație
pe toate liniile terestre, aeriene, navale
cum de ne-a dibuit în toată nebunia de
corpuri rotitoare, manipolatoare
de orgolii, măreții inutile
tocmai aici s-a gândit să testeze, să experimenteze
i-am înghițit multe, cu entuziasm
cum și el ne înghițea *ad libitum*
ne-au șocat cunoștințele lui
de geografie, istorie, fizică, astronomie
din zona noastră vitală, posedă
arta tristei figuri, chimia lacrimilor
noi eram bine, dar el nu, să ne fie și mai bine
să respirăm mai profund, voia să
ne antreneze pentru marile salturi cuantice
întru finalizarea dezintegrării globale
unde să ne stabilim ritmul, frecvența
deasupra vuiesc artefactele să ne integreze
în adâncul pământului fierbe lava
în pauza dintre o geneză și alta
pământul își ia o multașteptată vacanță
pleacă pe muntele Venus, la Marea Liniștii
de acolo ne trimite bezele, fotografii, câte un
mesaj:
„Houston, avem o problemă”.

Implicații

Transportau zeci, sute de cadavre
cu camioane, autobuze, basculante
cu furgonete, cărucioare
cu carul mortuar, singurul din oraș
fluturii cărau și ei cadavre
vulturii duceau cadavre în gheare
dar unde, unde?
unde e pace și liniște
unde morții pot învia în tihnă

Gheorghe Mosorescu, *Liberation*, 2019

apoi să se întoarcă acasă, iar
la rosturile lor
dar când, când?
când se va termina sfârșitul lumii?
nu, acela s-a petrecut deja
fără să ne dăm seama
a fost traiul nostru de zi cu zi
sau noapte de noapte
când ieșeam în câmp și priveam
stelele, luna
de sus, ea ne invita să o vizităm
nu trebuia decât să ne ridicăm puțin pe vârfuri
și frumoasa nopții ne trăgea în sus
pe o sfoară argintie
da, da, luna ne trăgea pe sfoară
când pământul dormea dus.

Orașul poartă mască

Plopul din fața blocului meu
poartă mască
strada pe care alerg poartă mască
fluturii poartă mască
toți purtăm mască
nu știm până când, până unde
nimic nu e clar, decise
vorbim înăbușit, șoptind, gemând
vorbim conspirativ din priviri
cerul poartă mască
stelele scrâșnesc
îngerii nu se mai apropie de noi
suntem contagioși
putem îmbolnăvi materia, antimateria
câinele vecinului și-a înghițit masca
și a murit
drumul ce duce la spital, la piață
e plin de măști albe, albastre, negre
fiecare păstrând încă răsufarea
ființei care le-a abandonat
și ea abandonată la o răscruce de timp
purtăm mască
masca nu poartă nicio vină
doar zâmbetul mascaradei...

Noul sistem solar

Întreaga zi
am umblat prin orașul sistemelor
am umblat printre sistemele de iluminat, de
încălzit
de alimentare, de ventilare
ale poemelor
am umblat prin subteranele cuvintelor
de care oamenii sunt atât de legați
funcționau...
funcționa chiar și sistemul de îmbunătățire
a relației cu Dumnezeu
fiecare sistem avea subsisteme
de supraveghere audio, video performante
am străbătut kilometri de metafore
am auzit ritmuri și rime necunoscute
m-a oprit la un moment dat
un poem suprarrealist
era supraveghetorul
m-a scos la suprafață reproșându-mi
că nu aveam costumul de protecție adecvat
afară, lumea se integrase în noul sistem solar
unde poezia era la vedere
fără cuvinte, fără sunete, fără autor.

Realul recognoscibil

Vreau înapoi, în realul acela, al meu
așa mic, prostuț, zăpăcit
care îmi pune piedică, scoate limba, dă cu pietre
una a lovit accidental oglinda realității
spărgându-se-n zeci de chipuri
tu într-un ciob, eu în altul
interzis să ne apropiem, să ne întregim
tălpile goale calcă pe cioburile luminoase
preschimbându-se-n praf sclipitor
suflat brusc în fața adevărului
nici el nu înțelege cine
e în spatele oglinzii multiplicată
care îl arată atât de strâmb, diform, agramat.

Poemul verii

Aievea în vis

Vasile Munteniță

Motto:

„Odată, am visat că visez.

Iar în visul visului,

Visam că... visez”

Charles Baudelaire

Plouă cu tei și salcâmi peste vechea cetate.
Adie un vânt de poezie și insomnii,
ce te scoate din minți.
De dor și de patimi fierbinți.

Străzile sunt pline de frunze și petale de vis.
Iau ceasul în mână și dau timpul înapoi,
la vremea din veac.
A dorului boală, în veci fără leac.

Pun ceasul să bată cu flori,
dezmiardându-mă-n gând,
la anul de copil.
Un vis de bătrân, melancolic, senil.

Ce oră nebună!
Simt gustul sublim de ceruri ce dor și nori de visări,
ce-mi frământă aleanul, cu timpuri trecute prin vremi.
Al Soarelui drum, printre arșiți și ierni.

Trec Dunărea înot, și m-agăț de sălcii zburlite,
nebune și verzi.
Amușinez prin negre coclauri adânci.
Alerg și zbor peste stele și lumi.
Sătui de odihnă, ai lumii nebuni.

Cu gându-mi zburlit, vinovat și naiv,
aș vrea s-o salvez pe fata fecioară,
răpită-n tăcere, pe furtuna din zori.

O lume uitată, între ziduri și flori.
Dar cine e cel, de doarme acum, cu pieptu-i sub cer,
cu brațe de creangă sub cap și plete de iarbă vrăjită?
Terente, sunt eu. Un Rege pe ape, sălbatec și crud.
Al bălții Arhanghel, fugarul zălud.

Lumină lină de-amiază și aromă de mir, ai zeilor nuferi.
Albe scipiri îngerești, din ochiuri de mâl și oglinzi
mângâiate, cu al stelelor praf.
Acel tănuț, nevăzut în adânc,
e totuși aievea aici și îl simt, duh tainic și bun,
în sufletul tău Brăilă, ascuns.
O flacăra sacră, cuvânt nepătruns.

Întind cu Codin o chindie, până-n râsul de dimineață
al Soarelui tomnatic și beat.
Între două cântări pescărești,
mă pierd nevinovat în mreaja vrăjită
a preafrumoasei Chiraline.
Molatec, absent, plutesc în visări.
Cu teama-mi virgină-i sărut și îi mângâi frumoșii ei nuri,
sub rouă de jad.
Dorințe deșarte, al poftelor iad.

Opresc fuga nopții, între Insula Mică și Luceafărul
de dimineață.
E prea târziu să mai pot a mă-ntoarce, dac'aș vrea în
acum.
Mă trezesc întristat și oftând, nu mă pot dumiri
nicidecum,
de sunt eu sau doar umbra-mi rătăcită,
pe-un plaur pribeag.
Dintr-o altă trăire din vis.
O rază de lună, în negrul abis.

...

Gheorghe Mosorescu, *Copacul*, 2020

Ovidiu Dunăreanu

La un pocal de vin cu regele

Eu, Savel Ficșunescu, nu sunt de fel din partea locului. Și nici picior din neam de neamul meu n-a ajuns să calce vreodată pe-aici. Iar mie, cu atât mai mult, nu mi-a trecut nicicând prin minte, că soarta mă va purta pe aceste meleaguri, pentru care am luptat, și unde am rămas de bună voie și nesilit de nimeni.

În anii de când am venit în el și până în prezent, Ostrovul s-a schimbat de nerecunoscut. Dintr-o adunătură de bordeie și case pipernicite, împrăstiate pe coasta largă, luminată și prielnică, de dinaintea fluviului, a devenit un târg în toată regula, vesel, cu case albe, spațioase, curate, având ronduri de flori în față, iar în dosuri curți cu acareturi, pomi fructiferi și grădini bine îngrijite. Două străzi mai largi, una principală în partea de jos, străjuită de locuințe și prăvălii cu un cat și alta ceva mai pe la mijlocul pantei, îl traversează astăzi dintr-un capăt într-altul, de-a lungul fluviului, de la cazarma de grăniceri la cimitirul cel nou. De pe deal, până la malul apei, alte patruzeci de străzi mai înguste, ulițe și ulicioare, toate pavate cu piatră mare, alb-gălbuie, de canara, coboară tăindu-le pe de-a dreptul pe cele două și înlesnesc libera trecere la orice casă și în orice parte a lui.

Se zice în sat, că dacă ești în floarea vieții și vii și vezi Dunărea, și apuci să-i vezi și fetele și să guști un pahar din vinul dulce, tămâios și amețitor făcut de vrednicii lui viticultori, nu mai îți vine să pleci și te cuibărești în el ca păsările călătoare. Și multă dreptate le dau acestor vorbe, de vreme ce le-am verificat pe propria-mi piele.

Dar, cu toată situația mea de venetic – și trebuie să vă previn că nu mi-a fost ușor deloc – m-am îndârjit să-mi arăt mie însumi că sunt în stare să răzlesc de unul singur și să-mi fac un rost chiar printre oamenii necunoscuți din acest colț îndepărtat de țară, oameni la a căror inimă intri anevoios, abia după ce se conving ei că meriți...

Povestea vieții mele, ca a oricărui bucovinean plecat de la cincisprezece ani de-acasă în lume, nu este una simplă, cum ar părea la prima vedere. Ci una plină de încercări și piedici la început, pe care le-am depășit cu îndrăzneală, cu tact și chibzuință, de unde și încrederea ce am avut-o mereu în forțele personale. Mai târziu, cum nu m-am înșelat, au venit și roadele zbaterilor mele neîncetate. Ele mi-au stabilit poziția cuvenită între locuitorii de-aici, mi-au împlinit și umplut de

bucurii și lumină traiul...

M-am născut la 15 august 1855 în localitatea Horodniceni, districtul Suceava. Am urmat patru clase primare și trei clase gimnaziale și am lucrat ca amplotat la Drăgănești, același district. La 1 martie 1875, m-am înrolat voluntar în armată și am fost repartizat la Regimentul 5 Linie. În septembrie, același an, am primit gradul de caporal. Cu acest grad, alături de miile de curcani, am trecut Dunărea în 1877 să-mi dau viața pentru neatârarea țării...

Dumnezeule, ce însuflețire, ce hotărâre, ce frățietate la ai noștri, cum nu s-a mai pomenit de mult, și în ce prăpăd ne-am aruncat! Înverșunarea luptelor la baionetă, încheștarea din șanțurile redutelor, dărelele de sânge până la glezne, vaietele celor mutilați ori muribunzi, şuieratul cadențat, de atac, al goarnelor și strigătele de îmbărbătare ale comandanților pe liniile de asalt, bubuitul cutremurător al tunurilor, exploziile nimicitoare ale șrapnelor, vâjăitul aducător de moarte al gloanțelor scuipate din gurile de foc ale puștilor, fulgerările săbiilor spintecând burți, piepturi, retezând capete, mâini, picioare, nechezatul înfiorător al cailor, huietul cerului întunecat de fum, vacarmul bătăliilor, aerul înecăcios, mirosind a ars și a pucioasă, ca și când s-ar fi slobozit porțile iadului, uralele de izbândă dezlănțuite din piepturile noastre, ale celor scăpați cu viață din măceluri – toate, fără contenire, îmi sunt încă vii în suflet, în ochi, în urechi. Unde se încingea lupta mai aprigă, acolo mă repezeam și eu. Aproape că nu mă recunoșteam. Aproape că nu știam ce schimbare se produsese în mine pe câmpul de luptă, în fața dușmanului, de nu mai simțeam frică de nimeni și de nimic. Și vă jur cu mâna pe inimă, că în clipele acelea, la cei douăzeci și doi de ani ai mei, un curaj imens, inexplicabil îmi provoca o pornire de nestrămutat, pe care mi-o repetam întruna: „Dacă tot sunt dator pe lumea aceasta cu o moarte, barem să fie, acum și aici, una eroică, îndreptățită de o cauză măreață”. Dar n-a fost după cum am vrut eu, ci după voința Domnului, care m-a păzit și m-a scos teafăr din urgie.

Bravurile mele de la Grivița, Plevna și Vidin, n-au rămas trecute cu vederea. Consemnate cu strădanie în jurnalele zilnice de luptă ale căpitanilor ce mă aveau în subordine, ele și-au primit răsplata în cele trei medalii ce mi s-au

atribuit în 1878. Prima: „Medalia Crucea Trecerii Dunării”. Apoi: „Medalia Apărătorilor Independenței. Resbelul 1877-1878”, odată cu înaintarea în gradul de sergent. Și ultima: „Medalia Comemorativă Rusă”. Decorațiile însoțite de Brevetele lor, de fiecare dată, mi-au fost înmânate în fața frontului, la trecerea în revistă a Regimentului nostru, de către însuși Măria Sa Regele, comandantul suprem al armatei. De-atunci, din zilele acelea înălțătoare de vitejie și de jertfă, Augusta Figură a Înțeleptului Domnitor mi s-a întipărit pentru totdeauna în ochii minții și în adâncul ființei mele precum o sfântă și neprețuită icoană, pe care o venerez cu emoție și evlavie...

După lăsarea la vatră, pe unde n-am lucrat! Întâi, sergent reangajat în Regimentul 12 Călări Permanent; pe urmă, transferat la cel de Jandarmi; iar de acolo, am ajuns la Miliție. Ca subofițer de jandarmi, în toamna lui 1881, m-am căsătorit. Aleasa inimii îmi era Floarea, fiica lui Marin Pătrașcu din Ostrov, Plasa Silistra Nouă. Ne cunoscusem la o petrecere dată de o cunoștință comună din Călărași. Fulgerăturile ochilor ei ca murele mi-au străpuns inima. Și ne-am îndrăgostit unul de altul din prima clipă atât de tare, că nimeni n-a mai putut să ne despartă, oricât s-a încercat. Socrul meu m-a plăcut încă de la început și mi-a dat fata de soție, când i-am cerut mâna, cu sufletul deschis și mare încredere în haina militară, iar pe deasupra și o dotă, care ne-a ajutat ca proaspeți însurăței să nu pornim în viața de familie cu mâinile goale. Pe lângă bunuri mobile: icosari turcești de aur, rubele de aur, brățări de argint, salbă de aur, zestrea nevesti-mii mai cuprindea două vii, una în valoare de patru sute de lei noi și alta care aducea un câștig sigur de cinci sute de franci, o tarla în valoare de treizeci de lei noi și un loc sterp în spatele casei bătrânești, de zece stânjeni lungime și de cinci stânjeni lățime, taman bun de ridicat pe el o altă locuință.

În ianuarie 1883, am primit din partea Administrației Plasei Silistra Nouă însărcinarea de a prelua postul de notar în comuna Caranlâc. La sfârșitul aceluiași an am fost trecut în rezervă, cariera mea militară încheindu-se. Din anul următor, am funcționat ca notar în comuna Almalău de lângă graniță, la trei kilometri spre sud de Ostrov, slujbă pe care o îndeplinesc și în momentul de față...

Deși lucrez în administrație, având un salariu bunicel, principalele venituri ale familiei mele vin, însă, de la cele două vii primite prin actul dotal și de la cele opt hectare de pământ cu care am fost împroprietărit ca veteran de război. În paralel cu munca de notar la Almalău, mă ocup la modul cel mai serios, cu râvna și împătimirea care mă caracterizează, și de agricultură, dar mai ales de vile de la Ostrov. Oamenii îmi aduc laude și spun că am descifrat secretele viței de vie și ale strugurilor, cu mult mai degrabă decât se așteptau.

Zică ei, ce-or vrea. E treaba lor. Eu știu una și bună, că vinul ce-l fac, nu-l întâlnești la mulți din preajma locului. Numele meu stă cu respect pe buzele tuturor celor care-l beau, cât și pe ale cunoscătorilor în materie, iar licorii trandafirii, cu buchet de floare de migdal și gust de smochină stafidită, ușoară și amăgitoare ca un fulg purtat de adierea primăverii și ținută în butoaiele de stejar din beci, i-a mers vorba peste șapte hotare în toate cele patru zări ale podișului...

Vestea că Măria Sa urmează să facă peste câteva zile, însoțit de Familia Regală o excursie pe Dunăre cu iahtul și că are să poposească și la Ostrov, o iau, la început, ca pe o glumă, aruncată așa într-o doară. Băgând de seamă, însă, la pregătirile și la agitația celor de prin primării, atât din Ostrov, cât și din Almalău, îmi schimb părerea și încep să cred că lucrurile stau întocmai cum se zvoniseră. Un simțământ răscolitor de bucurie amestecată cu o ușoară neliniște, mă fac să nu mai am stare. “Iată, îmi zic, ce fericire pe capul meu, să dau iarăși ochii cu Măritul Rege, când cu gândul nu visez!”

Pentru mine, după cum v-am mai adus la cunoștință, nu a fost o simplă și vremelnică întâmplare faptul că firul soartei mele de om de rând s-a întretăiat, în clocotul bătăliilor din anii tinereții, cu șuvoiul ursitei sale glorioase, fiindcă, de atunci încoace, toate ce le-am gândit și înfăptuit în viață, de înălțimea și cutezanța clipelor acelea au fost călăuzite...

Cu cât se apropie ziua sorocită vizitei, știrile circulă tot mai limpezi și mai convingătoare. Se știe sigur că Măria Sa va coborî la Ostrov, să-i întâlnească și să-i salute pe locuitorii lui și pe cei din împrejurimi, strânși la un loc. Se cunoaște, fără tăgadă, că iahtul regal își va continua drumul spre mare cu opriri la Cernavoda, Hârșova, Isaccea, Tulcea și Sulina. Ba mai mult, se aude că excursia nu este una de plăcere, ci una aparte, cu rost, legată de împlinirea unui sfert de veac de la război și tot atâta timp de la împreunarea Dobrogei cu Patria-mumă. La Tulcea, Bunul Domnitor și Slăvita sa Familie urmează să participe la inaugurarea impozantului Monument comemorativ al reanexării, înălțat pe colnicul Hora-tepe, din marginea Dunării.

Și acum, după două decenii și jumătate, prinde contur aidoma în amintirea mea ziua de 14 noiembrie 1878, zi umedă, înfrigurată, cu nori și ceață. Regimentul nostru 5 Linie, un detașament de roșiori, o companie de vânători și o baterie de artilerie fuseseră imbarcate și transbordate de la Brăila pe malul drept al fluviului, mai jos de Măcin. La primul ceas al după-amiezii, bastimentul Ștefan cel Mare a pornit de dincolo de apă spre noi, aducându-l pe Iubitul Suveran. Măria Sa a ținut să le transmită dobrogenilor și nouă celor prezenți – dorobanți, subofițeri, ofițeri,

generali, civili – gândurile lui de bună credință: „Noi luăm astăzi în stăpânire Dobrogea, care devine și este țară românească și trimițându-vă domneasca noastră salutare, vă urăm ca această zi să devie pentru această nouă parte a României începutul unui viitor de pace și de înflorire, începutul bunului traiu și al înfrățirii între fiii aceleiași țări”. Pătrunși de însuflețirea vorbelor sale, cu drapelele desfășurate, intonând imnul țării și ovaționându-l cu cel mai viu entuziasm, primind binecuvântarea Preasfințitului Episcop Melhisedec, ne-am pus îndată în marș spre Măcin. De acolo am apucat drumul Tulcei, iar peste opt zile ajungeam la Constanța pe țărmul Mării celei Mari. De-atunci nu mi s-a mai ivit ocazia să-l văd și să-l aud. Dar lucrul acesta nu m-a împiedicat să-i port o imagine trează în suflet. Cuvintele sale s-au arătat a fi nu numai frumoase și izvorâte din inimă, ci și profetice.

Iar acum, după atâta vreme, Înteleptul Rege vine să vadă cu ochii lui rodul reîntregirii și cât de mult crescuseră și înfloriseră satele, târgurile și orașele-porturi la fluviu ale Dobrogei sub stăpânirea alor noștri în timpul domniei sale. Iar din punctul acesta de vedere, Ostrovul este îndreptățit să-l aibe ca oaspete. Are ce să-i arate. Are cu ce se mândri...

Dar, iată că ziua sortită vizitei și așteptată cu sufletul la gură de noi toți, nu a întârziat să vină. Zi înaltă de sfârșit de aprilie. Pomii împovărați de floare tresăltau de parfumuri. Luncile și insulele nu mai dovedeau să se primenească în verdele lor crud, răvășitor. Cerul limpede cernea peste apă pulberea de aur a unei scânteieri binefăcătoare. Zi aleasă, zi splendidă, numai potrivită pentru un asemenea eveniment. Încă de la primele ore ale dimineții începuse să curgă lume puhoi. Nu mai văzusem niciodată, strânsă în Ostrov, atâta suflare omenească. Iar când vă spun aceasta, trebuie să mă credeți pe cuvânt, că n-am niciun interes să vă mint sau să exagerez câtuși de puțin. Cu mic, cu mare – copii, tineri, femei și bărbați în putere, bătrâni – nu încetau să umple malul Dunării la debarcader, strada largă a portului până în cea principală, și de acolo mai departe, cât se putea zări și-ntr-o latură și-ntr-alta a ei. Cu toții bucuroși, vorbăreți, gătiți de sărbătoare cu haine și încălțări arătoase și noi. O pornire neobișnuită îi anima și-i făcea să nu aibă pic de astâmpăr. Pe lângă ostrovenii noștri, adunați de-a fir a păr și postați în primele rânduri, sosea întruna și o grămadă de locuitori din comunele și satele vecine, ba chiar și din cele ceva mai de la distanță. Unii pe jos, dar cei mai numeroși cu căruțele împodobite cu velințe viu colorate și steaguri tricolore, cu ramuri înflorite și trase de cai roibi, mărunți și ageri, ori călare pe bidivii din aceeași rasă dobrogeană, sprinteni și năvăși. Se grăbeau să ajungă la timp și să ocupe o poziție mai bună, ca

să-l vadă cât mai de aproape pe Măritul Rege. Și cum stăteam așa și le luam seama, pe dinainte mi s-a perindat o groază de persoane: primari însoțiți de consilierii comunali, dascăli de la școlile generale împreună cu elevii, preoți cu enoriașii și corurile bisericilor pe care le păstureau, și foarte, foarte multe familii de coloniști împroprietăriți și rămași, ca și mine, pentru totdeauna, aici, în partea asta de Dobroge. Prin natura serviciului meu de notar, cât și prin cea de proprietar de pământ și de vii, pe o bună parte dintre ei îi cunoșteam, dar erau și destui de care habar nu aveam.

– Uite-l că vine! – a dat de știre, la un moment dat, pe la orele amiezii, unul care nu-și deslipise ochii de pe cotul de la Generalu din susul apei. Iar noi care așteptam înțesați pe cheu, de n-aveam loc să ne mișcăm, ne-am răsucit capetele ca la o poruncă și ne-am îndreptat privirile în acea direcție. O rumoare de nestăpânit, ce le-am transmis-o și celor grămădiți pe străzi, ne-a cuprins de îndată. „Sosește Măria Sa Regele!” „Sosește Înaltul Oaspete!” „Sosește Înteleptul Domn!” – zbura pe șoptite, din gură în gură, înștiințarea.

De-acolo de la deal, întâi s-a arătat o șalupă militară. Ea a răzbit ca fulgerul până la malul Ostrovului, provocând în urmă valuri mari, ce măturau cu năvala lor foșnitoare întinsura reniilor, spre uluirea și delectarea noastră. La nici un sfert de ceas după aceea zvârlugă de fier, s-a ivit și iahtul regal. Alb, maiestuos, lunecând ușor, neauzit, precum o lebădă. Răspândite pe întreaga suprafață a albiei, păzindu-i spatele și laturile, îl escortau câteva canoniere și torpiloare. Odată ajuns în dreptul debarcaderului, iahtul și-a redus viteza, a efectuat un mic rondou, s-a pus cu prova contra curentului și a ancorat pe mijlocul brațului. Celelalte vase de război din suita sa au procedat la fel, oprindu-se și ele, dar la o oarecare distanță. Imediat, din marginea apei, s-au desprins, împodobite cu ramuri de salcie și cu steaguri, vreo treizeci de bărci și l-au înconjurat. Atunci, ca la un semn, uralele celor din ele și ale mulțimii de pe mal au umplut, răsunătoare, văzduhul. Pe catargele vaporului regal flutura desfășurat marele pavoaz. Lampioane venețiene îi orna, de la un capăt la altul, puntea. Sus pe covertă se afla strânsă întreaga Familie Regală. Măria Sa Regele, Regina, Principii, Principesele, Micul Principe, Mica Principesă, îmbrăcați în alb, ședeau în fața unor măsuțe joase pe canapele sau pe șezlonguri albe sub un umbrar din pânză de aceeași culoare. Puternic mișcați de apariția bărcilor și de strigătele de entuziasm cu care erau întâmpinați, Măriile Lor s-au ridicat în picioare, s-au apropiat de balustradă și ne-au salutat pe toți, fâlfâind batiste de dantelă și eșarfe ca zăpada.

Șalupa rapidă care venise prima și acostase la ponton, a pornit încet spre larg și s-a apropiat și

lipit de scara iahtului. Măria Sa Regele, urmat de câțiva aghiotanți, s-au urcat în ea, fiind aduși la mal. De cum a pus piciorul pe cheu, înaintea Iubitului Oaspete a ieșit cu pâine și sare, urându-i bună sosire, primarul Cercel Caraenache, om la optzeci de ani, cel mai în vârstă gospodar al comunei. De-o parte și de alta a primarului, radiind de voie-bună, se țineau mândri Scarlat Vârnav, prefectul județului și Năsturel Vasiliu, comandantul diviziei active, ajunși cu o zi în urmă tocmai de la Constanța. Corpul ofițeresc al batalionului de grăniceri din Ostrov, avându-l în frunte pe colonelul Valer Cruțescu, a prezentat Măriei Sale, în sunetul muzicii militare, onorul. Alături, în rând cu grănicerii, același lucru l-am făcut și noi, cei câțiva veterani de război. Vădit impresionat de prezența noastră, dar și de uniforme de dorobanți, scoase de pe fundul lăzilor și purtate cu semeție, cât și de piepții tunicilor plini de decorații, pe care, la unii, ni le dăduse cu mâna sa, Suveranul ne-a zâmbit complice, cu licărirea aceleiași flăcări nestrămutate, ce i-o știam din tinerețe, în priviri.

După restrânsa, dar solemnă ceremonie militară, corurile bisericilor din Ostrov, Satu Nou, Coslugea și Oltina, conduse de tinerii preoți Iancu și Neculai Găliceanu, nepoți după nevastă ai primarului, s-au pornit să întoneze cântări de slavă dumnezeiască. Preamăririle lor, de o minunăție fără asemuire, suiau limpezi și înalte la cer, duse parcă de o ceată de heruvimi nevăzuți.

Din malul Dunării, Măria Sa, cu întreg alaiul după el, a înaintat pe strada portului în sus. Strada scurtă și încăpătoare era împodobită pe deasupra cu arcade de ramuri verzi și jerbe de stânjenei, bujori, narcise și ghirlande mlădioase de iederă și iasomie, iar pe jos, pe mijlocul ei, cu cărări din preșuri și covoare noi, țesute în casă, peste care fuseseră presărate crengi de liliac înflorit. De pe trotuare, ovaționându-l continuu, sute de oameni îi aruncau înainte zambile albastre și roz, ghiociei cu coada lungă, de baltă și mănunchiuri de vioarele puternic mirositoare.

Primirea, ce i-o făceam noi, locuitorii colțului acesta de țară izolat, de pe malul fluviului, de la care, poate, nu se așteptase să fie atât de frumoasă și de caldă, îl ungea la inimă. Aceasta i-o citeam pe chipu-i plin de încântare, în gesturile-i mărinimoase de salut ce ni le adresa și care dădeau dovada grației și mulțumirii sale.

O copilă, ca un înger, s-a rupt de lângă părinții ei și i-a oferit un buchețel de lăcrămioare și un porumbel alb. Măria Sa Domnul s-a aplecat și a luat-o în brațe, i-a primit afectuos ca un tată darurile și împreună au slobozit pasărea strălucitoare în văzduh, în uralele și marea vibrație sufletească a mulțimii.

La capătul străzii portului, care se termina în strada principală, Măritul Rege și însoțitorii săi s-au oprit să primească defilarea celor trei sute de căruțe ale coloniștilor și a celor două sute de

călăreți, nerăbdători și entuziasmați să-l aibă aproape și să-i arate deschis prețuirea și recunoștința pentru ceea ce înfăptuise până atunci pentru ei. Cât a ținut trecerea șuvoiului lor neconținut, înflăcărarea participanților, duruitul roților și tropotul copitelor pe lespezile de piatră se întetiseră de necrezut. Vuia satul, vuia valea, vuiau albia fluviului, insulele și bălțile, mai ceva decât tumultul unei viituri...

La întoarcere spre șalupă, nu știu ce i-a spus primarul Cercel Caraenache – care-i stătea, la un pas în spate, ca o umbră - referitor la persoana mea, că Măritul Rege s-a abătut din drum, luându-i pe nepregătite pe cei ce-l acompaniau, și s-a oprit direct la mine.

M-a scrutat atent, plimbându-și ochii și peste decorațiile mele. O iluminare părea să-i crească în străfundul lor, asemenea unei aduceri-aminte îndepărtate. Iar în colțul gurii și pe obraji cu tăieturi precise, severe, acoperiți de barba scurtă, deasă, înspicată pe ici, pe colo, i-a înflorit neîntârziat surâsul acela al lui, reținut și de neconfundat.

– Cum merge cu plugăritul, sergent? Dar cu viile? Am auzit, că ai vinul cel mai bun de aici, e adevărat? – a prins a mă întreba.

Vă spun drept, la orice m-aș fi așteptat, dar să apuc să trăiesc un moment ca ăsta, nu. El mi se înfățișa ca desprins dintr-o poveste. Îmi ziceam că așa ceva nu este posibil. Credeam că am năzăririi. Fiorii unei mari emoții mă scuturau. Cerul se învârtea și vâjâia cu mine și simțeam că nu-mi mai vin în fire. Situația în care mă aflam, le întrecea pe toate câte le întâmpinasem până în ziua aceea. Să vină, odată în viață, Gloriosul Rege în vizită la Ostrov și, dintr-atâta puzderie de oameni simpli, neînsemnați să-l bage în seamă tocmai pe unul ca mine, – care, ce-i drept, aveam pentru el o mare considerare și îl proslăveam ca pe un sfânt –, mi se părea a fi prea mult! Nu eram eu cel mai îndreptățit care să merite atâta atenție. Potriveala asta mă tulbura, fiind pe de-a-ntregul peste puterea mea de înțelegere. Dar, dacă așa se brodiseră lucrurile și fusese hărăzit ca ele să mi se întâmple chiar atunci, mie, nu aveam încotro și trebuia să le accept întocmai cum se desfășurau. Iar în cazul acesta se impunea să nu mai am nici cea mai mică îndoială. Da, Măria Sa în persoană, până la urmă un om și el, stătea în fața mea și vorbea cu mine și se interesa ca orice gospodar de lucratul pământului și de vinul meu! Ce putea fi rău, în aceasta?! Ce dovadă mai convingătoare că totul se petrecea normal, voiam?!

– Plugăritul, ca plugăritul! Dar cu vinul, Mărite Doamne, e ca lafemei! Pe încercate! Pe desfătate! – m-am trezit că mă ia gura pe dinainte, gândind cu glas tare.

Auzind ce perlă îmi ieșise din gură și cunoscându-l, pe Măria Sa, cât de reticent și de sever era cu felul acesta de familiaritate, ce-i ce-l

însoțeau au tresărit cu ochii mari, nevenindu-le să-și creadă urechilor. Ușor descumpăniți, nu știau ce atitudine să ia față de îndrăzneala mea. Și, în timp ce Suveranul, contrar așteptărilor, se veselea cu poftă de răspunsul meu trăsnet, încurajat de comportarea lui, am mers mai departe și am săvârșit ceva care a pus capac la toate și i-a lăsat mască pe toți.

Pe scurt, iată cum s-au desfășurat faptele. M-am aplecat și am scos din ranița ce-o aveam rezemată, jos, de picior – că venisem, nenicule, pregătit pentru orice eventualitate, care, culmea, tocmai avea loc sub privirile tuturor – două pocale de argint din zestrea nevesti-mii, de-ți luau văzul cu scânteierea lor. Unul i l-am întins Măritului Rege, celălalt l-am oprit pentru mine. Tot din raniță, am apucat plosca nou-nouță, încinsă în curelușe, am destupat-o, am turnat din ea cu mișcări măsurate vinul roșiatic în ele și l-am îmbiat pe Înaltul Oaspete să-l guste. Înduioșat sincer de surpriza ce i-o făceam, el s-a lăsat antrenat în jocul meu plin de haz. Inima îmi bătea, să-mi sară din piept. Însă mâna mi se ținea neclintită. Niciun tremur cât de mic al ei nu-mi trăda frământarea. Măria Sa, degajat, senin, a ciocnit pocalul lui cu al meu, de-au sunat amândouă subțire, prelung, melodioase, tăindu-le respirația celor dimprejur. Întâi l-a dus la nas și a savurat buchetul tămâios al vinului. Apoi a lipit pocalul de buze, umezindu-și-le. De-abia după aceasta a sorbit din licoare și și-a clătit încet gura cu ea. Iar îndată ce a lăsat-o să-i alunece pe gât, n-a rezistat ispitei și a mai luat o înghițitură.

– Într-adevăr, sergent, m-ai dat gata. A avut dreptate, primarul. Vin ca al tău, mai rar! De-acum încolo, nu mi-ar strica, nici mie, să-l am la masă! – a încheiat Măria Sa, felicitându-mă. Imediat, cei adunați în jurul nostru au răsuflat liniștiți. Încurcătura, în care aveau senzația că-i pusesem pe moment, se dovedise a fi o alarmă falsă.

Îndemnat de un sentiment de îndatorire și de satisfacție sufletească, i-am oferit plosca Măritului

Rege. El a primit-o binevoitor, a dat-o în grija unuia dintre aghiotanți și s-a îndreptat spre șalupă. De îndată ce s-a urcat pe iaht, marinarii au ridicat ancora și au pornit zbururile. Vasul a întors prin fața debarcaderului și urmat de aclamațiile noastre clocotitoare, ale miilor de oameni răspândiți de-a lungul malului, și de cele câteva canoniere și torpiloare, s-a depărtat în josul apei, spre cotul de la Dervent, până nu s-a mai zărit deloc.

Pe cheu, în gura străzii portului, primarul, consilierii, prefectul, comandantul militar al județului, cei ai batalionului de grăniceri și mulți cunoscuți, impresionați și încântați de cutezanța și de perspicacitatea mea, veneau și mă lăudau, bătându-mă pe umăr. Și nu vă spun, că în clipele acelea mă simțeam în al nouălea cer și cel mai important om de pe pământ.

Urmărindu-i, înțelegeam că ziua aceea aparte, le va rămâne întipărită puternic în inimă și în memorie și că nicio altă întâmplare, oricât ar putea fi ea de grozavă, n-avea să le-o șteargă de-acolo. Fiecare o va purta cu sine până la adânci bătrâneți și o va povesti, plin de mândrie, în amănunțime, urmașilor. În timpul trecerii lor prin viață, ei au avut fericirea fără egal de a da ochii cu Marele Rege, iar faptul acesta, să-mi fie iertat, nu era de colea pentru niște locuitori ai unui ținut în schimbare, de la o margine pierdută de lume. Nu se petrecuse până atunci în sat, și credeau că, nici nu avea să se mai petreacă vreodată, un eveniment atât de însemnat și de înălțător...

La scurtă vreme, eu, Savel Ficșunescu, ginerele lui Marin Pătrașcu din Ostrov, la cererea ei expresă, am devenit furnizor de vin al Casei Regale, făcând o afacere pe cinste. La doi ani de la vizita Suveranului în sat, ca veteran de război, am primit cea de a patra decorație a mea: Medalia Jubiliară Carol I, chiar de Ziua Regelui, 10 Mai 1906.

Gheorghe Mosorescu, *Semn de cândva*, 2017

Noapte (fragment de roman în lucru)

Viviana Ioan

Sub pânza vastă de liniște care acoperă partea aceasta a lumii, Maria se scaldă în gândul nopții. I se pare că cerul o vede, îi ascultă intimitatea. Casa e mută, iar ușa balconului, larg deschisă, face ca sala mare de zi să fie una cu noaptea.

Ali este cu ea în casă. Îi simte prezența mai apăsător ca oricând în imaginația ei. Da, arabul călugăr, dintr-o lume ocultă, e stăpân pe imaginația ei, care-i fuge, în reprize învoalte, ca pânze de păianjen umflate de brize marine, o gogoasă ici, o gogoasă colo. Nu mai poate stăpâni imaginile care prind formă în mintea ei și se înfioară de teamă. De ea însăși îi este teamă. În atmosfera aceasta permisivă, cu toate mințile la odihnă, în noaptea aceasta în care sufletul Mariei e treaz, dacă e un magnet pentru alte suflete? Dacă Ali face un efort și dă o raită până la ea? Maria, paratrăznetul casei, înghițitorul de suflete. Dacă Ali își aduce acum o formă alburie drept în fața Mariei, o întruchipare de abur, care să plutească în centrul salonului? Ori apare într-o textură nebănuită de minte de om? Ce grozăvie, călugărul este chiar în miezul minții ei, să se roage. Te rog, te iubesc și te respect, Ali, din suflet te rog să nu mi te arăți, cel puțin nu acum, căci mi s-ar face o spaimă de-aș muri pe loc. Mi-ar crăpa inima, Ali, cu toate că te simt și așa vrea să fii aici cu mine.

Se roagă apoi din nou la Ali să o ierte pentru că îl va părăsi pentr-o clipă: îl anunță în gând că se va duce la cer și iese pe balcon. Cămașa ei de noapte e un fum care-i mângâie formele ca să-i amintească că e întrerupată. Aerul cald al nopții îi împresoară trupul, i-l înghite, Maria înnoată într-o mare a nopții, apă care-i laudă conturul de om pe pământ. Noaptea e apă dulce-sărată care joacă la poarta porilor ei liniștiți. Aude propriul ei corp plescăind apa împreună cu animalele nopții într-un fluviu din Africa, Maria e acolo acum, într-un vis, dar nu, ea chiar poate fi și în altă parte, căci noaptea aceasta o umple de șoapte, șoo, șuu, șoo, șii. Șoapte o ademenesc să-și lase porii deschiși, să se lase. Atât de clar se văd aștrii, iar dacă se concentrează asupra lor pare că parcurge distanțe. Nimic nu-i haotic, nici măcar sufletul ei care ar vrea să înghită totul. Sinele ei absoarbe lumină, de peste tot. Maria este un punct în universul de puncte. Ridică brațele spre ceruri și strigă, într-o șoaptă tăioasă: Doamne! În momentul acesta îi dau lacrimile și se întoarce brusc, după un orgasm cosmic, la condiția ei umană.

Maria își dorește să o înțeleagă Nino, să încerce măcar să priceapă de ce anume are ea nevoie. Plânge acum ca o amărâtă ce e, a uitat și de teama că Ali i se va putea arăta, plânge pentru ea însăși. Iar când se trezește, știe că Domnul o înțelege și îi strigă cât de mult Îl iubește. Doar marea și cerul și balconul Mariei care iese din casă spre ele.

Doamne, Tu care mă privești din toți aștri, imploră gândul Mariei, trimite, Te rog, o lumină și în gândul lui Nino, trimite-i acum, în somn. Ajută-l să vadă în sufletul ei, astfel încât să le fie amândorura bine, iar Maria să rămână aici, să nu plece. Să facă Domnul cumva ca Maria să fie fericită în Italia, în această casă. Dă-i, Doamne, Mariei un semn că-i va fi bine până la capătul vieții în țara madonnenelor abordabile. Să fie astfel încât Maria să publice, într-o bună zi, ceea ce scrie. Împotriva neclintirii lui Nino: Maria, *in Italia tu non pubblicherai mai, non voglio io, togliete quest'idea dalla testa*. Nu vreau să ai de-a face cu lumea aceea, nu știu cum e în România, dar în Italia e o lume care te face să vomți, a corupției și a viciului. Doamne, numai Tu vei găsi o cale, altminteri Maria nu ar trăi. Nu se poate trăda pe sine, cum să calce pe visurile în care crezuse fără tăgadă de când se știe?

Ce să fie cu toate semnele pe care le văzuse, ori poate voise ea să le vadă pentru a fi mereu împinsă înainte, bătrânele și bătrânii peste care dăduse în viața ei și care îi preziseseră un viitor de mărire? E-hei, fata asta are să ajungă departe, ascultați la mine ce vă spun, ai să te înalți sus de tot, fata mamii, îi spusese cineva în copilărie. Altă dată, într-un tramvai, cu părinții ei de față, un bărbat, nici tânăr nici bătrân, se adresă călătorilor cu ochii la ea: Uitați-vă la copila asta, e puternică în suflet, o să ajungă sus, sus de tot. Eu așa îți prezic, zise el arătând-o cu degetul, ai să cucerești lumea. Era beat, ori nebun, călătorii au tăcut, ei au coborât, însă pe Maria o ardeau în ceafă acele cuvinte, acea privire care a urmărit-o toată viața. Întotdeauna, în vacanță, prin călătoriile lor prin țară, dădeau peste câte un bătrân care pune ochii pe Maria și se apuca să prooroască de bine. Cum să crească un astfel de copil altfel decât cu un balon de dorință în piept de a împlini ceea ce-i fusese hărăzit? Nu se privise Maria de atâtea ori în ochi spunându-și că va învinge?

Are și acum convingerea că așa va fi și nu e timp de pierdut. De aceea nu poate ea să conceapă ca, odată fixată în tiparul vieții ei în Italia, să i se ferece zările. Ceva se va întâmpla. Cu ochii la cer e convinsă că, într-o zi, ceva se va întâmpla. Se roagă la Ali, apoi din nou la Dumnezeu să îi ierte trădarea, căci forțe oculte manevraseră poate duhul călugărului. Dar nu este oare duhul lui parte a aceluiași întreg?

Nu s-a simțit niciodată înțeleasă ca în noaptea aceasta. Sufletul Mariei se despicasă să lase taina din cer să-i atingă miezul ca o săgeată. Știe că sunt de prisos cuvintele, totuși șoptește, Doamne, trimite-i gândul bun și lui Nino.

Ezra Pound – poet literar sau poet al vieții?

Nicolae Grigore Mărășanu

După *Cantos și alte poeme*, (carte apărută la noi, la Editura Univers, 1975, traducere de Ion Caraion, prefată de Vasile Nicolescu), s-a încetățenit ideea că Ezra Pound ar transfera o realitate literară, de pildă cea chineză, într-o altă realitate literară, cea americană, printr-un efect specific al său, de repovestire, în manieră poetică, a unei realități literare a altei lumi. Și că Pound cântă o lume străină lui, ca apartenență, o lume a altui timp, un timp homeric, dar pe care și-o apropie, o străbate prin lectură, o aduce în timpul său, o reînvie, făcând-o să coexiste cu lumea contemporană lui, pentru a le proiecta în viitor. Poetul, interpus între aceste două lumi, devine astfel zăua, balamaua ce leagă, într-o operă poetică nouă, două lumi total diferite: o lume, cea chineză, veche, și cea americană, nouă. Astfel, lumile poeziei lui Pound se suprapun, se întrepătrund, formând un fel de osie ce străbate timpul, un timp ce tinde să rămână mereu în prezent, adică în neuitare.

„Fusesem văzut la umbră,/ culcat pe-ale
Heliconului perne,/ De pe calul lui Belerofon
picurând apa,/ Alba, regii tăi și regatul pe care cu-
atâta râvnă/ l-a ridicat poporul tău/ cu-aceiași
râvnă de pe lira mea vor izbucni”

Cu alte cuvinte, regii apuși ai Albei nu vor pieri sub călcâiul timpului distrugător, ci vor „izbucni” din nou din lira poetului. Și iată confirmarea pe care o dă unei astfel de argumentări chiar Pound:

„De la astfel de mari fântâni/ adăpa-se-va
biata-mi gură,/ De la care-a băut părintele
Ennius,/ până să fi sosit eu.”

Această adăpare de la marile fântâni, de la care a băut mai înainte și părintele Ennius, manieră de inspirație, din lecturile altor literaturi, l-a făcut pe James George Fraser, unul dintre exegeții lui Pound, să afirme că autorul celebrei *Cantos* „a fost mai mult un poet literar decât un poet al vieții.”

Să aibă Fraser dreptate?

Să nu fi participat marele Ezra Pound cu nimic sentimental, cu nici cel mai mic aport de existență proprie, la poemele sale?

În prefață la celebrele *Cantos și alte poeme*, poetul și cărturarul Vasile Nicolescu lansează un recurs tăios, combătând disocierea arbitrală, mistificatoare a lui Fraser.

Exemplificăm cu câteva argumente ale poetului și cărturarului român: „De unde această enormă superstiție, străină de psihologia creației? Ce operează aici? Politețea iezuită a celor care

suspectează perfecțiunea poetică de exanguinitate, de lipsa de circulație normală a sângelui prin fibrele poeziei, sau incapacitatea lor reală de a sesiza pulsațiile existente? Ce înseamnă în fond un poet al vieții? Tautologia criticului e involuntar polemică și se poartă cu aer reverențios pretutindeni ca și în critica noastră. Pot fi poeți, poeți adevărați și în afara vieții, dincolo sau dincoace de tumultul existențial? Fără îndoială că Fraser nu confundă poetul literar cu acei stihuitori, făcători zeloși de lumi anorganice, inventatori abili de ecuații metaforice, jucători și vânători de idei și rime. Dar ce reprezintă totuși un poet *literar*? Urmărind sistemul de argumente al criticului, ar însemna să constatăm că Paul Valery este cel mai mare poet *literar*. Și totuși... Este Valery un poet *literar*, sau numai atât? Dând curs acestui mod de gândire, ne-am trezi asociind pe Pound lui Paul Valery! E de ajuns să amintim că însuși Pound – cu excepția simpatiei pentru Gautier, *perfectul magician* cum îl numea Baudelaire – nu se simțea câtuși de puțin atras de experiența și rafinamentul unui Mallarmé. Să fi scos criticul această concluzie pripită dintr-o mărturisire mai veche a lui Pound, care cerea poeziei să fie „austeră, directă, liberă de emoție târâtoare?”

Am redat mai pe larg argumentele lui Vasile Nicolescu, la recursul la Fraser, deoarece prefata, la *Cantos și alte poeme*, poate fi percepută astăzi ca lecție **de** și **despre** poezie; azi, când un summum de *maladii moderne* bântuie poezia: cum ar fi mai ales exacerbarea eu-ului; când puțini poeți mai *văd* și mai *cântă* altceva decât sexul; paginile-Facebook, ale unor pseudopoeți, stau burdușite de texte lipsite de sentiment, false și, uneori, agramate în prozodia lor. O astfel de „poezie” nu are corporalitate; e vagă în mesaj, în conținut, nedefinită în formă; o frumoasă mireasă în rochie de împrumut și, pe deasupra, suferindă. O observație atentă asupra fenomenului Facebook, evidențiază toate aceste maladii; ca și *lăcomia* unor poeți recunoscuți, gata să sufoce cititorul cu supraproducții abia ieșite de sub condei. Se mai adaugă preluarea, în *viteză*, a unor mode literare, nepătrunse temeinic în *mecanica* lor, care pot trimite poetul spre margine.

Asistăm oare la un fel de lirică terminală?

Într-un interviu despre *poezie și textualism*, apărut cu ani în urmă, un reputat critic și teoretician al literaturii, regretatul prof. univ. dr.

Marin Mincu spunea: „Metoda goală (practica semnificantă în sine), cum s-a probat, nu poate ține loc de creație propriu-zisă: e diferența dintre *trăire* și *făcătură* (s.n.). Poezia profundă rămâne o permanentă aventură de rang semiotic. Poezia e un fel de inter-regn aflat între noi și vorbirea noastră, așa cum cuvântul se află mereu în mișcare pulsatorie între obiect și privirea subiectului locator”. („Flacăra”, 7 aug. 1987). Să înțelegem că și criticul-profesor pledează pentru o poezie a vieții? El vorbește despre *trăire* și *făcătură*. Iar viața, în raport cu poezia, nu este decât *trăire*. Să fie *trăirea*, din argumentația criticului român, o trimitere, cu sens afirmativ, către formularea lui Frazer: că Pound „a fost mai mult un poet literar decât un poet al vieții?” Pentru că și *viața*, din afirmația de început a lui Frazer, în relație cu poezia, nu înseamnă altceva decât *trăire*.

Ajunși în acest punct, în care lucrurile par a se complica, e nevoie, credem, să lămurim câteva aspecte:

Mai întâi, cine este/a fost James George Frazer? Majoritatea cititorilor știu: britanic – scoțian, născut în Glasgow, studii de Drept, magistrat, scriitor, antropolog, teolog, folclorist, istoric al religiilor, literat, prezent în conștiința cititorilor, mai ales, cu celebra *Creanga de Aur*: două volume la ediția din 1890, ajunsă, la 12 volume la a treia ediție, în 1913; un studiu de istorie a religiilor, numit astfel chiar de Frazer, cu o evoluție etapizată de la magie la religie și de la religie la știință. Operă apreciată diferit, de la *prostii savante* (G. E. Smith), la *cel mai mare antropolog al epocii* (B. Malinovski).

Revenind la Vasile Nicolescu/recurs la Frazer, vom fi de acord cu opiniile distinsului poet și cărturar român, și el plecat demult *dincolo*. Iar, în ce mă privește, ca scriitor și om de Drept, mai ales ca iubitor al poeziei poundiene, mă voi situa de partea lui Pound și voi adauga și alte motive de recurs la Frazer.

Ce vrea să spună Frazer, când afirmă că Pound a fost mai curând un *poet literar* decât un *poet al vieții*? Vrea să spună că Ezra Pound este un poet de bibliotecă; și că se inspiră din literatură, adică din ceea ce trăiesc și scriu alții, nu din viață, din propriile lui trăiri. Argumentul bibliotecii îl găsim, însă, tot atât de potrivit, chiar mai potrivit lui Frazer, care, după mărturiile unor biografi, a stat 60 de ani în bibliotecă, adunând probe și argumente, pentru a dărâma bazele literare ale Bibliei; până când, la 11 Mai 1931, în timp ce-și citea cuvântarea la o masă a Fondului Literar, contestatorul revelației divine a orbit: ochii i s-au umplut cu sânge, povestesc biografia săi, și totul s-a cufundat în întuneric.

Volens nolens, similitudinea faptelor frisează. Reiterează pățania lui Saul: căderea în pulberea deșertului și orbirea, pe când dădea pinteni calului, să ajungă repede-repede, să-l răpună pe Hristos. Re-întrupat - după ce Vocea Cistică îl interoghează cu cuvintele *Saule Saule, de*

ce mă prigonești? - în cel ce avea să devină apostolul Pavel, unul dintre cei mai implicați dintre apostoli, dăruit până la jertfa de sine, învățăturii lui Hristos.

Așadar, revenind la chestiune, după Frazer, Pound ar fi un poet lipsit de aport de existență, de trăire poetică. Dar oare *trăirea* pe care o are un poet (în *bibliotecă*), atunci când citește, se emoționează și se inspiră, pe alt plan, altă temă, din poemele altui poet, nu este tot aport de existență? Știut fiind că lectura este mare izvor de inspirație!? Da, o lectură cu miez, din opera *trăită* a unui mare poet sau prozator, îți deschide inima către o stare de grație, și din această fecundă întâlnire se naște o altă *trăire*, care este propria ta trăire. Cred că aici despre așa ceva este vorba: de trăirea trăirilor altora; de asumarea unei stări de grație, în prezentă, și de tratarea ei, în propria creație, nu ca pe o pastişă, ci ca pe o trăire a ta, adevărată, totdeauna pe alte portative. La Pound găsim acest mod de *trăire*, de asumare a trăirilor altor mari poeți; a altor fapte istorice; de provocare, printr-o astfel de asumare, a unor trăiri netrăite până atunci; o provocare inspirațională, pe care o declanșează, în poetul-lector, lectura unei mari poezii; da, de *trăirea* trăirilor altora, pe care, pătrunzându-le miezul, începi să le trăiești, ca și când ar fi ale tale, și care în final se tezaurizează ca aport de existență.

Cunoaștem sentimentul generat de astfel de *re-trăiri*. Îl reluăm aici, pentru că l-am *trăit*; îl *trăiește* orice poet, prozator, creator, care știe ori intuiește unde se ascunde *lumina toanei din adâncuri*; lumina filonului de aur al adevăratei poezii; izvorul declanșator al întâiului cuvânt ce cheamă după sine zăporul logosului ce se va înzidi în poem. Iar dacă, în timp, destinul îți rezervă posibilitatea de a trăi, prin proprie experiență, astfel de *trăiri*, vei avea sentimentul ciudat și acut că le-ai mai trăit.

De unde culegem astfel de retrăiri? În ce împrejurări de viață ne întâlnim cu ele? Da, cum susține și Frazer, citind o poveste ori o legendă în biblioteca de acasă sau în cea publică; ascultând o poveste rostită de un cunoscut sau prieten. Eminescu excela în astfel de re-trăiri. Din eseul intitulat *Eminescu – Omul cu însușiri*, de Viorel Coman, apărut în numărul anterior al revistei *Colocvii dunărene*, aflăm că marele poet, „iubea nespus ficțiunile. La Blaj se împrietenește numai cu „măgărarul” de la seminar deoarece acesta știa să spună povești. La mânăstirea Agafton mergea adesea la o soră a mamei și asculta cum măicuțele spun basme. Și ni se va revela pe parcurs ce rol va avea basmul în creația eminesciană. Ar rezulta însă de aici că Eminescu nu este „poet al vieții”? Ori iată un alt exemplu, cunoscut de mulți cititori ai acestor *Colocvii dunărene*: Fănuș Neagu, unul dintre marii prozatori ai literaturii române, excela și el în ascultarea poveștilor altora, pe care, ulterior, filtrându-le prin psihologia propriei creații, a dat la iveală capodopere. În eseul

După *Cantos și alte poeme*, (carte apărută la noi, la Editura Univers, 1975, traducere de Ion Caraion, prefată de Vasile Nicolescu), s-a încetățenit ideea că Ezra Pound ar transfera o realitate literară, de pildă cea chineză, într-o altă realitate literară, cea americană, printr-un efect specific al său, de repovestire, în manieră poetică, a unei realități literare a altei lumi. Și că Pound cântă o lume străină lui, ca apartenență, o lume a altui timp, un timp homeric, dar pe care și-o apropie, o străbate prin lectură, o aduce în timpul său, o reînvie, făcând-o să coexiste cu lumea contemporană lui, pentru a le proiecta în viitor. Poetul, interpus între aceste două lumi, devine astfel zăua, balamaua ce leagă, într-o operă poetică nouă, două lumi total diferite: o lume, cea chineză, veche, și cea americană, nouă. Astfel, lumile poeziei lui Pound se suprapun, se întrepătrund, formând un fel de osie ce străbate timpul, un timp ce tinde să rămână mereu în prezent, adică în neuitare.

„Fusesem văzut la umbră,/ culcat pe-ale
Heliconului perne,/ De pe calul lui Belerofon
picurând apa,/ Alba, regii tăi și regatul pe care cu-
atâta râvnă/ l-a ridicat poporul tău/ cu-aceiași
râvnă de pe lira mea vor izbucni”

Cu alte cuvinte, regii apuși ai Albei nu vor pieri sub călcâiul timpului distrugător, ci vor „izbucni” din nou din lira poetului. Și iată confirmarea pe care o dă unei astfel de argumentări chiar Pound:

„De la astfel de mari fântâni/ adăpa-se-va
biata-mi gură,/ De la care-a băut părintele
Ennius,/ până să fi sosit eu.”

Această adăpare de la marile fântâni, de la care a băut mai înainte și părintele Ennius, manieră de inspirație, din lecturile altor literaturi, l-a făcut pe James George Fraser, unul dintre exegeții lui Pound, să afirme că autorul celebrelor *Cantos* „a fost mai mult un poet literar decât un poet al vieții.”

Să aibă Fraser dreptate?

Să nu fi participat marele Ezra Pound cu nimic sentimental, cu nici cel mai mic aport de existență proprie, la poemele sale?

În prefată la celebrele *Cantos și alte poeme*, poetul și cărturarul Vasile Nicolescu lansează un recurs tăios, combătând disocierea arbitrală, mistificatoare a lui Fraser.

Exemplificăm cu câteva argumente ale poetului și cărturarului român: „De unde această enormă superstiție, străină de psihologia creației? Ce operează aici? Politețea iezuită a celor care suspectează perfecțiunea poetică de exanguinitate, de lipsa de circulație normală a sângelui prin fibrele poeziei, sau incapacitatea lor reală de a sesiza pulsațiile existente? Ce înseamnă în fond un poet al vieții? Tautologia criticului e involuntar polemică și se poartă cu aer reverențios pretutindeni ca și în critica noastră. Pot fi poeți, poeți adevărați și în afara vieții, dincolo sau dincoace de tumultul existențial? Fără îndoială că Fraser nu confundă poetul literar cu acei stihuitori, făcători zeloși de lumi anorganice,

inventatori abili de ecuații metaforice, jucători și vânători de idei și rime. Dar ce reprezintă totuși un poet *literar*? Urmărind sistemul de argumente al criticului, ar însemna să constatăm că Paul Valery este cel mai mare poet *literar*. Și totuși... Este Valery un poet *literar*, sau numai atât? Dând curs acestui mod de gândire, ne-am trezi asociind pe Pound lui Paul Valery! E de ajuns să amintim că însuși Pound – cu excepția simpatiei pentru Gautier, *perfectul magician* cum îl numea Baudelaire – nu se simțea cătuși de puțin atras de experiența și rafinamentul unui Mallarmé. Să fi scos criticul această concluzie pripită dintr-o mărturisire mai veche a lui Pound, care cerea poeziei să fie „austeră, directă, liberă de emoție târâtoare?”

Am redat mai pe larg argumentele lui Vasile Nicolescu, la recursul la Fraser, deoarece prefata, la *Cantos și alte poeme*, poate fi percepută astăzi ca lecție **de** și **despre** poezie; azi, când un summum de *maladii moderne* bântuie poezia: cum ar fi mai ales exacerbarea eu-ului; când puțini poeți mai *văd* și mai *cântă* altceva decât sexul; paginile-Facebook, ale unor pseudopoeți, stau burdușite de texte lipsite de sentiment, false și, uneori, agramate în prozodia lor. O astfel de „poezie” nu are corporalitate; e vagă în mesaj, în conținut, nedefinită în formă; o frumoasă mireasă în rochie de împrumut și, pe deasupra, suferindă. O observație atentă asupra fenomenului Facebook, evidențiază toate aceste maladii; ca și *lăcomia* unor poeți recunoscuți, gata să sufoce cititorul cu supraproducții abia ieșite de sub condei. Se mai adaugă preluarea, în *viteză*, a unor mode literare, nepătrunse temeinic în *mecanica* lor, care pot trimite poetul spre margine.

Asistăm oare la un fel de lirică terminală?

Într-un interviu despre *poezie și textualism*, apărut cu ani în urmă, un reputat critic și teoretician al literaturii, regretatul prof. univ. dr. Marin Mincu spunea: „Metoda goală (practica semnificantă în sine), cum s-a probat, nu poate ține loc de creație propriu-zisă: e diferența dintre *trăire* și *făcătură* (s.n.). Poezia profundă rămâne o permanentă aventură de rang semiotic. Poezia e un fel de inter-regn aflat între noi și vorbirea noastră, așa cum cuvântul se află mereu în mișcare pulsatorie între obiect și privirea subiectului locator”. („Flacăra”, 7 aug. 1987). Să înțelegem că și criticul-profesor pledează pentru o poezie a vieții? El vorbește despre *trăire* și *făcătură*. Iar viața, în raport cu poezia, nu este decât *trăire*. Să fie *trăirea*, din argumentația criticului român, o trimitere, cu sens afirmativ, către formularea lui Fraser: că Pound „a fost mai mult un poet literar decât un poet al vieții?” Pentru că și *viața*, din afirmația de început a lui Fraser, în relație cu poezia, nu înseamnă altceva decât *trăire*.

Ajunși în acest punct, în care lucrurile par a se complica, e nevoie, credem, să lămurim câteva aspecte:

Mai întâi, cine este/a fost James George Frazer? Majoritatea cititorilor știu: britanic – scoțian, născut în Glasgow, studii de Drept, magistrat, scriitor, antropolog, teolog, folclorist, istoric al religiilor, literat, prezent în conștiința cititorilor, mai ales, cu celebra *Creanga de Aur*: două volume la ediția din 1890, ajunsă, la 12 volume la a treia ediție, în 1913; un studiu de istorie a religiilor, numit astfel chiar de Frazer, cu o evoluție etapizată de la magie la religie și de la religie la știință. Operă apreciată diferit, de la *prostii savante* (G. E. Smith), la *cel mai mare antropolog al epocii* (B. Malinovski).

Revenind la Vasile Nicolescu/recurs la Frazer, vom fi de acord cu opiniile distinsului poet și cărturar român, și el plecat demult *dincolo*. Iar, în ce mă privește, ca scriitor și om de Drept, mai ales ca iubitor al poeziei poundiene, mă voi situa de partea lui Pound și voi adauga și alte motive de recurs la Frazer.

Ce vrea să spună Frazer, când afirmă că Pound a fost mai curând un *poet literar* decât un *poet al vieții*? Vrea să spună că Ezra Pound este un poet de bibliotecă; și că se inspiră din literatură, adică din ceea ce trăiesc și scriu alții, nu din viață, din propriile lui trăiri. Argumentul bibliotecii îl găsim, însă, tot atât de potrivit, chiar mai potrivit lui Frazer, care, după mărturiile unor biografii, a stat 60 de ani în bibliotecă, adunând probe și argumente, pentru a dăruia bazele literare ale Bibliei; până când, la 11 Mai 1931, în timp ce-și citea cuvântarea la o masă a Fondului Literar, contestatorul revelației divine a orbit: ochii i s-au umplut cu sânge, povestesc biografii săi, și totul s-a cufundat în întuneric.

Volens nolens, similitudinea faptelor frisează. Reiterează pățania lui Saul: căderea în pulberea deșertului și orbirea, pe când dădea pinteni calului, să ajungă repede-repede, să-l răpună pe Hristos. Re-întrupat - după ce Vocea Critică îl interoghează cu cuvintele *Saule Saule, de ce mă prigonești?* - în cel ce avea să devină apostolul Pavel, unul dintre cei mai implicați dintre apostoli, dăruit până la jertfa de sine, învățăturii lui Hristos.

Așadar, revenind la chestiune, după Frazer, Pound ar fi un poet lipsit de aport de existență, de trăire poetică. Dar oare *trăirea* pe care o are un poet (în *bibliotecă*), atunci când citește, se emoționează și se inspiră, pe alt plan, altă temă, din poemele altui poet, nu este tot aport de existență? Știut fiind că lectura este mare izvor de inspirație!? Da, o lectură cu miez, din opera *trăită* a unui mare poet sau prozator, îți deschide inima către o stare de grație, și din această fecundă întâlnire se naște o altă *trăire*, care este propria ta trăire. Cred că aici despre așa ceva este vorba: de trăirea trăirilor altora; de asumarea unei stări de grație, în prezentă, și de tratarea ei, în propria creație, nu ca pe o pastişă, ci ca pe o trăire a ta, adevărată, totdeauna pe alte portative. La Pound găsim acest mod de *trăire*, de asumare a trăirilor

altor mari poeți; a altor fapte istorice; de provocare, printr-o astfel de asumare, a unor trăiri netrăite până atunci; o provocare inspirațională, pe care o declanșează, în poetul-lector, lectura unei mari poezie; da, de *trăirea* trăirilor altora, pe care, pătrunzându-le miezul, începi să le trăiești, ca și când ar fi ale tale, și care în final se teaurizează ca aport de existență.

Cunoaștem sentimentul generat de astfel de *re-trăiri*. Îl reluăm aici, pentru că l-am *trăit*; îl *trăiește* orice poet, prozator, creator, care știe ori intuiește unde se ascunde *lumina toanei din adâncuri*; lumina filonului de aur al adevăratei poezii; izvorul declanșator al întâiului cuvânt ce cheamă după sine zăporul logosului ce se va înzidi în poem. Iar dacă, în timp, destinul îți rezervă posibilitatea de a trăi, prin proprie experiență, astfel de *trăiri*, vei avea sentimentul ciudat și acut că le-ai mai trăit.

De unde culegem astfel de retrăiri? În ce împrejurări de viață ne întâlnim cu ele? Da, cum susține și Frazer, citind o poveste ori o legendă în biblioteca de acasă sau în cea publică; ascultând o poveste rostită de un cunoscut sau prieten. Eminescu excela în astfel de re-trăiri. Din eseu intitulat *Eminescu – Omul cu însușiri*, de Viorel Coman, apărut în numărul anterior al revistei *Colocvii dunărene*, aflăm că marele poet, „iubea nespus ficțiunile. La Blaj se împrietenește numai cu „măgărarul” de la seminar deoarece acesta știa să spună povești. La mănăstirea Agafton mergea adesea la o soră a mamei și asculta cum măicuțele spun basme. Și ni se va revela pe parcurs ce rol va avea basmul în creația eminesciană. Ar rezulta însă de aici că Eminescu nu este „poet al vieții”? Ori iată un alt exemplu, cunoscut de mulți cititori ai acestor *Colocvii dunărene*: Fănuș Neagu, unul dintre marii prozatori ai literaturii române, excela și el în ascultarea poveștilor altora, pe care, ulterior, filtrându-le prin psihologia propriei creații, a dat la iveală capodopere. În eseu intitulat *Talpa timpului*, din *Izma sălbatică*, carte **cu și despre** Fănuș Neagu, (Grai și suflet/Cultura națională, București, 2019), ne-am rostit asupra acestui aspect. Ori poate susține cineva că Fănuș Neagu este un scriitor literar și nu un scriitor al vieții?

Fiind vorba de un recurs la Frazer, rog cititorul să înțeleagă că trebuie bine motivat și, deci, să îngăduie pledoariei mele și alt motiv de recurs: un prieten scriitor s-a imbarcat pe un pescador românesc și, după luni de zile de mâncat pește, și numai pește, stomahurile lor, deloc evghenicoase, adică nobile, s-au revoltat și le-au cerut *car-ne* ! Atunci, s-au lansat într-o vânătoare de cormorani, păsări ihtiofage, care mișunau în urma vaporului, mai ales la scoaterea din apă a traulerului. Se întâmpla în Oceanul Atlantic, unul dintre cele mai neliniștite spații lichide, din câte există pe planeta pământ. Că e așa, pot depune mărturie, l-am simțit în Golful Biskaia, țărmul spaniol. Întâmplarea, fascinantă, mi-a relatat-o

într-o scrisoare, pe care, la vremea ei, am publicat-o în revista Flacăra. Iată ce a ieșit din povestea trăită de prietenul meu, împreună cu echipajul acelei nave, și re-trăită de mine:

„Pluteam de-un an, nălucă, pe Atlantic! / Și Thomas Blake, un bucătar despot, / nu contenea să ne gătească pește. / Simțeam cum solzu-n mine putrezește / și-atunci, ca vinul ce-ntărată porii, / izbi în noi nevoia vânătorii / de cormorani; că în siaj, la pândă, / fierbea această pasăre flămândă, / tot hrană ca și mine căutând. / Ne urmărea vaporul până când / un marinăr îi arunca, din milă, / un pește-n plisc; un bob la o cămilă! / Puneam în undiți mici guvizi, crabii morți / și-i aruncam, s-apuce dintre toți / cel mai bărbat și gras din cormorani. / Parcă vânam o turmă de găscani / pentru ospățul nu știu cărui Vodă. / Cântam, pe multe voci, un fel de odă / a vieții-n largul mărilor. Încât, / pasărea gri, simțind cârligu-n gât, / spre vârfuri de catarge se-nălța... / trăgea odgonul morții după ea... / Iar noi, dedați unui râvnit măcel, / prindeam, cu undiți, păsări mari din cer! / Era spectacol! Pentru prima oară / când cerul începea parcă să doară; / când vânătoare-păsări sunt vâdate / cu undiți, nu cu puști automate... / Zăceau găscanii rupți de cap pe punte, / cât pregăteam uneltele mărunte, / în care-nfipti îi rumeneam pe vatră. / Simțeam în mine foamea cum mă latră, / și dam să satur o adâncă gură / cu hălci aromitoare de friptură! / Și mă gândeam că pasărea flămândă / nu în siaj, ci-n mine stă la pândă...”

(*Vânătoare de cormorani*, lui Gill Păsculescu, în *Distanța dintre mine și un iepure*, Editura Eminescu, 1983)

Ori iată un alt exemplu, când starea de grație se naște, în mod paradoxal, din drama trăită de un alt navigator într-un naufragiu, și re-trăită de poet:

„Valuri cu chip de om, / și din ele trupurile înecaților se rup, / crengi cu fructe-n furtună. / Nu mai sperăm să apară bărcile de salvare, / cu palida lumină în prova arpegială, / cu vocea destinată în nopți strigând: / Se mai poate cineva salva? / Tăcerea strânge mucigaiuri sub coajă, / speranța, / flamingo arzând în val de gudroane, / pe nici-o

limbă nu se mai tânguie marea. / O umbră, / o neagră iluzie / străpunge privirea încețoșată. / Ci brusc, / inexpugnabilă illogică a paradoxului, / sinistrul devine propice creației!”

(*Inexpugnabila illogică a paradoxului*, în *Deșertul invizibil*, Tipo Moldova, 2014, Iași)

Sunt sau nu sunt astfel de re-trăiri aport de existență? Ce declanșează aceste povești în psihologia poetului ascultător? O re-trăire a trăirilor altora. Și pe care o re-trăiește la aceleași cote ale emoției ori chiar mai sus. Se zice că o poezie mare este poezia care deapănă și o poveste. Vezi *Luceafărul* eminescian. Dar oare poveștile din cărțile bibliotecilor nu sunt povești de viață, nu conțin trăiri ale unor personaje, eroi?

Da, este aici o problemă de psihologie a creației, pe care Frazer o cam neglijează. Când îl citește pe Pound, și afirmă că e un poet literar și nu un poet al vieții, Frazer, care timp de 60 ani a stat prin biblioteci, re-trăiește, își reiterează propria lui psihologie a creației, propria lui trăire din bibliotecă. El cunoaște bine fenomenul-bibliotecă al unor astfel de re-trăiri, dă seama de finețea analizei, o tratează, dar se exonerează pe sine și i-o lipește de frunte lui Pound. Dacă nu astfel stau lucrurile, atunci Frazer face o confuzie: pune mai presus sursa din care izvorăște inspirația, emoția, și neglijează efectul – adevărata stare de grație, pe care o provoacă o astfel de sursă, producătoare de o bună literatură; confundă izvorul cu emoția, sursa cu efectul; folosind un exemplu la îndemână, cum ar fi un circuit, el prețuiește energia și neglijează lumina. Și, astfel, se scutură de spinul său iritativ, provocator de angoasă.

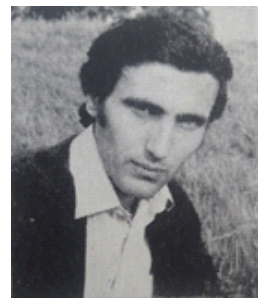
E aici un fel de răscumpărare a lui Pound, dintr-o falsă ipostază, să-i zicem o nedreaptă „încriminare”, aceea de a fi un *poet literar* și nu un *poet al vieții*. Motiv pentru care am ținut să adăugăm la argumentele lui Vasile Nicolescu, folosite în recursul la Fraser. Nu ne-am propus să dăm lecții. Am dorit doar să recomandăm, pentru cei interesați, o lectură instructivă, plăcută, cum rar mai întâlnești astăzi în multe dintre revistele literare.

Gheorghe Mosorescu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, 2013

Înstrăinarea metafizică în baladele *Miorița* și *Voinicel străin*

Gheorghe Șeitan

Despre versiunea numită „colind de doliu”

Tri păcurărași pe munte
Numa' unu-i străinel,
Ca și-o lună de inel.
Și pe el toți îl mână ră
De oile le-nturnă ră.
Pân' oile le-nturna,
Lui mare lege-i făceau
Ori să-l puște, ori să-l taie,
Ori capul să i-l ieie.
Pe min' nu mă-mpușcați,
Numa' capul mi-l luați
Și pe mine mă-ngropați
În strunguța oilor,
În culcușul mieilor.
Pe mine pământ nu puneți,
Numa' sfânt gluguța mea,
Fluiericea la curea.
Când vântul a boboti,
Fluiericea m-a jeli.
Oi, oi, oi, mândre cornute,
Mândru mi-ți cânta pe munte¹

Culegătorii de folclor au redescoperit în 2018, în Ceanul-Mare, județul Cluj, o *Mioriță –colind*, numită eufemistic *Tri păcurărași* mult asemănătoare textelor de același gen, publicate de Adrian Fochi în ampla sa monografie din 1964. Mai interesant decât textul, sunt mărturiile localnicilor interprete cum că „Tri păcurărași” se cânta cândva în biserică pe tot parcursul anului, mai ales în preajma sărbătorilor de iarnă, dar și constatarea etnologului care le-a chestionat²:

„În Transilvania, variantele *Mioriței* erau cântate mai cu seamă la casele în care murise recent un bărbat tânăr. Fără conținut bisericesc, *Miorița* a fost interpretată, uneori, și în lăcașuri de cult.”

Aceste mărturii, relativ recente, trebuie puse alături de cele mai vechi reținute de culegătorului de folclor G. Dem. Teodorescu (1849-1900) potrivit căruia colinda *Voinic străin* este o colindă de mort, pentru că așa i-au relatat informatorii:

„Colindătorii care mi l-au cântat, m-au asigurat că în satul lor se cântă numai la casa unde a murit în timpul anului un flăcău sau un bărbat tânăr. Nu poate fi nici o îndoială că, la origine, colindul este de voinic străin”³.

Etnologul Petre Caraman reproduce un fragment dintr-o colindă ucraineană, adus în discuție de exegetul Ion Filipciuc, pentru a lămuri

sintagma „străin” din textele mioritice:

„În țară străină oamenii nu umblă,/ Ziua nu se face, soarele n-apune,/ Luna nu strălucește, zorile nu se lasă,/ Zorile nu se lasă, cocoșul nu cântă”⁴.

De aici Ion Filipciuc extrage echivalentele „soldat” pentru „voinic” și „ciudat” pentru „străin”, în contextul ritualic analizat (n.n. – Crăciunul) „când se deschide cerul, se desfac morminte și se poate comunica prin diferite rituri cu cei morți”. Ion Filipciuc mai observă că „absența cocoșului trimite la peștera în care ciobanul din *Miorița* nu aude nimic din ce se petrece în lumea din afară.” Interpretarea peșterii ciobanului este o altă temă ce merită o discuție separată față de ceea ce ne propunem acum. Deocamdată, este suficient să constatăm că, la fel ca și „*Miorița*”, colindul „*Voinic străin*” se cânta și el pentru un decedat.

Prin urmare, ceea ce unește cele două creații, pe care le-am expus, sunt următoarele elemente: 1. atributivul „străin” acordat personajului în jurul căruia se construiește epica; 2. faptul că se cânta la casele unde au existat decese și unde durerea sufletească a dispariției lor fizice încă persista. Din această ecuație rezultă egalitatea matematică „străin” egal „mort”. Sintagma *străin*, apare ca o altă denumire pentru un decedat. De ce *străin*, când limba română dispune de un substantiv consacrat pentru cel pierit, acela de *mort*? Răspunsul pe care-l putem da la această întrebare, cu un mare grad de probabilitate, este că avem de-a face, nu cu un mort obișnuit ci cu unul considerat *ca și mort*, cu un „mort-viu” sau un „mort în viață”. Dacă revedem explicațiile din dicționarul lui John Grimes la cuvântul sanskrit „mokṣa” (eliberare, țelul final al vieții omenești) vom observa că ele încep cu cele din upanișade, unde se află două puncte de vedere:

„Din upanișade se desprind două puncte de vedere despre eliberare. Unele spun că se poate ajunge la eliberare încă din timpul vieții, altele consideră că eliberarea poate fi obținută numai după moarte”⁵.

Eliberatul în timpul vieții se numește în limbaj calificat un „jivan-mukta”. Din cele 15 modalități de eliberare, corespunzător fiecărei filozofii indiene în parte, explicate în lucrarea lui Grimes, o vom reține pe cea de la punctul 6, cea cu referire la religia jainistă pentru că ea conține, inclusiv la nivel lexical, elementul de înstrăinare:

„Jainismul afirmă că eliberarea se produce prin atingerea gradului celui mai înalt de **izolare**, fiindcă doar atunci individul scapă de particulele karmice care îl țin încătușat. Pentru a dobândi eliberarea sunt necesare dreapta credință, dreapta cunoaștere și dreapta purtare⁶.

O primă concluzie este aceea că „ciobanul străin” este un eliberat în viață (jivan-mukta), categorie religioasă-filozofică funcțională în societatea getică antică. Străinul era considerat aidoma unui mort, de aceea colindele *Miorița* și *Voinic străin* se cântau cândva la casele unde murise nu demult un bărbat. Din moment ce tradiția getică s-a stins, fiind înlocuită cu cea creștină, nici conceptele cu care se opera, iar cel de „străin” este unul dintre ele, nu se mai cunosc.

¹Textul se numește *Tri păcurărași* și face parte din repertoriul corului sătesc din Ceanul Mare județul Cluj. A fost publicat în ziarul Adevărul de Cluj-Napoca/ 19 aprilie 2012/ articolul „Varianta clujeană a „Mioriței cântată de corul bisericii”.

²Eleonora Sava, etnolog, lector universitar doctor în cadrul Universității „Babeș-Bolyai”, Facultatea de litere, *Ibidem*, ziarul „Adevărul de Cluj” citat la punctul 1.

³G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare*, Editura Minerva, 1985, p. 46.

⁴Ion Filipciuc, *Miorița și alte semne poetice*, Biblioteca „Miorița” – Câmpulung Bucovina, 2002, p. 237.

⁵John Grimes, *Dicționar de filozofie indiană*, Ed. Humanitas, 1999, p. 160.

⁶*Ibidem*, p. 161.

Despre cum *Voinicel străin* luminează *Miorița*

– Ia voi doi ciobani,
Voi doi veri primari,
Poate mi-ați văzut
Și mi-ați cunoscut
Ciobănaș strein,
Băgat la stăpân,
Strein și sărac,
La nimeni nu-i drag?
Când coboară-n sat,
De câini mi-i lătrat,
Razâmă gardurile,
Curgu-i lacrimili;
Strein și sărac,
Ca măru la drum:
Câți călătoresc
Mi-l zburătăcesc,
Crenzi îi polignesc,
Tulchioara-i plânge
Cu lacrimi de sânge¹

Citatul de mai sus constituie un fragment dintr-o *Mioriță* culeasă în anul 1919 din satul Tulnici-Vrancea, de către folcloristul Petru Caraman. Descriind fiul căutat, maica bătrână realizează două portrete, diferite ca și când ar căuta două personaje diferite și nu unul. Primul este:

„Di-un voinic pogan,/ Di-un negru cioban,
Negru și bogat,/ Tuturor li-i drag?/ Când coboară-n sat,
Di câini i-apărat,/ La masă-nghiat;/ Când

călătorești,/ Gazdă tot găsaști !”. La răspunsul primit cum că chiar de l-ar fi văzut, nu l-au cunoscut, maica bătrână realizează al doilea portret, cel aflat în citatul de mai sus. Acum ciobanul apare ca fiind „strein” , „sărac” și angajat („băgat”) la stăpân. De ce două portretizări diferite? Mai mult, luată în ansamblu, epica baladei este confuză, deoarece în partea introductivă, ciobanul căutat apare ca fiind „baciul moldovean” posesor de multe oi, cai și dulăi, după formula clasică în contradicție cu imaginea de cioban „Străin și sărac” din portretizarea mamei bătrâne. La o privire atentă, observăm că fragmentul analizat din această *Mioriță* a preluat textul unui alt cântec bătrânesc numit *Voinicel străin*. Nu există nici un dubiu: tot două personaje care intră în sat, la fel – unul este invitat la masă iar celălalt nebăgat în seamă, plus aceeași comparație cu măru jefuit de roade și plânsul tulpinii pentru cel de-al doilea. Dacă însă analizăm textul prin prisma faptului că eroul din *Voinicel străin* este un părăsitor, textul mioritic nu mai apare ca fiind lipsit de logică. Avem astfel un motiv în plus să credem că și ciobanul este un părăsitor al lumii la fel ca cel descris în *Voinicel străin*. Iată textul acestui cântec:

Voinicel străin

Foaie de-un pelin
Si de rozmarin
Un voinic străin
Singurel pe drum

Intră noaptea-n sat
De câini e lătrat
De lume-njurat
Doarme lângă gard
Noaptea nemâncat
De câini e lătrat.

Vai, voinic străin
Ca măr dulce-n drum,
Cine pe drum trece,
Nu mi-l ocolește
Trece dușmanul
Și da cu parul
Și-mi rupe măru
Seacă sufletul.

Tulpioara-i plânge
Cu lacrimi de sânge
Crenșile că-i zice:
„Taică, nu mai plânge !
Că nu-i vina mea
Nu e nici a ta
Că n-am răsarit
La loc potrivit
De drumuri ferit.
Taci că de-oi trăi,

Io te-oi îngrădi
Cu gard de nuiete
De cuvinte grele"

Foaie de-un măr dulce
M-aș duce, m-as duce,
Dar mi-e calea-n cruce
Si nu știu mă duce
La cel paltin nalt
Nalt si blestemat
Drumul să-mi oprească
Moartea să-mi umbrească.

Foaie de-un măr mic
La umbra de nuc
Doarme un voinic.
Murgu-i priponit,
Lănțuș de argint.
Murgu' străfiga,
Voinic deștepta.

„Dea, murgule, dea,
Furul te-a fura
Lanțul te-ar rodea
Lupii te-ar mânca
Tu când străfigași,
De mă deșteptasi
Frumos vis visam
Cum mă logodeam
C-o fată de crai
Pe-o gura de rai”

„Stăpîne, stăpîne,
Nu mă blestema,
Nu știi că-i așa,
Furul m-o fura,
Lanțul m-o rodea,
Lupii m-or mânca,
Tu ai rămânea

Singurel pe vale,
Cu șaua-n spinare.”²

Gheorghe Mosorescu, *Semn de ispita cunoașterii*, 2017

Trebuie precizat că percepția actuală asupra acestui cântec, cum că ar fi vorba despre un militar aflat în drum de întoarcere din cătănie ori război, este una greșită. Din punctul nostru de vedere cântecul *Voinicel străin* provine dintr-un univers religios precreștin moșist ale cărui reminescente le mai găsim astăzi la sate în diverse ritualuri, credințe și obiceiuri, texte neaoșe cântate ori incantate. Mai multe elemente de ordin istoriografic, folcloric și chiar arheologic, indică faptul că moșismul getic dispunea de instituția străiniei în cadrul castei sacerdotale cu reguli și norme precise cunoscute și acceptate de societatea acelor vremuri. Străinii erau călugării unui ordin religios dintr-o perioadă atât de veche când încă nu existau biserici și mănăstiri, caracterizați ca fiind renunțătorii la lume, cu un comportament asemănător renunțătorilor hinduși din India. Comparând trăsăturile esențiale ale celor două categorii de renunțători – sanyasa și voinicii străini – se pot constata o sumă de similitudini³ în ceea ce privește:

a) **Despărțirea de viață.** Un sannyasa se desparte de lumea aceasta și se socotește a fi mort pentru samsara, adică cercul de suferințe pus în mișcare de repetatele morți și nașteri. Dacă a avut o familie se desparte de ea și pleacă să răătăcească fără întoarcere. În plan fizic el se leapădă de propria-i corporalitate. În limbaj românesc se poate spune că se însingurează, se înstrăinează. De aceea voinicelul este numit „străin”, nu pentru că ar proveni din afara unei comunități locale sau s-ar situa la exteriorul unui grup profesional sau familial. Din punct de vedere al lexicului, cuvântului străin nu i se cunoaște etimologia.

b) **Renunțarea la avere.** Un sannyasa, renunță la tot: nume, faimă, bani, avere etc. El nu are voie să aibă ori să dobândească bunuri, nu are voie să se atingă de bani, singura lui avere sunt toiagul de pribeag și bolul de cerșit. De aceea voinicelul străin este „străin și sărac”.

c) **Aflat în pelerinaj de unul singur.** Un sannyasa trebuie să peregrineze de unul singur, nu are voie să se însoțească (uneori se acceptă cel mult doi, dar ca o excepție). De aceea se spune în cântec „Singurel pe drum”.

d) **Hrana procurată din milostenie.** Din moment ce capătă statutul de sannyasa, acesta trebuie să trăiască doar din lucruri cerșite, în primul rând hrana. Nu are voie să gătească, nu are voie să mănânce mai mult de odată pe zi, nu are voie să se sature, nu are voie să mănânce înaintea familiei de la care primește pomana. Regula este ca el să intre noaptea (seara) în sat pentru a cerși, după ce sătenii au terminat cina. De aceea cântecul spune că „Intră noaptea-n sat”.

e) **Popasul în condiții ascetice.** Un sannyasa poate zăbovi într-un sat numai o noapte iar într-un oraș (cetate) cinci nopți (excepție fac lunile din anotimpul ploios în India). El nu are voie să doarmă într-un pat, va poposi într-o casă

părăsită, pe un mal de apă, pe un morman de iarbă, într-o peșteră, va ședea sau se va întinde direct pe pământ. De aceea în cântec se spune „Doarme lângă gard”.

f) **Nonviolența și interdicția de a-și exprima nemulțumirea.** Puterea de a îndura în tăcere orice lovituri primite pe timpul călătoriei, trebuie să-l caracterizeze pe un adevărat renunțător. Paragraful din cântec când voinicelul străin este comparat cu un măr zburătăcit se explică prin proverbul „Doar în pomul care rodește se aruncă cu pietre”. Condiția de pribeag rătăcitor nu este una comodă, dimpotrivă: „De câini e lătrat/ De toți înjurat/...” Însă el nu are voie să riposteze, indiferent dacă ar fi ofensat sau și mai mult, jignit, ocărât; nu are voie să se mânie. El trebuie să tacă. De aceea se spune, într-o altă variantă a acestui cântec, „Taci, tulpină, taci/ Că nu-i vina ta /”⁴.

În India hindusă, renunțătorii sunt socotiți a fi călugări. Ei sunt oameni eliberați de orice constrângeri lumești precum ura, iubirea, trufia, durerea, plăcerea, pofta, egoismul, înfumurarea, lăcomia, bucuria; ei se identifică cu propriul sine și își privesc din exterior trupul ca pe ceva perisabil, nu se bucură când este lăudat, nu blestemă când este ponegrit. Ei sunt socotiți oameni sfinți și la fel trebuie să fi fost socotiți în străvechime voinicii străini de pe teritoriul unde se află astăzi România și zonele geografice adiacente.

¹ Ion Filipciuc, Miorița și alte semne poetice, Biblioteca „Miorița”, Câmpulung-Bucovina, 2002, p. 126.

² Aceasta este o varianta din repertoriul rapsodului Tudor Gheorghe. Iată aici o alta publicată de Tudor Pamfile, la anul 1913: „Frunză de pelin,/ Și de rosmalin/ Voinicos străin/ Ca mărdulce-n drum!/ Câți călători trec/ Mi-l sburătăcesc;/ Ramurile-i curge,/ Tulpioara-mi plânge / Cu lacrimi de sânge./ – Taci, tulpină, taci,/ Că tot tu le faci / Și tot tu le tragi! / Nu e vina ta / Și-i a celuiia/ Care te-a sădit/ Și te-a prosădit/ Și nu te-angrădit/ Cu pari, cu nuiile,/ Mărăcini prin ele./ Frunză de pelin/ Și de rosmarin,/ Voinicos străin,/ Străin și bogat,/ Întră noaptea-n sat / De toți câini lătrat./ Înaintea lui,/ Tot mescioare-ntinse,/ Făclioare-aprinse/ Și trei nevestele / Și trei surățele: / Una mi-i Mocancă,/ Una Delurancă / Și-alta e Câmpeancă./ Strigă a Mocancă:/ – Vin voinice, vin,/ La oile tale,/ Că sunt fătătoare,/ La margini de drum,/ Tufă de alun./ Strigă Delureanca:/ – Vin, voinice, vin,/ La viile tale:/ S-au copt,/ S-au răscopt,/ S-a scuturat tot./ Vine mierla neagră/ Și ia coarda-ntreagă/ Și-o ciugule toată./ Vine un corb negru/ Și ia cornu-ntregu/ Și-l ciugule tot./ Strigă a Câmpeancă:/ – Vin, voinice, vin,/ La grâiele tale./ S-au copt, s-au răscopt,/ Se scutură tot!” (culeasă din Dâmbovița) (din vol. Tudor Pamfile, *Cântece de țară*, București, 1913, p. 34, volum apărut sub egida Academiei Române, *Din viața poporului român, Culegeri și studii*, vol. XII.

³ Există o bogată literatură tradusă în România, în ultimele decenii, pe teme de indianistică. Pentru profilul unui sannyasa se poate consulta Paul Deussen, *Filozofia Upanishadelor*, Editura Tehnică, 1994, p. 266-271, Nicolae Achimescu, *India-religie și filozofie*, Ed. Tehnopress, Iași, p. 148-155; Michel Angot, *India clasică*, Editura Bic All, 2002, p. 243-246 etc.

⁴ *Balada familială*, Editura Academiei, 1983, p. 334, varianta P. Carp, G. Sulițeanu.

Gheorghe Mosorescu, *Simfonia florilor*, 2018

Resurecția spirituală a provinciei

Gheorghe Felea

*Totul se va schimba când vom trece
de la „a avea” la „a fi”
Arta de a fi, Erich Fromm*

„Niciodată până acum”, scrie Niall Ferguson în captivanta sa lucrare *Apocalipsa. Mari dezastre din trecut și câteva lecții pentru viitor*, „nu a existat o mai mare incertitudine în privința viitorului și mai multă ignoranță în privința trecutului.” Fascinația *Apocalipsei* derivă din faptul că este o istorie generală a dezastrelor, a catastrofelor de tot felul, de la cele geologice (cutremure) la cele geopolitice (războaie), de la cele biologice (pandemii) la cele tehnologice (accidente nucleare). O istorie a căderilor de asteroizi, a erupțiilor vulcanice, a fenomenelor meteorologice extreme, a foametei, a accidentelor catastrofale, a crizelor economice, a revoluțiilor, războaielor și genocidelor – adică a vieții (și, mai ales, a morții în toate formele ei radicale!).

De altfel, această problematică se regăsește parțial și în celelalte nouă volume ale lui Niall Ferguson publicate la Editura Polirom dar considerăm că *Apocalipsa* constituie o lectură obligatorie, mai ales că pandemia a generat o anumită miopie în lumea modernă, pentru că am rămas toți prizonierii spațiului nostru domestic și mental, fără capacitatea de a mai sesiza evenimentele de context. Cartea lui Ferguson ne oferă un conținut erudit și captivant, pe care toți ar trebui să-l cunoaștem, nu doar pentru a pricepe mai bine ce s-a întâmplat, ci, mai ales, pentru a înțelege provocările viitorului. Cartea este o chemare oportună la creație, pe care nimeni nu-și mai poate permite să o ignore dacă vrem «să reconstruim mai bine».

Într-adevăr, situația actuală este fără precedent! Așa cum demonstrează Gérald Bronner în lucrarea sa *Apocalipsa cognitivă*, niciodată în istoria umanității, „**iraționalitatea nu a fost mai prezentă ca în ziua de azi, când creierul nostru are mult mai mult timp la dispoziție**” – în medie 5 ore pe zi – „ca să navigheze pe internet și pe rețelele de socializare.” În paralel, asistăm și la o „**creștere exponențială a informațiilor disponibile, prin apariția unei «piețe cognitive»**” fără nicio regulă, un spațiu public în care nicio autoritate mediatică sau științifică nu mai filtrează informațiile. Se ajunge astfel la situația în care utilizatorii nu mai rețin decât informațiile care le convin, care converg în sensul ideilor lor și se închid astfel într-un soi de bulă din care cu greu îi mai poți scoate.

Situația actuală devine de-a dreptul alarmantă pentru că, cei care exploatează realitatea virtuală „se folosesc de emoțiile noastre ancestrale frica, furia sau indignarea, profitând de faptul că **informațiile false sunt mult mai virale pe rețele decât adevăratele informații**.” Astfel, credulitatea devine „un fenomen de masă”, hrănită cu „știință de pubelă (junk science)”, mai ales că „pe piața liberă a informațiilor, e mai ușor să crezi imbecilități simple, decât adevăruri complexe.” Consumatorul credul poate fi identificat ușor după portretul-robot realizat de George Friedman: „globalizarea are în mod limpede o față americană: are urechile lui Mickey Mouse, mănâncă Big Mac, bea Coca-Cola sau Pepsi, folosește un laptop IBM sau Apple, utilizează Windows TM98” (între timp au apărut alte generații ale gadgeturilor!).

În *Globalizarea nimicului* George Ritzer referindu-se la „Cultura consumului și paradoxurile abundenței”, ne avertizează asupra puterii de seducție și a ispitelor „Mcdonaldizării: Tot mai mulți oameni își caută satisfacția în consum, însă a devenit evident că acesta nu poate oferi sensurile și recompensele care până acum erau obținute prin muncă. Dimpotrivă, indiferent cât consumăm, indiferent cât de mult ajungem să cumpărăm, nu facem decât să ne adâncim și mai mult într-o spirală fără sfârșit a frustrării. Căci obiectul consumului nostru este tocmai nimicul produs în serie, o masă amorfă de lucruri care vin de nicăieri și sunt produse oriunde. Nu mai avem timp. Acesta este paradoxul: suntem atât de ocupați, încât ne-am descotorosit de tot ceea ce ne umplea timpul într-un mod semnificativ, iar ceea ce am pus în loc nu ne va mai oferi satisfacțiile pe care le obțineam din toate acele lucruri pe care le-am lăsat deoparte. Ne-am aruncat cu capul înainte spre nimic. Dar ce vom face atunci când această epocă a prosperității va lua sfârșit, așa cum se întrevade deja?”

Perspectiva lumii care nu mai crede nici în fericirea consumului și nici în binefacerile concurenței egoiste și ale progresului nelimitat confirmă ideile din manifestul noii ordini psihologice și socio-economice promovate prin *A avea sau a fi?*, una din lucrările fundamentale ale lui Erich Fromm. Analizând istoria și efectele a două moduri fundamentale de a exista: cel bazat pe avere, putere și agresivitate, respectiv cel motivat de dragoste, dăruire și spontaneitate Fromm propunea pentru ieșirea din starea de depresie și dezumanizare birocratică un program

socio-economic temerar, care promovând „consumul sănătos” și intensificarea trăirilor spirituale ajungea până la măsuri globale în favoarea unei democrații participative, a unui management umanist și a diminuării inechităților flagrante.

Punând laolaltă argumente psihanalitice și marxiste cu revelații din mistica medievală și cu subtile analize macroeconomice care țintesc deopotrivă excesele capitalismului *A avea sau a fi?* Rămâne o sinteză surprinzător de actuală. Consumatorul este veșnicul sugar ce plânge după biberonul cu lapte. „A consuma reprezintă o formă de „a avea”, probabil forma cea mai importantă. Consumul alină neliniștea, întrucât ceea ce ai nu-ți poate fi luat; dar el te îndeamnă să consumi și mai mult, pentru că ceea ce ai consumat anterior nu-ți mai oferă satisfacție.”

Consumul sănătos poate avea loc doar dacă din ce în ce mai mulți oameni doresc să-și schimbe modelele de consum și stilurile de viață. „Oamenii își vor da seama că un consum exagerat dă naștere la pasivitate; că nevoia de viteză și noutate reflectă neliniștea interioară, fuga omului de el însuși. Totul se va schimba când vom trece de la «a avea» la «a fi»”

Dacă situația actuală se perpetuează, omniprezente vor rămâne atât alergia la cultură cât și refuzul faptelor spirituale. Deși consumștii nu l-au citit pe Schopenhauer, ei devin, inconștient, adepții acestuia, pentru că „a pretinde oamenilor să rețină tot ceea ce citesc ar fi echivalent cu pretenția de a păstra, în stomac, tot ceea ce omul mănâncă.” Și, pentru a nu avea probleme digestive, ei refuză lectura sau o fac extrem de rar.

În aceste circumstanțe, se recomandă ceea ce Mircea Eliade denumea *cunoașterea gordianică*, sintagmă prin care definea un alt mod de a descoperi, de a trece dincolo de granițele convenționale ale cunoașterii. „Cunoașterea gordianică presupune non-conformism, imaginație, risc, eficiență și o putem traduce ca pe o posibilă distanță axiologică între incipitul unei activități, inclusiv lectoriale, și finalizarea acesteia, prin forțarea deliberată, asumată, a limitelor, pornind de la alte date, folosind alte instrumente de investigație, presupunând o altă viziune asupra lumii.” Lectorul contemporan este plasat într-o căutare inițiată, într-o „încercare a labirintului”, într-o permanentă proiecție a sinelui în dimensiunea enciclopedică a cunoașterii, într-un necesar dezechilibru cu bagajul său informațional, producând anamneze proustiene ori revelații existențial-livrești.

Dacă abandonăm calea cunoașterii gordianice, ne pândesc cele șapte „păcate” ale civilizației contemporane, decelate de Mahatma Gandhi: averea fără muncă, afacerile fără etică, politica fără principii, cunoașterea fără caracter, știința fără omenie, plăcerea fără conștiință și religia fără sacrificii.

Averea fără muncă presupune obținerea de foloase fără a oferi ceva, preferința pentru manipularea oamenilor și a lucrurilor în locul muncii, acceptarea câștigului facil fără asumarea vreunui risc, apetitul pentru onoruri fără asumarea vreunei responsabilități.

Din această perspectivă, vremurile actuale pot fi definite ca „anii lăcomiei”, iar tot felul de „Caritasuri”, „F.N.I.-uri”, bănci fantomă nu reprezintă decât „somnul liniști al rațiunii”, încurajat și de formulele mediatice „te uiți și câștigi”, „răzuiești și câștigi” sau chiar mai grav „câștigi fără să știi” etc. Cu asemenea realități și formule, după ce am compromis socialismul, suntem pe cale să compromitem și capitalismul.

Afacerile fără etică înseamnă încălcarea regulii de aur a economiei de piață care presupune ca toți participanții la o afacere să poată avea un câștig cât de mic. Dar, de multe ori, ingineriile financiare se substituie principiului, șmecheria devine regulă iar învârteala - etică supremă, contractul sau legea – barieră pentru naivi sau oameni de bună credință. Clonele sau mutanții nu au trăiri morale, averea și puterea sunt singurele lor idealuri.

Politica fără principii stimulează apetența pentru crearea de imagini care dau bine la electorat sau degenerază în politicianism lipsit de scrupule, promovat de organizații cu valori discutabile. Din această cauză trăim vremuri eroice fără eroi, consumăm zvonuri cu mai multă frenezie decât un best-seller iar, uneori, elitele politice devin o lume suspusă, contrapusă competenței, performanței și excelenței.

Cunoașterea fără caracter poate conduce la creații mefistofelice, la viziuni dantești sau chiar la apocalipsă dacă cyborgii, în loc să fie preocupați de crearea unui paradis terestru, concep mijloace tot mai rafinate pentru dominație și supunere, pentru multiplicarea forței și stimularea dependenței. *Bomba informațională* poate fi la fel de nocivă pentru internauți sau pentru webmasteri ca și prezența hackerilor sau a virusilor, iar „siturile” proprii noastre vieți pot deveni simple victime ale cyberspațiului.

Știința fără omenie atrage atenția asupra riscurilor civilizației contemporane, care poate deveni prizoniera propriei tehnocrații prin apetența pentru revoluții științifice fără progres uman, prin promovarea noului în condițiile păstrării vechilor inegalități și nedreptăți.

Plăcerea fără conștiință încoronează ispitele consumștilor, preocupați numai de propriul bine și de propriile plăceri. Teleființarea cu „vara ispitelor” sau „Big brother”, vânarea playboyului mai abitir decât o operă de artă, tentația telefonului cu inflexiunile hot-line-ului sau unde herziene ademenindu-ne cu gașca băieților de cartier, toate acestea ne intoxică cu sex-simboluri îndoielnice, vedete de mucava, care transformă kitschul în show iar mesajele într-un „strip-tease” pseudo-estetic.

În fine, **religia fără sacrificiu** presupune mimarea fațadei sociale a religiei și a practicării ei. Consumistul își multiplică existența în cerșetori milionari, în hoți care-și fac semnul crucii pentru a fi ajutați în subtilizarea portmoneului, în „credincioase” ale viciului, în bigoți sataniști sau în fanatici milenariști și puritani teroriști.

Bineînțeles, fațetele consumiştilor sunt mult mai complexe și, de aceea, nu ne propunem tratarea exhaustivă a temei. Dimpotrivă, am dorit doar să sensibilizăm semenii noștri asupra prezenței răului în societate și, mai ales, să atragem atenția asupra tendinței sale de proliferare. Aceste mesaje nu trebuie exacerbate, întrucât sunt încă majoritari oamenii corecți și cinstiți, cei pentru care lectura cărții, dar și „lectura” lumii, reprezintă încă izvor de nesecată bogăție și un îndreptar existențial. Dar, trebuie stopată ascensiunea incompetențelor și se impune diminuarea ignoranței, poate și pentru că, așa cum avertizează un proverb arab, „o armată de oi condusă de un leu va înfrânge o armată de lei condusă de o oaie.”

În aceste circumstanțe, școala devine o instituție cheie iar cadrele didactice trebuie să fie cei mai necruțători adversari ai neobarbarilor. În caz contrar, previziunea lui Nietzsche că „lumea de azi este o fabulă, o metaforă, o ficțiune”, ar putea deveni un crud adevăr. Pentru a preveni asemenea curs al istoriei este nevoie de studii integrale și nu de scurtă durată, de lectura operelor complete și nu numai pe alese, de o educație pleneră și nu de una selectivă. În caz contrar, neobarbarii vor avea câștig de cauză!

Victoria cyber-cetățeanului sedus de narcoza media, posesor de gadget-uri recognoscibile care-l fac „trendy” sau îl impun ca brand este aproape. Iată de ce, educația trebuie să asigure „pricepere, nu doar diplome”, iar școala nu poate face abstracție de schimbările structurale, noile tehnologii, îmbătrânirea populației, procesul de globalizare – internaționalizarea educației (ca problemă sau ca oportunitate!). Copilăria a sărit de la șotron la Counter. Adolescența se trăiește pe internet iar socializarea se face prin chat sau forumuri. Indiscutabil, a fi adolescent, înseamnă a avea messenger sau blog, iar Homo Zappiens se conduce după principiul „a fi, înseamnă a fi văzut în lumea virtuală”. Evident, în aceste circumstanțe apariția polimaților este mai dificilă, valorile enciclopedice se impun mai greu iar multe proiecte stau sub semnul adamismului perpetuu.

Aceste triste realități nu mai surprind pentru că postmodernismul doar mimează vocația europeană și permanențele naționale, fără a le susține cu „fapte” săvârșite într-un „topos” bine definit și un „cronos” clar precizat. Ubicuitatea (*ubi et orbi!*) și pancronia trebuie depășite printr-un „hic et nunc” colectivităților locale, inscriptibile în universalitate tocmai prin inconfundabilul „genius loci”.

De fapt, numai astfel, „provincia” poate birui „provincialismul”, asociat întotdeauna cu dependența, marginalizarea, orizontul îngust și împlinirile mărunte. Iar pentru Dunărea de Jos, „acasă” presupune fertilizarea acestui perimetru, înnobilit de Gee, vitalizat de Poseidon, fortificat de Hefaistos, Demeter și Mercur, luminat de Apollo și Atena, printr-o constantă și proteică creație spirituală.

Omul societății postmoderne, strâns tot mai mult în corsetul clipei, a imediatului, ajunge în situația paradoxală de a nu reuși să-și asigure altitudine spirituală, „fericind” comunitatea cu semidoctismul și lipsa sa de profunzime. Asemenea procese sunt însoțite de crepusculul marilor teorii, adularea individului, eliberat de spațiu și timp, predispus mai curând la acumulări hedoniste decât la experiențe cognitive sau estetice. Bineînțeles, toate acestea conduc la respingerea rațiunii, la blamarea adevărului, la contestarea realității și obnubilarea comunicării, la denigrarea civilizației și cultivarea relativismului și a amoralismului.

Întrucât „centrul”, „capitala”, pe lângă inițiative laudabile, preiau mimetic modele și mode străine, de preferință occidentale, *provincia* trebuie să-și asume, în special în domeniul culturii, rolul de factor de iradiere spirituală. Numai o Românie culturală, policentrică poate să-și păstreze originalitatea și să reziste invaziei unor subproduse sau pseudovalori, care au infestat spiritul românesc, în special cel juvenil.

Această preocupare este cu atât mai importantă cu cât, așa cum susținea Constantin Noica, „din civilizație iei cât vrei, din cultură însă iei, cât poți.” Și, pentru a întregi sugestia anterioară, trebuie ca formatorii de opinie, oamenii de cultură, instituțiile cu atribuții să țină cont de ceea ce recomandă un tribun al neamului românesc, Simion Bărnuțiu: „Țineți cu poporul ca să nu rățăciți!”

Evident, fiecare dintre noi trebuie să promovăm creația, prin forme specifice, îmbogățind patrimoniul cultural cu valori perene, regăsindu-ne astfel în ipostaza lui Neagoe Basarab, care la sfințirea mănăstirii Curtea de Argeș glăsuia divin: „Am altoit pământul cu o ramură de cer.” De asemenea implanturi celeste este nevoie în societatea românească, care nu duce lipsă de personalități, dar căreia îi lipsesc operele valoroase și inițiativele perene. De fapt, încă din perioada interbelică Mircea Eliade atrăgea atenția asupra faptului că „reînnoirea nu înseamnă înstrăinare, nici imitație artificială a mișcărilor culturale din apus.” Tot M. Eliade, în *Profetism românesc*, atenționa asupra faptului că „Naționalismul nu e numai marea iubire pentru morții și pământul nostru, ci este mai ales setea de eternitate a României. Nu iubești numai tot ce a fost al strămoșilor tăi și ce este încă al tău, ci vrei ca acest tot să fie în eternitate, să rămână peste și

dincolo de istorie. Îți iubești țara și neamul pentru că știi că numai așa vei putea rămâne și tu, aici, în istorie, legat și păstrat de pământ.”

Urgența resurecției provinciale presupune și interiorizarea avertismentului din aforismul lui Seneca „Problema nu e că viața e scurtă, ci că irosim mult din ea.” Aceeași povată o primim și de la poetul chilian Vicente Huidobre, care amintește că, uneori: „Orele și-au pierdut ceasul. Și, dacă toate acestea nu ne-au convins”, invocăm mesajul din inscripția de pe cadranul solar al mănăstirii din orașul brazilian Bahia: „Feriant omnes, ultima necat” („Fiecare oră care trece rănește, ultima ucide”). Deducem din conținutul inscripției o dublă deschidere: una individuală și alta colectivă. La nivel personal efemeritatea ființei umane poate fi învinsă de homo faber prin creații social-economice sau spirituale deosebite, alternativă care metamorfozează efemeritatea existențială în eternitate umană. La nivelul comunității sau al națiunii, pentru ca orele să nu rănească, curgerea ireversibilă a timpului trebuie convertită în repere ale duratei, care să marcheze devenirea noastră ca neam și ca țară.

Poate că, în acest context, conștientizăm de ce grecii antici aveau două noțiuni și doi zei pentru a denumi timpul. Primul este *Chronos* (χρόνος) – personificarea timpului care trece secvențial, imperturbabil, care curge liniar, uniform, conform expresiei lui Newton, *aequabiliter fluit*. Al doilea mod de reprezentare a timpului era *Kairos* (καιρός) – timpul care presupune acțiune, conversie, transformare. „Kairos” desemnează momentul ideal, propice realizării unei acțiuni, moment a cărui ratare conduce la eșec.

Așadar Chronos este *timpul obiectiv*, al cronometrului, iar Kairos este *timpul subiectiv*, al omului sau apelând la o alegorie, timpul poate fi râul imperturbabil și vijelios, care ne poartă cu sine, vrând-nevrând (Chronos) sau lacul calm și mirific în mijlocul căruia înotăm cu plăcere (Kairos). Întrucât Chronos măsoară *cantitatea timpului*, Kairos evidențiază *calitatea timpului*. În Chronos suntem stresați, supuși permanent „geloziei” sale; în Kairos, suntem odihniți și relaxați, evadând temporar din captivitatea sa, realizând creația. Așadar, Chronos este *timpul abstract*, universal, absolut și obiectiv, pe când Kairos este *timpul concret*, interpretabil, situațional, al faptelor săvârșite, aici și acum.

Printr-o altă atitudine față de timp vom reuși și noi, cei din provincie, să dobândim mentalități de cetățeni europeni iar *centrul* unei Români policentrice va fi recognoscibil în oricare dintre provinciile sale, reunite în briliantul statului național. Nu mai este cazul să alergăm după Europa ci trebuie să aducem Europa acasă, prin restructurare și modernizare socio-economică, regenerare culturală și reabilitarea spiritualității. Numai așa vom reuși, precum Zeus în mitologia greacă, să seducem pe fiica lui Agenor, renunțând

să urmărim o himeră, care, extrasă din cadrele sale spațio-temporale, devine un simplu mit.

În tropismul nostru european trebuie cumpătare, pentru că, așa cum specifica Noica, magul de la Păltiniș, „noi marginalii, stăm prost cu timpul cel îngust, timp linear și al prezentului.” Din prezent, Vasile Băncilă deduce ca temporalitate „provizoriul”, precizând că acesta este „categoria universală a României.” Asumând viziunea asupra timpului a colegilor săi de generație, Petre Țuțea pune un diagnostic mai ferm, „noi românii trăim în posibil și nu în real.” Și, în altă parte, același Țuțea, continuându-și reflecția amară despre profilul nostru spiritual, conchide că, „la noi, la români aflatul în treabă este metodă de lucru iar amânatul până la Paștele cailor principiu acțional”. Bineînțeles, reflecția despre rost, rânduială, omenie, cumsecădenie ne privește și pe noi cei de la Dunărea de Jos (deși mercantilismul, pragmatismul și spiritul antreprenorial, specifice orașelor porturi, presupun o altă atitudine față de timp!).

În încheiere, apelez tot la Mircea Eliade, care, în 1937, în articolul *Naționalismul*, scris în ziua de Paște, afirma: „Toată istoria lumii nu este decât istoria miturilor naționale și a luptei dintre felurite valorificări ale vieții... Și după cum cea mai mare glorie a unui om, și începutul mîntuirii sale este găsirea unui sens rodnic al propriei sale existențe, tot așa cea mai mare grijă a unui neam este găsirea unui sens propriu al existenței sale istorice, deci de valorificare proprie a vieții.” Orice altceva este numai economie, politică sau biologie; istorie care se consumă, iar nu istorie care se face. Impulsionați de înțelepciunea istoricului religiilor, subscriem la ideea că trebuie să renunțăm la atitudinea defetistă, să depășim demitizarea cu orice preț și să abandonăm critica sterilă a românismului, devenind din simpli consumatori de istorie creatori de valori de patrimoniu, care să fie, peste vremi, însemn și reper pentru succesori.

Gheorghe Mosorescu, *Semn de trinitate*, 2017

Visul american

Octavian Osanu

Conceptul de *vis american* este folosit pentru prima oară în cartea *Epica Americii* scrisă de James Truslow Adam, în anul 1911. Acesta explică conceptul prin intermediul următoarelor cuvinte: „Visul american este acel vis al unei țări în care viața ar trebui să fie mai bună, mai plină, mai bogată pentru toți, cu posibilități pentru fiecare în funcție de abilități și rezultate și, de asemenea, visul american nu se referă la mașini și venituri mari, ci mai curând la o ordine socială în care fiecare bărbat sau femeie are dreptul să-și obțină statutul social pe care-l dorește dacă este capabil, astfel încât să-i fie recunoscut meritul indiferent de condiția socială din care provine.”

Un slogan american cunoscut spune așa: *If something is impossible, change the environment* (*Dacă ceva este imposibil, schimbă mediul*), slogan ce definește omul de rând atunci când toate porțile îi sunt închise în propria societate și speră la o schimbare în bine. Acesta pleacă închipuindu-și o cale spre mai bine, spre un vis... vis care poate aduce împlinire sau un dramatic eșec.

Visul american a devenit un țel pentru tot mai mulți români în ultimii 200 de ani. Peste ocean, s-au înființat și organizații instituționale menite să conserve identitatea etnică, lingvistică, culturală și religioasă a poporului român: biblioteci, expoziții, muzee. Publicistica rămâne în continuare un element esențial de perpetuare a tradiției și a conservării limbii și tocmai de aceea prin intermediul posturilor de radio sau televiziune din SUA se difuzează cât mai multe emisiuni în limba română, iar în New York și Los Angeles funcționează posturi de televiziune conduse de români.

Se estimează că în SUA trăiesc peste un milion de americani de origine română, un număr care a crescut foarte mult după anul 1881, când statisticile americane înregistrează doar 11 emigranți de origine română. Conform datelor statistice ale recensămintelor din S.U.A., aproape 400 000 de cetățeni americani se declară de origine română, plasând comunitatea română pe locul al 20-lea, ca mărime, în rândul celor 71 de grupuri etnice de origine europeană recunoscute oficial. Însă este cunoscut faptul că acolo trăiesc mult mai mulți români care nu-și declară originea sau, care deși stabiliți încă nu și-au obținut cetățenia.

Majoritatea românilor din S.U.A., mai ales cei cu studii superioare, și-a împlinit visul american. Aceștia s-au integrat cu succes în societatea americană, fac parte din clasa mijlocie și s-au desprins aproape total de România. Dar, mai sunt și numeroși români care sunt nostalgici față de locurile natale.

În S.U.A. există o localitate numită România, un sat înființat în anul 1885 în Pennsylvania. Fondatorul acestei așezări a fost industriașul Philip Roman, care a dat numele localității. Satul, axat pe

exploatările miniere, a avut inițial aproximativ 100 de locuitori, iar în prezent are doar 20 de locuitori, crescători de vite, găini și cai.

Cele trei mari zone de concentrare ale comunității româno-americane din S.U.A. sunt New York, California și Midwest, iar topul primelor trei orașe de reședință este format din New York, Chicago și Detroit.

Mulți români nu au cunoscut în mod direct societatea americană. Ei și-au format o imagine idealizată despre aceasta din filmele siropoase de la Hollywood, în care acțiunea se termină de cele mai multe ori printr-un happy end. Dar contactul cu realitatea nu corespunde întotdeauna așteptărilor și speranțelor celor care încearcă să-și împlinească visul american.

Pare greu de crezut, dar după datele statistice oficiale numărul analfabeților din S.U.A., fără a lua în calcul și analfabeții funcționali, depășește 46 milioane de persoane (14% din populația S.U.A.).

Visul american reprezintă un drum pe care îl poți sau nu urma, iar pentru cei ce se hotărăsc să îl urmeze este un soi de loterie. În timp ce unii români se întorc din Europa și America după ani de muncă, alungați de criză, alții încă mai cred în tărâmul făgăduinței. Putem aminti aici rolul ideologic al mass-media care constă în faptul că are tendința de a idealiza o unică concepție despre starea de bine: legată de confort, mai mult decât de orice altceva. Americanii sunt oameni primitivi, care te ajută, dar doar până la un punct. Unii pentru că doar atât pot, alții poate doar pentru că atât vor.

Sistemul universitar american se caracterizează printr-o mare flexibilitate. La universitățile din S.U.A. ți se permite să experimentezi, ai posibilitatea să îți schimbi domeniul de studiu în primii doi ani. Sistemul de învățământ american este, însă, diferit de al nostru. Spre deosebire de sistemul american, în România se pune accent pe informație care este predată într-un mod arid, fără interacțiune între profesori și studenți. Taxa anuală de studii poate ajunge până la peste 60.000 de dolari, în funcție de profilul facultății și de standardul universității. Se mai adaugă și costurile de trai, ce se ridică la 1.000 dolari lunar. În schimb, sunt programe care să-i ajute pe studenți prin împrumuturi și diferite forme de finanțare: granturi, subvenții sau burse. Ca student internațional (cel care nu are cetățenia americană), e dificil să urmezi o facultate, din cauza taxelor ridicate pe care universitățile le percep pentru studierea unui domeniu. Indiferent de cât de mari sunt notele tale, indiferent de câte recomandări extraordinare și activități ai în CV, sunt șanse mici să obții o bursă de studiu.

Economia S.U.A. este cea mai puternică din lume. Deși are doar 4,3% din populația mondială, S.U.A. deține 33,4% din toată bogăția lumii, cea

mai mare pondere de bogăție concentrată într-o singură țară. Dar, bogăția este repartizată inegal. Astfel, 1% din populația S.U.A. deține 80% din bogăția țării.

În S.U.A. educației i se alocă 7,30 % din P.I.B., în timp ce în România doar 2,28 %, la nivelul anului 2022. Există și un dar. Rata de absolvire a elevilor din învățământul secundar superior este de 77 %, iar majoritatea fondurilor pentru învățământul superior provine din surse private.

Pentru sănătate în S.U.A se alocă 18 % din P.I.B., în timp ce în România doar 5,2 %, dar de asistență medicală beneficiază doar cei care dețin asigurare medicală.

Aventură, mister, prosperitate economică și libertate ? Cam în acest fel poate fi privită viața de peste Ocean. Pentru cei mai mulți dintre noi, visul american este inegalabil, comparat adesea cu un paradis mult prea îndepărtat. Așadar, visul american nu este unul de neatins, însă a-l atinge presupune uneori riscuri destul de mari. Drept dovadă sunt acei oameni care se întorc de peste ocean deoarece acolo au găsit o situație mai defavorabilă decât cea din care au plecat și nu se pot adapta modelului cultural american.

O caracteristică a societății americane actuale este promovarea neomarxismului. *Neomarxismul (marxismul cultural)* își are începuturile după Primul Război Mondial, când Georg Lukacs a întemeiat Școala de la Frankfurt, în cadrul căreia a apărut și s-a dezvoltat conceptul de *corectitudine politică*. Georg Lukacs și Herbert Marcuse au pus bazele marxismului cultural. În cărțile lor neomarxiștii au criticat capitalismul, tehnologia modernă, materialismul istoric și cultura divertismentului, susținând că acestea reprezintă noi forme de control social. Soluția propusă pentru distrugerea culturii occidentale este să intersecteze filozofia lui Marx cu psihologia lui Freud. În anul 1934 Școala de la Frankfurt se mută la New York în condițiile instaurării regimului nazist.

În esență, neomarxismul înseamnă privilegierea minorităților (etnice, religioase, sexuale etc.) în detrimentul majorității. Neomarxiștii au argumentat că așa cum muncitorii erau oprimați în timpul capitalismului, în cadrul societății occidentale fiecare individ trăiește într-o stare de represiune psihologică. Eliberarea de această represiune devine unul din obiectivele marxismului cultural. În concepția neomarxiștilor în societatea contemporană clasele antagoniste sunt asupritorii (bărbatul alb, creștinul, heterosexualul), pe de o parte și victimele (femeia feministă, omul de culoare, ateul, musulmanul, romul, membrul

De pe malul Dunării în Munții Stâncoși, S.U.A. (2017)

L.G.B.T.Q (lesbiene, gay, bisexuali, transsexuali, sau amestecați). Sub influența neomarxismului s-au afirmat noile curente anti-albe, anti-creștine și anti-liberale. Albii au parte de o condamnare globală, iar pentru bogați se speră eliminarea lor din istorie. Unii membri ai organizației *Viețile Negrilor Contează* au cerut demolarea statuiilor președinților George Washington și Abraham Lincoln. Din punctul meu de vedere nu este corect să interpretăm faptele unor personalități care au trăit în secolul al XIX-lea, într-un anumit context istoric prin prisma mentalității actuale.

Noul marxism se manifestă și în Europa Occidentală, fiind susținut la început în Franța. Statuia din Antwerp, a regelui belgian Leopold al II-lea, veche de 150 de ani, a fost demontată, după ce inițial a fost incendiată de demonstranții tineri. În prezent există forțe care doresc extinderea neomarxismului la nivel global. În condițiile globalizării și conturării unei lumi unipolare dominată de neomarxism există riscul de a deveni sclavi moderni ai unui totalitarism global. Ideea supremației minorităților în detrimentul majorității contravine atât concepțiilor de bază ale democrației antice ateniene, cât și celor ale democrației reprezentative moderne.

Singurul meu copil, Raluca, a plecat în S.U.A. în anul 2011 împreună cu soțul și un copil în vârstă de 1 an, cu gândul de a-și împlini visul american. În anul 2012 s-a născut al doilea copil. Absolvenți ai Facultății de Cibernetică, fiica și ginerele lucrează în domeniul I.T.

În periplul american copiii au locuit în mai multe locații: Pittsburgh (statul Pennsylvania), Menlo Park și Palo Alto, în apropiere de San Francisco (statul California) și, în final, Austin (statul Texas). În perioada 2011-2019 am călătorit împreună cu soția de mai multe ori în S.U.A., unde am stat câte 2-3 luni în fiecare an în vacanța de vară.

Pentru mine, care am luat contact cu America când intrasem deja în cadrul vârstei a treia, nefiind pregătit să mă adaptez la un nou model cultural, visul american nu se va împlini. Mai mult decât atât nu cred că aș fi părăsit meleagurile natale, nici chiar când eram tânăr. Copiii și nepoții mei se integrează cu succes în societatea americană și tind să-și împlinească visul american.

Nu putem avea o imagine clară asupra visului american. Părerile sunt împărțite, mai ales după declanșarea crizei economice din anul 2008 care a

spulberat visul multor cetățeni, însă visul american rămâne în concepția multora, o poartă spre un trai mai bun. Să sperăm că cei ce se încumetă în urmarea visului american vor da dovadă de echilibru necesar punerii în balanță atât a aspectelor pozitive, cât și a celor negative.

Statuia Libertății – New York

Marginalizarea studierii istoriei naționale în școală – o problemă gravă în vremuri de crize și război

Constantin Toader

„Patriotismul nu înseamnă ura împotriva altor neamuri, ci datorie către neamul nostru”

Mihail Sadoveanu

O criză majoră a școlii este legată de **absența educației identitare**. Reamintim faptul că Ministerului Educației, în 1999, prin înlocuirea titlaturii identitare de atunci, „Istoria românilor”, cu titulatura generică de „Istorie”, prin înjumătățirea numărului de ore în planurile cadru, prin denaturarea programelor și manualelor cu teorii și viziuni respinse de istoriografia actuală, prin **eliminarea cu totul a educației pentru identitate și valori, a desființat pur și simplu studiul istoriei naționale în școala publică românească**. Practic, ministerul a impus proiectarea competențelor disciplinei Istorie exclusiv din perspectivă multiculturală, **fiind ignorate identitatea românească, patriotismul, valorile naționale, patrimoniul național**. Această situație a fost competent analizată de mari personalități ale istoriografiei și culturii române, de la academicienii Florin Constantiniu și Ioan Aurel Pop, la Dan Berindei, Dinu C. Giurescu, Alexandru Zub. Domniile lor au arătat, cu argumente și dovezi copleșitoare, insuficiența orelor alocate istoriei în gimnaziu și liceu, inconsistența programelor și deficiențele manualelor, modul dezastruos în care se învață istoria la noi, față de statele Europei, consecințele nefaste ale acestei situații pentru viitorul națiunii române.

Reformele din ultimele decenii au plecat de la premisa că istoria națională și educația patriotică sunt nocive, în cel mai bun caz inutile, într-o lume globalizată, multiculturală, etern pașnică și fericită, trăind mistic diversitatea și toleranța. Această viziune a redus identitatea națională la attribute radical negative, la xenofobie, antisemitism, rasism, ceea ce este inacceptabil, pentru că echivalează cu o denigrare, stigmatizare și „anulare” a națiunii, cultivându-se discursul urii de sine și a rușinii identitare. Ne găsim și astăzi într-o situație nefirească, România fiind un stat național (conform Constituției în vigoare) care nu beneficiază de o istorie a sa în învățământul public, ceea ce sugerează că România este un stat fără trecut, fără identitate. Lipsa istoriei naționale din educație nu face decât să dea apă la moară celor care afirmă că românii sunt un popor fără istorie, marginal, un popor care nu a fost creator de civilizație și nu are valori.

De ce nu se studiază „Istoria românilor” în școală?

Cum postmodernismul nu a ajuns încă religie de stat, iar închinarea la sfintele dogme ale corectitudinii politice și multiculturalismului nu are caracter de obligativitate, îndrăznim să avem o altă perspectivă asupra educației identitare, față de politica promovată prin curriculumul actual. În marginalizarea studierii istoriei un rol important l-au avut scrierile domnului Lucian Boia, acestea inspirând un nou demers didactic, impus imediat prin curriculum la nivel național. Peste noapte, s-a ajuns la eliminarea faptelor istorice, a cronologiei, a analizei istorice, iar interdisciplinaritatea a fost înțeleasă ca dizolvarea istoriei în alte discipline, de la sociologie și economie, la geografie și psihologie, ceea ce a făcut ca faptele, personalitățile, oamenii de altădată să dispară în spatele munților de statistici, structurilor sociale și alambicatelor analize hermeneutice. Din nefericire, discursul istoric promovat de domnul Boia nu a asigurat, în ciuda pretențiilor de gândire critică, realizarea diferenței între informația istorică și poveste (mit, legendă, speculație filosofică sau politică), nici înțelegerea corectă a comportamentului și credințelor oamenilor din trecut.

Dacă politicienii noștri ar pune mâna pe programa și manualele de istorie pentru clasa a XII-a, ei ar descoperi cum se învață istoria patriei în republica pe care, vremelnice, o păstoresc. Cu perspicacitatea lor înăscută, ar descoperi cu stupefacție că, în programa în uz, spațiul și timpul au fost abolite, studiul istoriei realizându-se din perspectivă anistorică! Ghiveciul de teme și lecții de istorie națională și universală este parcurs prin metoda „Baba-oarba”: după abordarea romanității românilor din perspectivă istoriografică, nu ca proces istoric, elevii sunt teleportați în epoca marilor descoperiri geografice, după care ajung să parcurgă cu voioșie autonomiile locale din secolul al IX-lea, constituțiile României, de la 1866 până la începutul secolului XXI, stalinismul, național-comunismul și democrația de după 1989. Acest du-te-vino prin epoci și spații este continuat cu spectaculoase salturi de secole, când înapoi, când înainte, ajungându-se ba în Evul Mediu și la începuturile modernității, ba în perioada Războiului Rece, autorii sărind oriunde și oricând, mai ceva ca în filmul „Jumper”, ori ca în probele de gimnastică. Discursul identitar, atât cât a fost îngăduit de cerberii ideologici, este orientat în direcții preconcepute, ori foarte generale, ori foarte particulare, dimensiunea istorică fiind

aproape complet ignorată. Au fost eliminate cu grijă referirile la conștiința națională, națiunea română, statul național român. În schimb, nu au fost uitate minoritățile naționale, acestea existând într-un stat „modern”, fără o națiune majoritară. Titlurile temelor nu au, de multe ori, legătură cu lecțiile propuse. Este promovată o pedagogie cronofagă și infantilizantă, experții ministeriali recomandând învățarea și prin jocuri specifice grădiniței.

Legăturile, conexiunile dintre fapte, evenimente, procese, epoci istorice, nu pot fi urmărite, înțelese, în condițiile lipsei diacroniei, după cum „tematizarea” după criterii ținând de valorile și ideologiile contemporane, reprezintă o formă de prezenteism, de proiectare în trecut a fantasmelor de astăzi, ceea ce interzice cunoașterea adecvată a realității istorice. Autorii programei ajung foarte repede la istorie integrată europeană și filosofia istoriei, sărind ca broaștele peste etapa analizei și formării noțiunilor de bază, peste cunoașterea istoriei popoarelor europene, începând cu vecinii. Nu ducem lipsă nici de concepte și noțiuni ținând de ideologii la modă, așa cum este multiculturalismul. În cazul istoriei românilor, această perspectivă este irelevantă, ea fiind o creație a secolului XX, fiind caracteristică statelor cu imigrație masivă. În practica politică, această ideologie a dus la izolarea și gheoizarea grupurilor de imigranți. În reconstituirea istoriei naționale, multiculturalismul este o perspectivă falsificatoare, fiind în mod straniu preferată interculturalității, prin care diversitatea este valorizată pozitiv, prin ceea ce unește, nu prin ceea ce separă, precum în cazul multiculturalității.

Pe baza acestui ghiveci anistoric, elevii ar trebui să devină experți, folosind un limbaj sofisticat, presupunând o serioasă acumulare de informații, capacitate de analiză, reconceptualizare și argumentare intra și multidisciplinară. Ei ar trebui să studieze sursele istorice, să construiască demersuri de tip analitic cu privire la situații și contexte economice, sociale, politice, culturale, să explice și argumenteze intra și multidisciplinar evenimentele și procesele istorice. De atâta limbaj critic și reflexiv, mulți elevi nu mai reușesc să înțeleagă ceea ce citesc, după cum o dovedește rata analfabetismului funcțional, specific școlii noi, temeinic reformate!

În mod evident, programa deformează perspectiva istorică prin introducerea criteriilor corectitudinii politice. În loc să fie prezentată o reconstituire a trecutului, este construit ideologic un alt trecut, în conformitate cu prejudecățile prezentului. Să ne limităm doar la un exemplu. Așa cum criteriul luptei de clasă falsifica trecutul în perioada stalinistă, cel al multiperspectivismului falsifică astăzi realitatea istorică, pentru că nu putem avea o infinitate de variante ale realității trecute, o infinitate de perspective și povești pe baza acelorași fapte, toate la fel de „adevărate”, realizate de oricine se întâmplă să cerceteze trecutul. Reconstituirile realizate de jurnaliști și gospodine nu pot fi puse pe același plan, nu au aceeași valoare cu cele realizate de specialiști pe baza studierii minuțioase

a izvoarelor istorice, folosind metodologia cercetării științifice a domeniului. Să presupunem că o casnică, Tanti Florica, devine pasionată de istoria Imperiului Otoman, ca urmare a impresiei produse de Sultana Hürrem din serialul „Suleyman Magnificul”. La un moment dat, între pregătirea unei ciorbe și a unei fripturi la cuptor, gospodina noastră se apucă de redactarea unei lucrări pe care o intitulează „*Misterele haremului – jocul politicii în închisoarea plăcerilor. Lupta împotriva inegalității de gen în statul otoman*”. Va putea fi această ipotetică lucrare, chiar având o prefață elogioasă, semnată de distinsa doamnă Mihaela Miroiu, pusă pe același plan cu lucrările specialiștilor în domeniu, cu „Istoria Imperiului Otoman până la 1656”, a reputatului istoric Aurel Decei, spre exemplu? Perspectiva din bucătărie să fie la fel de valoroasă, precum aceea din arhive? Se compară sursele reprezentate de filme, reviste, internet, rețele sociale, cu izvoarele propriu-zise? Din 1966, turcologii Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet, Tahsin Gemil și Valeriu Veliman au adus în țară peste 120.000 de cadre de microfilm după documente otomane din Turcia și nu numai. Pe această bază documentară, ei au demarat proiectul corpus-ului de *Izvoare orientale privind istoria României*. Așa au apărut volumele de cronici otomane¹. În anul 1976, apărea primul volum de documente otomane². Iar exemplele ar putea continua. În aceste condiții, ce facem cu multiperspectivismul? Ce trebuie să studieze elevii, orice sursă privind istoria sau cele bazate pe izvoare primare? Nu cumva, în loc să studiem regimul dominației otomane, relațiile diplomatice turco-otomane și alte aspecte considerate semnificative de specialiști, multiperspectivismul ne obligă să ne pierdem în detalii, speculații, bârfe, anecdotică, să mestecăm în bulionul postmodern numit „istoria altfel”? Nu mai discutăm regimul dominației otomane, dar vom plonja cu hotărâre în torentul luptei împotriva „inegalității de gen”? Că așa cer programele noi și moderne, în condițiile insuficienței cronice a timpului acordat parcurgerii temelor, ceea ce duce la un joc cu sumă nulă: dacă studiem anecdote și banalități, nu vom mai avea timp pentru studierea temelor tradiționale, cu adevărat importante.

În cazul în care politicienii vor fi împinși de curiozitate să studieze și unele manuale pentru liceu, precum cel realizat de Editura Corint, având printre coautori și pe unii dintre autorii programei în uz, ei vor fi întâmpinați de pe coperta manualului doar de steagul cu stelute al UE, cel al României nemaifiind, probabil, de actualitate, în această fază avansată a integrării. Răsfoindu-i paginile, domniile lor vor descoperi că Marea Unire beneficiază de șapte rânduri și o cronologie anemică, în timp ce Războiul Reîntregirii României este total ignorat!! Mari personalități ale istoriei noastre, precum Ionel I. C. Brătianu, abia dacă sunt menționate, în timp ce Nicolae Bălcescu și Avram Iancu par să fi dispărut în neant!!

La finalul acestui scurt periplu prin meandrele programei și manualelor, ne întrebăm unde au

dispărut modelele, biografiile exemplare? Nu ar trebui și acestea cunoscute de tineri, dacă nu dorim să facem hermeneutică de marginea șanțului și filosofie de aprozar? Despre 25% din timp acordat profesorului prin curriculum nu mai vorbim, pentru că a fost o promisiune deșartă, astăzi neexistând nici un minut la dispoziția profesorului pentru abordarea unor teme de istorie locală, pentru prezentarea unor personalități sau a patrimoniului local. În fine, neastâmpărații experți curriculari pregătesc de zor fuziunea la rece a Istoriei cu Geografia, dorind să obțină primii focul din apă. Cu ocazia acestei fuziuni, vor realiza o dublă înjumătățire a timpului celor două discipline. După înjumătățirea uraniului și carbonului, vom avea cât de curând și înjumătățirea timpului acordat Istoriei, până când aceasta va fi pe deplin eliminată din planurile cadru.

Criza identitară actuală

Cum politicile educaționale au consecințe, nu trebuie să ne mire faptul că generațiile tinere nu se mai identifică cu națiunea și nu doresc să-și apere țara așa cum o făceau generațiile trecute. Credem că una dintre explicații pentru această stare de fapt o constituie eliminarea practică a studierii istoriei patriei în școală, în special în liceu. Nu numai că timpul alocat, o oră pe săptămână, este insuficient, dar ceea ce se studiază este un fel de borș rusesc, în care au fost amestecate, fără respectarea principiului cronologiei și importanței, câteva teme de istorie universală și românească, fiind cu totul eliminate istoria militară, economică, modelele de eroism și patriotism, sacrificiile poporului român făcute pentru apărarea ființei de stat și a libertății sale. Într-un conflict, forța morală este esențială. Au românii o patrie de apărare? Sistemul educațional le spune că nu, pentru că nu găsim istoria națională în planurile cadru, iar noțiunile de patrie, patriotism și națiune au fost eliminate de peste două decenii. Educația patriotică este despre patrie și apărarea ei, astfel că, odată eliminată, românii ajung să nu mai fie pregătiți moral pentru acest lucru, după cum, prin eliminarea stagiului militar obligatoriu, nu mai sunt pregătiți nici militar. Gestionarea dezastruoasă a memoriei istorice a făcut ca elevii să fie pregătiți să devină o populație fără identitate, de consumatori, preocupați strict de bunăstare și confort.

Trebuie arătat că de peste două decenii, Istoria a fost rescrisă din perspectiva dispariției națiunilor, a granițelor, a luptei pentru pace, prietenie și înfrățire între popoare și ogoare. Sub pretextul ideilor pacifiste, de unitate și armonie continentală, reformiștii postmoderniști au impus în educație diminuarea importanței trecutului unor popoare și națiuni, precum și selectarea doar a informațiilor care să formeze, chipurile, mentalității noi, non-conflictuale, pentru cetățenii UE. Am experimentat din plin o așa zisă istorie pacifistă sau non-conflictuală, bazată pe iluzia solipsistă a struțului, că este suficient să nu mai vorbim de războaiele din trecut, pentru ca ele să

nu se mai producă în viitor!! Cu o astfel de concepție, s-a reușit falsificarea istoriei, școala evitând să-i pregătească pe tineri pentru riscurile unor agresiuni, decidenții visând de zor o pace veșnică și „sfârșitul istoriei”. Falimentul acestei concepții pedagogice a fost adus de războiul din Ucraina. Istoria pare a se răzbuna atunci când este ignorată, realitatea tragică actuală invalidând politica ministerului, promovată cu o fervoare demnă de o cauză mai bună decenii la rând. „Anulată” prin politici obtuze, disprețuită de postmoderniști, istoria revine în forță și ne arată că nu mai poate fi ignorată, ori privită cu ochelarii de cal ai pacifismului nătâng. Pe baza acestei paradigme păguboase, decidenții ministeriali de la noi au aruncat în uitare toată istoria militară a poporului român, au hotărât să fie ignorate jertfele și sacrificiile făcute de români de-a lungul secolelor pentru apărarea țării, a identității și a neamului. Astfel, războaiele de apărare din Evul Mediu, cucerirea independenței de stat pe câmpurile de luptă din Balcani, sacrificiile făcute în cele două războaie mondiale au ajuns să fie, pentru tinerii de pe băncile școlii, **istorii interzise**. Practic, Ministerul Educației a reușit să anuleze funcția educativă a istorie, de oferire de modele, de exemple de patriotism, de eroism. O personalitate uriașă, precum aceea a lui Ionel I. C. Brătianu, model de spirit vizionar și de patriotism, nu-și găsește locul în galeria modelelor oferite de către minister, pentru că noua educație introdusă prin reforme a dus stihinic la eliminarea patriotismului, asimilat extremismului, făcându-se tabula rasa cu trecutul, cu identitatea națională. În paginile manualelor actuale de istorie, tinerii găsesc unele capitole despre statul român, dar fără poporul român ca actor al istoriei.

În prezent, ne aflăm în situația de a constata efectele „eradicării” identității naționale din școală și de a aprecia că această politică a fost o greșeală pedagogică uriașă. Nu putem privi trecutul nostru ca și cum nu ar avea legătură cu noi, în mod neutru, „integrându-l” la grămadă în istoria continentului. Nu este normal ca tinerii să nu cunoască pentru ce au luptat înaintașii lor, să nu dispună de modele, să nu-și cunoască eroii neamului, să nu cunoască sacrificiile din trecut. Nu întâmplător, cultul eroilor a fost aproape desființat în anii din urmă. Prin această politică, perpetuată și astăzi cu obstinație, România a ajuns să nu mai fie o patrie pentru mulți dintre tinerii noștri. Uitarea înaintașilor, ignorarea realizărilor și sacrificiilor făcute de ei de-a lungul veacurilor, reprezintă o politică dezastruoasă a Ministerului Educației, ducând la o destructurare identitară gravă, la o alienare severă a tinerilor.

În condiții de război și criză energetică, de incertitudine și insecuritate, când eforturile pentru apărarea țării sunt prioritare, reintroducerea istoriei naționale și a educației patriotice în școală reprezintă o prioritate de siguranță națională, pentru asigurarea pregătirii psiho-morale și militare a noilor generații. Tocmai lipsa unei astfel de pregătiri explică protestele vehemente, apărute ori de câte ori (precum în 2014 și 2022) se pune problema încorporării și

serviciului militar, a participării la efortul de apărare a țării în caz de pericol major. A devenit evident că abandonarea educației istorice, diminuarea rolului ei în școală, a condus la adâncirea crizei reperelor, cu efecte negative severe, evidențiate de cercetările realizate de IRES, începând cu anii 2009 și 2011. Sondaje ulterioare, precum cel realizat de Gallup după anexarea Crimeii și declanșarea agresiunii militare ruse în Estul Ucrainei, în 2014, privind înclinația diferitelor populații spre a-și apăra țara, situa România la coada clasamentului, cu 38% dintre cetățeni gata să-și apere la nevoie țara cu arma în mână, în timp ce 41% au dat un răspuns negativ. Sondajul evidențiază că o anumită educație a dus la tendința de a se investi în bunăstare și de a lua securitatea drept un bun dobândit, în care nu merită să mai investești. În același timp, sondajul reflecta nivelul patriotismului și atașamentului noilor generații față de propria țară, după două decenii de reforme și educație așa – zis modernă, după eliminarea educației identitare și a patriotismului din școală. Ultimul sondaj de opinie, realizat de IRES în perioada 11-17 martie 2022, ne arată o agravare a situației, 14% dintre respondenți declarând că vor încerca să părăsească cât mai repede țara în caz de război, în timp ce doar 27% au susținut că sunt pregătiți să lupte împotriva invadatorilor, ceilalți aproape 60% dorind să privească eroic la televizor cum ne apără NATO țara!

Printr-o politică educațională dezastruoasă, s-a ajuns la trimiterea în uitare a istoriei militare a poporului român, la ignorarea jertfelor și sacrificiilor făcute de-a lungul secolelor pentru apărarea țării, a identității și a neamului. Această politică a provocat mutații în mentalul noilor generații, atenția, lecturile, sentimentele față de patrie fiind diferite față de profilul prezentat de generațiile mai vârstnice. Este firesc ca tinerii să nu cunoască pentru ce au luptat înaintașii lor. Ei nu au modele, nu au eroi, nu cunosc sacrificiile din trecut. Nu vrem să ne imaginăm ce va face generația Z/Facebook/TikTok în cazul unui, Doamne ferește!, eventual război. Tinerii noștri, nu puțini afectați de obezitate și fără altă instrucție militară în afară de aceea oferită de jocurile video, ignoranți în materie de istorie și insensibili la glasul datoriei patriotice, nu vor reacționa prea bine la chemarea la oaste. Apărarea țării se realizează nu numai cu armament modern și cu sprijinul partenerilor noștri din NATO, ci și cu **participarea cetățenilor**, în măsură să demonstreze voință de luptă, bărbăție și curaj, să se achite de datoria patriotică a apărării patriei. Având în vedere alienarea identitară a noilor generații, va fi greu să li se ceară acestora să facă sacrificii. După ce s-a predicat decenii la rând că națiunea nu contează, ea fiind un construct social lipsit de importanță, o reminiscență a trecutului întunecat, cetățenii nu se vor sacrifica pentru națiune și țară, pentru că ei sunt produsul școlii din care au fost eliminate istoria neamului și patriotismul. Obișnuite să aibă ochii mereu ațintiți în smartphone-uri, noile generații vor lupta pentru țară, la nevoie, făcând postări teribile pe Facebook.

Atribuite lui J. F. Kennedy, spusele „*Nu întreba ce poate face țara pentru tine, ci întreabă ce poți face tu pentru ea*” merită a fi reamintite celor care se grăbesc să fugă de datoriile legale pe care le au față de țară. Patria este, de fapt, o realitate tridimensională, fiindcă ea aparține atât celor care au fost, cât și nouă și celor care vor veni după noi. Patria nu este proprietatea politicienilor, a guvernului sau președinției, iar datoriile față de ea există, indiferent de cât de bine sau prost o ducem, pentru că ele transcend cadrul individual. A înțelege toate acestea înseamnă a avea **conștiință istorică**, iar această conștiință nu apare din spuma mării, se formează prin modul cum se studiază istoria în școală. De aceea, acum putem vedea clar că eliminarea practică a studiului Istoriei românilor din educație a reprezentat și reprezintă un atentat la siguranța națională. Devine evident faptul că am intrat într-o criză morală, iar pierderea identității este dezastruoasă, pentru că amplifică fenomenele negative din societate. Putem ignora sau minimaliza această situație, dar realitatea rămâne: refuzul adresat patriei este și produsul unei politici ministeriale de marginalizare a istoriei și falsificare a ei, de punere la index a tot ce avea legătură cu națiunea română, valorile românești, patriotismul. Este efectul unei politici pe care noul ciclu al turbulențelor istoriei, crizelor și războiului ne obligă să o abandonăm.

Din nefericire, decidenții ministeriali nu realizează că, prin marginalizarea Istoriei³, promovează involuntar o politică educațională care duce la distrugerea conștiinței naționale, iar atunci când sistemul de învățământ este proiectat să formeze cetățeni cu identități relative și volatile, națiunea română riscă să se transforme, treptat, într-o populație cu un vag sentiment al identității sale. Această politică va duce la accentuarea derutei și confuziei din societatea românească, la lipsirea de repere a noilor generații, la incapacitatea unei părți însemnate a cetățenilor în viitor de a contribui la modernizarea societății. Prin studiul Istoriei, elevii dobândesc cunoștințe esențiale pentru înțelegerea societății în care trăiesc și în care se vor exprima ca cetățeni în viitor. Într-o epocă a turbulențelor și incertitudinii, a războiului, crizelor (sanitară, energetică, alimentară, economică) și a extremismelor de tot felul, studierea istoriei reprezintă o necesitate indiscutabilă.

Lecțiile istoriei în era crizelor și războiului

Ce viitor pregătește țării noastre o școală care nu mai ține cont de trebuințele reale, de năzuințele, realitățile, istoria, credința, adevărurile acestui neam? Reformele postmoderniste au avut efecte negative, de la explozia analfabetismului funcțional, la alienarea identitară, reformatorii din ultimele două decenii urmărind implementarea mecanică a tot felul de modele străine, ignorând tradițiile și reformele autentice de altădată. Ar trebui să ne amintim obiectivul principal urmărit de Spiru Haret, în calitatea sa de ministru al Instrucțiunii Publice, acela ca: „**Sistemul școlar**

al unei țări ... să fie oglinda fidelă a trebuințelor, aspirațiilor și caracterului național al poporului care o locuiește.”

În vremuri de război și crize, lecțiile istoriei sunt de mare utilitate în rezolvarea problemelor concrete cu care ne confruntăm. Am fost și suntem la răscrucea marilor furtuni, în prima linie a marilor confruntări. Parcurgem un moment al adevărului, al bilanțului, al verificării unor politici și reforme educaționale mult laudate. Oare la ce ne-a folosit faptul că patriotismul a fost prezentat de către experții în educație ca fiind o formă de extremism, o maladie extrem de periculoasă? Dacă ați iubi poporul și patria reprezintă un lucru odios, ar trebui ca experții din Ministerul Educației să fie trimiși astăzi să le povestească ucrainenilor despre cât de nociv este patriotismul și să-i învețe că nu e bine să-ți iubești poporul, să lupți și să mori pentru patria ta. Ar fi interesant cum ar fi primiți acești domni și ideologia lor fenomenală, implementată la noi decenii la rând, spre imaginarea fericire și iluzoria înălțare a națiunii noastre.

Istoria este cea mai importantă învățătoare a vieții. Ea ne oferă experiența trecutului, modele, soluții la problemele prezentului. Nu putem înțelege războiul din Ucraina, spre exemplu, fără cunoașterea celui de – AL Doilea Război Mondial. Practic, războiul de la granițele noastre ne obligă să avem o nouă perspectivă asupra înaintașilor, asupra voievozilor români din perioada Cruciadelor târzii, ei reușind să oprească un secol expansiunea otomană prin utilizarea cu măiestrie a unor strategii și tactici ale războiului asimetric. Ștefan cel Mare a înfrânt o superputere militară a timpului, Imperiul Otoman, condus de unul dintre cei mai importanți sultani, Mahomed al II-lea Fătih (Cuceritorul), rezistând cu succes unor invazii succesive (1475-1476) cu resurse limitate ale Moldovei și fără sprijin extern. Studiind temeinic aceste pagini glorioase ale rezistenței antiotomane, tinerii pot descoperi cum au reușit românii să reziste și să înfrângă un colos precum Imperiul Otoman, cum s-a acționat pe plan militar, vor putea aprecia voința de luptă și eroismul colectiv, sacrificiile tuturor categoriilor sociale, inclusiv ale conducătorilor, 11 boieri din Sfatul domnesc (guvernul de atunci al Moldovei) căzând pe câmpul de luptă de la Războieni! Invazia rusească din Ucraina nu va fi corect apreciată, în lipsa cunoașterii istorice. La distanță de peste cinci secole, rezistența ucraineană a redescoperit și aplicat multe din procedeele de luptă folosite de Ștefan cel Mare, precum apărare mobilă cu mici unități pe direcții interioare, pentru hărțuirea, prinderea în ambuscade și interzicerea aprovizionării trupelor adverse. Lecția românească ne arată că un stat mic poate rezista agresiunii unei superputeri, dacă sunt îndeplinite anumite condiții, la loc de frunte fiind identitatea, patriotismului și voința de luptă. De asemenea, criza energetică actuală ar trebui să ne readucă în atenție **strategia salvatoare Brătianu „Prin noi înșine”**, la fel de valoroasă astăzi, ca și acum un secol, când a fost strălucit aplicată în activitatea de guvernare. Ea ne arată că trebuie **să apărăm**

și valorificăm resursele țării, mai ales în vremuri de criză și război, **să ne re-industrializăm**, pentru a rupe blestemul împrumuturilor la dobânzi mari, de care nu vom scăpa dacă nu vom începe să producem, așa cum eram capabili nu demult, când România demonstra capacitatea inginerescă de a realiza proiecte mari. Iată doar câteva exemple ale necesității studierii istoriei în școală. Nu doar elevii, ci și unii lideri politici au nevoie de cursuri speciale remediate, pentru a nu-și mai etala incultura istorică, confundând politica „Prin noi înșine”, cu cea a „Porților deschise”.

Menirea învățământului istoric este aceea de a cultiva discernământul valoric, identitatea și valorile comunităților umane, de a permite cetățenilor să reziste la manipulare și indoctrinare, să ofere acestora o importantă resursă culturală și informațională pentru judecarea prezentului și anticiparea viitorului. Ceea ce am reproșat mereu autorilor curriculumului actual a fost ignorarea de către aceștia a caracterului înalt formativ al istoriei, ea asigurând educația pentru identitate și patrimoniu, pentru valorile umaniste, europene. Înțelegerea lumii actuale, pentru orice om, simplu cetățean sau lider politic, este condiționată de conștiința sa istorică. Studiarea istoriei are un rol esențial în formarea la elevi și la tineri a conștiinței identitare, prin promovarea valorilor culturii, spiritualității, științei și civilizației românești. Formarea și dezvoltarea identității naționale într-o lume în continuă schimbare, care devine, tot mai mult, un spațiu al confuziei și al relativismului existențial, iar, mai nou, un spațiu al războiului, trebuie să fie un obiectiv prioritar al școlii. Școala este obligată să ofere elevilor acele instrumente, sisteme de valori, moduri de judecată, aptitudini de muncă și sisteme de orientare care să îi ajute să facă față unei realități tot mai schimbătoare.

¹ Mihail Guboglu, Mustafa Mehmet, *Cronici turcești privind Țările Române. Extrase. Vol. I. Sec. XV – mijlocul sec. XVII*, Editura Academiei RSR, București, 1966.

² Mustafa A. Mehmet, *Documente turcești privind istoria României*, I, 1455-1774, Editura Academiei R.S.R., București, 1976.

³ Constantin Toader, *Marginalizarea istoriei, perpetuată în noul plan – cadru pentru gimnaziu*, în *Tribuna învățământului*, anul LXVIII 1326 (3206) 25-31 ianuarie 2016; idem, *Un proiect necesar – reintroducerea Istoriei României în școală*, în „Tribuna învățământului”, anul LXVIII, 1390 (3270), 8-14 mai 2017.

Bucuria filozofării la Edmond Nicolau

Valentin Popa

În acest an, 2022, avem de comemorat un centenar al unui mare om de știință și filozof: Edmond Nicolau. Născut la Brăila la data de 3 iunie 2022, s-a stins din viață la vârsta de 74 de ani, pe 2 septembrie 1996.

După absolvirea Liceului „Nicolae Bălcescu” din localitatea natală, a urmat Facultatea de Telecomunicații a Universității din București, devenind, la absolvire (1945) inginer în telecomunicații. La scurtă vreme după absolvire, a fost solicitat să intre în structura corpului didactic al Politehnicii, unde a predat cursuri de *Măsurile electrice și electronice, Antene și propagare, Rețele neuronale*. La sfârșitul anilor '60 a înființat la Academia de Studii Economice din București Facultatea de Cibernetică, pe care a și condus-o ca decan. Devenind unul dintre specialiștii noștri în domeniul ciberneticii, Edmond Nicolau publică, în colaborare cu Constantin Bălăceanu-Stolnici, mai multe studii pe teme cibernetice în reviste de profil din lume, bine receptate de specialiști.

Edmond Nicolau a fost un autor prolific, publicând în anumite perioade mai multe cărți pe an. Interesul pentru filozofie este vizibil în foarte multe volume, dar cele care sunt dedicate expres tematicii filozofice sunt: *Omul între două infinituri* (Editura Politică, 1972) și *Căutând realul* (Editura Albatros, 1983).

Prima dintre ele conține o serie de eseuri ce abordează probleme alese din spațiul de interferență a gândirii științifice cu gândirea filozofică: probleme privitoare la cunoaștere, la structura realității, metodologia științelor, perspectiva atomistă în științe, timp, spațiu, viteze, deci probleme încadrabile în domeniul ontologiei realității fizice. Cele două infinituri la care se referă titlul volumului fiind *infinitul mare* al cosmosului și *infinitul mic* al atomului, al microparticulelor. „Omul ne apare ca o ființă unică în sistemul nostru solar, capabilă să reflecte splendoarea universului infinit în ambele sensuri – ale distanțelor nesfârșite ca și ale complexității formelor de existență ale materiei. Suspendat între cele două infinituri, omul înțelege universul, structurează devenirile și constatățile în structuri, legi, sisteme.” (*Între cuarcuri și cuasari*, în vol. cit., pp. 69-70).

Perspectiva de abordare a problemelor ontologice este mai îndepărtată de spiritul metafizic, fiind mai apropiată de linia dezvoltată în perioada interbelică de P.P. Negulescu. Găsim în acest volum o bună informare în ce privește descoperirile oamenilor de știință, urmată de o sinteză filozofică inspirată. Este oarecum linia deschisă în filozofie de pozitivismul lui Auguste Comte, conform căreia filozofia este o sinteză a rezultatelor înregistrate de științele fizice sau biologice și continuată, prin grila evoluționistă de englezul Herbert Spencer.

Reflecțiile din *Căutând realul* nu diferă prea mult de cele din *Omul între două infinituri*. Sunt reflecții inspirate de descoperirile din ultima perioadă ale științelor. Unele considerații își află temeiul în istoria filozofiei vechi, în reflecțiile presocraticilor cu privire la tema principiului (factorului prim, întemeietor). Ajungând la atomiști (Leucip și Democrit), autorul reia un traseu identificabil și în volumul din 1972 (*Omul între două infinituri*) și avansează câteva reflecții inspirate din fizica particulelor elementare.

O metodă de abordare de major interes este cea etimologică. Mulți termeni utilizați astăzi fără să ne preocupe originea lor sunt supuși de către Edmond Nicolau unui examen lingvistic edificator. Iată, bunăoară, termenul de *univers*: Termenul latin *universus* provine din cuvintele *una* și *vertere*. *Vertere* are accepțiunea de „a se învârti”, rădăcina sanscrită fiind *vart*, ne informează autorul (*Ideea de univers și universul ideii*, în vol. *Căutând realul*, p. 24). În sens figurat, continuă el, universul este un obiect complet și complex. Individul uman este un univers, la fel cosmosul, la fel mulțimea tuturor ideilor. Prin urmare, termenul *univers* este multisemnificativ și trebuie utilizat în relativitatea înțelesurilor lui. Cum era și firesc, și cum ne-a obișnuit din eseurile anterioare, Edmond Nicolau se apleacă asupra contribuțiilor lui Newton la „cunoașterea universului”, deci la perspectiva macroscopică. La Newton, universul este conceput infinit și ca spațiu și ca timp. Conceptul de cauză finală, introdus de

Aristotel, este anulat de fizicianul englez care admite doar cauzele inițiale. „Universul apare astăzi ca o unitate materială, în care toate fenomenele se desfășoară în conformitate cu anumite legi, pe care omul le cunoaște sau le descoperă.” (Ibidem, p. 27).

Realitatea, precizează autorul, vizează și universul ideilor. Ideea este

sinonimă cu conceptul (noțiunea). Universul ideilor există, face parte din existent. Dar, universul ideilor are unele trăsături care-l diferențiază net de universul material. Prin acceptarea caracterului real al ideilor, Edmond Nicolau se apropie de concepția ontologica a lui Karl R. Popper despre cele 3 lumi: lumea I-a a corpurilor materiale, lumea a II-a – a trăirilor psihice (senzații, percepții, emoții etc.) și lumea a III-a – a ideilor.

În eseu *Unde e cerul?* Autorul trece în revistă principalele concepții (credințe) despre cer. Ajungând la cuvântul *sideral*, plăcerea analizei etimologice revine și deși expresia se referă la *cer* (din latinescul *sidus* = astru, strălucitor), luând în considerare termenul grecesc *sideros* care însemna fier (de unde și cuvântul „siderurgie”), eseistul trece în revistă vechile credințe care admiteau bolta cerească făurită din metal, din fier. La egipteni, care aveau acces la resursele de aur, dar nu și la cele de fier, singurele corpuri din fier identificate fiind fragmentele de meteoriți, adică de pietre căzute din cer, această concepție a bolții făurite din fier devenise dominantă. Citând lingviști renumiți, autorul transmite părerea că numele zeilor sunt inspirate de cuvintele care au ca semnificație „cerul”, atât la indieni, cât și la greci. La indieni, Dyaush-Pitar, Cerul-Tatăl, devine la greci Deus, iar la romani, de la Diupiter s-a ajuns la Jupiter (Jupater).

La filozofi, cerul este conceput ca fiind material, Platon și Aristotel identifică mai multe ceruri (opt) considerate sfere de cristal pe care alunecă soarele și planetele vizibile. În ciuda caracterului eronat al acestor viziuni, autorul remarcă progresul acestora comparativ cu viziunile mitologice, deoarece, prin ele, „cerul părăsise mitologia, spre a deveni un obiect al studiului rațional.” (p. 33). Aceste contribuții converg spre admiterea ideii

că universul nu e dominat de capriciul zeilor, ci de legi fixe, cognoscibile.

„Întreaga dezvoltare ulterioară a științei nu face decât să continue această cale rațională a dezvoltării unei viziuni unitare și atotcuprinzătoare a lumii.” (Ibidem, p. 34).

Dezvoltarea ulterioară a

științei a dus la respingerea vechilor imagini despre cer ca sferă materială (fier, cristal etc.). Cerul nu este decât o iluzie optică. „Astfel a dispărut un mit și o întreagă concepție legată de inexistentul cer.” (Ibidem, p. 35)

Volumul *Căutând realul* este structurat pe șase secvențe: Prima este intitulată *Universul*, a doua – *Omul*, a treia *Știința și dezvoltarea ei*, a patra – *Constructorii ai științei* (aici identificând eseuri despre Pitagora, René Descartes, Louis de Broglie și Grigore C. Moisil), a cincea secvență tratează pe tema *Arta-știința-tehnica* și ultima, a șasea are ca titlu *Știința contemporană*. Metoda de lucru în toate aceste secvențe este aproximativ aceeași. Sunt trecute în revistă concepțiile mitologice, apoi cele antice, moderne și contemporane. Abordările contemporane sunt realizate în mod predilect din perspectiva ciberneticii.

Genul de filozofie practicat de Edmond Nicolau în cărțile supuse atenției în acest articol este acela ce poate fi numit reflecție filozofică în marginea rezultatelor științelor contemporane, un mod de filozofare considerat de adepții perspectivei metafizicii (atât de hulită în epocă de comentatorii marxiști) ca o filozofie „târâtoare” ce refuză saltul spre înălțimile speculației filozofice. De remarcat că totuși autorul nu rămâne prizonier al concepției marxist-leniniste, deși citează de câteva ori, din nevoi de acoperire, din Lenin, din celebrele (pe atunci) *Caiete filozofice*. Edmond Nicolau acordă atenție elaborărilor mitologice, gânditorilor antici, filozofilor modern, oamenilor de știință, propunând cititorilor eseuri sprintene, interesante ca noutate, elaborate „mai altfel”, comparativ cu genul de text filozofic admis de cenzură pentru a constitui substanța unor apariții editoriale.

Reîntoarcerea în infern (V)

Elena Dumitrescu-Nentwig

Când m-am trezit și m-am uitat la ceas era ora patru dimineață. Știam că va fi aproape imposibil să adorm din nou. O cafea mi-ar fi făcut acum foarte bine, asta însemna însă să trec prin camera unde dormea Petre și n-aș fi vrut să-l trezesc. În cap aveam de multe zile deja bagajul făcut. Nu mă simțeam deloc bine aici. În afara lui Franz și a sorei mele nu mă mai căuta nimeni la telefon. Și dacă vor refuza să-mi redea actele, pașaportul meu era încă la București... Ah! Vreau o cafea! Am luat iar cartea în care citisem cu o seară în urmă, poate că așa o să-mi revină somnul. Îmi era greu să mă concentrez, lampa de pe noptieră dădea o lumină slabă, galbenă, mi-era parcă și frig... De nervi a început să mă mănânce și pielea. Nu! Venise timpul să plec de aici... Dar poate amanta lui Petre avea o casă, un apartament și Petre s-ar putea muta la ea, să mă lase pe mine în locuința asta, cumpărată oricum cu banii mei!? Dar voiam eu să rămân la Iași? Ar renunța Petre la apartamentul acesta din centrul orașului, să se ducă în altă parte? Nici vorbă! Tu ai cumpărat mașina pe numele meu, mi-am amintit cum mi-a spus în ziua fatală când m-a oprit poliția pe pod. Și apartamentul? Nu! Eram în țară când l-am plătit și era pe numele amândurora. Tot eu am cumpărat atunci din fabrică direct mobilă de sufragerie din stejar natur. Directorul fabricii mi-a făcut un favor, fiind un fan de-al meu. Petre nu va renunța la nimic în favoarea mea, sunt sigură! Și de ce nu, dacă tot dorea să se însoare? O răutate inexplicabilă mă împingea să-i iau totul să nu-i las nimic. Dar asta ar prelungi divorțul la nesfârșit. De fapt la ce-mi serveau aceste avantaje materiale? Cu cât posedam mai puțin, cu atât îmi va fi mai ușor să plec de aici. Țineam cartea mea de citit în mână, dar gândurile mele alergau dintr-o parte în alta, în afara conținutului cărții, care rămânea dincolo de înțelegerea mea, litere înșirate, cuvinte fără sens.

Între timp arătătoarele ceasului arătau ora cinci și zece. Până la șapte când trebuia să mă trezesc de fapt, mă îngrozea cât timp aveam de traversat.

Aș putea să mă duc în baie! Baia era pe partea dormitorului... fără cafea? Mie îmi plăcea să mă duc după micul dejun în baie, după care să-mi spăl dinții, să-mi fac dușul, să mă machiez, să mă îmbrac și apoi să plec impecabil aranjată pe stradă! Ah, Elena! Mie-mi place!!!!... Eu aș vrea!!!!... Unde te trezești? Cine întreabă ce vrei tu? Prizonieră! Asta ești! Fii mulțumită că nu te-au arestat! Am deschis fereastra și m-am băgat adânc sub plapumă. Aerul dimineții era rece și umed. Era plăcut să-l respir. Simțeam cum camera era invadată de primăvara care nu voia să mai aștepte.

În trei zile este ziua mea. Și în mai puțin de o săptămână sunt sfintele Paști. Am închis din nou fereastra, de teamă să nu răcesc. Ar fi o pacoste să bolesc acum!

Și situația de față? Nu este ca o boală? Nu poți să cânti în străinătate, nici aici! Elena, nimeni nu are nevoie de tine și de vocea ta. Încep să mă lamentez?

Deodată pe sub ușa s-a strecurat în cameră un miros de cafea proaspătă. Deci Petre nu doarme. Bea cafea. Am sărit din pat, am luat un halat pe mine și am intrat în baie. Am aruncat apă pe față, mi-am săpunit mâinile după care cu părul vârvoi am bătut la ușa lui Petre.,

„Intră!” (Suna amabil sau indiferent?) „Bună dimineața! Te-am trezit? Am văzut lumina pe sub ușa și văzând că nu dormi, am pus ibricul să fac cafea. Vrei o ceașcă?”

„Da!”

Cafeaua era încă fierbinte. Mi-am luat o ceașcă și m-am dus cu ea în dormitor. M-am mirat că Petre bea cafea. Avea un stomac sensibil și când trăiam împreună bea numai ceaiuri. Cafeaua era bună, caldă și aromată. Unde se cumpăra acum asemenea cafea? E cafea vieneză, cumpărată de la Schop. „O cumpăram când mă duceam la București, din banii trimiși de tine!”, m-a lămurit Petre. Mă gândeam că și pentru el era o viață înainte și una după divorțul cu mine. Savuram licoarea brună din porțelanul alb și frumos modelat. Erau ceștile pe care mi le dăduse mama când ne-am căsătorit. Cinci cești și șase pahare cu monogram. Un, „N” mare aurit. Erau de la bunica din partea tatălui meu. Pe bunicul meu îl chemase Nicolae și murise de congestie pulmonară, când tatăl meu urma să se nască într-o lună. Paharele s-au spart toate, ceștile au rezistat ca prin minune. La începutul căsătoriei noastre, eu și Petre promisem o cameră la comun, dar neavând mobile, s-a spart zestrea mea!

Doamne, ce-mi trece acum prin cap!

Ușa se deschide și Petre cu ibricul în mână intră în dormitorul unde mă aflu.

„Am mai făcut o cafea proaspătă. Bănuiesc că mai vrei una!”

Nu-mi plăcea că a intrat fără să bată, dar am întins ceașca să mi-o umple. Eu am avut întotdeauna tensiune mică, de aceea beau multă cafea dimineața.

„Când ți-ai terminat cafeaua, îmbracă-te ca să plecăm. Cu cât plecăm mai devreme cu atât avem șanse mai bune, ca să-l întâlnim pe Ionescu.” Îmi amintesc că la un spectacol de binefacere organizat de doamna Dobrescu, l-am cunoscut pe acest maior Ionescu. O namilă de om cu privire de

călău. Mi-a strâns mâna muncitorește, uitându-se, parcă, prin mine. Doamna securistului nu mi-a lăsat nicio amintire, nicio impresie. Ce calități trebuie să aibă o femeie care era nevasta acestui mitocan? Mă înfiora ideea să-l întâlnesc pe acest om și mai ales să-i cer un favor. Am reflectat mult cum să mă îmbrac, ca maiorul Ionescu să nu se simtă sfidat de aspectul meu. Am optat pentru un costumaș negru. Era croit pe talie cu revere mici de catifea. Vedeam cât de bine îmi venea îmbrăcămintea mea, dar nu posedam nimic care s-ar fi potrivit în ochii acestui tip.

„E bine așa?” l-am întrebat pe Petre.

A ridicat sceptic din umeri. Deci nu era bine, dar altceva nu aveam.

Nu a trebuit să luăm mașina pentru că nu era departe de centrul orașului. Cizmele mele cu tocul înalt, făceau pe asfalt un zgomot ritmic, cu care eram obișnuită. Totuși era enervant că nu puteam să merg în așa fel, încât să nu mai aud acest Toc! Toc! Când făceam pași, atrăgeam atenția și asta mă deranja peste măsură. Tot drumul nu am schimbat nicio vorbă. Și Petre făcea impresia unui îngrijorat. Dar cine s-ar fi dus la securitate cu o problemă fără să-și facă griji?

La intrarea în sediul securității era un ghișeu în spatele căruia se afla un tip în uniformă. Semăna puțin cu ghișeul de la Aeroport, când mi-a fost sustras pașaportul. Deodată mi-am auzit stomacul, care semnaliza că nu am mâncat nimic în dimineața aceea. Mi-era rău, stomacul începuse să mă doară. De ce n-am mâncat ceva? Am uitat pur și simplu. Tovarășul Ionescu nu sosise și tipul de la ghișeu nu putea să ne spună când ajunge. Ne-a arătat sala de așteptare în care ne era permis să-l așteptăm. Scaunele scârțâiau la fiecare mișcare. De aceea stăteam puțin țeapănă. Observăm cât de grijulie eram tot timpul să fac cât mai puțin zgomot. Mă uitam mereu la ceasul de la mână 8 și 30...9 fără 26 de minute... 9 fără un sfert... În fața scaunelor, pe peretele din față, în rame aurite, erau portretele lui Nicolaie și Elena Ceaușescu. Aș fi vrut să-mi schimb locul ca să nu-i mai am în ochi pe acești mizerabili, care țin țara sub teroare. Dar scaunele de cinematograful erau legate unul de celălalt și se aflau numai pe acest perete. Tablourile erau singurele podoabe din această cameră. De unde ne aflam vedeam ușa pe care trebuia să intre cel pe care îl așteptam. Se făcuse deja 9 și douăzeci. Oare mai vine astăzi? Ca șef suprem al securității ieșene, bănuiesc că nu trebuia să dea socoteală nimănui la ce oră venea, sau dacă venea. Petre se uita cu indiferență prost jucată în tavanul din care atârna o lampă cu un singur bec. Și așa nu aveam astăzi nimic de făcut, era fără importanță cât timp stăteam aici.

Acum am văzut că Petre era îmbrăcat în jeans și cu o haină de piele pe care i-o adusesem eu din străinătate. El a scurtat-o, haina fiind așa cum se purta atunci până de-asupra genunchilor, ca o redingotă. Treaba lui! Am așteptat în continuare... La 11 și zece, s-a deschis cu putere ușa de la intrare. Salariatul de la ghișeu a sărit ca un arc, Să trăiți tovarășe maior.”

M-am ridicat în grabă și i-am ieșit în întâmpinare.

„Bună ziua, tovarășe maior! Mă scuzați că v-am așteptat aici ca să vă rog...” N-am apucat să-mi termin vorba.

„Dacă vrei să vorbești cu mine, te înscrii la audiență. Nu vii să mă acostezi așa cum vrei tu! Ori așa ești obișnuită, de acolo de unde vii, să acostezi bărbații pe stradă!”

Am simțit că pot să-l omor pe acest individ. Deja am făcut un pas înainte fără să știu dinainte, dacă vreau să-l scuip, sau vreau să-l pălmuiesc pe monstrul care voia vădit să mă ofenseze, care mă tutuia fără jenă. Dar Petre, căruia îi sunt recunoscătoare și astăzi pentru că m-a ferit de o faptă necugetată dar legitimă, a sărit în fața mea: „Așteaptă-mă afară te rog. Stimate Tovarășe Maior...” Atât am auzit. Am ieșit ca o furie în stradă speriată de ce mi s-ar fi putut întâmpla, ce cursă îmi întinsese nemernicul.

Nu mai primeam aer. Un spasm de plâns mă zguduia cu putere. Era prea de tot! Cum a îndrăznit bestia?.. Vorbeam cu mine însămi. Nu l-am așteptat pe Petre, am alergat într-un suflet acasă, m-am aruncat așa îmbrăcată de stradă cum eram în pat, urlând de furie. Tipul ăsta nu-mi va da niciodată drumul să plec nici până la Brăila, dar în străinătate, trebuia probabil să aștept până ieșea el la pensie! Am văzut ura lui, am văzut cum a savurat momentul umilindu-mă. Dar cine mă umilește trebuie să decid eu. Cine vrea să mă ofenseze o face doar dacă îi permit. Mi-am șters lacrimile, care îmi întinseseră machiajul pe față, după care am vrut să intru la duș, să mă spăl de toate mizeriile acestui moment. Din păcate nu era apă caldă, M-am suit în cadă și dărdâind de frig am dat drumul la apă rece. Când mi-am șters corpul cu prosopul eram roșie ca un rac. Nu mai tremuram și nu mai plângeam. Trecuse de ora unu, când Petre a intrat triumfător pe ușă, fluturând în mână carnetul meu de șofer și buletinul de identitate.

„Te duc la Brăila!”

„Ai actele mele?” am strigat. „Cum ai reușit?”

„L-am liniștit pe tovarășul maior și i-am explicat ceea ce intenționez. Să divorțăm. L-am întrebat dacă poți pleca la Brăila și mi-a spus: «De ce nu? Dosarul i-l trimit colegilor de acolo. Din partea mea e liberă.» După aceea m-am dus la poliție unde îi cunosc pe câțiva inși și iată-ți actele!”

„Cum? Tu ai relații la poliție și ai acceptat ca ăia să mă cheme și să mă amenințe la ora șapte atâtea zile la rând, fără să faci o încercare să-i oprești? Aveai posibilitatea și nu ai făcut nimic să mă ajuti?”

Țipam, răcneam! Îl vedeam pe Petre încurcat de reproșul pe care i-l făceam, incapabil să se dezvinovățească. A bâiguit ceva că nu a știut, că nu știa ce va face securitatea. Cel mai stupid argument a fost că nu știa ce am de gând. „Am crezut că pot să te conving să rămâi”.

„Mi-e milă de tine! Ce fel de bărbat ești tu, care permite acestor mizerabili să mă umilească și să mă înfricoșeze în halul acesta!”

„Ei bine, nu sunt un erou. Tu vrei să pleci în Germania, iar eu vreau să trăiesc mai departe în pace cu acești mizerabili, cum îi numești tu. Bine! Fă-ți bagajele și te duc cu mașina la Brăila. Dacă îți

aduni hainele repede plecăm astăzi, dacă nu? Măine nu pot. Tocmai pe 31 martie am timp. Poți să pleci și cu trenul, dar trebuie să schimbi la Buzău. Faci șapte ore și ajungi noaptea. Putem să ne oprim la Focșani, la Jean care mi-a spus că vrea să vină aici să te vadă. Ce zici?”

Avea un ton disprețuitor, ca unul care și-a pierdut răbdarea cu mine.

Am început să arunc cu iuțeală hainele în valiză. Nu voiam decât să părăsesc în viteză acest loc, să nu mai fiu nevoită să dau ochii zilnic cu omul din fața mea, acesta care îmi fusese soț și care mă trădase cu cinism. Nu trebuia să-mi spună nimeni că Petre se coalizase cu dușmanii mei. Nu mă înșelam. El pusese totul la cale ca să mă aducă în țară și să mă încolțească cum voia el. Dovezi nu aveam, dar totul devenea din ce în ce mai verosimil.

Pe la trei eram în mașină către Focșani. Jean, doctor internist, fusese cândva prietenul lui Petrică, dar cu timpul cei doi rupseseră contactul și Jano se legase tot mai mult de mine, devenindu-mi un bun amic. În timpul începuturilor mele la Iași venea la toate premierele, dormea pe podea, pentru că nu aveam decât o cameră și era plin de glume. Toți bănuiam că este homosexual, lucru care pe mine nu mă deranja de fel.

Era în plus alcoolic, pentru că viața dublă pe care o trăia nu era dintre cele mai ușoare. Când se îmbăta plângea de ți se rupea inima. Odată, într-una din vizitele lui la Iași, cred că a vrut să mi se destăinuie, dar eu m-am eschivat, pentru că nu știam cum l-aș putea ajuta sau consola. Apoi, dacă ar fi fost descoperit era mai practic și mai puțin periculos să nu știi lucruri compromițătoare despre cineva. Dar Jano era un tip amuzant, cultivat și un foarte bun internist. Spunea deseori că vrea să se sinucidă. Îl înțelegeam. Se spunea că există o cotă mare de sinucigași în România. Auzisem de sensibilul și talentatul maestru de cor de la opera din Iași care se aruncase într-o noapte în fața trenului de București. Nevasta lui, o unguroaică cu o voce puternică, de soprană, foarte înaltă, cu un cap mai înalt decât bietul maestru de cor, se spunea că îl bătea deseori. Dar cine știe dacă era adevărat sau nu? Cert este că, deși nu-l cunoșteam bine, am fost atunci cutremurată de această tragedie.

Pe la patru după-amiază eram în mașină în drum spre Focșani. Ce bine că o să-l revăd pe Jano. O mică pauză în tristețea mea. Nu-l văzusem de trei - patru ani.

Petre glumea de multe ori: „Toți homosexualii vin la noi în casă, dar nu pentru mine, pentru nevastă-mea.” Da, nevastă-sa era un om tolerant și era fericită dacă bărbații pe care îi avea prieteni nu-i făceau avansuri amoroase. Și despre mine se povestea ce viață sexuală aventuroasă aveam. Dar nu am fost niciodată sportivă în acest capitol. Pasiunea mea se desfășura pe scenă și niciodată nu-mi închipuiam să intru într-o relație intimă cu un bărbat pe care nu l-aș fi iubit. Propuneri mi se făceau deseori. Dar cum a spus profesorul meu genial Hero Lupescu, teatrul nu este locul unde să ne găsim prieteni, este locul nostru de muncă.

Petre era un șofer bun, deși circula mereu cu

viteză sporită. Stăteam pe scaunul din dreapta și mă prefăceam că dorm. Dacă aș fi stat de vorbă cu el nu ne-am fi spus decât lucruri neplăcute. Era la volan și nu se mai schimba nimic între noi.

„La privește ce pomi înfloriți!” a exclamat el. Am deschis ochii și m-am minunat. Prin fereastra mașinii vedeam livezile de o frumusețe feciorelnică. Floare lângă floare, copac lângă copac, fără frunze, ca un văl fermecat, diafan roz și alb, priveliști de vis defilau în sens invers pe lângă mașina care ne purta pe drumurile hârtopoase. Natura era indiferentă la suferințele românilor. Petre a dat geamul jos, lăsând să intre aerul parfumat de primăvară prin fereastra deschisă.

Acum când scriu aceste amintiri, sunt singură în apartamentul meu din Portugalia. Pentru că planeta este invadată de o pandemie cu virusul Corona și nu avem voie să părăsim casa, străzile sunt goale de parcă m-aș afla singură pe lume. O frică apăsătoare, pe care am cunoscut-o și atunci în România. Frica este boală care are aceleași simptome.

Retrăiesc fiecare fază a suferinței mele de atunci, o recunosc astăzi, o detest și nu-mi doresc decât să supraviețuiesc. Ciudat că pentru ca să-mi treacă timpul m-am apucat să scriu tocmai despre timpurile pe care le îngropasem acum peste patruzeci de ani. Crezusem că am uitat, da! Că i-am uitat pe cei care mi-au dat o lovitură atât de cruntă. Dar frica de acum, ca și frica de atunci, sunt asemănătoare. Singurătatea de altădată și cea ordonată astăzi contra virusului sunt la fel de paralizante. Numai că atunci când vorbeam cu Franz la telefon, aveam o speranță. Acum îmi trece, la vârsta mea, se irosește ultimul timp pe care aș fi vrut să-l trăiesc intensiv și creativ așa cum sunt obișnuită. Dar făcând o comparație între trăirile de atunci și cele de acum, aștern pe hârtie, nu numai ca să-mi omor timpul ci ca să amintesc ce ciumă, ce coronă a fost comunismul. Fascismul, comunismul se reîntorc pe pământ ca o pandemie. Franz a murit acum cinci ani. M-a părăsit pur și simplu într-o dimineată în care natura însorită și plină de flori, în luna Julie a fost la fel de indiferentă ca acum în fața pandemiei, ca atunci în România când eram urmărită într-un complot meschin ce vroia să mă frângă.

Acum câteva zile a fost aniversarea mea. Am primit enorm de multe dovezi de dragoste, de respect și apreciere. Telefonul nu a conținut să sune. La vârsta mea înaintată nu am fost uitată. Elena ești o învingătoare! Atunci în România, tot de ziua mea, puțini au fost cei care au avut curajul să dea un semn de prietenie și de solidaritate. Eram toți infectați de pandemia fricii, telefoanele fiind supravegheate permanent.

Am ajuns și la prietenul meu Jean. Surprinzător, nu era prea turmentat încă. Locuia împreună cu părinții lui, mamă-sa o bătrână căreia îi căzuseră toți dinții, era surdă ca o nucă, cu o voce de birjar și cu o energie de invidiat. Pentru că auzea așa de rău, vorbea tare, stăpânind orice conversație. Tatăl lui Jano era un om înalt și contrar soției lui era extrem de tăcut, limitându-se la a ne ura, „Bun venit” ca apoi să dispară undeva în fundul casei, unde erau înșirate câteva magazii

scunde și sărăcicioase. Mie și lui Petre ne era rezervată camera de la față, plină de antichități pe care Jano, băiat de bun gust le achiziționase de la toți bătrânii pe care îi îngrijea și pe care îi vizita zilnic. Mobile „art nouveau” de mare calitate, care amintea că România odată a aparținut prin cultură ei Europei, mobile vieneze de pe timpuri, tablouri de valoare ale unor pictori români ale căror nume se înscrieseră pentru totdeauna în memoria nației noastre, teancuri de chelimuri și covoare persane, care răspândeau un miros de naftalină, ce îți tăia respirația. Am deschis imediat fereastra de la care se vedea o clădire uriașă încă în stadiu de șantier. Era casa nouă pe care Jean voia să și-o construiască *peu a peu*. Trăiau extrem de modest, tocmai ca să-și vadă odată casa terminată.

„Nu ți-e frică de ilicit?”

Pe atunci erau urmăriți de către poliția fiscală, toți cei ce intrau în atenția invidioșilor care nu-și puteau permite financiar ceva asemănător.

„Casa este pusă pe numele copiilor lui Costel, care a luat și un credit pro forma pe care tot eu îl plătesc”, m-a asigurat Jano că nu are de ce se teme.

Costel, fratele lui era director la, Vin-Alcool. O damigeană de vin bun făcea minuni pe vremea aceea. De la prima cunoștință cu fratele lui, am sesizat că între frați nu era cea mai armonioasă legătură. Poate că această situație s-a creat și din faptul că mama lor îl favoriza vădit pe Jano, care era mai frumușel, inteligent și capabil să întrețină o seară întreagă o societate de orice fel. Avea un gust sigur de a se îmbrăca și trezea simpatie, cucerind pe toți de la prima vedere. Dansator excelent era, cum spun germanii, „Leul petrecerilor”. De băut a început să bea fiind repartizat ca medic, așa cum era legea dată de guvern, undeva într-un sat moldovenesc unde toată lumea se culca odată cu găinile. Vinul și țuica se găseau pe toate drumurile! Timp de cinci ani, acolo era medic, psihiatru și moașă comunală. Membru de partid nu era pentru că tatăl lui fusese legionar. Deci era urmărit, neiubit și singur. Numai verile erau distractive, era repartizat la câte o stațiune balneară sau la Marea Neagră la Techirghiol, pentru că în sezon aveau nevoie de medici. De fapt și Focșanii, unde s-a reîntors mai târziu ca medic la o fabrică, era un oraș mediu, sau aproape mic, unde Jano, fiind bănuț de homosexualitate, un excentric și medic bețiv, nu avea cărți prea bune în ochii partidului. Jano l-a cunoscut pe Petrică, care fusese trimis la o cură cu stomacul lui cu probleme într-una din stațiunile unde era detașat. Acolo a cunoscut-o și pe verișoara lui Jano, Puica, cea care mi-a devenit în anii studenției prietenă pe viață.

Acum trebuia să dorm în același pat cu Petrică. Jano nu știa că nu mai suntem împreună. Asta îmi plăcea total și speram să nu trăiesc scene penibile cu fostul meu soț. Mirosul de naftalină stăpânea toată camera.

Mama lui Jano ne-a invitat la masă. Îmi amintesc și acum supa gustoasă de găscă cu găluști de griș, pe care ne-a adus-o aburindă pe masă. Porțelanul Limoge, argintăria luxurioasă, erau puse la iveală cu ambiția vădită a lui Jano de a ne primi boierește. Totul apretat, cu dantele și

broderii pe care nimeni nu le mai făcea în anii aceia. Probabil erau cusături de la nunta părinților lui. Zestrea miresei.

Jano era îmbrăcat într-un trening, iar mama lui într-o rochie de casă primitivă, cu niște papuci scâlciați și șorț colorat. Servea la masă. Contrast! O reminiscență de boierime pe cale de deșirare! Jano comanda, tutuind-o. Am remarcat că Jano nu-i spunea „mamă” și o strigă pe numele ei, Natalia. Mi s-a părut bizar. Niciodată n-am îndrăznit să vorbesc cu mama mea pe un asemenea ton, niciodată nu am tutuit-o, lucru pe care nici ea nu l-ar fi permis. Dar câte bordeie, atâtea obicei! Ce găseam curios era că Jano avea cu toate acestea numai cuvinte de laudă pentru Natalia. Era evident că o iubea și o admira pe mamă-sa, care era o amfitrioană sigură de ea, voind să-i facă pe plac fiului ei. Se lua peste picior, râdeau zgomotos, era un spectacol inedit și vesel. După ce am mâncat și găscă pe varză, masa s-a încheiat cu o plăcintă de brânză, pe care, dacă nu ar fi fost atât de savuroasă, am fi lăsat-o în farfurii. Dar așa este obiceiul la noi, să mănânci până când ultimul locșor în stomac s-a ocupat cu bunătăți.

„Ce facem? Jucăm o canastă?” a propus Jano.

„De ce nu?” Era încă devreme și aveam amintiri atât de minunate din timpul studenției, când ne întâlneam la Puica și Stan la București și băteam canasta ore în șir. Era o idee bună. Am ajutat-o pe Natalia să strângă repede tot de pe masă și ne-am așezat la joc. Eu mai uitasem puțin regulile, de când nu mai jucasem, și observam cum Petre și Jano, se întreceau în trucuri, ca să câștige. La un moment dat, surprinzându-l pe Jano cum trișa am strigat revoltată:

„Franz, unde te trezești?”

S-a făcut o liniște de mormânt. Ne-am privit speriați.

„Oho! Franz! Cine este Franz?” a întrebat insinuant Petre.

„E vecinul meu cu care jucăm în Hannover seara cărți!” am răspuns, nemulțumită eu însămi de răspunsul neconvingător pe care îl dădusem. Se lăsase o atmosferă stingheritoare. Jano încetase să ne mai înșele.

„Eu mă duc la culcare! Sunt foarte obosită”, am anunțat și m-am ridicat de la masa de joc. Nimic nu mi-ar fi ușurat sufletul acum, decât dacă aș fi vorbit la telefon cu Franz, dacă i-aș fi auzit vocea pe care inconștient am evocat-o jucând cărți cu Petre și Jano. Iubirea se trădează. Mă simțeam ca un hoț surprins cu prada în mâini. Trădasem prostesște numele iubitului meu. Secretul meu prețios era divulgat. Știam că în fața celorlalți eram adulteră, dar în același timp știam că aveam dreptul să fiu fericită cu omul pe care îl iubeam din toată inima. M-am dus în camera care mirosea teribil a naftalină, m-am dezbrăcat în halatul meu de baie și am intrat într-o cameră alăturată care servea de spălătorie, Nu era niciun duș, nu era nicio cadă. M-am spălat într-o chiuvetă veche de metal emailat, unde curgea o apă rece ca gheața. Nu-mi închipuiam că în Germania ar exista un doctor care să aibă acasă un confort atât de sărăcăcios. Cu halatul pe mine am intrat sub o

plapumă grea de lână. Tremuram de frică, de frig sau de nervi? Măine vom pleca mai departe către sora mea. Am adormit într-un târziu. Când a venit Petre în pat nu știu. Stătuse la băut cu Jano până foarte târziu. Dimineață, pe la zece, când m-am trezit, cu spatele către mine, la marginea patului Petre dormea adânc. M-am strecurat afară din cameră, cu atenție ca să nu-l trezesc. Jano era plecat la serviciu, iar Natalia făcea curat în bucătărie.

„Bună dimineața, frumoaso!” m-a întâmpinat ea jovial și mi-a turnat o ceașcă mare plină cu cafea fierbinte. „Ce vrei să mănânci?”

„Știu eu? De fapt am mâncat atât de bine aseară că nici nu mi-e foame!”

„Ceva trebuie să mănânci. Nu este bine să bei cafeaua pe stomacul gol!”

Românii erau toți doctori fără calificare. Știau o mulțime de leacuri, de reguli pe care le difuzau gratuit la orice ocazie.

Am mâncat un ou moale cu o felie de pâine albă. Mă dezobișnuisem în Germania să mănânc pâinea asta. Cu Franz mâncam numai pâine neagră, care mi se părea mult mai gustoasă decât pâinea albă de la noi. De fapt, n-am întâlnit în peregrinările mele nici o națiune care să aibă în galantare atâtea soiuri de pâine, așa variate și gustoase ca Germania. Pâinea albă era bună numai când era caldă. Și în Franța bagheta era bună, poate, două ore. După aceea era anostă. Două zile, când ajungeam în Franța, mâncam cu poftă baghetele, după aceea treceam la pâinea neagră nemțească, ce se găsea împachetată în supermagazinele mari și cu care mă obișnuisem în toți anii cât am trăit în vest. Pâinea neagră era sățioasă, gustoasă și sănătoasă. Dar nu numai pâinea nemțească îmi lipsea în acest exil forțat. Îmi lipsea mai mult decât

orice muzica, scena, zilele structurate prin repetiții, spectacole, atmosfera de libertate și respect, colegii de naționalități diferite și complicitatea cu iubitul meu Franz, cu care nu mă plictiseam, aveam schimburi de idei atât de îndelungate și interesante, mă gândeam la mâinile lui mari, cu degete lungi și subțiri, la ochii lui albaștri și zâmbetul care descoperea o dantură de reclamă de pastă de dinți. Cântam deseori împreună. Chemându-mi-l în amintire, aveam refugiul meu unde îmi găseam alean, sprijin și intimitate. Nu vorbisem cu el de trei zile și mă chinuia gândul că și lui îi lipsesc convorbirile noastre, că își face cu siguranță griji, de ce nu răspund la telefonul din Iași. Mă consolam că seara, când voi ajunge în sfârșit la Brăila, o să pot să-l sun. Petre s-a trezit târziu, știind că Jano se întoarce după prânz de la cabinet. Eu am făcut o tură prin cartierul bătrân cu vile somptuoase, cu castanii și teii maiestosi, care mărgineau străzile. Era puțină lume care circula la ora aceea. Bărbații erau la serviciu, iar femeile care nu aveau o slujbă erau ocupate cu muncile domestice pentru familie. Copiii nu ieșiseră încă de la școală, iar în cartierul acesta vechi burghez nu erau magazine, pe care le-aș fi putut frecventa. Era liniște. Păsărelele ciripeau cu frenezie, ocupate fiind cu cuiburile și puii lor. Îmi pria să am un moment de singurătate, nestingherită. Aici nu eram cunoscută ca la Iași. Îmbrăcată cu lodenul cumpărat la București, nu atrăgeam atenția, eram o anonimă, o femeie singură care se plimbă printr-un oraș românesc de provincie, ferită de priviri indiscrete, de polițiști dușmănoși și de un fost soț care avea toate motivele să nu mă protejeze.

Gheorghe Mosorescu, *Ritmuri*, 2021

Contactele lui Nicolae Iorga cu Brăila (V)

Ionel Căndea

După cum se poate observa, prezența lui Nicolae Iorga la Brăila a constituit un punct important în cadrul Programului. Deși această participare se anunțase inițial pentru 8 noiembrie (Sf. Mihail și Gavril), serbarea a fost amânată - firește, datorită lipsei de fonduri - până în preajma Crăciunului, adică pe 15-16 decembrie 1929.¹

Invitația primarului N. Orășanu și vizita lui N. Iorga la Centenar au avut drept efect nu doar conferința atât de mediatizată și mult apreciată de public.

Nu din presă, ci dintr-o notă a lui Gh. T. Marinescu publicată ca explicație la materialul dat de N. Iorga revistei de cultură regională de la Brăila² aflăm că savantul, neobosit căutător de izvoare, a vizitat pentru o jumătate de ceas biserica Sf. Spiridon unde a citit însemnările de pe filele vechilor cărți ale Mitropoliei Proilaviei, transferate aici în 1846.

Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Cu același prilej, probabil, dacă nu ceva mai înainte, istoricul a primit și lotul de documente din fondul Primăriei pe care apoi l-a prelucrat dând în scurtă vreme *Cei dintâi ani în noua Brăilă românească*, o carte alcătuită de savant, ca multe altele, pentru a fi pildă într-un moment aniversar. Pe fila următoare celei de titlu a fost așezată această însemnare: „Documentele aflătoare în Arhivele Primăriei Brăila, care mi-au fost amabil comunicate de domnul primar Orășianu, au fost depuse apoi la Arhivele Statului din București”.³

Momentului sărbătoresc din decembrie 1929 i-au urmat alte câteva prezențe la Brăila unde, ca în toată țara, marele cărturar era primit de către cei mai mulți cu toată căldura și cu tot respectul.

În planul activității politice, care avea să-l aducă pe N. Iorga în postura de prim ministru (președinte al Consiliului de miniștri) începând cu 1931, atacurile adversarilor poartă pecetea inconfundabilă a patimii atotdominatoare a vremii, pe de o parte, a subiectivismului pe de alta, a unei culturi politice precare, a unei percepții cel puțin eronate în privința intențiilor politice, ale profesorului.

În „*Ancheta*” de Brăila se publica la 8 septembrie 1930 articolul *Atitudinea domnului Iorga*⁴ în care printr-un limbaj ce dorea să fie prețios și bine informat în același timp, se ironiza omul politic Nicolae Iorga, atitudinile sale publice din preajma încredințării șefiei cabinetului României: „Până acum câteva săptămâni, domnul Iorga era centrul activ și atractiv (*sic*) al politicei. Se pomenea foarte des numele domniei sale în legătură cu soluționarea unei eventuale crize de guvern și se da ca sigur că are intrare permanentă

la Palat. Sunt mai bine de două săptămâni de când nimeni nu mai vorbește de domnul Iorga, chiar când se pune înaintea chestia unui guvern de personalități. Se spune că domnul Iorga e supărat pe cineva și cum domnia sa are obiceiul să nu-și ascundă neplăcerile, e foarte probabil să-l vedem luând poziție în coloanele „Neamului Românesc”. Dar de ce e supărat d. Iorga? După unii, domnia sa e nemulțumit de faptul că anumite lucruri nu merg întocmai cum a crezut domnia sa că trebuie să meargă. Așa că nu rămâne decât să-și aleagă momentul pentru a vorbi”.

Peste două săptămâni, la 22 septembrie 1930, „*Ancheta*”, continua în aceeași notă - în articolul *Un partid de extremă dreapta*⁵: „Sciam acum două săptămâni, vorbind despre domnul Iorga, că domnia sa e supărat întrucât anumite lucruri nu merg tocmai așa cum crede domnia sa că ar trebui să meargă. Opt zile mai târziu s-a putut ceti articole și declarații de-ale domnului Iorga, în care domnia sa nu-și ascundea deloc indispozițiunea în anumite chestiuni. Acum profesorul de la Vălenii de Munte este arătat că ar urmări o grupare a forțelor politice de dreapta. Este însă îndoielnic, dacă planul domnului Iorga va reuși. Și aceasta nu pentru că domnul dr. Lupu nu poate fi conceput ca element de dreapta, dar fiindcă însuși domnul Iorga n-a ajuns încă să-și precizeze poziția cardinală pe firmamentul politicei noastre”.

În 1930 în zilele de 21-24 mai Nicolae Iorga a mai făcut un popas brăilean prilejuit de Congresul Ligii Culturale ce s-a ținut în orașul de pe Dunăre. Participanții la această tradițională manifestare a tuturor celor adunați de crezul cultural și național al savantului profesor, au făcut după aceea o frumoasă excursie până la Ismail, Chilia și Vâlcov⁶.

Spre sfârșitul anului, la 1 decembrie 1930, N. Iorga este invitat la Brăila de inginerul Gh. T. Marinescu, animatorul „Analelor Brăilei”: „Domnul Iorga va fi în curând oaspetele Brăilei. Domnia sa va veni în localitate ca invitat al cercului „Analele Brăilei” spre a ține o conferință la Teatrul Comunal. Zilele trecute domnul inginer Marinescu a vizitat pe domnul Iorga, care și-a anunțat cu plăcere concursul la ciclul de conferințe din anul acesta, al *Analelor*”.⁷ În anumite cercuri, așa cum era cel al „Analelor Brăilei” în opinia unor intelectuali, prestigiul istoricului era atât de mare încât prezența sa în oraș era anunțată cu mult timp înainte de ziarele locale, funcție de orientarea lor, reproducând din presa centrală unele articole în favoarea sau defavoarea sa. Așa de pildă „*Curierul*”, din 4 aprilie 1931 scria cu amărăciune articolul: *Nicolae Iorga și ingratitudea unei generații*, la o zi după

ce se anunța vizita sa la Brăila („Curierul” din 3 aprilie 1931).

În legătură cu această recunoaștere a marii sale personalități la Brăila dar și în legătură cu ecourile unor opinii mai puțin favorabile „Expresul”, local, firește, publica în urma vizitei din 5 aprilie 1931 următoarele rânduri: „După cum am anunțat din timp eri după amiază la orele 3 și jumătate a avut loc la Teatrul Comunal conferința domnului Neculai Iorga, care a vorbit despre *Brăila și Ardealul*.”

Înainte ca domnul Neculai Iorga să-și dezvolte conferința, d. V. Demetrescu-Brăila, președintele secțiunii locale a Ligii Culturale, în câteva frumoase cuvinte a caracterizat marea personalitate a domnului Nicolai Iorga care a dus faima țarei dincolo de Ocean.

Intrând în subiectul conferinței timp de 45 de minute domnul Neculai Iorga a arătat cu date precise rolul pe care l-a jucat Brăila din timpurile cele mai vechi pentru comerțul ardelean.

La sfârșit domnul Iorga a fost îndelung ovaționat de numeroasa asistență care a luat parte la conferință”⁸.

Relatarea pe larg a subiectului pe care îl tratase profesorul nu s-a mai făcut în „Expresul”. Doar lapidar, „Curierul” mai amintea pe 7 aprilie de aceeași conferință. În schimb remarcăm puterea de muncă a istoricului pe tărâmul activității de conferențiar pentru Liga Culturală deoarece, în aceeași zi, probabil la o oră de dimineață, la Galați, susținuse conferința cu tema *Mihail Sturdza*.

Tot în 1931, pentru a doua oară, la 8 octombrie, Nicolae Iorga se află într-un scurt popas la Brăila, venind de la Buzău.

Două zile mai târziu, acest episod are ecou în „Ancheta”, unde sub titlul *Domnul Iorga despre poeți, învățători, profesori și... cloști* sunt comentate cu ironie evidentă cele câteva răspunsuri la un interviu luat primului ministru la gară.

*Câteva declarații înainte de plecarea trenului*⁹ aparținând, adăugăm noi, (I.C.) primului ministru:

„Domnul Iorga, care a venit cu trenul regal, dar care a plecat mai târziu într-un vagon ministerial atașat la acceleratul de București, s-a întreținut cu șefii autorităților până la plecarea trenului.

În primul rând domnul Iorga a ținut să remarce că e prea mult praf la Brăila. Trebuia nițică stropeală...”

Apoi domnul Iorga a abordat chestiunea salariilor preoților, angajând o discuție cu părintele Nicolae Constantin din comisiunea interimară a municipiului.

– De când n-ați primit salariile? a întrebat domnul Iorga.

– Din iunie!

– Taci, frate! Și de ce nu mi-ai scris nimic?

– Noi preoții avem mai multă îndatorire să răbdăm.

– Așa este. Unii din dumneavoastră mai aveți și alte venituri...

– Nu toți, domnule prim-ministru...

– Apoi vezi, de aia ar fi bine ca fiecare să-și aibă fișa lui, ca să știi ce situație are și cât trebuie să-i dai.

Domnul Iorga despre înmormântările naționale.

Domnul Iorga se plânge apoi de cei cari au prea mari pretenții de la stat. Vin unii să ceară și înmormântări naționale. De ce? Ca să plătească statul cheltuielile.

Afară de generalii Presan și Averescu, nu văd alți îndreptățiți la funeralii naționale.

Despre învățământ

Domnul Iorga arată apoi cum lucrează la minister. Aici vin mulți să ceară lucruri imposibile. Publicul... și alții nu vor să înțeleagă că dacă s-a interzis accesul în minister, e ca să evite ca 3 inși să turbure un departament întreg.

În altă ordine de idei, arată că învățătorii n-au dreptate în acțiunea lor. Eu – spune domnia sa – le vreau binele. Legile mele au fost votate în unanimitate. De ce își aduc aminte dumnealor să protesteze tocmai acum?

În țara asta binele trebuie făcut cu forța. Și am să-l fac...

Cloșca clocește la un singur loc

În fine, domnul Iorga a vorbit și despre profesorii secundari. Va veni cu o lege care să oblige pe profesor să rămână la o singură catedră și totdeauna în același loc.

Cloșca nu clocește mutându-se din loc în loc. Pe vremea domnului Iorga, profesorii aveau o singură catedră, dar știau de toate și rămâneau în același loc.

Și iată – spune primul ministru râzând – ce-au clocit cu mine.”

Dacă sub raportul implicării în politic, N. Iorga ca președinte al consiliului de miniștri între 1931 și 1932, nu a reușit să rezolve mai nimic din problemele grave moștenite sau abătute în acest interval de timp asupra României, în schimb prestigiul său pe tărâm științific, celebritatea sa, au continuat să crească în ultimul deceniu de viață. O probă în acest sens o constituie scrisoarea lui R. W. Seton-Watson, care la 24 octombrie 1931 îi scria între altele că „n-a înțeles să pună în cauză înalta dumneavoastră personalitate, care nimeni în Franța, nici aiurea, nu-i poate suspecta perfecta sinceritate, indiscutabila onorabilitate și înalta valoare morală.”¹⁰

Iată de ce și în țară, la Brăila, se făcea distincție între ceea ce reprezenta polihistorul, cărturarul, învățătorul neamului, trezitorul de conștiință națională românească și ceea ce fusese eșecul – pentru unii lamentabil – al guvernării Nicolae Iorga.

Atunci chiar, la 3 decembrie 1932, aflăm la Brăila un Cerc cultural „Nicolae Iorga” deja constituit, care se adresează Primăriei în vederea obținerii unui sediu¹¹. Apoi, către vară, la 31 mai 1933, după ce obținuse un sediu într-un imobil al Primăriei din strada Rubinilor (*sic*), cercul se adresează primarului pentru aprobarea unei serbări câmpenești în Grădina publică din Brăila cu următorul program – evident în spiritul învățăturilor patronului spiritual – Nicolae Iorga: 1. dansuri naționale, 2. concurs de dans, 3. premiul pentru cel mai frumos costum național, 4. tombolă, 5. jocuri de artificii și alte diferite distracții.

Cu toate acestea omul politic nu putea fi cu totul disociat de savantul profesor și de neobositul îndrumător al celor dornici de a-și cunoaște trecutul. Presa locală se face uneori oglinda fidelă a celei din capitală, și declarațiile sale politice sunt judecate cu asprime¹²: Titlul articolului

„Declarațiile «marelui istoric» are și un subtitlu rezumativ „Tovărășie între stat și funcționari.”

„Domnul Nicolae Iorga a făcut declarațiuni politice.

Domnia sa și-a exprimat părerea că după regimul actual ar trebui să urmeze un nou guvern de tehnicieni, ca acela pe care l-a prezidat și care n-a plătit nici lefurile slujbașilor publici.

Bineînțeles declarațiile domnului Iorga, au provocat ilaritate.

Marele istoric nu reușește niciodată să fie serios.

Se gândește la guvernare.

E suficient atât ca să izbucnești în râs.

Dar, unde domnul Iorga devine pur și simplu caraghios, e acolo unde propune ca funcționarii statului – magistrați, militari, profesori etc. – să nu mai aibe salarii fixe; ci o anumită cotă din încasările statului.

Așadar, în concepția șefului tehnicienilor de odinioară intră bazaconia de a declara tovarășie și la pagubă și la câștig, între stat și funcționari.

Ce Tânase!

Fleac!”

Duritatea unui astfel de tratament în presa locală – în cazul de față ziarul „Cuvântul” –, alternează cu anunțuri scurte privitoare la misiunile sale științifice care l-au consacrat atunci drept una din cele mai proeminente figuri ale istoriografiei europene: „București – În cursul zilei de ieri au plecat cu simplonul la Paris doamna și domnul Nicolae Iorga.

După conferințele pe care le va ține la Sorbona, domnul Iorga va vorbi la 25 februarie la Roma.”¹³

Din 16 martie 1935 datează ultima mărturie ziaristică mai importantă privind contactele lui Nicolae Iorga cu Brăila¹⁴. Este vorba de un interviu acordat de „fostul președinte de consiliu” întors din străinătate. Sub titlul *Domnul Iorga vorbește „Cuvântului”* sunt însemnate sub trei subtitluri ce rezumă convorbirea: *Menirea presei din provincie Numerus valachicus, Situația din Grecia*, următoarele:

„București – O convorbire cu domnul profesor N. Iorga e un regal.

Fostul președinte de consiliu, abea reîntors din străinătate – unde a desfășurat o intensă activitate culturală – a primit pe un redactor al «Serviciului Presei», corespondentul nostru din capitală și i-a acordat interview-ul de mai jos, în care marele nostru istoric răspunde cu franchețe ce-l caracterizează, la toate întrebările ce i s-au pus.

Menirea presei provinciale

Prima întrebare pe care redactorul nostru a adresat-o domnului profesor N. Iorga a fost: Cum vedeți situația ce o ocupă azi în presa română, gazetele din provincie?

– Unele din aceste gazete sunt foarte bine redactate – a spus domnul profesor N. Iorga. Ele sunt la nivelul ziarelor mari din Capitală. Discuția

s-a purtat apoi asupra chipului în care se reflectă politica în ziarele noastre provinciale.

– Dar cum vedeți, dumneavoastră, domnule profesor, rolul ziarelor provinciale în cultivarea maselor cetățenești?

– Afară de rare excepții, am constatat că ziarele provinciale nu sunt destul de preocupate de necesitățile culturale ale provinciei.

„Numerus valachicus”

După ce domnul profesor Iorga a binevoit să răspundă la întrebările noastre în legătură cu rosturile ziarului nostru în viața politică și culturală a țării și în genere despre rolul presei provinciale, am profitat de buna dispoziție a fostului prim-ministru, spre a aborda și problemele politice la ordinea zilei. Întrebând pe domnul profesor Iorga ce părere are despre noile curente ce agită actualmente spiritele, domnia sa ne-a declarat următoarele:

– Eu socot că în materie politică, lumea trebuie să se păzească de curente de aer, cari în special primăvara și toamna sunt foarte periculoase. Nu prin curente capricioase, ci prin atmosferă normală se asigură sănătatea publică.

Situația în Grecia

Am întrebat pe domnul profesor Iorga, care e opinia domniei sale asupra evenimentelor din Grecia și mai cu seamă dacă aceste evenimente ar putea constitui un motiv de îngrijorare pentru noi. Răspunsul a venit prompt:

– Pentru noi nu poate să existe nici un motiv de îngrijorare. Sunt acolo ambiții personale, cari fac rău unei țări atât de simpatice.

Monarhie și republică nu sunt altceva decât cuvinte cari variază după împrejurări – a terminat gândul său, președintele partidului naționalist.

În sfârșit am adresat domnului profesor N. Iorga o ultimă întrebare, rugându-l să ne împărtășească pentru cititorii noștri, impresiile culese din cursul călătoriei domniei sale în străinătate și în special, asupra atmosferei de care se bucură țara noastră.

Cu ironia care-l caracterizează, domnul profesor Iorga ne-a răspuns, fără a reuși să trădeze o oarecare dezamăgire.

– Toată lumea are griji atât de mari, încât nu ne mai țin prea mult în seamă. Și aceasta mai ales de când străinătatea a remarcat că nu ne mai plătim datoriile de război.

Cu aceasta convorbirea noastră a luat sfârșit. S.P.”

După 1935 N. Iorga menține contactele cu orașul Brăila mai ales prin abordarea unor subiecte din trecutul vechii așezări dunărene.

Rezultatele acestor investigații au fost publicate în „Analele Brăilei” din 1936 și 1938¹⁵.

Cu aceste ultime contribuții la istoria și istoria culturală a orașului, contractele lui N. Iorga cu Brăila sunt estompate pe fondul general al unei vieți politice tot mai agitate ce cuprinsese România în preajma celui de-al doilea război mondial. Se pare că după conferința din 30 septembrie 1934, și până la sfârșitul vieții sale, savantul n-a mai avut prilejul sau n-a mai putut veni la Brăila răspunzând unor invitații care, cu siguranță, i-au fost adresate¹⁶.

¹ Ziarul „Cuvântul” arăta încă din octombrie sub titlul „Domnul N. Iorga la Brăila” că se intenționa ridicarea unui monument comemorativ la propunerea lui Radu Portocală – distinsă personalitate politică și culturală a locului – în vreme ce – scria același ziar – „Comitetul pentru organizarea serbărilor Centenarului Brăilei, continuă ședințele. Până acum, membrii acestui comitet s-au întrunit de câte două ori pe săptămână, verificând materialul istoric adunat, clasându-l și lucrând la alcătuirea programului.

În ziua de 8 noiembrie, prima zi a serbărilor (*era vorba de hramul bisericii Sf. Arhangheli cum incorect era și mai este numită și astăzi biserica din piața veche a orașului n.n. I.C.*) domnul N. Iorga va ține o conferință la Teatrul Comunal. Domnia sa va trece în revistă etapele prin care a trecut orașul nostru până azi.

Domnul Iorga a fost invitat de către domnul N. Orășanu, primarul orașului.”

² „Analele Brăilei”, II, 1930, 2, p. 3-9.

³ N. Iorga, *Cei dintâi ani în noua Brăilă românească (1832-1866). Istorie și documente*, (Pentru o sută de ani de la întemeierea orașului) de..., București, Cu ajutorul Fundației „Ferdinand I-ii”, 1929.

⁴ „Ancheta”, Brăila, I, 2, 8 septembrie 1930, p. 4; articol nesemnat.

⁵ *Ibidem*, Brăila, I, 4, 22 septembrie 1930, p. 1; articol nesemnat.

⁶ B. Theodorescu, *op. cit.*, p. 101.

⁷ „Ancheta”, Brăila, I, 14, 1 decembrie, 1930, p. 4; informație nesemnată.

⁸ „Expresul”, adaugă mai departe: „În numărul de mâine vom relata mai pe larg subiectul tratat de domnul profesor Nicolae Iorga.

După conferință domnul Iorga invitat de membrii Ligii Culturale a plecat la locuința domnului Traian Țino unde s-a servit ceaiul.

Cu trenul de 6 seara domnul Iorga a plecat la București”.

⁹ „Ancheta”, Brăila, II, 81, 10 octombrie 1931, p. 3, articol nesemnat. Subtitlurile aparțin ziarului „Ancheta”.

¹⁰ B. Theodorescu, *op. cit.*, p. 104.

¹¹ Existența Cercului cultural „Nicolae Iorga” la Brăila, precum și celelalte date și fapte ale acestei organizații culturale purtând numele marelui istoric, mi-au fost semnalate de colega Maria Stoica, gest pentru care îi mulțumesc în modul cel mai călduros și pe această cale.

Cercul cultural „Nicolae Iorga” a fost autorizat să funcționeze de ministrul instrucțiunii publice și al cultelor cu adresa nr. 83.125 din 26 iunie 1931, după ce, în prealabil se obținuse acordul lui Nicolae Iorga. A fost recunoscut ca persoană morală și juridică de Tribunalul Brăila sub nr. 3862 din 7 decembrie 1932. (Arh. Naționale Brăila, *fond Primăria*, dosar 33/1933, f. 397).

La 3 decembrie 1932, Cercul cultural „N. Iorga”, sub presidenția de onoare a domnului profesor universitar Nicolae Iorga, prin reprezentanții săi legali: președinte D. St. Petropol și secretar general Th. Pisara, cu sediul în Brăila, strada Plevnei nr. 101... solicită din nou acordarea unui sediu în imobilul „Dumitru Ionescu”, sau într-un alt imobil, „proprietatea comunei”.

Referatul întocmit în această problemă sugerează: „La imobilul din str. Rubinelor, fost ocupat de Serviciul sanitar, ar fi o cameră liberă.” (*Ibidem*, f. 6).

Apoi, rezoluția ce se comunică și conducerii Cercului cultural „Nicolae Iorga” sună astfel: „Se pune la dispoziția Cercului Cultural „Nicolae Iorga” din localitate, o cameră la etaj din imobilul comunei din str. Rubinelor – 11 ianuarie 1933” (*Ibidem*, f. 14).

¹² „Cuvântul”, Brăila, XVI, 30, 6 februarie, 1935, p. 1, articol nesemnat.

¹³ *Ibidem*, p. 2.

¹⁴ *Ibidem*, 63, 16 martie 1935, p. 1.

¹⁵ *Vezi Brăila în luptele lui Mihai Viteazul cu turcii*, în „Analele Brăilei”, VIII, 1, 1936, p. 3 și *Un scriitor brăilean necunoscut*, *ibidem*, X, 3-4, 1938, p. 3-4.

¹⁶ Este edificator faptul că, în 1938, la o conferință pe tema Faimei lui Eminescu, la Botoșani, marele cărturar a spus cu amărăciune: „De mai multă vreme am părăsit acest obicei: mi-a trecut pur și simplu vremea conferințelor. Nu le mai fac nici aiurea decât atunci când este o nevoie neapărată”.

Gheorghe Mosorescu, *Perierghie*, 2019

Xenakis – Arhitectul luminii și al sunetului

Alessandra Capanna¹

Traducere din limba engleză: Brândușa Oana Ilie
(după un articol apărut în Nexus Network Journal, aprilie 2001)

Pe 4 februarie unul dintre cei mai faimoși muzicieni contemporani – la fel de cunoscut ca Pierre Boulez și Karlheinz Stockhausen – a murit. A fost muzician, dar înainte de toate a fost un teoretician și un cercetător care a folosit gândirea matematică ca bază pentru compozițiile sale. Din acest motiv, modul lui de lucru seamănă mai mult cu al unui filosof al științei decât cu al unui artist ale cărui creații instinctive sunt uneori controlate doar de scopuri estetice.

Scriu despre Iannis Xenakis² (figura 1, stânga), un om neobișnuit și genul de

compozitor care încorporează idealul de „arhitect al muzicii”. Această caracterizare a fost atribuită multor mari compozitori din trecut, de la Brahms la Schönberg și la Bach, dar în special se potrivește lui Xenakis, nu doar pentru că a lucrat ca arhitect timp de 12 ani în atelierul lui Le Corbusier în Paris – în timpul primei sale experiențe în calitate de compozitor al noului gen muzical – dar mai ales din cauza tendinței sale de a-și însuși pentru sine un stil demiurgic prin intermediul speculațiilor sale filosofice asupra conceptelor de simetrie, masă și spațiu – timp.

Evoluția lui socială și culturală a avut loc în anii '40, în perioada războiului civil grec. Personalitatea lui neobosită s-a dezvoltat în climatul impetuos al Politehnicii din Atena, unde și-a format o personalitate suferindă pentru care interesul în politică nu era doar o necesitate, dar a fost alimentat de simțul profund înrădăcinat de a fi grec. Astfel evenimentele uneori tragice referitoare la luptele crude și feroce de pe străzi s-au contopit cu o lectură maniacală a *Republicii* lui Plato și, în special, în a doua parte a vieții sale, cu un neopitagorism exacerbat.

Xenakis a fost printre componenții atelierului lui Le Corbusier imediat după al doilea război mondial. El este menționat în *Modulor 2* ca autor al studiilor despre „geamurile ondulate de sticlă”, în relație cu cercetarea muzicală care era conectată la *Metastasis*, prima lui lucrare pentru orchestră; el figurează în lista colaboratorilor pe care Jean Petit i-a așezat împreună pentru cartea sa despre Le Corbusier; a fost unul dintre protagoniștii interesului reînnoit pentru relațiile apropiate dintre arhitectură, muzică și matematică. Cei care îl prezintă pe Xenakis ca pe un clasic grec născut din întâmplare în lumea noastră modernă,

folosindu-se poate de o imagine romantică, descrie totuși trăsăturile unui om preocupat de temele matematice clasice. Tocmai despre aceste subiecte, în secolul nostru, Matila Ghyka a scris *Geometria artei și a vieții*, în care el afirmă că un anumit fir al culturii grecești-poate cel mai ezoteric dintre cugetările pitagoreice-traversează cultura occidentală ca un râu subteran. Acest râu cu siguranță curgea în atelierul de pe strada Sèvres unde, la sfârșitul lui 1947, tânărul Xenakis a găsit teren fertil pentru obsesiile lui compoziționale. Îndeosebi lecțiile profesorului său despre „liniile geometrice de reglare” – unul dintre principiile esențiale ale compozițiilor lui Le Corbusier – despre spiritul matematic al *Modulor* și contrastul dintre armonia naturii și intelectualismul regulilor pentru compoziții, au fost amestecate cu cercetarea pe care Xenakis o realiza în muzică despre masele sonore, asupra variațiilor lor regulate și neregulate și pe moderația aplicată gamei de variații a oricărui element compozițional individual.

La începutul lui 1956, când firma Philips i-a cerut lui Le Corbusier să le proiecteze pavilionul pentru Târgul Mondial de la Bruxelles, Xenakis a experimentat cu compoziția pentru *Metastasis*, forma grafică a *glissando*-ului, desenând unele transformări continue în spațiul sonor. *Metastasis* însuși a fost puternic influențat de scara proporțională a lui Le Corbusier care rezultă din șirul Fibonacci și asocierea acestuia cu moderația.

Cea mai evidentă calitate a reflecțiilor lui Le Corbusier referitoare la proporțiile armonice este conștiința că un interes pentru aspectele oculte ale moderației nu era în concordanță cu întrebunțările științifice legate de aceasta; în special utilizare acesteia pentru a construi grila pentru standardele dimensionale pentru clădirea prefabricată „Unités”. Această atitudine rațională – mai corectă cu gândirea matematică – pare să-l aducă pe faimosul arhitect francez mai aproape de discipolul său, tânărul muzician încă necunoscut ale cărui idei independente și neobișnuite câștigau teren în cercurile contemporane foarte mari de cercetare în care însuși Le Corbusier a fost angajat prin implicarea sa în mai multe domenii artistice.

Pavilionul Philips pare să însumeze toate obiectele cu reacție poetică concepute în studiul străzii de Sèvres, eliberat de stereometria rigidă a unghiurilor drepte și de platonismul volumelor pure [Capanna 2000]. Forma pavilionului derivă din combinația ideii inițiale a unei sticle conținând „nectarul” show-ului cu studiile matematice ale lui Xenakis despre canoide hiperbolice. În octombrie 1956 schițele lui Le Corbusier au fost încredințate

lui Iannis Xenakis, care a fost însărcinat să le traducă prin intermediul matematicii. Dezvoltarea acestei idei într-o formă arhitecturală a trecut printr-un proces compozițional în care este dificil de spus dacă structura matematică precede sau provine din imaginea arhitecturală. În cartea *sa Muzică. Arhitectură* [Xenakis 1976]³, un întreg capitol îi este dedicat Pavilionului Philips, Xenakis clarifică modul în care ideile s-au balansat încoace și încolo cu precădere. Declarația finală a lui Xenakis la sfârșitul dezbaterii sale lungi și amănunțite despre Pavilionul Philips este:

„Deocamdată numai cimentul se află la originea noii arhitecturi. El pregătește patul în care materialele plastice de mâine vor forma un râu bogat în forme și volume, reprezentări care se regăsesc nu numai în entitățile biologice dar mai ales în cea mai abstractă matematică.”

Această compoziție unică susține chiar teoria că la baza unor evenimente arhitecturale – poate cei care celebrează în întregime procesul de transformare a unei idei de la pură abstractizare la obiect real – au fost acele concepte a căror dezvoltare este posibilă prin intervenția matematicii deoarece:

„...unele relații dintre muzică și arhitectură sunt foarte ușor de intuit într-un mod confuz, delicat de precizat și de definit, și nu este imposibil să avem îndoieli cu privire la ele pentru că ce este estetic este incert. Dar mi s-au părut răsunătoare. Este clar că muzica și arhitectura sunt ambele arte care nu au nevoie să imite lucruri; ele sunt arte în care materia și forma s-au raportat mai intim decât oriunde altundeva; și una și cealaltă se adresează sensibilității universale. Ambele admit repetarea, un instrument atotputernic; ambelor se aplică efectelor fizice ale mărimii și intensității, prin intermediul cărora pot uimit simțurile și mintea chiar până la anihilare. În cele din urmă, respectiva lor natură permite o abundență de combinații și evoluții regulate care le conectează sau compară cu geometria și analiza.”⁴

Logica inovatoare introdusă de Xenakis cuprinde mai mult decât un nou mod de a face față problemelor de construire a structurilor compoziționale care în mod explicit revine la un raționament „antic” dar care presupune cunoștințele arhitectului și muzicianului și intuiția profundă a noilor teorii matematice conectate la problema simetriilor. Nu numai caracterizat de regularitate geometrică – uneori prea evidentă – dar văzută ca parte a ambelor teorii de grup a calculului probabilităților, va fi mai ușor de înțeles asimetria ca o extensie a simetriei și, mai general, în domeniul speculației probabilistice, pentru a afirma că este imposibil să improvizezi aleatoriu. Astfel acea libertate totală la care asimetria – adesea folosită ca un substitut pentru cuvântul „neregularitate” – ar putea să facă aluzie, nu ar exista, pentru că în zilele noastre știm că chiar și neregularitatea nu presupune neapărat absența regulilor. Este suficient să ne gândim la vasta producție de muzică aleatorie, deconstructivism și toate acele fenomene compoziționale în care forma haotică este rezultatul cercetării asupra stării

actuale a cosmosului.

În anii 1950 Xenakis dezvoltă astfel de idei și se întreba în primul rând despre reguli în compoziție și dacă este posibil să produci ceva în muzică sau în orice alt domeniu în absența totală a regulilor, sau, cu alte cuvinte, într-un mod absolut liber. Stravinsky a insistat că pentru a face muzică regulile sunt necesare; însuși Xenakis cu mai puțin de 10 ani în urmă, pretindea a fi convins că:

„...atunci când Bach, Beethoven sau Bartók și-au scris compozițiile au făcut niște calcule, chiar dacă relativ simple. Aceste rezolvări de calculat, pregătirea după o comandă dată, finalizarea unor operații de organizare intelectuală, dar pe lângă aceste calcule există decizii care funcționează pentru a face aceste calcule mai mult sau mai puțin evidente, pentru a le face să dispară pentru o clipă într-un joc de elipse și apoi reapar”. [Restagno 1988]

Configurată astfel, ideea de bază a compoziției se dovedește a fi un fel de încrucișare între pitagorismul numerelor și dialectica parmenidiană dacă este analizată din punctul de vedere particular al lui Xenakis, al unui „viitor clasic”: necesitatea, aleatorietatea, dreptatea sunt amestecate cu logica și, întrucât ființa se naște din această logică, aleatorietatea pură este la fel de imposibilă ca neființa. [Xenakis 1976:58]

Operațiile prin care Xenakis a transferat formule, concepte și simboluri matematice în compozițiile lui erau întotdeauna determinate de opțiunea filosofică. Scufundat în climatul evaziv al ipotezei sale despre lume și condus de o dorință puternică de abstractizare, operele lui impun o trecere de la calculul probabilităților la logica formală, fapt care semnaleză și un fel de regăsire a matricei matematico-filosofice a neopozitivismului logic al secolului al XX-lea. Deci compoziția nu este numai o metaforă a proceselor logice, ci o reprezentare a lor proiectată uneori în lumea sunetelor, alteori în cea a spațiului sau în ambele la unison prin acele structuri complicate de lumină, spațiu și sunet numiți *Politopi*, care chiar sunt arhitecturi sonore născute din convergența imaginii fizice a Pavilionului Philips cu speculațiile teoretice asupra a ceea ce este o nouă artă plastică sonoră cu amintirea bombardamentului din campania Aticii, cerul de noapte „străbătut de reflectoarele apărării antiaeriene și de liniile segmentate ale gloanțelor trasate...” [Restagno 1988:39]

În aceste reprezentatii spectaculoase concepute pentru a implica toate sferile percepției, spațiul arhitectural aferent a fost conceput să conțină difuzoare și proiectoare de lumină în poziții determinate, astfel încât ar putea interacționa unul cu celălalt. Sunetul și lumina astfel proiectate, propagate de pereții interiori ai spațiului, au efecte studiate și uneori variabile asupra spectatorilor și dispoziției lor ocazionale. Acestea erau instalații arhitecturale efemere care făceau parte din experimentul cu continuitate arhitecturală realizată prin aplicarea riguroasă a unei idei matematico-formative. Același principiu structural este adoptat pentru compunerea muzicii care uneori își pierde sensul când este ascultată în

afara contextului său spațial și care adoptă în general principiul variației densității ca o constantă ideativă al cărui potențial creativ nu a fost încă epuizat.

Mai mult, Xenakis și-a făcut propria teză a regulilor minime din legea generală a entropiei care în urmă cu câțiva ani a fost studiată pentru potențialul ei expresiv care a condus direct la definirea simplă a compoziției stocastice a lui Xenakis:

„Ca urmare a impasului în muzica de serie, precum și din alte cauze, am creat în 1954 o muzică construită din principii indeterminismului, doi ani mai târziu am numit-o «Muzică Stocastică». Legile calculului probabilităților au intrat în compoziție din necesitatea acompaniamentului muzical. Dar și alte căi duceau la aceeași intersecție, în primul rând evenimentele naturale precum ciocnirea grindinei sau a ploii cu suprafețele dure sau cântecul cicadelor într-un câmp de vară. Aceste evenimente sonice sunt compuse din mii de sunete izolate; această multitudine de sunete, văzută în totalitate, este un nou eveniment sonic. Acest eveniment de masă este articulat și formează o matriță de plastic a timpului, care el însuși urmează legi aleatorii și stocastice. Dacă unul dorește după aceea să formeze o masă mare de note-punct precum ciupirea corzilor, trebuie să știe aceste legi matematice care, în orice caz, nu sunt mai mult decât o expresie strânsă și concisă a lanțurilor de raționament logic. Toată lumea a observat fenomenele sonice ale unei mulțimi politice de zeci de sute de mii de oameni. Râul uman strigă un slogan într-un ritm uniform. Apoi un alt slogan izvorăște de la căpetenia demonstrației, se întinde spre capăt înlocuindu-l pe primul. Un val de tranziție trece astfel de la cap la coadă... Legile statistice ale acestor evenimente, separate de contextul lor politic sau moral, sunt aceleași cu cele ale cicadelor sau ale ploii. Ele sunt legile trecerii de la ordinea deplină la dezordinea totală într-o manieră continuă sau explozivă. Ele sunt legile stocastice.” [Xenakis 1971]

Cu ajutorul unui computer, Xenakis a fost capabil să exploreze universul mare de configurații bazate pe variația densității sonore, în același mod în care densitatea materială sau spațială sunt conturate prin aplicarea formulelor calculului probabilității. Ceea ce a fost derivat a fost o extensie a unei extensii a conceptului de entropie și introducerea unor operații selective în cadrul procedurii statistice, produse din combinarea studiilor secvențiale care guvernează astfel de modificări. Aceasta are de-a face cu așa-numitul Lanț Markov, un proces autoregresiv explorat la începutul secolului al XX-lea de matematicianul rus Andrej Andreievici Markov, al cărui mecanism constitutiv a fost aplicat de Xenakis structurilor compoziționale și descris vag în capitolele *Trei poli de condensare* și *Muzica stocastică și markoviană* în *Muzică. Arhitectură*. Astfel studiul comportamentului fizic al fenomenelor sonore deschide calea pentru înțelegerea structurii interioare a densităților muzicale și de asemenea adoptarea sa ca paradigmă compozițională pentru spațiile sonore complementare.

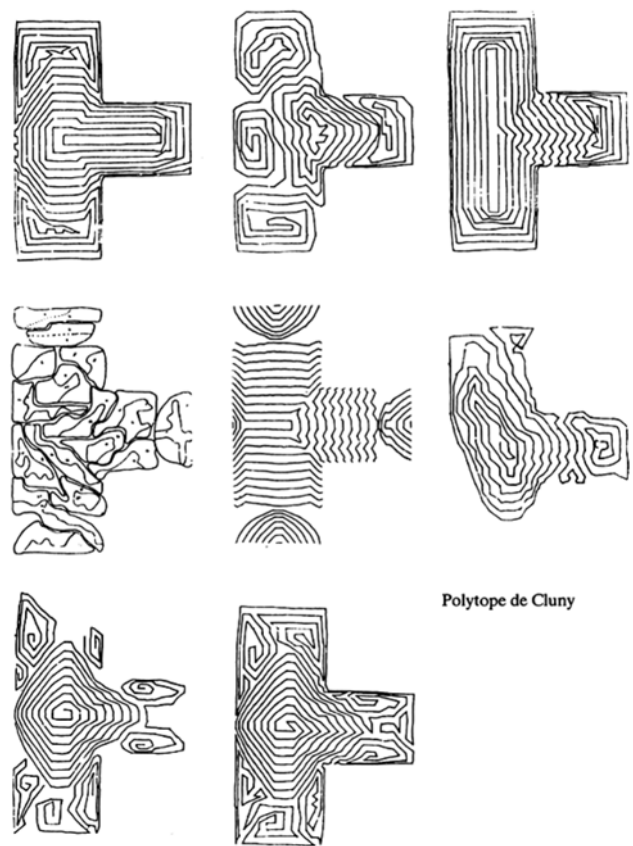

Figura 1. Schema lui Xenakis pentru *Polytope* la Cluny

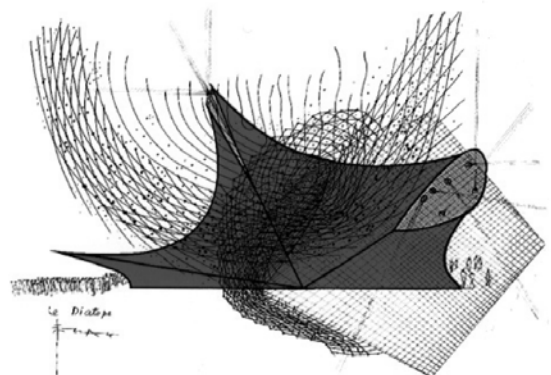

Figura 2. Diatope

Xenakis era interesat de un concept de muzică ce era capabil să depășească limitele muzicii, atât prin trecerea în alte mijloace expresive – așa cum s-a întâmplat pentru transformarea schițelor grafico-muzicale ale *Metastasis* în scheme arhitecturale pentru forma Pavilionului Philips – și prin conceptul poliestic al *Polytopes* și *Diatopes*, cât și prin tehnici, deseori exaltate de folosire a calculatorului, care a asociat construcția grafică (a unei compuneri, ca în scrierea unei partituri) cu interpretarea sonoră (a compuneri, ca în producerea unui rezultat sonor). Primul *Polytope* realizat a fost cel din 1967 pentru pavilionul francezesc la Târgul Mondial de la Montreal, care consta dintr-o structură de cabluri ținute în tensiune într-un spațiu mare, ascuns. Studiile grafice ale geometriei descriptive a conoizilor straturilor acestei structuri introvertite reamintesc schițele și modelele pregătitoare realizate cu ață și hârtie pentru expoziția de la Bruxelles. Al doilea *Polytope* a fost realizat la Persepolis într-un spațiu deschis. Plase încurcate de raze strălucitoare create de faruri de mașină erau conturate de dealurile Apadana; luminile în

mişcare au fost făcute de studenți care purtau lanterne electrice, reproducând, în modele aleatorii, atmosfera veselă a unui „eveniment” de la sfârșitul anilor '60. Un spectacol similar a avut loc în 1971 la Cluny (Figura 1). *Polytôpe* a fost instalat în interiorul unei băi romane, comandate de Michel Guy, managerul Festivalului Toamnei din Paris, care inițial intenționase să comande lui Xenakis o operă lirică contemporană. În acest caz rețeaua de lumini, produsă de 600 de blițuri electronice într-o succesiune de $1\backslash 25$ de secundă condusă de o serie numerică determinată de computer, care a reprodus și pe o bandă digitală muzica, concretizată ca urme variabile de spirală și arabescuri strălucitoare pe bolta băilor. Spectacolul a atras mii de oameni pentru că, în timp ce criticii muzicali sunt îndepărtați de la cursul de extremitate stilistică – și cu atât mai mult de misterele matematice ale compoziției muzicale contemporane și de perfecționările tehnologice ale realizării scenice și efectele combinate ale luminii și sunetului – laicii s-au lăsat purtați de simțuri, intrând astfel într-o sintonie perfectă cu mesajul lui Iannis Xenakis care a fost întotdeauna cel al unui tânăr atenian în vremurile războiului civil, ucenicul vrăjitor la forja Le Corbusier, doar aparent absorbit de nou și în schimb iubitor de filosofie antică.

Diatôpe (Figura 2) care pare să reia încă o dată studiile începute în Atelierul lui Le Corbusier și reprezintă un fel de concluzie la această primă fază lungă de pe frontiera muncii, a fost construit în fața lui Beaubourg, faimosul Centru de artă contemporană din Paris. Xenakis a venit cu diverse concepții pentru acest proiect (Figura 3), dar cel care a fost realizat a constat într-un cort de 1000 de metri pătrați de vinil roșu semi-transparent, astfel încât spectacolul era vizibil și din exterior. Acest schelet are forma mai mult sau mai puțin simplificată a Pavilionului Philips și conține reprezentarea „Legendei lui Er”, mitul preluat din *Republica* lui Platon care relatează întoarcerea din lumea celor plecați. Astfel lumea antică a trăit din nou într-o construcție născută dintr-un fel de interpretare matematică a problemei structurale, funcționând inițial drept propagandă pentru tehnologie. Literatura antică este transpusă în muzică prin intermediul sistemelor considerate extreme de unii, dar când este văzută prin ochii celor care se întreabă dacă un fel de sinteză a artelor este posibilă, sau, mai bine, o sinteză a tuturor formelor de expresie, ele par să-l prezinte pe Xenakis ca pe un cercetător științific perseverent ce stabilește standardele pentru o compoziție muzicală bazată pe matematică, fără a cădea în capcana de a trata astfel de principii ca pe un scop în sine, ca pure bucurii ale unui intelectualism arid.

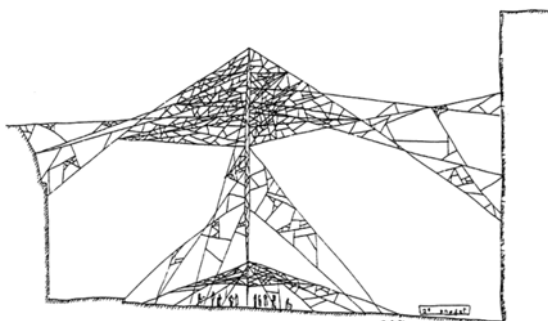

Figura 3. Al doilea proiect pentru Centrul Beaubourg

¹ Alessandra Capanna este o arhitectă italiană care trăiește și lucrează în Roma. Și-a luat licența în arhitectură la Universitatea „La Sapienza” din Roma, de la care, de asemenea, a primit și titlul de doctor, cu o teză intitulată *Structurile matematice ale compoziției*, referitoare la paradigmele logice în muzică și arhitectură. Este autoarea lucrării *Le Corbusier. Pavilionul Philips, Bruxelles* (Universitatea de Arhitectură 67, 2000) asupra corespondenței dintre geometria paraboloizilor hiperbolici și nevoile tehnice și acustice și consecințele sale finale și estetice. Dintre articolele ei publicate despre principiile matematice atât în muzică, cât și în arhitectură, enumerăm: *O structură matematică a compoziției*, remarcând ideea autoasemănării în compoziției; *Muzică și arhitectură. Între inspirație și metodă* despre trei arhitecturi de Steven Holl, Peter Cook și Daniel Libeskind și *Iannis Xenakis. Combinații compoziționale fără limite*, luate dintr-o prelegere susținută la Departamentul de Design Arhitectural și Urban al Universității din Roma.

² Xenakis s-a născut la Brăila (România), pe 29 mai 1922 din părinți greci. A studiat la Politehnica din Atena și apoi, cu Olivier Messiaen, la Conservatorul Național din Paris. El a inventat ideea de mase muzicale, de muzică stocastică și de muzică simbolică prin introducerea calculului probabilității și teoriei mulțimilor în compunerea muzicii instrumentale, electro-acustice și de calculator. Ca arhitect, în perioada sa de colaborare în Atelierul lui Le Corbusier a proiectat suprafețele riglate ale Pavilionului Philips și ferestrele din sticlă ale Mănăstirii La Tourette; ulterior a inventat *Politopii* pentru a-și instala spectacolele. *Politopii* sunt instalații arhitectonice și muzicale făcute din lumină și sunet, care necesită compunerea simultană a spațiului și a muzicii. În 1965 a fondat Centrul de Matematică Muzicală din Paris; din 1967 până în 1977 a predat la Universitatea Indiana din Bloomington, unde a înființat Centrul de Muzică Matematică și Automatizată; în 1975 a fost Profesor Gresham de Muzică la Universitatea din Londra și profesor la Sorbona, în Paris din 1972 până în 1989. În 1962 a scris *Muzica formalizată* care investighează utilizarea matematicii în compoziție.

³ Cele două părți ale cărții sunt categoric distincte, dar în fiecare, referitor la lucrări ale autorului singur sau în colaborare, este descrisă expresia procesului matematic care guvernează compunerea. De interes deosebit sunt acele pagini de la sfârșitul cărții, însumând corespondența dintre succesul matematic și dezvoltarea paralelă a compoziției muzicale.

⁴ Paul Valéry, *Storia din Antifone, Scritti sull'arte*, Milano, 1984. Anfion a fost fiul lui Jupiter și reginei Tebei, cântăreț de liră căruia i se atribuie istoria extraordinară a construcției zidurilor Tebei. Mitul subliniază puterea creatoare și reglatoare a muzicii și portretizează marele artist care domină muzica și arhitectura.

Bibliografie

1. BOIS, Mario, 1980, *Iannis Xenakis, Omul și Muzica Lui*, Greenwood Publishing.
2. CAPANNA, Alessandra, 2000, *Conoizi și Paraboloizi Hiperbolici în Pavilionul Philips al lui Le Corbusier*, p. 35-44, în *Nexus III: Arhitectură și Matematică*, Kim Williams, ed. Pisa: Pacini Editore.
3. RESTANGO, E., 1988, *Xenakis*, Turin.
4. XENAKIS, Iannis, 1976, *Muzică. Arhitectură*. Paris, Casterman
5. ***, 1971, *Muzica formalizată: Gândire și matematică în compoziție*. Bloomington: Universitatea din Indiana.

Doamna de Canto

Marilena Niculescu

Gânduri, până acum păstrate în „sertare”, doar de mine știute, crezuri estetice și judecăți proprii de valoare ce și-au păstrat sau nu starea inițială, amintiri ce-mi dau târcoale. obligându-mă, parcă, să mă așez la masa din bucătărie (locul meu preferat) și să le dau cumva glas, prin intermediul pixului și colilor de hârtie.

„Doamna de Canto”, este de fapt, o schiță de portret, reprezentând suma impresiilor lăsate asupra mea, în decursul a vreo 42 de ani, de către profesoara de canto, Mariana Iordache.

Ne-am cunoscut la puțin timp după ce destinul hotărâse deja, că Brăila va fi orașul care ne va adopta și va fi casa noastră până... numai el știe când...

Deși la școli diferite, profesia și profilul pregătirii, mai ales, ne-au apropiat. Mariana Iordache, profesoară de canto, la Școala Populară de Arte „Vespasian Lungu”, iar eu, profesoară de istoria muzicii și pian, la Școala generală nr. 14, cu profil de Artă, școală ce avea să devină din 1992, Liceul de Arte „Hariclea Darclée”.

În paralel cu activitatea la catedră, până în 1989, am participat împreună la toate etapele, Festivalului Național „Cântarea României”- eu, dirijor al diferitelor formații corale de elevi sau adulți, Mariana Iordache, profesor de canto al tinerilor participanți de la Școala Populară de Arte „Vespasian Lungu”, sau în calitate de evaluator.

Prezența ei în aproape toate juriile de specialitate, mă bucura mult, pentru că îi recunoșteam deja pregătirea, verticalitatea, imparțialitatea. Iar obținerea locului I de fiecare dată cu formații dirijate de mine, gândindu-mă mai ales la Grupul Vocal Cameral „Andantino” al Sindicatului Învățăământ, Brăila, mi-a confirmat faptul că mă aflu în fața unui specialist ce-și asumă fiecare calificativ acordat, cu atât mai mult cu cât, fazele interjudețene sau pe țară, jurizate de

cu totul alți specialiști, aduceau Brăilei, același clasament pe podium.

Mai târziu, în 1992, când s-a hotărât transformarea Școlii Generale Nr. 14, cu profil de Artă, în Liceul de Artă „Hariclea Darclée”, am avut posibilitatea ca, în calitate de director adjunct, să propun Inspectoratului Școlar Județean Brăila colaborarea cu profesoara Mariana Iordache, pentru orele de canto.

A fost una dintre cele mai benefice hotărâri pentru bunul mers al nou înființatului liceu.

În foarte scurt timp, clasa de canto, a Doamnei Iordache, a devenit „asul din mâneca” școlii. Așa că, în 1995, trecând peste toate piedicile ivite, am inițiat la sugestia doamnei profesoare, *Concursul Național de Canto „Hariclea Darclée”* pentru elevii Liceelor de Artă, care, timp de 10 ani, din acel moment, a reprezentat un adevărat etalon pentru școala românească de canto.

Zecile de concerte, recitaluri, audiții, ce au urmat, sub îndrumarea profesoarei de canto, Mariana Iordache n-au făcut decât să confirme profesionalismul domniei sale.

Dacă ne amintim ce spunea J. J. Rousseau „Scoateți din sufletul vostru dragostea pentru muzică și frumos și veți scoate tot farmecul vieții”, găsim imediat și explicația pentru nenumăratele reușite ale profesoarei. Propria-i viață, s-a derulat exact între aceste două deziderate.

Absolventă a Conservatorului „Gheorghe Dima”, Cluj, Facultatea de Instrumente și Canto, secția Canto, și-a onorat pe deplin înalta școală și străluciții profesori. Apartine, categoric, acelui gen de dascăl, „programat” pentru deschidere totală și performanță, inspirată fiind, probabil și de excelența sa profesoară de canto, din Facultate – soprana Stela Simonetti, despre care nu conținește să amintească,

Iar faptul că provine dintr-o familie cu 4 copii, cu rădăcini atât în Ardeal cât și în Muntenia, o familie frumoasă, cu credință și un bun simț transmis din generație în generație, vine în sprijinul ideii că „omul” Mariana Iordache, are puterea și capacitatea de a lăsa puternice amprente asupra copiilor sau tinerilor ce i-au fost încredințați spre educație și formare artistică.

Până la urmă, „omul este suma actelor sale, a ceea ce a făcut, a ceea ce poate să facă” (A. Malraux), Trebuie doar, să ai bunăvoința de a dori să vezi și să recunoști calitățile omului coleg, prieten. Ceea ce, personal, am făcut și continui să fac. De fapt, n-aveam cum altfel, pentru că activitatea și rezultatele profesoarei Mariana Iordache au fost extrem de vizibile și onorante totodată, pentru noi toți, cei din Brăila.

Parcurgând toate treptele carierei de profesor – definitivat, gr. II, gr. I, a acumulat la catedră, o experiență de peste 50 de ani, orele de canto, devenind un adevărat concept, un vis ce se putea împlini, un sens dat orizontului cultural al fiecărui elev cu voce frumoasă.

Profesoara Mariana Iordache, a construit în acest timp destine, a format și consolidat caractere. În plus, a dat startul performanțelor în arta lirico-interpretativă, a susținut și încurajat dorințele de competitivitate ale tinerilor din acest colț de țară.

Lăsând deoparte valoarea incontestabilă a actului artistico-didactic înfăptuit în fiecare oră de canto, nu pot trece peste întreaga gamă de calități umane pe care le are. O femeie frumoasă, cochetă, cu mersul drept și pas apăsător, privirea clară, deschisă, o femeie cultă, elevată și cu zâmbetul mereu la ea.

Părea că învață și ea abecedarul orelor de canto, odată cu elevul stingher aflat la primele lecții (note muzicale, emisie vocală) –Totul era și este făcut și acum, cu talent didactic, micile observații fiind îmbrăcate într-o bunăvoință aproape părintească, dar din care nu lipsește exigența.

Inspiră încredere și respect! Prin convivialitatea, empatia și „sfătoșenia” sa, clasa de canto, era permanent plină de tineri pentru care, deși, ora se terminase de mult, la fel și programul doamnei, nu sosise încă și momentul despărțirii, pentru că... la urma urmei, ce putea fi mai frumos decât drumul spre casă, seara târziu, împreună cu draga lor profesoară.

Vorbesc despre nenumăratele întâlniri ale mele, cu grupul vesel și gălăgios, ce străbătea de câteva ori pe săptămână, traseul Liceul de Artă - Școala Populară de Artă, B-dul A. I. Cuza, până în Str. Școlilor, zona unde locuiește prof. Mariana Iordache, ce permanent emana din întreaga-i ființă, un plus de viață molipsitor exprimat până și prin râsul acela specific celor ce au studiat canto, care în general au tendința de a-și „cosmetiza” muzical, această reacție firească, umană, la bine și bucurie.

Fără a avea pretenția de mare psiholog, pot afirma faptul că a rămas unul dintre colegii foarte bine pregătiți, un om bun, deschis, ce întotdeauna își asuma până și dreptul de a face observații asupra talentului sau nontalentului celor ce doreau să cânte. Admira, era sceptică sau chiar se indigna, totul sub autoritatea pe care i-o confereau pregătirea excelentă și prestigiul câștigat.

Cu o repeziciune de caricaturist, trecea de la o critică serioasă, la glumă. Stăpânea ironia, dar niciodată nu era sarcastică. Iubea fiecare elev ca pe propria ființă.

De fapt, Mariana Iordache nu cred că deține vreo rețetă de succes a profesorului de Canto. Simplu! A pus doar pasiune în tot ceea ce a făcut!

A fost un bun „semănător”, iar roadele muncii sale se văd astăzi mai mult ca oricând. Mulți dintre foști săi elevi, duc astăzi faima orașului în care au studiat, vocile lor, fiind ascultate și aplaudate, din Europa, în Canada, S.U.A., Japonia, până-n Australia. Succesul lor, este nu numai mândria noastră, a brăilenilor, ci a tuturor românilor:

- Mezzosoprana Florentina Soare
- Mezzosoprana Carmen Topciu
- Soprana Nicoleta Alexe –Chirilă
- Tenorul Cristian Bălășescu
- Soprana Mariana Mihai –Zoeter
- Baritonul Marius Eftimie
- Mezzosoprana Ramona Zaharia
- Baritonul Cătălin Petrescu
- Tenorul Aurel Bălae
- Mezzosoprana Florentina Picuș
- Soprana Ana Condrea

Și mulți alții...

Iar printre absolvenții clasei de Canto a doamnei Iordache, întâlnim și tineri care au optat în paralel cu scena, pentru cariera didactică:

- Cerasela Omocea –Liceul de Arte „Hariclea Darclée –Brăila
- Nicoleta Alexe Chirilă –Liceul de Arte „T. Ciorteia” –Brașov
- Mirela Mucică –Liceul de Artă „Șt. Luchian” – Botoșani
- Florin Bobei –Facultatea de Arte – Galați
- Leonard Șipoș – Liceul de Arte „Hariclea Darclée – Brăila
- Ion Marieta – Școala Populară de Artă „Vespasian Lungu” – Brăila
- Ana Maria Baciuc – Școala Populară de Artă „Vespasian Lungu” – Brăila.

Fără îndoială, distincția profesorală, cea naturală și harnică, și-au spus din plin cuvântul la Mariana Iordache.

În plus, este știut faptul că, a fi profesor de Canto, înseamnă mai mult decât a avea meseria în sine, de pedagog. Profesorul de Canto, este cel ce facilitează dezvoltarea deprinderilor de tehnică vocală (respirație, intonație, dicție, impostatie) și interpretativă, este pur și simplu persoana care declanșează și întreține interesul copiilor/ tinerilor, pentru interpretarea unei partituri muzicale, cât și pentru cunoașterea istoriei Culturii muzicale de-a lungul timpului, a literaturii muzicale de specialitate, a repertoriului liric universal.

Iar bucuria noastră, a celor trăitori în Brăila, este cu atât mai mare, cu cât, profesoara de Canto, Mariana Iordache, este și în prezent, implicată în comunitatea celor ce iubesc și predau arta de a cânta (Liceul de Arte „Hariclea Darclée”), și pare chiar hotărâtă de a forma noi și noi destine culturale. Adâncă reverență, dascălului și formatorului de artiști lirici, Mariana Iordache!

Teatrul „Maria Filotti” Spectacole memorabile din perioada 2013-2021 (VI)

Lucian Sabados

Afirmam în finalul episodului trecut ca stagiunea 2017-2018 avea să continue saltul valoric impetuos al stagiunii anterioare care, oricum, beneficiase în plus de sălile de spectacole complet restaurate și modernizate.

Acest atu important, alăturat unei susțineri financiare semnificative din partea Primăriei Brăila și unui public entuziast și exigent au determinat conducerea teatrului să demareze din luna octombrie 2017, imediat după Festival, două producții concomitente, una la Sala „Bujor Macrin” (Studio) și anume *Demonstrația* și alta la Sala Mare, respectiv spectacolul *Bădăranii*.

Un efort important pentru o trupă artistică restrânsă (22 de actori) și una tehnică, mult redusă pentru a deservi concomitent două săli de spectacole.

Dar, să le luăm pe rând, în ordinea cronologică a premierelor oficiale. Prima a fost *Demonstrația*, piesa cea mai cunoscută a marelui dramaturg american contemporan David Auburn, laureat al Premiului Pulitzer.

Cel care s-a „încumetat” să o pună în scenă a fost colegul nostru, regizorul Radu Nichifor, iar scenografia a fost semnată de mai vechea sa colaboratoare, tânăra Sorana Țopa.

Textul este de un dramatism acut, vorbind despre o temă complicată și... delicată: cât de scurtă este calea de la geniu la nebun?

Oare vom descoperi vreodată adevărurile supreme?

Tainele universului sunt mai ușor de înțeles prin spectrul morții?

Care este Soluția, putem evada din acest cotidian stereotip în care fiecare acceptă sau nu un spațiu trasat al evoluției, involuției sau singurătății?

Cine impune granițele dintre noi?

Mai putem spera la fericire sau e doar un clișeu?

Sunt câteva dintre întrebările esențiale la care încercă să răspundă cele patru personaje ale piesei, membrii unei familii americane atipice, devastată din interior și dominată de puternice contradicții.

Extraordinairele legături interumane schițate în piesă dau naștere unor scene tulburătoare; alternanța dintre genul *romance*, dramatic și umor este una rafinată și productivă; poveștile de viață ale personajelor se succed cu o rapiditate

uimitoare; trecerea de la emoție la isterie, de la delir la extaz surprinde dar și convinge spectatorul.

Regizorul reușește permanent să țină în mână un spectacol pe multe de cuțit, propune și convinge, împreună cu scenografa o relație spațială intimă și complice între spectatori și eroii poveștii.

Admiram patru actori speciali, Valentin Terente și Narcisa Novac, de la teatrul brăilean, Flavia Calin și Vlad Volf, colegi invitați de la dramaticul gălățean.

Cei patru actori compun o distribuție de o rară omogenitate temperamentală și stilistică, oferindu-ne patru partituri și totodată patru personaje greu de uitat!

Demonstrația, un spectacol emoționant, inteligent, plin de ritm și de sinceritate!

Celălalt proiect atacat concomitent este, și ca premise și ca realizare, unul total diferit de cel analizat anterior.

Bădăranii, unul dintre textele emblematice ale marelui dramaturg italian din secolul XVIII, Carlo Goldoni, a fost propus de managerul teatrului și pus în scenă de binecunoscutul regizor din Republica Moldova, Petru Vutcarău, managerul Teatrului Național „Eugene Ionesco” din Chișinău, creatorul și Directorul Artistic al Festivalului Internațional al Artelor Scenice, BITEI.

Alături de Vladimir Turturica, unul dintre cei mai reputați, interesați și solicitați scenografi romani, Vutcarău a înflorărit energic povestea venind din secolul XVIII, aducând-o cu farmec, naturalețe și siguranță a mânuirii convenției spre zilele noastre, probând indirect dar convingător aserțiunea conform căreia un mare artist, cum e și cazul lui Goldoni, reușește prin opera sa să surprindă caractere și trăsături general umane și perene ale omului.

Intriga, în principiu greu de translat în peisajul uman al zilelor noastre, devine, ca și la Goldoni, o canava, un bun pretext pentru a glosa asupra imuabilității naturii umane.

Comedia este păstrată în tonuri subtile, deloc „groase”, se merge pe comedia de situație, desigur, dar se apelează cu obstinație și la comicul fin de caracter și de limbaj (prin câteva actualizări neferite și hazlii).

O specială abordare o găsim în copertile de început și de final ale spectacolului, în care realismul poveștii și al personajelor este „topit” în două tablouri în care Visul devine mecanismul suprem al omului.

Această abordare îmbogățește stilistic lumea personajelor, dându-le o aură profund umană.

Distribuția este dăruită concepției regizorale, actorii jucând cu pasiune, implicare, talent și poftă partiturile încredințate!

Marcel Turcoianu, Cătălina Nedelea, Ramona Gânga, Zane Jarcu, Monica Ivașcu, Corina Borș, Dan Moldoveanu, Valentin Terente, Adrian Ștefan și Silviu Debu, cu toții creează portrete de neuitat și imprima desfășurării acțiunii un ritm infernal.

Decorul și costumele lui Turturică fac corp comun cu concepția regizorală, aducând în scenă însemnele civilizației moderne, ca o prezență insolită dar credibilă.

O a treia premieră cu un mare ecou, atât la public cât și la critică de specialitate este *Tartuffe*, după exemplarul și controversatul text al marelui Moliere.

Acest text nu conține de trei secole și jumătate să atragă noi și noi lecturi regizorale datorită acestei teme esențiale, a clarviziunii politice și sociale la scară istorică și datorită numeroaselor și gravelor mesaje conținute de această fascinantă și întunecată poveste.

O satiră care șochează și este cât se poate de actuală; mari defecte umane, precum viclenia, ipocrizia, nedreptatea, prostia, inegalitatea și impostura sunt și astăzi la fel de prezente, dăunătoare și deformatoare.

O altă oportunitate oferită regizorului Alexandru Măzgăreanu o constituie traducerea în versuri, extrem de inventivă, generoasă în idei și rezolvări, actuală (dar fără excese!), comică (dar cu finețe!) realizată de cunoscutul poet, traducător și critic teatral, Doru Mareș.

Toate aceste elemente de actualitate, dar și de natură general umană, au fost foarte bine „desenate”, cu spirit analitic, cu șarm dar și sarcasm mușcător, de către regizor.

Spațiul scenografic și costumele Andradei Chiriac conduc spre mize esențiale și capătă o forță deosebită de caracterizare a fiecărui personaj în parte și a societății în ansamblul ei.

Comedia se însoțește cu dramatismul din ultimul act, cu un deznodământ șocant în care grotescul rimează cu absurdul și arbitrariul evenimentelor.

Dar comedia rămâne vehiculul preferat și perfect operațional al decelării și punctării mesajelor spectacolului.

O distribuție excelentă, în frunte cu Emilian Oprea, secondat cu talent de Valentin Terente, Andreea Vasile (colaboratoare), Corina Borș, Liviu Pintileasa, Narcisa Novac, Adrian Ștefan, Emilia Mocanu și Vlad Galer (colaborator), cu toții susțin și dezvoltă și mai clar intențiile regizorale, iar întregul spectacol convinge, îngrijorează, amuză și în final avertizează spectatorul, prin deznodământul de o nedreptate strigătoare la cer!

Asistăm la un final ușor modificat față de text, dar în spiritul construcției lui Moliere, care, desigur, tot așa ar fi încheiat și el piesa, dacă nu se afla cu „simbrie” la Curtea Regelui Soare...

Acest spectacol a beneficiat, prin valoarea sa intrinsecă, de multe invitații la prestigioase festivaluri teatrale.

Iată deci trei titluri diferite ca epocă, stil, scriitură și mesaje, dar în fapt trei spectacole puternice, cu personalitate, cu un destin fericit la public, trei spectacole de atitudine, care au pregătit, cumva, spectacolele stagiunii viitoare, 2018-2019 cu alte titluri și spectacole provocatoare, de referință.

Dar, despre toate acestea în episodul următor.

– Va urma –

Gheorghe Mosorescu, *Este*, 2021

Pagină de manuscris din romanul
***Scaunul singurătății* de Fănuș Neagu**

cântecul pentru care toți tinerii din Baran & Lim-
peșina Dobrogei au fost închisoare.

Ridică mîna, desăvîrși din degete drept, beata-i dinu
te-u ureche, și dintr-odată oala se învîrte de patru
proci descăsmăta:

Trei în cucuiet,
 una mamei de cucuiet,
 Ca mamea v-aduce tot
 Înc-o hotărâre nouă.
 Or te spînzuri, or te neci,
 Or la colectivă treci -
 Din trei, una să apleci.

(rind alb)

A doua zi l-am cãntat pe ~~Dimitrie~~ Galici! În
la început al... și i-am lăsat cântecul
~~constant~~ întreg.
Cezar!

— Ce forestă frumoasă! Fiecare om e o chimie aparte, tu ce fel de chimie ești de nu i-ai arstat pe loc? Așa așteptam pe cineva din cîmpie, care mi-a promis un măgaruș pentru Onușca, vrea ea să-l ~~înlocuie~~ ^{înlocuie} cu scările, uite, am strîns două maldăre, mi-am jupuit brațele. Și, bine, o să mă duc în sat, să-mă distrez ^{să} ~~mi~~ ^{mi} facă durerea. Va să zică noi ^{de} luptăm ca fiecare om să aibă ~~flămînzor~~ ^{flămînzor} ~~și~~ ^{și} ~~un~~ ^{un} ~~zădărn~~ ^{zădărn} și să-lopătează ~~pe~~ ^{pe} pleavă la ușa morții. Rîdîm și, odihnește-te și lasă lucrurile pe stîmna mea. Va fi ordine. Iar dîncărit, pun în mîină și ultimele ~~ultime~~ ^{ultime} cereri de însușire în colecție. ~~Măi~~ ^{Măi}, cel tîrziu poimîine, te întorc la Braila, cu misiunea încheiată. Cum mămă dracului pot trăi în in-

portia lui de neam, un ~~sof~~^{canap} de vin,
un pachet de țigări, o murele